

**Forma ac ratio tota ecclesiastici ministerii, in peregrinorum,
potissimum vero Germanorum Ecclesia: instituta Londini in
Anglia, per pientissimum principem Eduardum, ejus nominis
sextum ...**

<https://hdl.handle.net/1874/13278>

JOANNIS A LASCO

OPERA

TAM EDITA QUAM INEDITA

RECENSUIT

VITAM AUCTORIS

ENARRAVIT

A. KUYPER

THEOL. DOCT.

TOMUS SECUNDUS.

AMSTELODAMI,
APUD FREDERIC. MULLER.

HAGAE-COMITUM,
APUD MARTIN. NIJHOFF.

1866.

F O R M A

AC RATIO TOTA ECCLE-

siastici Ministerii, in peregrinorum, potissimum vero Germanorum Ecclesia: instituta Londini in Anglia, per Pientissimum Principem Angliae etc. Regem EDVARDVM, eius nominis Sextū: Anno post Christum natum 1550. Addito ad calcem libelli Priuilegio suae Maiestatis.

A U T O R E I O A N N E à L A -
sco Poloniae Barone.

Cum breui etiam (in Epistola nuncupatoria) calumniarum quarundam refutatio-
ne: quae falso aduersus ipsum, in Marti-
niani cuiusdam apud Bremeñ. Pasto-
ris farragine inspersae ha-
bentur.

Psalm. 140.

*Vir linguar, non dirigetur in terra: Vi-
rum iniquum, malum uenabitur ad
praecipitium.*

[FRANCOFURTI AD MOENAM
Anno MDLV.]

S E R E N I S S I M O

E I D E M Q U E P O T E N T I S S I

*mo Principi et Domino, Domino Sigismundo Augusto, Dei gratia
Regi Poloniae, Magno Lituaniae duci, Russiae, Prussiaeque
totius, ac Mazoviae etc. Domino: Domino meo Clemen-
tissimo. Amplissimoque illius Senatui, et omnibus
praeterea Regni Ordinibus: Dominis ac Patro-
nis meis, pariterque et fratribus summa
cum observantia colendis.*

MAGNA est iampridem multorum querimonia, Rex Serenissime, Amplissimi Proceres atque Ordines Regni totius! non extare usquam plenam ullam Ecclesiastici totius ministerii formam seu descriptionem, quam praesertim certum esset, a primaeva illa post Apostolos Ecclesia unanimiter observatam fuisse. Enimvero si quae eiusmodi extaret (inquiunt), facile sane ad illam cuiuslibet liceret omnino quam proxime accedere, in ea potissimum nostri nunc tem-(z 2^a)poris Ecclesiarum restitutione, et tolli praeterea possent magnae multorum dissidiorum ac praecudiciorum occasiones. Atque haberi quidem sciunt multa, sub veterum Ecclesiae patrum nomine, quae huc magna alioqui ex parte pertineant, sed ea fere obiter carptimque attacta, atque ita varie etiam sparsimque tractata, adhaec pleraque supposititia esse vident, ut non facile se quisquam ex illis expediat, nedum ut certa aliqua ex iis forma aut facies Ecclesiastici totius ministerii colligi ullo modo sine contradictione constituique possit. Ego vero hanc talem querimoniam, non ineptam modo, sed plane etiam, hoc potissimum tempore, superstitiosam esse puto, neque temere id a nostris ita maioribus obiter carptim varieque ac sparsim literis mandatam esse statuo, sed singulari proculdubio divinae providentiae consilio, atque eam inprimis adeo ob causam, ut huius generis quaerimoniae omnes retunderentur. Ac primum, est sane hoc extra omnem controversiam

positum, eam esse aeternam prorsusque immutabilem Dei Opt. Max. voluntatem, ut ipsum, non equidem ullis rationis nostrae (α 2^b) consiliis humanisve traditionibus aut vetustatis ullius exemplis, sed sola duntaxat verbi pactique sui divini custodia atque obedientia colamus¹⁾. Alium vero cultum omnem quamlibet receptum speciosum plausibilem ac vetustum, in quo modo verbi pactique divini sui custodia atque obedientia manifeste commonstrari non queat, Apostaticum plane²⁾ et tam praeterea invisum Deo, quam est invisus ipsa Magiae impietas, denique et abominationem esse in oculis Dei statuamus. Iam vero novit Dominus Satanam in hoc esse totum, ab ipso primi usque Parentis nostri tempore, inque hoc studia ac consilia sua omnia et conatus omnes suos ponere, ut nos a divinae huius voluntatis suae obedientia modis omnibus abducat. Et novit item, illum id potissimum inter alia multa moliri, ut, ad elevandam scripturae sanctae auctoritatem verbique in illa divini fidem, humanas persuasiones doctrinas ac traditiones omnes, quae aut sine verbo Dei aut ex detortis illius locis contextae sunt, quibus omnino modis potest, ornet provehat et commendet, sive per insignes autorum (α 3^a) titulos et singulares praerogativas, sive per vetustatis nescio cuius fidem, sive per eminentium Ecclesiae praetextum, sive per novas quasdam revelationes novaque miraculorum genera, quae aut nullis omnino sensibus percipiuntur, aut, si ullo modo percipiuntur, fidei interim analogiae reclamant. Adhaec novit quoque Dominus nostram omnium, quicumque homines sumus, corruptelam, primi olim parentis nostri peccato in nos derivatam, qua fit, ut in rebus potissimum divinis humana nobis omnia, nescio quomodo, magis multo quam divina ipsa arrideant. Equidem si, nondum violata olim naturae nostrae integritate, ea iam fuit in Adamo, primo nostro parente, propensio, ut humanae (uxoris inquam suae) persuasioni obsequi mallet, quam Dei ipsius voci ac praecepto, quod gravissimam alioqui comminationem coniunctam habebat, — quanto magis iam nos huic malo obnoxios esse oportet sub naturae nostrae adnata nobis corruptela, sub qua non modo non affici rebus divinis, sed ne percipere quidem illa ex nobis ipsi ullo omnino modo possumus? nimirum, qui de (α 3^b) terra sumus, terrena duntaxat et sapimus et loquimur et amamus, neque, nisi tracti, ad divina nos coelestiaque erigere conamur. Quid! quod ne tracti quidem ingenium nostrum facile mutamus? sed nobis invitis etiamnum adhaerent per omnem vitam nostram pravi affectus nostri, qui nos, iam alioqui tractos, perpetuo interim ita transversos

¹⁾ Dent. 4. 12. Esa. 49. Mat. 25. Eze. 20. Iosue. 8.

²⁾ Esa. 1. 30. 66. 1 Reg. 15.

agunt, ut nos plauē ad nostrum interitum abrepturi haud dubie essent, nisi illos Dominus per Spiritus sui potentiam pro ineffabili sua misericordia in nobis cohiberet illorumque incitamenta aut sisteret exorta, aut, quominus exoriantur, arceret. Haec igitur omnia cum sint Domino Deo nostro longe perspectissima atque is nolit mortem peccatoris — nedum ut sub nomine orthodoxorum Ecclesiae suae doctorum tendiculas nobis necti voluerit unquam — divinae proculdubio misericordiae ac providentiae consilium agnoscere in eo debemus, quod, quae prisci olim atque orthodoxi Ecclesiae doctores de forma ac ritibus Ecclesiastici ministerii monumentis suis prodita reliquerunt, ita sane carptim varieque ac sparsim tracta-(z 4^a)rint, ut in unam aliquam faciem, sine ipsorum contradictione, reduci haudquaquam possint; — atque ita rursus etiam tractarint, ut non praetermiserint ea, quae ad commendandam nobis Ecclesiastici ministerii dignitatem cultusque in illo divini puritatem, pro fidei suae mensura, intelligebant pertinere. Videmus quanta improbitate patrum autoritas passim urgeatur in rebus dubiis perplexis prorsusque absurdis, quibus ipsimet Patres verbis disertis repugnant, et quidem in iis ipsis monumentis suis, de quibus nulla unquam dubitatio fuit. Videmus item, quanta nobis impudentia sub eminenti Patrum nomine pleraque obtrudantur, de quibus illi nunquam omnino cogitarunt, imo quae cum germanis ipsorum libris consistere non possunt. Eius sane rei tot sunt exempla, ut nullus fere sit classicus Ecclesiae doctor, cuius nomen monasticis nescio quibus ineptiis non praetexatur. Atque inter alia minime sane obscurum eius rei documentum in nostro hoc etiam argumento habemus, nempe in utraque illa liturgia, quarum altera Basilii, altera vero Chrysostomi es-(z 4^b)se iactatur, in quibus voces quidem autorum nonnullas, e libris illorum desumptas, agnoscimus, ad quem modum graculi quoque voces humanas reddere solent; caeterum ipsa autorum monumenta liturgias illas falsi manifeste convincunt. Neque dubium est, nos fuisse habituros proculdubio liturgiam sub omnium simul Patrum nomine, parum impudentia nobis obtrusam, qua nunc Basilii illae et Chrysostomi liturgiae aeditae habentur, si non ita carptim varieque ac sparsim argumentum hoc a Patribus ipsis tractatum fuisset. Et, si ipsa Patrum autoritas (ipsis alioqui reclamantibus) ita nihilominus urgetur, ut gravi servitute Ecclesiam premat progressumque verae religionis remoretur, — quid futurum erat, si unanimi primaevae post Apostolos Ecclesiae consensu, in qua tamen ceremonias iam non prorsus superstitione sua caruisse videmus, certa aliqua Ecclesiastici totius ministerii forma constituta fuisset? Certe futurum erat, ut, etsi doctrinae Apostolicae reclamasset, nulla tamen Apostolicae doctrinae autoritate, ut nunc sunt tempora atque

hominum ingenia, (α 5^a) rescindi posset. Non est igitur nobis accusanda in hac parte orthodoxorum Patrum negligentia, sed agnoscendum potius, denique et commendandum, beneficium Dei, qui id cavere voluit, pro sua in nos misericordia, ne Patrum autoritas vere unquam ac merito praetexti posset ad avocandum nos ab ea aeternae atque immutabilis divinae suae voluntatis obedientia (quod ad cultus sui divini ritus attinet), quam nobis ipsemet et plurimis et luculentissimis minimeque mendacibus verbi sui divini testimoniis patefecit. Gratularique omnino debemus Ecclesiae eam libertatem, quod nulla legitima alioqui Patrum autoritate in forma ac ritibus sui ministerii premi possit, quodque Patres illi, quam sibi ipsimet libertatem hac in parte permittebant, eandem post se nobis etiam relinquere voluerunt. Si placet Patrum autoritas, cur non pro summis Patribus nostris agnoscimus inque doctrina illorum conquiescimus, quos Deus ipse omnis sanae doctrinae, toto orbe terrarum, principes summos constituit, doctrinamque illorum (α 5^b) tot tantisque donis prodigiis et signis confirmavit? et quibus imprimis Christus Dominus hoc tribuit, ut pro illis tantum oreretur, qui per ipsos in se credituri essent? Si nos fides vetustatis movere debeat, an non priores Apostoli Patribus in universum omnibus, quorum hic quidem autoritatem requiri videmus? An non et istis rursus vetustius verbum Dei, cuius autor est, non homo ullus aut Angelus, sed existens Ille aeternus in coelo inque ipso Patris adeo sui sinu, unigenitus inquam Dei filius — quanquam et hominis filius — Dominus et servator noster Christus Iesus? Si unanimes multorum consensus requiritur, cur non illius institutio atque exemplum nobis satis est, cui et Prophetae et Apostoli omnes, denique et Angeli et ipsemet Pater Deus, unanime modis omnibus testimonium perhibuerunt? Hic scilicet plus valere debebant Patrum concilia? At vero haec conciliari prius oporteret, ut ex illis statui aliquid possit. Esto autem statuerint consentienter certi aliquid de observando uno duntaxat (α 6^a) aliquo ministerii Ecclesiastici ritu, sive Patres privatim ipsi sive concilia, — an, quod semel statuissent, vel recipi protinus sine examinatione ulla, vel, semel receptum, observari iam ita perpetuo oportebit? Equidem ut in omni doctrinae Ecclesiasticae genere imprimis esse necessariam constat fidei analogiam, ita, cum ritus omnes cultus divini in Ecclesia (quatenus sane sunt mystici externaque ac visibili ceremonia constant) pars sunt quaedam doctrinae atque hoc etiam nomine verbi appendices, ipsumque adeo visibile verbum ac visibilis quaedam $\kappa\alpha\tau\alpha\gamma\gamma\epsilon\lambda\iota\alpha$ esse censentur, — dubium sane esse non potest, tam esse semper necessario spectandam in recipiendis observandisque mysticis omnibus divini cultus in Ecclesia ritibus fidei analogiam, quam

illam in omni doctrinae Ecclesiasticae genere observari omnino oportere videmus. Ea vero cum non aliunde etiam colligi petique possit, quam unde fidem ipsam oriri hauririque oportere docemur — nempe ex verbi divini auditu, quemadmodum Paulus docet — certe, si in restituendis recipiendisque ac observandis (α 6^b) cultus divini ritibus fidei nobis analogiam ante omnia, perinde atque in doctrina omni, observandam spectandamque esse fatemur, eadem sane opera fatcamur necesse est, illam non aliunde petendam colligendamque esse, quam unde fidem ipsam peti haberique posse divino beneficio ab eodem ipso Paulo Apostolo audimus, nempe non ex hominum placitis traditionibusve ullis, multo minus ex vetustatis ullius praescriptionibus locorumve praerogativis, sed ex verbi potissimum divini auditu atque observatione. Et proinde in restituendis quoque recipiendisve aut observandis ritibus fidei nobis fontes potissimum intuendos esse, hoc est, ipsum verbum Dei, ut ad illud nostra demum omnia probemus; non autem ritus veteris Ecclesiae ullos, extra verbum Dei receptos atque usurpatos, etiamsi unanimi et Patrum simul et Conciliorum omnium consensu instituti essent. Quae vero in priscis Ecclesiae ritibus verbo Dei consentanea habentur, in iis sane amplectendis, non tam ipsam Ecclesiae consuetudinem (quantumvis receptam ac speciosam) quam potius verbum (α 7^a) Dei sequimur, cui ritus illos inniti videmus; et quidem hactenus, quatenus illos ad Ecclesiae aedificationem pro temporum ratione facere constet. Ut enim in luce doctrinae ipsa sunt gradus quidam, iuxta quos ad perfectiora semper est progrediendum, ne aut infantibus cibum solidiorem forte, quam, ut ei transmittendo pares esse queant, aut adultioribus rursus lactis duntaxat potionem perpetuo offeramus — tametsi hic per omnem vitam nostram nonnisi ex parte et cognoscere et prophetare possimus — ita etsi cultus divini in Ecclesia ritus nunquam sane, dum hic vivimus, puri usque adeo esse possunt, ut non semper humanum aliquid adiunctum habeant, non tamen est semper immorandum receptis semel humanis ritibus, quos divinis alioqui institutionibus adiunctos proque temporum ratione usurpatos esse novimus, etiamsi illos cum publico Ecclesiae fructu observatos aliquandiu esse non ignoremus. Sed est danda opera semper, ut, quo nobis clariorem divinae cognitionis lucem per doctrinam Evangelii Dei beneficio affulsisse videmus, hoc etiam propius in restituendis cultus divini riti- (α 7^b)bus ad puritatem Apostolicam in dies, sine praecudiciis interim et cum pace Ecclesiae, accedamus. Hoc sane ab Apostolis ita factum legimus in tolerandis aliquandiu, deinde vero abrogandis Iudaicis plerisque ritibus, ubi iam omnibus propemodum post patefactam Evangelii lucem palam constaret, umbras illas Iudaicas cum luce hac amplius consistere

non posse. Hoc ipsum et Patres demum orthodoxi, alii post alios, faciebant, pro eo ac lucem doctrinae Euangelii magis ac magis sese diffundere passim, omnemque sive Iudaicam sive Ethnicam superstitionem lucis illius fulgore coargui propellique cernebant, donec Antichristiana Papismi tyrannis cornu suum attollere universamque religionem proculcare et divina pariter atque humana omnia sursum ac deorsum pro sua libidine miscere coepisset. Porro, ad quem modum negotii plurimum fuit et Apostolis ipsis et primaevae post illos Ecclesiae Patribus in arcendis a vero cultu Dei abolendisque item, ubi semel receptae quoquomodo essent, tam Iudaicis quam Ethnicis superstitionibus (nimirum eius Iudaei quidem verbi divini umbram qualencunque, Gentes vero Philosophicas mundi huius rationes (α 8^a) pertinaciter obtendebant), neque in plebe tantum Ecclesiae, sed inter ipsos quoque Apostolos nonnunquam gravis incidebat disceptatio de Iudaicorum imprimis rituum abrogatione — quonam videlicet modo tempore aut loco abrogandi essent — id quod alioqui in Petri illa, ut alia taceam, a Paulo facta reprehensione liquido apparet, — ita ne nunc quidem mirum videri debet, post tantam praesertim universae religionis sub Papistica tyrannide deformationem, cultus divini omnis profanationem et ministerii totius Ecclesiastici adulterationem, si non in plebe tantum Ecclesiarum, quae doctrinam Euangelii sunt iam ex professo amplexae, sed inter praestantissimos quoque earum ministros non per omnia prorsus convenire possit circa notarum ac reliquiarum Papisticarum abrogationem, cum nihilo equidem minore, ne dicam maiore multo impudentia fastu ac pertinacia obtendi Papisticae impietati videamus verbi divini fucum, vetustatis praerogativam Patrumque item ac Conciliorum, denique et Catholicae Ecclesiae autoritatem, quam olim unquam (α 8^b) a Sacerdotum Principibus Scribis et Pharisaeis Moses ipse Prophetaeque omnes adversus Christum Dominum ac doctrinam illius obtendebantur. Quanquam autem neque sine gravissimis adversariorum clamoribus, neque item sine domesticorum offensione, cultus divini ritus facile unquam repurgari queant, non ideo tamen hic cessandum est, sed aditendum nihilo minus, ut aliquem progressum semper, tam in doctrinae quam in cultus divini puritate promovenda, pro nostra virili faciamus, modo ut ab infirmiorum offendiculis (quod in nobis quidem est) caveamus. Ac fieri quidem non potest, ut nemo in nobis offendatur, etiamsi summam hic cautionem adhibeamus, cum ne Christus quidem ipse Dominus praestare id potuerit, quominus plurimi in ipso offenderentur, quem sane in mundo hoc semper *ἀντιλεγόμενον* ipsumque offendiculi lapidem et petram scandali esse oportet. Sed hoc nobis est cavendum ne temere nostraque ipsorum culpa infirmioribus offendiculum prae-

beamus. Qua sane in re praeclarum etiam in Christo Domino exemplum simul (β 1^a) ac documentum habemus, nimirum ut, quatenus ipsum vitasse offendicula legimus, hactenus illa nobis etiam vitanda esse statuamus. Porro quemadmodum dici vere omnino non potest, per Christum Dominum ullum omnino offendiculum datum esse, nisi si vaeh quoque illud, quod offendiculis datis adiunctum audimus, ad ipsum pertinere fateamur, — ita sane neque per doctrinam ipsius eiusve ministros (dum illi inhaerent) ulla etiam offendicula vere, utcunque tandem praetendantur, venire proculdubio possunt; modo ut palam constet, nihil usquam agi, quod non Christum Dominum autorem suum in verbo suo habeat, in quo nemo alioqui merito offendi aut debeat aut etiam possit. Priusquam igitur quicquam usquam novemus circa cultus divini in Ecclesia aliqua restitutionem, hoc nobis ante omnia est praestandum, si nulla offendiculorum culpa teneri volumus: *Primum*, ut palam toti illi Ecclesiae ostendamus, ea, quae amoliri cupimus, nullos omnino fontes legitimos in Christi Domini doctrina habere, quae quidem nobis sit per Prophetas ac Apostolos tradita, et proinde, ut omnem plantationem non (β 1^b) a Domino plantatam, eradicanda plane esse, utcunque tandem autorum suorum titulis vetustatisve aut consensus perpetui dignitate exornentur. *Deinde* ut claros ac perspicuos in Christi doctrina fontes eorum omnium publice commonstremus, quae, temporum iniuria abolita, veluti postliminio rursus restitui atque in usum denuo revocari optamus. Ita fiet enim, ut nemo omnino in tota illa Ecclesia aut ignorantiam aut infirmitatem, vere alioqui praetendere amplius possit. Frustra sane ignorantiam quis praetextat iis, quae publice docentur, et non est infirmitatis nolle, vel reiicere quae approbare non possis, vel amplecti, quae improbare non queas. Infirmitatis est, non posse, quod velis, bonum, quemadmodum Paulus docet. Caeterum nolle amplecti, quod negare non possis esse bonum, atque, eo reiecto, velle interim retinere, quod te a Domino plantatum non esse fateri oporteat, — id vero non tam est infirmitatis iam, quam contemptus potius, cui se alioqui Christus Dominus, non equidem medicando, sed plane excaecando atque ita demum perdendo etiam, venisse testatur; et adeo non moratur talium offen- (β 2^a) dicula, ut studio plerunque occasiones quaesivisse videatur, eos potissimum offendendi, qui suo contemptui infirmitatis excusationem Pharisaeica hypocrisis sua obtendebant. Ab illorum igitur offendiculis et nos cavendum esse nobis intelligemus, quibus medicandis Christum Dominum, prolata verbi divini sui luce, venisse audimus, hoc est, qui extra Christum Dominum doctrinaeque suae lucem nihil se omnino, quod ad divina attinet, videre ullo modo posse agnoscunt, atque, hac sola luce per Christum Dominum prolata,

oculos protinus ad illam intendere pro sua infirmitate conantur, hanc unam expetunt, in hac conquiescunt, ad hanc unam referunt omnia, quaecunque undecunque in causa religionis proferuntur. Caeterum qui, exorta in Christo Domino luce non contenti, alias illi nessesio quas, sive Patrum, sive Conciliorum peculiare lucernulas adiungere volunt, aut qui illas luci Christi Domini anteponunt, — his sane excaecandis cum Christum Dominum venisse non ignoremus, equidem illos tanti facere non debemus, ut propter eos Christi Domini lucem (β 2^b) tam in doctrina, quam in publico cultu ipsius, proferre infirmioribus (qui illam expetunt) ullo modo cunctemur, ne dicam detrectemus.

Haec ergo nobis etiam consilii nostri ratio fuit in restituendis cultus divini ritibus totaque adeo ministerii instauratione, posteaquam divino beneficio Ecclesiam nobis per pietissimum Principem atque aeterna dignum memoria, Edwardum, eius nominis sextum, Angliae etc. Regem, concessam haberemus. Cupiebat Rex ille Sanctissimus ita restitutam, quoad eius fieri posset, in universo Regno suo omnem plane religionem, ut nulla fere alia de re pro aetate sua sollicitus magis esset. Adhibebat in eius rei consilium, quos pietate eruditione ac iudicio aliis antecellere intelligebat, inter quos praecipuum habebat Thomam Cranmerum, Cantuariensem Archiepiscopum, virum praeter insignem eruditionem ac pietatem ea quoque ingenii dexteritate prudentia ac morum gravitate praeditum (quae interim summam comitatem ac modestiam coniunctam habebat), ut haec omnia simul in illo sine magna profecto (β 3^a) admiratione nemo facile intueri posset. Huius igitur hortatu cum ego quoque per Regem illum vocatus essem et leges quaedam patriae obstarent, quominus publici potissimum cultus divini ritus, sub Papismo usurpati, pro eo ac Rex ipse cupiebat repurgari protinus possent — ego vero pro Peregrinorum Ecclesiis sedulo instarem — ita demum placuit, ut ritus publici in Anglicis Ecclesiis per gradus quosdam, quantum per leges patriae omnino liceret, repurgarentur: Peregrinis vero hominibus, qui patriis hac alioqui in parte legibus non usque adeo tenerentur, Ecclesiae concederentur, in quibus omnia libere et nulla rituum patriorum habita ratione, iuxta doctrinam duntaxat atque observationem Apostolicam instituerentur; ita enim fore, ut Anglicae quoque Ecclesiae ad puritatem Apostolicam amplectendam unanimi omnium regni ordinum consensu excitarentur. Eius vero consilii Rex ipsemet pro sua pietate praecipuus non autor tantum, sed etiam propugnator fuit. Etsi enim id in Senatu Regio omnibus propemodum placeret, ipseque Cantuariensis Archiepiscopus rem modis omnibus pro- (β 3^b) moveret, non deerant tamen, qui id moleste ferrent adeoque et reluctaturi fuerint huic instituto Regio, nisi Rex ipse, non tantum autoritate

sua restitisset, sed productis etiam instituti huius rationibus conatus eorum repressisset.

Concessis itaque Peregrinorum Ecclesiis et quidem ea lege seu libertate potius, ut in illis omnia iuxta doctrinam atque observationem Apostolicam instituerentur, cura illarum mihi Regia et Senatus autoritate committebatur iubebarque mihi collegas asciscere, quos ei ministerio aptissimos esse iudicarem, ut illorum nomina Regio Diplomati inserebantur. Quod ubi factum esset nosque iam diploma Regium haberemus, et videremus eandem plane conditionem Diplomati ipsi disertis verbis insertam esse: cognitam ita haberemus mentem hac in parte et Maiestatis Regiae et Senatus ipsius: praeterea sciremus magnam esse omnium piorum de nobis in novo hoc nostro ministerio expectationem: denique moneremur etiam, ut non tantum propter ministerii nostri fidem (quam tamen in prospectu nostro semper et ante omnia habere deberemus), sed propter adversariorum quoque dolos (β 4^a) diligenter caveremus, ne quid omnino in nostris institueremus Ecclesiis, quod doctrinae atque observationi Apostolicae non proxime responderet, nimirum si quid aliter institueremus, excidisse iam a facta nobis Ecclesiarum concessione videri possemus, qui conditionem alioqui nobis praescriptam inobedientia nostra violassemus, — haec ita, inquam, cum se haberent omnia, nostri sane esse officii existimavimus, ut praescriptam nobis conditionem, per se alioqui iustissimam, modis omnibus pro nostra virili sequeremur. Ne quid autem praecipitanter in re tanta ageremus, initio nihil aliud studuimus, quam ut Ecclesiae per publicas, tum Germanicas tum Gallicas, conciones colligerentur inque catalogos referrentur nomina omnium, qui sub alterutra Ecclesia censi vellent. Crescente autem indies magis ac magis utraque Ecclesia, utrobique etiam Seniores sive Presbyteri atque item Diaconi constituebantur, ut illi quidem gubernandae nobiscum et cum collegis nostris alterutrius Ecclesiae curam sustinerent: isti vero colligendis ac dispensandis Eleemosynis praessent. Mox (β 4^b) communi assensu omnium utriusque Ecclesiae ministrorum ac Seniorum aedita est fidei publica professio, cuius potissimum nomine Ecclesiae ipsae colligebantur, atque haec explicabatur in publicis concionibus, ut ab omnibus intelligi posset. De instituendis vero cultus divini ritibus suspensa aliquandiu deliberatio fuit, donec populus doceretur, rituum varietate non scindi Ecclesias; hos enim temporarios esse atque Ecclesiarum aedificationi pro locorum ac temporum ratione servire oportere. Non eandem ubique Ecclesiis omnibus esse libertatem repurgandi protinus omnia, atque alicubi sine magno turbarum metu vix quidquam mutari posse. Praestare autem, aliquam Ecclesiarum restitutionem haberi, quam nullam, etiamsi quaedam inviti ferre cogamur. Proinde gratulandam esse

libertatem iis, qui illam adepti essent, sed et illos in omni charitate ferendos iuvandosque esse, qui, quo vellent, per temporum iniquitatem eluctari adhuc non possent. Horum ita visum est pluries ac diligenter moneri Ecclesias, priusquam de ritibus ullis instituendis quidquam omnino statueretur, ut illorum diversitas neque Anglicas postea Ecclesias offenderet et nostras item in servandae cum illis societatis officii nihilominus retineret. Postea rituum forma quaedam conscriberetur, et, priusquam institueretur, coram Ecclesia tota per partes suas explicabatur scripturarumque testimoniis confirmabatur, facta etiam potestate omnibus, ut nos amanter admonerent, si qua parte sibi quispiam satisfactum non esse existimaret. Ita vero iam edocta Ecclesia, ut neque scissionem aliquam fieri intelligeret propter rituum varietatem et certa esset etiam nihil sibi observandum esse, quod doctrinae atque observationi Apostolicae non proxime responderet, — ventum est tandem ad rituum quoque nostris Ecclesiis peculiarium institutionem. In quibus interim aliquam etiam varietatem inter nostras ipsorum Ecclesias retinimus, exiguam quidem illam, et quae non cuivis esset conspicua, sed quae indicium tamen faceret, suam cuique Ecclesiae libertatem hac in parte constare. Eam porro ita parvam varietatem prosequuti hic undequaque non sumus, nisi sicubi (β 5^b) id res ipsa visa est postulare, sed Germanicae potissimum Ecclesiae ritibus conscribendis operam dedimus, quod et illa a me id peculiariter peteret, et ego familiarius in illa etiam propter maiorem linguae usum versarer. Quicquid autem huius est, humiliter quidem esse agnosco, quam ut sub Tuae Maiestatis nomine in publicum exire debuerit: videbar mihi tamen haudquaquam temere facturus esse, si hoc ipsum, quale quale est, Tuae inprimis Maiestati, deinde Amplissimo Procerum Tuorum Senatui atque omnibus adeo Regni Tui Ordinibus dedicarem. Primum enim debiti ipsa mei erga Te patriamque meam ratio a me id iure quodam suo flagitare iam pridem videtur, ut meum in Vos studium atque observantiam aliquo meo eiusmodi officio contester, quo palam fiat (etsi a nostris istis ventrispiritibus indignissime sum tractatus perque illorum tyrannidem peregre vivere cogor), nihil me tamen ideo unquam de fide observantiaque in patriam meam remisisse, sed id semper in votis habuisse atque etiamnum habere, ut, si ullo modo queam, patriae meae obsequi prodesse et gratificari cupiam, qua (β 6^a)tenuis id quidem tuta mea conscientia iuxta Domini Dei nostri voluntatem mihi liceat, cumque eo nunc sint loco res meae, ut praeterquam scribendo patriam a me meam iuvare aliter non posse videam, pro officio meo me facere puto, si quod pro mea tenuitate possum, praestare id etiam coner. Deinde huc me invitavit Tuae Maiestatis praedicata multis, et mihi ex parte

cognita etiam clementia atque erga veram religionem propensio quaedam, quam equidem in viris praesertim Principibus non commendari modo, sed magis ac magis indies etiam ex verbo Dei excitari conveniat. Ad haec mihi animum quoque addiderunt, quae istinc ét per literas multorum ét per nuncios etiam adferuntur, nempe omnium fere animos, Antichristianae iam tyrannidis alioqui pertaesos, tanto istic amplectendae doctrinae Christi studio in eius Euangelio accensos esse, ut Tuam Maiestatem in publicis regni Comitibus eo ipso nomine unanimiter ab universo Nobilium omnium virorum Ordine appellatam esse audiamus, eoque plane, quod felix faustumque sit! spectare om-(β 6^b)nia, ut spes sit brevi et istic expectandam esse per Dei gratiam Ecclesiarum restitutionem.

Huc vero cum labor omnis noster in hoc libello nostro inprimis pertineat et alicui forte usui esse etiam possit, non abs re me facturum iudicavi, si illum toti meae Patriae sub Tui nominis patrocinio assignarem. Atque est res sane digna summa piorum omnium gratulatione, sicubi Regnum Christi Domini in doctrina sui Euangelii reflorescere audimus; sed summa tum demum etiam diligentia ac circumspectione opus est, ne sub praetextu ac furo Euangelii, aut novum rursus aliquod tyrannidis genus invehatur, aut sectis alioqui omnibus, atque ita demum Atheismo etiam, fenestra aperiatur, ad quem nunc maxima fere hominum pars nescio quomodo inclinare videtur. Haec sunt namque Satanae artes, ut, qua parte se id, quod cupit leonina, quod dicitur, efficere non posse videt, vulpinam sibi protinus assumat, hoc est, si aperta vi Christo Domino repugnare non queat, sectator quoque et ipse Euangelii atque etiam praeco illius videri velit, quo tandem fraudulentius nego-(β 7^a)tium suum agat. Ita equidem cum Papismi impietatem magis notam esse iam videt, quam ut vel excusari revera ullo modo vel etiam dissimulari possit, aegre quidem illam patitur aboleri, atque adeo non praetermittit quidquam, quod ad eam tuendam ullo prorsus modo pertineat, sed quia intelligit diuturnam esse non posse eius defensionem, incipit et ipse Papismum per suos quosdam accusare; sed huc spectat interim, ut vel tyrannidem tyrannide commutet proque uno illius capite multa obtrudat, vel, adducta in odium Papistica tyrannide universam simul etiam Ecclesiae gubernationem, inprimis vero legitimum in illa ex verbo Dei disciplinae usum, invisum modis omnibus reddere inque Papisticae tyrannidis parte statuere atque ita demum malorum omnium licentiam atque impunitatem inducere conetur. Vidimus sane iam minime obscura utriusque istius conatus initia, et quidem iis potissimum locis, quibus doctrina Euangelii iam pridem insigniter praedicata fuit. Nimirum verissimum est, quod vulgo dici solet, Satanam nusquam alibi maiore

conatu sacella sua erigere, (β 7^b) quam ubi Christo Domino templum instrui videt. Videmus multis iam decerni parem cum Apostolis ac Prophetis in doctrina religionis tradenda autoritatem, quae sola res omnibus omnino sectis ac dissidiis occasionem dedit omnemque adeo tyrannidem in Ecclesiam innoxit. Videmus e regione rursum, multos sibi permittere quidquid omnino libet, atque adeo aversari omnes sive privatas sive publicas admonitiones omniaque Ecclesiarum iudicia, ut liberum plane atque impune esse velint, quidquid omnino doceant. Atque utrobique interim praetexitur Euangelium, cum non alia res magis Euangelio adversetur. Hic utrobique igitur magna opus est diligentia ac circumspectione, ut uterque hic Satanæ conatus circa religionis instaurationem reprimatur. Cunque non alia ratione ulla aut melius aut etiam facilius reprimi possit, quam legitima Ecclesiarum gubernatione, quam autore spiritu sancto ab Apostolis institutam atque observatam legimus, per ministerii Ecclesiastici diligentem ac fidelem administrationem, nosque ad illam, quantum omnino potuimus, proxime in libello hoc accedere co-(β 8^a)nati simus, — putavimus, operam qualemcunque hanc nostram patriae quoque nostrae non inutilem fore. Postremo, quoniam gravissimis, sed iisdem etiam iniquissimis quorundam calumniis ac praecudiciis, doctrinam ministeriumque ac nomen nostrum gravari praeter meritum nostrum videmus, qui sibi veluti novi quidam Catones e coelo nescio quo delapsi esse videntur, ab istorum sane calumniis, doctrinae nobis ministeriique nostri fidem ac nominis item existimationem apud Tuam imprimis Majestatem patriamque simul meam vindicandam esse putavi libelli huius nostri testimonio, qui doctrinae alioqui ministeriique nostri fidem, quam pro nostra tenuitate praestare potuimus, non obscure, uti spero, contestabitur, et Diploma Regium, illi ad calcem adiunctum, tuebitur nominis nostri existimationem. Quanquam autem certo confidam fore, ut nostra hac in parte innocentia Catonum istorum omnium praecudicia maledicendique impotentiam ad extremum pudefaciat atque infamet per gratiam Dei, visum est tamen hic obiter nostram innocentiam Tuæ Ma-(β 8^b)iestati et piis omnibus approbare.

Duo sunt, quorum nomine potissimum a *Furraginum* nescio quarum factoribus (si Superis placet!) et accusamur simul et condemnatur. Alterum quod in Ecclesiastico ministerio Dei ipsius opus proprium in ministri opus non transferamus. Alterum, quod in coenae Dominicae elementis realem, ut vocant, corporis et sanguinis Christi delitescentiam iuxta naturalem ipsius subsistentiam non statuamus. Hic vero clamatur: o coelum! o terra! Alioqui si hic assentiremur, protinus sanctissimi ac terque quaterque Euangelici et orthodoxi haberemur. Nos porro nullius nos hic novi dogmatis vel autores vel sectatores

esse dicimus, sed tradita ab aliis nova quaedam dogmata immoderataque illa tuendi pertinaciam, cum iniquissimis praecudiciis coniunctam, accusare nos profitemur, et quidem id facimus ea mansuetudine ac modestia, ut rem quidem non dissimulemus, quemadmodum sane non debemus, sed neminem proscindamus interim, nedum ut ququam omnino controversiae huius nomine damnemus, imo vero honorem (γ 1^a) rem etiam iis, qui a nobis dissentiunt, libenter deferimus, qui in Christi Ecclesia piis omnibus deferri consuevit; et de omnibus, quae nos offendunt, iamdudum expetimus pia modesta et Christiana, sive privata sive publica, colloquia, nostraque omnia legitimis ex verbo Dei Ecclesiarum iudiciis ultro subiicimus. Interim vero Catonum istorum censura a Christi Ecclesia (si furis placet!), denique et a focis ipsorum excludimur ac diris omnibus devovemur, nisi quod efficere id non possunt, ut non alium adhuc iudicem habeamus, ante cuius tribunal olim, tam ipsos omnes quam nos, sisti ipsorumque omnia, quibuscumque tandem Syncretismis communita, perinde nihilominus atque nostra, oporteat approbari. Iam quominus in Ecclesiastico ministerio Dei solius proprium opus ministri operi ullo prorsus modo adscribamus, Pauli Apostoli doctrinam obstare dicimus, qui, etsi denuo se Galatas parturire, Corinthios item atque Onesimum genuisse testetur ad commendandam in suo ministerio divinae virtutis efficaciam, tamen, ne opus Dei in ministrum ullo modo transferat, (γ 1^b) opus Dei a ministri opere discernit, et plantationem duntaxat atque rigationem ministris attribuit (externam videlicet plantularum culturam), ut ita demum Deum per ministros et plantare et rigare ad salutem fideles intelligamus, ministrosque Dei hac in parte *συνεργούς* agnoscamus. Caeterum dandi incrementi opus ita soli Deo proprium facit, ut ab illo ministros ipsos prorsus excludat. Neque enim omnes eos, qui et rigant et plantant, prae eo qui incrementum solus dat, nihil esse pronunciasset, si ulla omnino dandi incrementi pars in ipso ministri opere quoquomodo posita esset aut ab ipso ullo prorsus modo penderet. Rursum, quominus in coenae Dominicae elementis, Pane inquam et Vino, realem illam, ut vocant, corporis et sanguinis Christi delitescantiam iuxta naturalem eorum subsistentiam statuamus, eas adferimus causas, quod doctrina haec cum mente totius scripturae pugnat neque fidei analogiae respondeat, cum catholicae item Ecclesiae consensu non consistat et citra Christi Domini contumeliam retineri non possit. Quae quidem omnia bona iam ex parte (γ 2^a) ita se habere ostendimus, et clarius adhuc, si Dominus volet, per eius gratiam ostendemus: aut, si id non possimus, cedere ultro volumus meliora docentibus ex verbo Dei, si modo ad legitimum aliquod colloquium admittamur. Hoc vero tantum est, ut Catones nostri aqua

nobis et igni interdicendum esse putent. Accusant nos in suis farraginum centonibus, quod Ecclesias perturbemus. Sed si accusasse nova suspectaque dogmata (et quidem sine conviciis aut praeiudiciis ullis) est perturbasse Ecclesiam, non immerito sane Papa utrosque nos turbarum accusabit. Si usque adeo illis intolerabile videtur, dogmata ipsorum accusari, ut nos ad nulla colloquia velint admittere, facile et nos in universum omnes ad eundem modum arcebit Papa ab omnibus colloquiis, dum recepta iampridem magno multorum consensu ipsius dogmata accusamus. Si vero id in parte tyrannidis Antichristinae ponimus, cur nobis id ipsum usurpamus, quod in Papa omnes unanimiter damnamus? Dicunt Catones nostri, se in Papistica tyrannide accusanda sequi doctrinam verbi Dei. Fate-(γ 2^b)mur id quidem esse verum, nam et nos eandem ob causam Papismum accusamus, sed et in accusandis ipsorum dogmatis id ipsum nos facere affirmamus. Negant illi verbum Dei a nobis stare, et proinde indignum esse, ut ad colloquium admittamur. At vero ad eum plane modum etiam Papa a nobis utrisque verbum Dei stare negat, atque ob hoc potissimum nos, ut seductores, a conciliis arcet. Quid vero! id sibi arrogabunt Catones nostri, quod ipsimet in Papa accusant? Queruntur se haereseos a Papa non auditos damnari, et interim ipsimet nos non auditos condemnant. Sed dicunt, doctrinam nostram iamdudum multorum Conciliorum calculis damnatam esse, et proinde nulla amplius egere examinatione. Itidem vero et adversus ipsorum doctrinam profert Papa, qui et Vercellensis et Turonensis et plurium Romanorum et ad extremum Constantiensis Conciliorum decretis transsubstantiationem suam comprobata, et proinde Catonum quoque nostrorum doctrinam perinde atque nostram, damnatam esse ostendit. Caeterum Alexandrini contra nos Concilii auctoritatem sub Cyrillo proferrunt, Cyril-(γ 3^a)lumque doctrinae suae propugnatorem faciunt. Nos vero id vanissimum esse dicimus, et doctrinam ipsorum, cum ab eodem ipso Cyrillo infinitis locis, tum vero etiam ab omnibus orthodoxis primaevae post Apostolos Ecclesiae Patribus, continua successione unanimiter oppugnatam esse affirmamus, id quod brevi per Dei gratiam, non equidem nostris sed ipsorummet autorum verbis, neque verbis solum (ne detruncata videri possint), sed plenis illorum sententiis ac rationibus demonstrabimus, — unde demum facile apparebit, qua fide Catones isti farragines suas Patrum testimoniis infarciant. Agnoscunt quidem veteres, Panem coenae esse corpus Christi, quatenus alioqui corporis nomen in verbis Christi Domini de pane praedicari docent. Idem vero et nos libenter una cum illis agnoscimus, imo diserte profiteremur, tam vere Panem coenae esse corpus Christi, quam vere Christus Dominus alibi carnem suam cibum nostrum esse testa-

tur, quae alioqui nostra doctrina ita olim primario Bremensium Pastori satisfacit, ut illius nomine suam mecum societatem Ecclesiasticam, (γ 3^b) coenae Dominicae usu ipso, sit publice contestatus. Sed quid hoc interim ad eam, quam isti somniant, delitescantiam, de qua sane nullus veterum quidquam cogitavit. Agnoscunt item veteres corpora nostra, Christi Domini carne seu corpore, in spem resurrectionis et vitae aeternae ali, id quod nos quoque cum illis indubitato credimus, sed ita se hic Patres ipsimet explicant, ut perspicuum sit, nihilo sane magis corporum hanc nostrorum per Christi corpus alimoniam, ad hanc Catonum nostrorum delitescantiam pertinere, quam corporis de Pane in verbis Christi praedicationem pertinere constat. Si de Papae loquuntur conciliis, diximus in illis ipsorum perinde atque nostram doctrinam damnatam esse. Quodsi ipsi decorum sibi esse putant, se ab illis conciliis damnatos esse, cur non et nos eandem ipsam condemnationem in laude nostra poneremus? Si de suis inter sese Syncretismis loquuntur, facile illis est (nemine qui dissentiat admissio, ne dicam vocato atque audito) quidquid libet statuere, atque ita demum encomium canere. Certe (γ 4^a) nullum unquam de Sacramentaria hac controversia iustum alioqui colloquium institutum esse constat, praeterquam Martburgi, Illustriss. Cattorum Principis auspiciis, anno post Christum 1529, in quo sane tantum abest ut sit damnata nostra doctrina, ut ab utraque parte sit consentienter recepta et approbata, cui et nos libenter assentimur. Quia vero Thrasones quidam in eo ipso colloquio palmarium se nescio quod adversum nos obtinuisse, nostramque doctrinam puffedam esse iactant, caput ipsum conventionis Martburgensis de coena Domini addere hic libuit, ut vanitas atque impudentia Thrasonum istiusmodi omnibus conspicua esse possit. Est autem caput hoc numero quintumdecimum eius ipsius conventionis, quod et Germanica lingua (ut est aeditum) et latine deinde versum sic habet, cui equidem maior fides, quam privatis alioqui cuiusquam scriptis haberi debet.

*Vom Sacrament des leibs und
bluts Christi.*

15. *Glauben und halten wir alle, vonn dem Nachtmal unsers Herrn Jesu Christi, dass man beyde gestalt (nach der innsatzung Christi) brauchen sol. Dass auch die Messe nicht ein werck ist, damit einer dem andern, todt oder lebendig, gnad erlange. Dass auch*

II.

De Sacramento corporis et
sanguinis Christi.

15. Credimus et (γ 4^b) profiteremur omnes, de coena Domini nostri Iesu Christi, usum illius sub utraque specie iuxta Christi institutionem observandum esse. Quodque Missa non sit ullum eiusmodi opus, quo alter alteri quisquam, sive mortuo sive vivo,

2

das Sacrament des Altars, sei ein Sacrament des Warenn leibs unnd bluts Jhesu Christi. Unnd die Geystliche niessung des selbigen leibs unnd bluts, cinem jeden Christen fürnemlich von nöten. Dessgleichen der brauch des Sacraments (wie das wort) von Got den almechtigen gegeben und geordnet sei, damit die schwachen gewissen zu glauben zu bewegen, durch den heiligen geist. Und wiewol wir uns (ob das war leib unnd blut Christi leiblich im brot und wein sei) diser zeit nicht vergleicht haben, so soll doch ein teil gegen dem andern Christliche lieb (so ferr jedes gewissen immer leiden kan) erzeugen, und beide teyl Got den almechtigen fleissig bitten, dass er uns durch seinen Geist den rechtens verstand bestedigen wöll. Amen.

Martinus Luther.
Iustus Ionas.
Phil. Melanthon.
And. Oseander.
Steph. Agricola.

gratiam consequi possit. Quod iterum Sacramentum altaris sit Sacramentum veri corporis et sanguinis Iesu Christi. Et quod esus spiritualis eius ipsius corporis et sanguinis sit unicuique Christiano homini imprimis necessarius. Ad haec quod usus huius Sacramenti (perinde atque ver-(γ 5^a)bum ipsum) a Deo Optimo Maximo sit institutus atque ordinatus ad excitandas ad fidem infirmas hominum conscientias per spiritum sanctum. Quanquam autem inter nos hactenus non plane potuit convenire, num verum corpus et verus sanguis Christi pani et vino corporaliter insit, debet nihilominus tamen utraque pars altera erga alteram declarare Christianam charitatem, quatenus id omnino cuiusque conscientia ferre potest. Et utraque pars Deum Optimum Maximum diligenter precabitur, ut is nobis per spiritum suum verum eius rei intellectum constabile dignetur. Amen. (γ 5^b)

Ioan. Brentius.
Ioan. Oecolampadius.
Huldricus Zuinglius.
Martinus Buccrus.
Caspar Hedio.

Haec sane est Martburgensis conventio, sub illud ipsum tempus aedita, in qua ostendi aliquod vellemus, quo doctrinam nostram pudentiam esse Catones nostri iactant, quasi vero ipsa conventionis verba (nobis etiam tacentibus) non satis testentur, eos, qui a nostra tum doctrina abhorrebant, et nostrae doctrinae assensos esse, dum spirituales corporis et sanguinis Christi esum, quem nos urgemus, imprimis commendant, et de sua dubitasse, dum non solum illam non approbarunt, sed Christianam utrinque charitatem inter sese pacti, praecipue etiam communes pro vero controversiae intellectu instituerunt.

Caeterum non est nunc insituti nostri ista persequi, tantum haec ita attingere paucis volui, ut omnes intelligant vanissimum esse, quod factores isti suarum farraginum de convicta erroris adeoque et damnata nostra doctrina, et quidem legitimis Ecclesiarum iudiciis, nugantur. Iactant item et conventum Schmalcaldiensem, sed in quo tantundem habent, quod de doctrinae nostrae (γ 6^a) condemnatione proferre possint. Conatus quidem est illic vir sanctae memoriae Martinus Bucerus, productis quibusdam dicendi formulis, conciliationem quaerere, sed, cum paucos nostrarum partium adesse videret, rem omnem in aliud tempus suspendi curavit, facta interim conciliationis spe, si praeter Augustanae confessionis capita nihil exigeretur. Quid vero et hic est, obsecro, quod doctrinam nostram ullo modo damnatam esse, videri possit? Et tamen istiusmodi fumis explent suas farragines Catones nostri, ne nihil videlicet habere videantur, quo causam suam, iam alioqui inclinantem, sustentent. Caeterum illis superest adhuc Sacra (quod dicitur) Anchora, Augustana confessio; ad hanc enim, ubi nihil aliud superest, recurrere solent et tanti illam faciunt, ut non desint inter ipsos, et quidem non postremi, qui dicant, se malle de Pauli ipsius Apostoli, quam vel de Lutheri, vel de confessionis Augustanae doctrina dubitare. Nos vero doctrinam Augustanae confessionis, ut debemus, plurimi facimus, sed cum doctrina Prophetica atque Apostolica non aequa- (γ 6^b)mus, neque ullo modo acquandam esse putamus. Interim tamen non videmus, quidnam in controversa hac sua delitescencia adversus nostram doctrinam ex ipsa Augustana confessione proferre possint. Verba confessionis Augustanae de coena Domini sic habent: „De coena Domini docent, quod „cum Pane et Vino vere exhibeantur corpus et sanguis Christi verscentibus in coena Domini.” Hoc ipsum vero et nos agnoscimus, sed negamus id totum quidquam omnino ad Catonum nostrorum delitescenciam pertinere. Cum enim eadem ipsa confessio, ubi de Sacramentorum usu loquitur, disertis verbis testetur, nos eam gratiam, quam Sacramenta significant, fide ipsa percipere, eadem sane opera, fidei nostrae duntaxat illam offerri atque exhiberi fatetur. Porro fides eam delitescenciam, quam factores isti propugnant, adeo non requirit, ut ne admittere quidem possit, quemadmodum Paulus docet. Tantum abest igitur, ut nobis Augustana confessio opponi quoquomodo possit, ut illam pro nobis etiam, contra Catones nostros, facere con- (γ 7^a)stet. Nos enim id semper professi sumus atque etiamnum profiteremur, fideles omnes, dum coenae elementis participant iuxta Christi institutionem, simul quoque vere ad salutem aeternam communicare vero etiam corpori et sanguini Christi. Quare ne in Augustana quidem confessione habent quidquam Catones nostri, quod doctrinae nostrae

merito opponant. Neque dubium esset, facile induci posse doctrinae consensionem (quemadmodum eius rei spem Bucerus olim in conventu Schmalcaldiensi faciebat), si praeter Augustanam confessionem nihil exigeretur. At vero Catones nostri rem suis farraginibus indignam plane esse putant, si vel pilum unum ab eo discedant, quod facta inter sese conspiratione tuendum sibi semel quo iure quaque iniuria sumpserunt, destitutique scripturae praesidiis causam suam calumniis et maledictis fulciunt. Venantur omnes nostra depravandi occasiones, ut populo suo (cui nostrorum omnium lectionem interdiciunt) fucum faciant, nos inter nos non consentire, eo quod unam atque eandem rem varie explicemus, quasi vero non inde potissimum constet, firmissimam (γ 7^b) consensionem esse, ubi, re varie exposita, eadem nihilominus sententia, et quidem iuxta usum ac mentem scripturae, unanimiter retinetur et comprobatur: nimirum hoc artificiose faciunt, ut, dum sua se probare non posse vident, nos nescio cuius discordiae insimulent, ne suam nobis causam approbare cogantur. Ad eundem vero modum etiam culpam, in qua ipsimet haerent, reicere in nos conantur. Dicunt per nos violari fidem verborum Christi, quae passim solemnitas coenae seu consecrationis verba vocantur, eo quod tropum in illis statuamus, veterum hac in parte orthodoxorum Patrum omnium doctrinam ipsamque adeo scripturae phrasim secuti. Ipsi vero, cum verba illa clarissima et proinde nude ac simpliciter exponenda esse, ut sonant, neque ullius tropi remedio egere perpetuo clament, aut nullam interim omnino adferunt interpretationem, aut, si quam adferunt, huic talem sane tropum adhibere coguntur, qui et in scripturis pugnas serat et fidei Analogiae repugnet et in universa scriptura, in simili (γ 8^a) potissimum argumento, commonstrari nusquam possit. Quod si ita sunt clara ac perspicua, denique et facilia verba Christi Domini, ut ea nude ac simpliciter, ut sonant, et citra ullius tropi remedium exponi oporteat, quemadmodum id plenis buccis iactant, cur non unam saltem aliquam illorum interpretationem ordine suo iuxta singulas eorum particulas proferunt, quae et tropum nullum admittat et unanimum totius scripturae consensum retineat et delitescentiam ipsorum simul etiam statuatur aut confirmet? quemadmodum a nobis ad approbandam nostram doctrinam pluries factum esse (et quidem facta omnium simul Sacramentorum collatione) negare equidem non possunt. Iamdudum sane ab illis hoc in omni charitate ac modestia Christiana petimus, atque adeo ab eo ipso factore peculiariter collegisque ipsius omnibus, data ad omnes simul illos ea potissimum de re nostra epistola, qui se nunc (prorsus Evangelice scilicet) Martinianae nescio cuius Ecclesiae Pastorem esse profitetur. Sed ei religio fuit nostra vel semel inspicere, cui in-

terim insolens non est, inter (γ 8^b) pocula quandoque ad temulentiam usque versari, quo facilius ita demum suas explere farragines, inque omnes omnia expuere possit, quae illi Bacchus suggestit. Ita videlicet facile viccrint, si ne legant quidem nostra, nedum ut ad illa respondeant, sed suas tantum (ne dicam alienas) farragines nobis obtendant. Alioqui plus negotii fore intelligunt, si suo ordine vel nostram interpretationem ex scripturis sibi impugnandam, vel suam approbandam sumant. Atque ut de nostrae interpretationis impugnatione taceam, quae alioqui et familiari usu in scripturis et veterum Ecclesiae Patrum consensu communita est, in sua sane ipsorum nuda illa ac simplici verborum, ut sonant, interpretatione propugnanda, rimam se habere non posse vident, qua se ullo modo ab ea Artolatria liberent, cuius nomine Papismum refutata transsubstantiatione potissimum accusant. Satis est illis igitur, si verba Christi clara perspicuaque ac intellectu facillima esse dicant, nudam tamen illam, quam iactant, ac simplicem eorum interpretationem nusquam proferant, sed tantum argumen-(δ 1^a)tatione quadam suam se delitescentiam comprobasse somniant, nempe quod, cum de pane corpus praedicetur, iam eadem opera etiam corpus ipsum in pane aut sub pane delitescere oporteat, ut corporaliter seu ore carnali (ita enim loquuntur) edi possit. Hoc sane summum doctrinae ipsorum robur, quod alioqui quantum firmitudinis habeat, si res propius paulo introspectatur, prudens quisque facile iudicare potest, perinde atque idem sit dixisse: Panem ipsum esse corpus, aut in pane seu sub pane illo esse ac delitescere ipsum corpus.

Longius me quam volebam progressum esse video, Rex elementissime! in depellendis adversus nostram doctrinam fartorum istorum calumniis, sed me eorum huc improbitas plane adegit, qui eo alioqui loco haberi volunt (utar enim hic Pauli verbis), a quibus solis videlicet prodierit et in quos item solos reciderit doctrina Euangelii Christi. Haereticum protinus esse oportet, qui non supplex omnia, quae ab ipsis veniunt, amplectitur neque est alibi usquam praeterquam inter ipsos quaerenda, si illis credimus, spirituum ulla dogmatumve diiudicatio. Christus Dominus Syn-(δ 1^b)cretismis ipsorum ita sit astrictus necesse est, ut nusquam porro se exerere possit, nisi continuo et ipse ab istis fartoribus haereseos damnari velit. Et quanquam spiritus sanctus quacunque vult spirare donaque sua, pro eo ac vult et quibus vult, iuxta mensuram largiri dicatur, neque dubium sit, illum omnis veritatis in omnibus ubilibet donis suis doctorem esse, istorum tamen Syncrctismos praetervolare illi non licebit scilicet, quin ab illis et ipse mendacii condemnetur. Clamabunt hic rursus: blasphemia, blasphemia! Ego vero et Christo Domino filio Dei vivi et spi-

ritui sancto in benadiſ divinae triade genua mea supplex flecto, perinde atque ipsi, ne quid aliud dicam, sed eorum superbam arrogantiam et arroganſem superbiam, cum Christi Domini et spiritus sancti contumelia coniunctam, insector. Hoc nimirum est sustulisse ac non potius ad se pertraxisse Papae tyrannidem, et quidem sub plausibili (si superis placet) Euangelii titulo, ut mirum non sit, si a quibusdam Lutheropapistae vocentur, quanquam id ego in nomen Lutheri, cuius memoriam sancte, ut debeo, veneror, redundare nolim. Iam vero, praeterquam quod doctrinam nostram ita conspu-(§ 2^a)unt, nomini etiam nostro peculiare calumnias intendunt. Producentur in farragine (ut mutuum muli scabant) qui, me cum meis, quos ex Anglia mecum eduxi, Ecclesiarum suarum perturbatores esse contendunt: qui iidem alioqui eiusmodi nos alibi blasphemiae accusant, ut eam Magistratus sceptro potius quam stylo suo refutandam esse clament. Producentur item, qui me per contumeliam *Erronem* faciant, et nescio quam Ecclesiam, quae non sit Christi, quaerere dicant. Nec dubito plura illic infarta adhuc esse, quae mihi videre non licuit, neque non visa refutare possum. Haec tamen, quae recensui, paucis mihi refellenda esse puto. Et quamvis bonae meae hac in parte conscientiae testimonio probe fultus (sit Deo gratia), adeo nihil moveor istorum calumniis, ut illas, coram oculis Dei, in laude mea ponam, meque illis consoler etiam, eo quod certus sim, omnes vanissimas esse, — tamen, ut mea innocentia atque istorum quoque impudentia piis omnibus, inprimis vero *Tuae Maiestati Patriaeque meae* perspecta esse possit, haudquaquam mihi hic praetereunda esse iudicavi. Qui me turbarum et blasphemiae accusat, ante (§ 2^b) annos aliquot, cum ad urbem ipsius aliquoties venissem, atque illic aliquandiu etiam ante postremum in Angliam iter meum mansissem, pluries mihi adfuit atque societatis Christianae et amicitiae praeterea officia mihi familiariter deferebat, etiamsi me eandem plane, quam et nunc profiteor doctrinam, in Frisia per decennium fere tradidisse non ignorabat ac, de aliis controversis etiam dogmatibus mecum privatim colloquutus, causam interim Sacramentariam nunquam omnino attigit, cuius ego tamen brevem quandam descriptionem summo et ipsius et meo etiam amico cuidam tradideram, atque illi ostensam fuisse puto. Quodsi doctrina tum mea illi vel turbulenta vel blasphema esse videbatur, aut me ipsum alioqui pro Ecclesiae suae perturbatore habebat, cur vel ita familiariter mecum versabatur, ut una cum praecipuis aliis urbis suae ministris convivam se nostrum exhiberet? et rursus cum ego a primario urbis suae Pastore, viro sanctae memoriae, *Ioanne Epino*, celebri convivio exciperer, adesse non recusaret mihiq; amicitiae suae officia insuper familiariter offerret? vel, posteaquam sibi

omnia haec permittere (§ 3^a) volebat, cur me saltem neque turbarum neque blasphemiarum ullarum, sive solum privatim, sive per suos tum collegas admonuit? cum alioqui de controversis aliis dogmatibus mecum, solus cum solo, et suo ipsius et aliorum etiam nomine semel atque iterum tractaret? Erant illi dissimulandae scilicet execrandae illae et ne a Magistratu quidem ferendae blasphemiae, et deferenda erant amicitiae officia Ecclesiae perturbatori? Certe adeo mihi non dedit ullam omnino tum ullius plane offensionis significationem, ut mihi faustum ac felix in Angliam iter meum precatus sit cum magna amicitiae testificatione, quam si simulabat, me quidem facile potuit fallere, qui de talis Pastoris hypocrisi nihil volebam suspicari. Dicit se expectasse, ut ego initium aliquod disputationis de re Sacramentaria fecissem. Ego vero id cavebam, ne dici possem voluisse turbas aliquas excitare, si quam ea de re disputationem exorsus fuisset, et ipsorum partes esse potius iudicabam, indicare, si quid eiusmodi in doctrina mea deprehendissent, quod Magistratus sceptro refutandum esse censerent. Rogatus tamen ab eo amico, cuius antea paulo memini, meam sententiam (§ 3^b) in scripto illi tradidi, facta ei potestate iam exhibendi scripti, quibus illi vellet, etiam ministris ipsis, modo ne postea eo nomine turbarum accusarer. Si tamen ipse putaret non ingratum id ministris fore, ut aliquam mecum amice et sine turbis colloquendi occasionem habere possent, arbitrio ipsius permisi, ut scriptum illud meum ministris simul omnibus exhiberet.

Atque affirmare quidem nolo (non enim satis memini), sed mihi tamen ex amico illo audisse videor, scriptum illud meum quibusdam saltem ministris exhibitum fuisse, alioqui de fide amici illius nihil dubito, etiamsi a nostra doctrina dissentiat, quin rem omnem, ut se habuit, sit non gravatim pro suo candore (si res ita postulet) attestaturus. Porro si tum neque turbarum, neque eiusmodi ullius etiam blasphemiae reus videbar, unde iam, quaeso, et turbarum et execrandae blasphemiae accusor? Sed ait, nos in nostro ex Anglia pridem habitu voluisse Saxonicas Ecclesias perturbare, et in meo de Sacramentis libello eiusmodi blasphemias requirit, quae haudquaquam ferri debeant a Christiano Magistratu. Ego vero in Catone isto et fidem boni viri requi-(§ 4^a)rere et indignam homine Christiano, ne dicam Pastore Ecclesiastico, calumniam accusare cogor. Quodque ad Saxonicas primum Ecclesias attinet, tantum sane abest, ut illas in nostro hoc ex Anglia habitu perturbare voluerimus quoquomodo, ut ne de visendis quidem illis quidquam cogitaremus omnino; sed, de Serenissimi Daniae Regis pietate confisi, sedes apud illum pro nostris Ecclesiis ob mutatam in Anglia religionem quaerebamus, nunquam alioqui ad Saxonicas venturi Ecclesias, si, quae petebamus, impetrare a Rege illo

potuissemus. Ac de rege quidem illo nihil nunc attinet dicere, nisi quod optimum Principem ab impudentissimis Sycophantis praeoccupatum esse dolemus. Illud sane notius est, quam ut negari a quoquam possit, nos nostrosque omnes, non tam equidem nostra voluntate, quam iussu Regio potius ad Saxonicas, ut nunc vocantur, Ecclesias delatos esse, nedum ut illas unquam in nostro ex Anglia abitu volerimus perturbare. Ego certe toto meo ex Dania in Frisiam itinere, quantum potui, vitavi, ne ullarum omnino turbarum usquam autor, non essem modo, sed ne videri quidem ullo modo possem, neque quem- (§ 4^b) quam toto illo itinere meo controversiae ullius nomine compellavi, praeterquam Bremae, posteaquam Pastor illic Primarius, qui mecum alias (ut antea dictum est) coenae Dominicae participaverat, ad me pro veteri nostra amicitia venisset mensaque nostra familiariter una cum uno e civitatis illius consulibus adesset. Sed ita interim colloquuti inter nos sumus, ut omnes amanter ab invicem digrederemur sine ulla omnino utriusque nostrum offensione veteremque adeo nostram inter nos amicitiam novis invicem gratulationibus ac mutuis comprecationibus, non sine lachrymis, contestati simus. Ita videlicet perturbare conati sumus Saxonicas Ecclesias, nisi quod novus Cato iste, posteaquam semel pudere desiit, omnem sibi quidvis mentiendi ac calumniandi licentiam permittit, et si quis calumnias illius suique similium pacis studio declinet, delitescere illum velle fingat, qui vero colloquium expetat, turbarum protinus accuset: interim tamen mendacii omnes prae se suisque insimulet, ex sese alioqui omnes metiens, quemadmodum potiores ebrietatis omnes quoscunque viderint, prae se, accusant, cumque mendaciis ipsemet (§ 5^a) ac calumniis totus madcat sibi in hoc mire placeat, ad eundem quoque modum alios omnes affectos esse putat. Tantundem autem frontis habet in practexenda blasphemiarum, quas in me accusat, calumnia, primumque affirmat, nos ex mendaciis corruptaeque rationis nostrae vanitate et mali cordis promptuario depromere ea, quae ipse execrandas blasphemias esse vociferatur. Deinde vero secum ipse mox pugnans araneis nos similes facit, qui ex optimis videlicet floribus pessima venena colligamus. Hic namque aut mendacia corruptaeque rationis nostrae vanitatem et malum cor inter optimos flores numerat, ut se non temere sibi in ullis placere ostendat, aut suam ipse impudentiam prodit, dum nos araneis similes facit. Quod si optimorum florum nomine suam designat delitescentiam et proinde corporalem quoque ore carnali corporis Christi manducationem, id quidem facit suo more, ut controversa pro concessis sumat. Sed nos hosce ipsius flores a fructibus ipsorum, quos nobis protulerunt proferreque adhuc non cessant, aestimamus, nempe idololatria et tyran-

nica Ecclesiarum scissione. Atque eandem plane sanctitatem (§ 5_v) hisce ipsorum floribus tribuimus, quam in illorum fructibus, iusto alioqui Dei iudicio, videmus, nedum ut, quae recensuimus absurda omnia multoque plura adhuc per Dei gratiam proferemus, ad hosce Catonum nostrorum flores proprie pertinere dubitemus. Si vero sub optimorum florum nomine scripturarum testimonia intelligit, quae nos videlicet illius iudicio depravare ac demum ad causae nostrae commodum detorquere videmur, id sane ab omnibus in universum Catonibus istis immensis iactari clamoribus audimus, sed tam vere quam reliqua fere omnia, hoc est, ut nunquam doceri possint. Faciunt autem hoc artificiose, quemadmodum antea quoque diximus, ut quorum culpa se ipsimet teneri negare haudquaquam possunt, ea in nos retorquere homines ingeniosi conentur, quominus sua nobis approbare cogantur. Equidem in omnibus dogmatibus ordine suo propugnandis, id inprimis observari solet, ut, quae affirmanda suscipimus, ante omnia comprobemus, priusquam ad aliorum obiectiones refutandas veniamus. Cum igitur Catones nostri propugnandam sibi sumant confictam sub papatu corporalem (§ 6^a) in pane coenae naturalis Christi corporis praesentiam et manducationem — nisi quod eam Papa per suam transsubstantiationem, isti vero per novum nescio quod delitescitiae genus tueri volunt — haec sane illis evidenter probanda esset, priusquam descendant ad nostras (qui illam impugnamus) obiectiones. Cumque fontes eius suae praesentiae in verbis Coenae, quemadmodum et papistae, commonstrare conentur, illa nobis sane ante omnia nude ac simpliciter exponere debebant, posteaquam clarissima esse iactant, et quidem iuxta omnium particularum ordinem, ostendereque ad quem modum iuxta usum familiarem atque unanimum scripturae consensum pro ipsis faciant. Nos enim constantissime negamus ullos omnino fontes corporalis ullius praesentiae in verbis illis extare, nedum ut ex illis vel papistica transsubstantiatio vel Catonum istorum delitescitiae cum corporali, quam statuunt, manducatione colligi ullo modo possit. Atque proferunt quidem aliquas verborum illorum coenae interpretationes, sed quae neque sunt nuda ac simplices, quales alioqui haberi oportere cla- (§ 6^b) mant, et sunt praeterea scripturis insuetae planeque coactae, pugnantes praeterea cum fidei analogia, et quae unanimi scripturae consensu approbari non possunt.

Hic igitur sistant paulisper gradum Catones nostri et hinc se explicent, priusquam alia attingant. Nam etsi per nos nihil obiiceretur, aut etiam nostrae obiectiones omnes refutarentur (quod tamen nusquam videmus), nondum interim doctrina ipsorum subsistet, nisi illius fontes perspicui in verbo Dei commonstrentur. Sed hic sibi probe Catones nostri cavent et coacervatis undecunque farraginibus aliena calumniari, quam sua probare, malunt.

Ita sane ex illis unus nostra quoque execrandas blasphemias esse clamat. Duo autem ex libello meo profert. Alterum, quod gloriam corporis Christi, iam illi alioqui inseparabilem, ad impios etiam pertinere oportere dicamus, quatenus equidem vera veri etiam corporis Christi communio, quam Paulus in coena Domini constituit, ad impios debeat ullo plane modo pertinere. Alterum in quaestionem voco, num, sumpta semel ore carnali ipsa corpo-(§ 7^a)ris Christi naturalis substantia in pane coenae, perpetuo iam deinceps in homine maneat, nec ne, ex Christi Domini institutione. Utrumlibet enim concederetur, utrobique absurda consequi, quae satis testarentur, hanc, quam illi statuunt, delitescentiam, longe esse a mente Christi Domini alienam, quem alioqui credendum non sit aliquid instituisse, quod ullo modo aut secum pugnans aut inutile aut absurdum esset. En! quanta hic blasphemia? ac non potius quanta hominis furiosi calumniandi impotentia? blasphemia est scilicet, amovisse a Christo Domino pugnas et absurda ex scripturis ipsis collecta? et est pietas, si Catonibus istis credimus, haec omnia illi tribuisse, ne de eo, quod semel tuendum suscepimus, quidquam omnino remittamus? Sed hic similes araneis sumus scilicet, qui ex detortis scripturae locis blasphemias contexamus? fontes igitur utriusque istius nostrae (si Deo placet) blasphemiae intueamur. Quodque ad priorem meam de inseparabili iam a Christi corpore gloria obiectionem attinet. Produximus locum Pauli, quo ille Christum Dominum, carne proculdubio sua in gloria (§ 7^b) assumptum, Deo iam deinceps in aeternum vivere docet, ne e mendaciis rationis nostrae vanitate obiectio nostra collecta videri posset. Deinde statuimus, Christum Dominum ita iam in gloriam carne sua assumptum esse, ut illam nunquam deponat, nedum ut illa spoliari possit: ita item Deo iam vivere, ut vitae illius conditionibus aeternis in aeternum etiam sine interruptione ulla fruatur. Quid vero? hiene araneis similes sumus? At vero id nos docet receptus secundum scripturas a catholica Christi Ecclesia symboli articulus, quo illum in coelesti gloria sedere docemur, donec in eadem ipsa gloria Maiestatis suae, ad iudicium veniat. Et sedere in gloria, perpetuum sane neque amplius interrumpendum, ne dicam, separandum quoquomodo gloriae splendorem nobis designat. Hoc si mendacium est Catoni nostro, equidem mihi id cum Paulo et Petro Apostolis commune erit, cum quibus ego alioqui (in Catonum istorum obsequium) mentiri malim, quam inter factores nostros pro Propheta haberi. Paulus enim, ut iam (§ 8^a) dixi, filium Dei in carne manifestatum, in eadem ipsa etiam carne assumptum in gloria esse atque in ea ipsa gloria ac magnificentia coelesti perpetuo iam sedere testatur, sine ulla illius deinceps vel desertione vel interruptione: hoc enim

in se verba illa εἰς τὸ διηνεργές complectuntur, quibus Apostolum non frustra usum esse videmus. Neque verò hic nunc aut de loco in coelis ullo, aut de Dextrae Divinae circumscriptione loquimur, sed de gloriae duntaxat coelestis magnificentia ac splendore, — quo sane iam amplius Christi Domini corpus in sua subsistentia carere non potest, quocumque loco tempore ac modo adesse revera et corporaliter statuatur. Quod si hic Catones nostri Paulo reclamant, Petrum Apostolum audiant, qui Christo Domino, a mortuis excitato, gloriam a Patre suo coelesti datam esse docet, in qua illum coelo contineri, adusque tempus restitutionis omnium oporteat, ut tum demum in eadem ipsa gloria ac Maiestate ad iudicium, iuxta Matthaei testimonium, veniat. An verò hic etiam Paulum, Petrum ac Matthaeum, (38b) mendacii, odio nostri, accusabunt? Sin minus, desinant tandem calumniari, quae impugnare non possunt. Cum igitur certum sit, Christum Dominum iam in coelestem suam gloriam assumptum esse, et gloriae coelestis splendor neque in Papistica transsubstantiatione, neque in ista Catonum nostrorum delitescencia commonstrari queat, — perspicuum est, aut spoliari per Catones istos Christum Dominum in suo corpore coelestis gloriae suae splendore, aut aequè vanum esse commentum istius, quam propugnant, delitescenciae, atque est figmentum Papisticae transsubstantiationis. Quod vero ad alteram nostram obiectionem attinet, illa sane petitur e Christi ipsiusmet Domini verbis. Is enim eum novum quoddam cibationis suae genus instituire vellet, ut illud longe diversum esse ostenderet ab omni cibationum genere et supra sensus nostri captum omnem positum, — primum omnium cibum ipsum, quo cibandi essemus, deinde modum etiam ipsius cibationis, postremo vim quoque et efficaciam illius, nobis edisserit et commendat. Cibumque ipsum dicit esse carnem suam (ε 1^a), seu corpus suum et sanguinem, sive se ipsum. Modum item eius cibationis docet esse metaphoricum, dum initio cibum hunc non tam edendum (ore videlicet), quam operandum esse ait, atque eam ipsam operationem fidei opus esse interpretaetur, moxque seipsum explicat, dum omnem mortiferam alioqui omnium famem ac sitim, qui ad ipsum venirent vel in ipsam crederent, explendam esse testatur, ut idem esse videamus in hisce omnibus Christi Domini verbis, sive cibum hunc fide operari, sive ad Christum Dominum credere, sive carnem corpusve ac sanguinem Christi ipsumque adeo Christum totum edere dicamur, nedum ut oris carnalis ministerio aut etiam corporali Christi Domini per manus ministri distributione in hac tali cibatione egeamus. Vim vero atque efficaciam huius suae cibationis eam esse affirmat, ut omnem mortiferam alioqui famem ac sitim repellat, eo quod quisquis ad hunc modum cibum hunc vel in corde suo per

fidem spiritu sancto autore operetur, vel adventu ad illum suo per fidem apprehendat, vel in (ϵ 1^b) Christum fide non ficta credat, vel carnem corpusve Christi ac sanguinem ipsumque adeo Christum totum edat ac bibat, is sane in Christo et ipse maneat et Christum vicissim in se quoque iam manentem habeat. Hic igitur ego, omissa et de cibo ipso et de cibationis modo Christi Domini doctrina, a viduntaxat atque efficacia illius, per Christum Dominum nobis commendata, colligo meam obiectionem. Et ut ostendam, a Christo Domino alienum adeoque et prorsus ipso indignum esse, momentaneum hoc et ad repellendam mortiferam illam famem ac sitim plane inefficax cibationis genus, quod Catones nostri per suam corporalem delitescentiam statuere conantur, in quaestionem voco, num corpus Christi Domini, eo ut illi fingunt modo sumptum, in nobis maneat, aut non maneat. Utrumlibet enim concedant, vitare utrobique absurda, Christo Domino plane indigna, non possunt, quae quidem illic recenseo. Atque haec est scilicet execranda illa blasphemia, quam Aristarchus meus Magistratus sceptro potius, quam stylo, refutandam clamat, (ϵ 2^a) quasi non haec sit maior multo blasphemia in filium Dei, cuius opera non possunt nisi perfectissima esse, facere illum autorem rei, aut non necessariae prorsusque ociosae, aut momentaneae et inefficacis ad salutem, et quidem praeter mentem ac consensum totius scripturae, nec nisi uno illius loco producto, qui tamen ad causam illorum approbandam legitime exponi atque induci non possit. Interim Cato noster facit, quod solet, hoc est, ad nostra quidem non respondet, sed nova calumnia omnia eludit atque nos Capernaismi (in quo ipsemet cum suis omnibus immersus haeret) accusat. Ac primum fingit, Christum Dominum, non alium errorem apud Capernaitas reprehendere voluisse, quam, si quis carnem ipsius, membra-
tim dissectam, ad ventris alimoniam edendam esse putaret, cum Christus Dominus omnem omnino imaginationem corporalis illic carnis suae esus manifeste reprehendat, ad quencunque tandem modum statueretur, eo quod cum gloria sui corporis, in ascensione sua declaranda, consistere non posset. Et proinde omni cuilibet imaginationi de corporali car- (ϵ 2^b)nis suae esu gloriam suae ascensionis opponit, sive is per crassam illam corporis in membra dissectionem, sive per papisticam transsubstantiationem, sive per Catonum nunc nostrorum delitescentiam statuatur. Nos igitur tantum abest ut culpa ulla Capernaismi teneamur, ut non crassam modo illam dissecandae in membra carnis Christi in edendo ipsius corpore imaginationem detestemur, sed omnem plane corporalem ore carnali illius esum Capernaismi accusemus, eo quod cum gloria ascensionis Christi consistere non possit, quem Capernaitarum imaginationi per Christum Dominum

opponi videmus. Aut igitur nobis commonstrent factores isti coelestis gloriae splendorem in delitescente sub pane vel in pane Christi corpore, si Capernaismi suspicione liberari volunt, — aut desinant ita pertinaciter et cum scissione Ecclesiarum docere, quod negare non possunt, repugnare omnino gloriae Dominicae ascensionis, ne inter Capernaitas numerentur, quibus ipsemet Christus Dominus suam ascensionem opponit. At verò Cato ille noster quis-(*ε* 3^a) quis est, reiecta in nos erroris sui culpa, ad scholasticas nos argutias remittit, illasque (prae nobis ebriis) sobrias esse ait. Denique ita eas commendat, ut ipsius praeiudicio facilius esse censeat, illas contemnere et ridere, quam solidis rationibus reprehensas reicere. Ego vero de scholis hic nihil agam, neque excutiam, qua fide, quae sub scholarum nomine a Catone nostro citantur, contra nos proferantur, hoc enim alias fiet, si Dominus volet: et qui autores ipsos, e quorum monumentis ea potissimum desumpta sunt, legerunt, facile videbunt, quam ista fideliter a Catone nostro eiusque Allantopoeo tractentur. Nobis sane nihil est nunc cum scholis negotii, a quibus non minus alioqui Catonum hanc nostrorum delitescentiam improbari scimus, sed, quoniam Censor noster scholas quoque ad causae suae patrocinium pertrahere conatur, et, quae ex illis se proferre dicit, ita praeterea etiam nostri odio commendat, ut ea non ita facile refutari posse asseveret, hoc tantum ab eo scire velim, num in recta illa, ne dicam contorta, fide sua iis, quae sub scholarum profert nomine, ad (*ε* 3^b) nostra iam plane responsum per se esse putet. Si enim id putat, cur apud suum nunc Allantopoeum, nihil eorum unquam vel sensisse se vel sibi in mentem etiam venisse scribit, quae sub scholarum nomine responsionis suae loco producit? Profert adversum nos scilicet Propheta isto Synereticus ad causae suae patrocinium, denique et irrefutabilia esse pronuntiat, quae neque sensit unquam, neque sibi in mentem unquam venisse dicit? Si vero non putat, cur in re tam seria, quamque ipsemet sacrosanctam vult esse, ita interim scurriliter ludit, ut ea nobis obtrudat, quo suis applaudit Coryphaeis atque in aliquo apud illos practio esse possit, quibus ipsemet intelligit ad nostra haudquaquam responsum esse? ut interim de illorum ita magnifica prae nobis commendatione taceam. Deligat sibi igitur Cato hic noster, pro scurra ne an vero pro mendaci homine haberi malit, nisi utrumque forte depellere a se non possit, qui interim alios mendacii, si diis placet, accusat. Quod autem sub scholarum nomine adfert, eiusmodi est, ut corporalem intra nos (*ε* 4^a) corporis Christi naturalem praesentiam, posteaquam illud in pane coenae ore carnali edimus, non magis diuturnam statuat, quam tantisper dum sensum erga illam nostrum corporaliter etiam affici constet. Praeclara profecto tant Prophetae Syneretici

ad nostra responsio, et egregium fulcrum planeque accommodum isti ipsorum delitescantiae, quam pro suae fidei articulo haberi volunt.

Venio iam ad alium, qui me Erronem vocat, atque nescio quam Ecclesiam, quae non sit Christi scilicet, quaerere dicit, et blasphemiae quoque in Christi Domini institutionem pro Syncretismi sui more accusat. Atque sane invitus facio quod cum viro hoc in certamen prodeco (semper enim illum, ut debui, veneratus sum pro ratione aetatis et ministerii sui), sed pro mei rursus ministerii fide ac dignitate, facere non possum, quin a me depellam ipsius falsas et minime dissimulandas criminationes. Putabam in homine iam cano totque praeterea annorum ministro, plus esse et mentis et frontis. Sed ita nescio quomodo correptos esse video oestro quodam Patronos propemodum omnes (ϵ 4^b) novae istius delitescantiae, ut neque honesti neque veri etiam, nedum Christianae modestiae dignam se rationem retinere possint, atque, laxatis omnibus maledicentiae frenis, licere sibi putent, omni conviciorum genere eos conspuere, qui modo ab ipsis hac in parte dissentiunt, quodcumque illis aut in mentem, aut in buccam venire quoquomodo potest, atque ita demum nos quoque cogant velimus nolimus ad maledictorum suorum depulsionem, nisi fidem et ipsi ac dignitatem nostri ministerii silentio nostro prodere velimus. Ita plane ego nunc cogor, quanquam invitus, ad depellendas viri huius calumnias, cui equidem omnia observantiae meae officia multo libentissime deferre pro mea virili maluissem, sinon ita praeter meritum omne meum et fidem mei ministerii et nominis item existimationem impetiisset. Dum igitur me Erronem vocat, nescio quo nomine id mihi exprobet. Si me Erronem vocat, quod, velut ex Patria mea profugus, peregre maneam, me quidem nihil pudet meae peregrinationis, sed me vel profugum ex mea patria abiisse, vel ullo modo proscrip-(ϵ 5^a)tum esse nego. Abii enim ex mea patria et sciente et clementer id mihi permittente Divo olim Maiestatis Tuae Patre, id quod tuae etiam maiestati incognitum non esse puto, qui me, ubi iam in Frisia considissem, honorifice etiam, pro Regia sua in me elementia, in patriam rursus literis suis revocabat, egoque Illius Maiestati pariturus eram, si id fidei meae professio ministerii que mei in Frisia suscepti ratio passa fuisset. Quod si solo peregrinationis meae nomine, illi Erro esse videor, eadem sane opera ipsemet quoque erro est, perinde atque ego, cum et ipse extra suam patriam, perinde atque ego vivat? Si vero me Erronem vocat, quod non perpetuo uno eodemque loco resederim in mea peregrinatione, equidem post relictum Divino beneficio Papismum uno semper eodemque loco in Frisia resedi, praeterquam quod semel tantum, ad visendum in morbo ipsius fratrem natu maiorem meum, ipso id a me petente, in Patriam meam

concesseram. Alioqui nisi a viris Principibus, vel vocatus, vel missus, nusquam omnino e Frisia per totum (ε 5^b) decennium aut eo amplius, pedem meum movi, donec per Serenissimum Angliae Regem Eduardum, sanctae memoriae, vocarer. Cui quidem me addicere volebam, nisi id et mea tum Ecclesia mihi, cuius curam concreditam habebam, et Divus item Tuae Maiestatis Pater ipsaque adeo Tua iam Maiestas, quae tum plane regni gubernacula susceperat, permisisset, quam etiam unam fuisse causam non ignorat Maiestas Tua suscepti in Prussiam ante annos aliquot itineris mei. Postea vero, data mihi ab Ecclesiis meis in Frisia omnibus (sub revertendi, si revocarer, conditione) venia cumque Tua Maiestas etiam nullum mihi tunc indicium faceret, quod meo ministerio uti vellet, in Angliam sum reversus, ut meam illic sequerer vocationem ibique in mea perstiti vocatione ex Regis ipsius auctoritate, donec illum Deus Optimus Maximus e vita hac ad se evocasset. Mortuo vero sanctissimo Rege illo, qualem haud scio an unquam orbis Christianus habuerit pro actate illius, cum religionem quoque ipsam una (ε 6^a) cum Regni administratione mutatam iri viderem, accepta a Regina venia, non equidem meo ipsius, sed totius Ecclesiae illic meae consilio, neque sane clam, sed palam cum bona utriusque Ecclesiae meae parte, duabus Regiis navibus in Daniam, Regis illius pietate fretus, contendi, si quomodo sedem illic dissipatis meis Ecclesiis impetrare possem. Illic autem, cum Syncretistae cuiusdam aut potius Syncretistarum Parasitomimi perfidia causa nostra in odium ac suspiciones nescio quas rapta ita fuisset, ut nostra omnino expectatione frustraremur, in Frisiam ad meas Ecclesias rursum redii, ut illic dissipatis in Anglia Ecclesiis hospitium procurarem, atque etiam seiscitarer, num meo deinceps ministerio opus haberent. Ibi vero adeo perstringebam Catonum istorum oculos, ne videlicet eam ipsorum delitescentiam e propinquo impugnarem, ut non prius conquiescerent, quam per se dignos plane Mecaenates suos hoc efficerent, ut sub periculorum nescio quorum praetextu Frisiam relinquere cogerer, periclitaturam scilicet, si tanto huius de-(ε 6^b)litescentiae suae antagonistae hospitium praerberet. Horum igitur itinerum meorum nomine, si me bonus ille vir Erronem vocat, Dominus illi ignoscat. Ego sane longam uno atque eodem loco illius moram ac residentiam, ut vocant, insectari nolo. Sed non video, cur mea mihi et ipse itinera prae sua residentia debeat exprobrare. Quin potius tam mihi ego de meis itineribus in Christo Domino meo gloriari posse videor, ne quid amplius dicam, quam ipse suam sibi residentiam honorificam esse putat, neque hic plura dicam, ne nullam videar senii ministerii sui rationem habere voluisse. Quod vero a me Ecclesiam, quae non sit Christi, quæri dicit, est sane gravius, quam ut dissimulari

debeat? Sed est rursum futilius, quam ut multam refutationem requirat planeque miror, imo vero etiam doleo, non equidem meo, sed ipsius nomine potius, quod, cum sit eo loco, in quo sapiendis alioqui, non autem exagitandis dissidiorum flammis dare operam debebat, haec ita sibi interim in turbulentorum hominum gratia passus sit excidere. Enim-(ε 7^a) vero si ipse Christi Domini Ecclesiam controversae suae huius delitescendiae finibus ita circumscribit, ut extra illam nullam plane Christi Ecclesiam agnoscere velit, equidem multo verius ego affirmare possum, fingi ab ipso et suis novam quandam Ecclesiam, non tam sane super Prophetarum atque Apostolorum, quam potius super natae vixdum ante annos quadraginta controversae huius delitescendiae fundamento collocatam — de qua alioqui neque Christus Dominus neque eius Apostoli ac ne primaevae quidem post Apostolos Ecclesiae Patres quidquam omnino cogitarunt — quam quod ille a me Ecclesiam, quae non sit Christi, quaeri dicat. Nos enim ut verae Christi Domini Ecclesiae fundamentum, ore Petri Apostoli proditum, reverenter amplectimur (id quod aedita alioqui ante quinquennium fere Ecclesiae nostrae confessio luculentissime testatur), ita nullam praeterea aliam doctrinam atteximus, cuius praesertim finibus Ecclesiam circumscribere velimus, sed temere ab aliis attexam publice accusamus, tum quod legitimi ipsius fontes in scripturis commonstrari non possint, tum quod multo-(ε 7^b)rum etiam locorum fidem violet in scripturis. In nostra porro delitescendiae istius accusatione, non equidem sequimur ullum rationis nostrae iudicium ullasve humanas argutias, quemadmodum Catones nostri calumniantur, sed ipsam Apostolicam de Christi Domini ascensione, ut alia nunc omittamus, doctrinam unanimem et confessionem, iuxta quam autore spiritu sancto et sine ulla scripturae repugnantia, palam profitemur et indubitato credimus, Christum Dominum in sua iam alioqui glorioso corpore, non modo non delitescere in pane hic ullo, qui manibus humanis fiat, sed ne in terris quidem amplius esse, quatenus ipsum quidem verum illum atque aeternum Pontificem nostrum esse non dubitamus, Heb. 8. 9. quin potius illum recessisse, Luc. 24. abiisse, Io. 14. profectum esse, 1 Pet. 3. mundum hunc reliquisse, Io. 16. sublatum, Act. 1. a nobis, Luc. 24, Act. 1. in sancta ἀχαιοροπόνητα, Heb. 9. assumptum, Marc. 16. Act. 1. in ipsum coelum, Heb. 9. Marc. 16. Luc. 24. Act. 1. supra omnes coelos, Eph. 4. atque ibi consedissee, Heb. 3. esse, Eph. 6. perpetuo et sine interruptione ulla, Heb. 10. in gloria coelestis, (ε 8^a) 1 Tim. 3. teneri coelo ad tempus usque restitutionis omnium, Act. 3. non equidem ut inconspicuus hic in terris usquam (nedum in pane ullo) lateat, sed ut iam deinceps semper, coram facie Dei illic appareat, Heb. 9. Illincque eum adhuc expectari,

non autem hic invisibilem esse, 1 Cor. 11, Phil. 3, Thess. 3, ut, quemadmodum corpore suo glorioso, visibili interim ac palpabili, assumptus est, Act. 1, ita eodem ipso etiam glorioso suo corpore, Matth. 16, 24, descendat de coelo, 1 Thess. 4, veniat, Act. 1, ac toti mundo conspicuus appareat, Matth. 16, 24, Apoc. 1, iudex vivorum et mortuorum, Act. 17, Rom. 2, 2 Timo. 4. Hanc, inquam, confessionem nos per Dei gratiam iuxta unanimum totius scripturae consensum retinemus, dumque illam praeter alia multa nuperae illi Catonum nostrorum delitescantiae Christi ipsius exemplo opponimus, nihil metuimus, ne eorum praediciis fores Ecclesiae Christi pracludantur. Nos adversus ipsorum censuram Christi Domini praecatione extrema illa comunimus, qua ipse ante mortem suam a Patre suo coelesti precatur, ut eos gratia sua com-(*e* 8^b)plectatur, qui non equidem per delitescantiae huius doctores, sed per Apostolos ipsorumque doctrinam, quae delitescantiam alioqui hanc non novit, in ipsum credituri essent. Negent igitur ut volent Catones nostri, nos ad Christi Ecclesiam pertinere. Nos Christum ipsummet Dominum habemus, omnibus Catonibus maiorem, qui se promittit nos agnitorum esse, si ipsum iuxta doctrinam atque confessionem Apostolicam coram hominibus agnoscamus. Quod equidem cum nos in accusanda hac Catonum nostrorum delitescantia facere certi simus, tum sane et praecationi et promissioni ipsius confisi, primum oramus, ut ne ab Apostolica ipsius confessione usquam nos deflectere patiatur; deinde vero, dum illam sequimur, non dubitamus, illum, qui fidelis et verax est, benedicturum nobis esse adversus omnes Catonum nostrorum omnium criminationes calumnias et execrationes. Videant autem Catones nostri, ne dum nos ad Christi Ecclesiam delitescantiae istius nomine pertinere negant, ipsimet ab illa inopinato excludantur, non equidem per nos, qui nihil (*§* 1^a)hic nobis sumimus, imo vero pro eis etiam, quanquam reclamantibus, oramus, sed per eum, quo aperiante nemo claudit et claudente nemo etiam aperire potest. Durat enim etiamnum illa sententia, ut qui se Regni filios iactant, ad extremum tandem abiici possint. Atque de Christi Ecclesia tantum.

Quod porro me blasphemum in Christi Domini institutionem vocat, eiusdem fere generis est, hoc est, grave sane si verum esset, sed iam leve quia vanum est. Scripta porro mea testantur atque hic libellus imprimis testabitur, quam reverenter de Coenae Dominicae institutione et sentiamus et doceamus. Sed ipse, quae de delitescantia hac sua loquimur, ad Christi institutionem detorquere conatur, quae interrim nihilo magis pertinet ad Christi institutionem, quam Papistica transsubstantiatio. Ut si nos blasphemiae merito ab ipsis accusamur adversus Christi Domini institutionem propter impugnatam illo-

rum delitescantiam, eadem opera ipsimet eiusdem blasphemiac culpa teneantur propter impugnatam transsubstantiationem.

Habet iam (§ 1^b) ecce Maiestas Tua, piique istic omnes sub Tuae Maiestatis nomine, praecipuas Catonum nostrorum criminatio- nes, quibus illi et fidem mei ministerii et nominis item mei existi- mationem non elevare modo, sed invisam plane atque etiam infa- mem reddere voluerunt. Habet rursus brevem quoque innocentiae nostrae approbationem, quam a me necessitas ipsa, ita praesertim ab- rupto tempore, extorsit, quamque ego alioqui non dubito, eo loco fore apud Tuam Maiestatem et pios istic omnes, ut me eorum omnium culpa liberet, quorum nomine me Catones isti traducere malitiose co- nantur. Iam vero superest, Rex clementissime! ut meum hoc consi- lium aediti sub Tuo nomine libelli huius nostri boni consulere velit. Videbar mihi hoc debere Tuae Maiestati et toti patriae ob eas, quas recensui, causas. Et exemplum hoc puri cultus Divini, per Regem sanctissimum in regno suo restituti, dignum esse iudicavi, quod Tuae Maiestati in renascentis potissimum et istic iam Euangelii primordiis proponerem et commendarem. Atque scio quidem non omnibus meum hoc officium (§ 2^a) istic gratum fore, neque defuturos, qui ét me ali- quid forte venari ét a Tua etiam Maiestate alienum id esse dicañt, ut causam restituendae religionis ad Te existimes pertinere. Sed, quod ad me quidem attinet, fatebor ingenue quod verum est, me istic ve- nari aliquid, atque utinam capere possim, quod capto: neque id sane exiguum esse, sed maximi prorsus et pretii et negotii. Imo vero duo sunt quae istic venor. Primum Regni Christi in doctrina sua istic, abolita Antichristiana tyrannide, instaurationem. Deinde ut ego etiam, quantumvis absens, meo interim qualicumque labore Patriae meae pro mea virili commodare possim. Ad eam porro rem cum plurimum adiumenti positum esse videam in Tuae Maiestatis Procerumque at- que aliorum Regni Ordinum favore et patrocinio, optarim vobis pro- bari meum hoc studium, ut vestris auspiciis Patria tota ex meo la- bore fructum aliquem, quoad eius fieri potest, habere possit. Haec, inquam, toto pectore venor vanaque non esse opto. Et si quid huius videam, abunde mihi relatam gratiam et a Tua Maiestate et a Regni (§ 2^b) Ordinibus putabo. Quod vero ad Te potissimum attinet Rex Serenissime! non dubito, Te et scire et subinde tecum etiam reputa- re, quid Domino Deo Tuo eiusque Ecclesiae in praecellenti hac Regia vocatione Tua debeas, quidque ille sit abs Te olim in suo iudicio re- quisiturus, quatenus Te quidem per illum regnare credis. Sed quo- niam me ea de re prolixè satis ad Te alias scripsisse memini, non puto hic mihi multis immorandum esse. Tantum hoc addam. Verba illa ad Principes Sacerdotum: Accipite eum vos et secundum legem

vestram iudicate, esse verba Pilati, hoc est, Ethnici adeoque et Athei, non autem Christiani magistratus, perinde atque si legis Divinae ac religionis cura nihil ad illum omnino debeat pertinere; — ac rursus verba illa: Nos legem habemus, esse verba Pharisaicorum et Christo adversariorum sacerdotum, neque nisi ad Pilatos aut Herodes dici posse: ut, qui nunc iisdem verbis apud Christianos Principes utuntur, reipsa testentur se illorum, quorum verba repetunt, successores esse, et Principes omnes non alio a se quam Pilatorum aut Herodum loco haberi. Qua sane re sa-(§ 3^a)tis declarant, quam sint studiosi promovendae ac tuendae autoritatis et dignitatis Principum, quibus interim prae aliis omnibus proximi semper esse volunt. Sed spero non defuturos Tibi esse hac in parte proceres tuos, qui tuam autoritatem adversus Pharisaicas istiusmodi praestigias pro fide in Te sua libenter asserant. Et vox ipsa infantium atque sugentium omnes Pharisaicos clamores facile obmutescere faciet, ut Christus Dominus istuc quoque veniat in doctrina sui Evangelii templumque suum ab omnibus Papisticis nundinationibus cultusque divini profanationibus repurget.

Cumque eius rei initia iam apparere quaedam videantur, in magna id felicitatis meae parte ponerem, si meus hic libellus piorum istic conatus ac studium adjuvaret. In quo mihi interim etiam excusanda quaedam erunt. Adumbratus sane erat cum adhuc in Anglia ministerio nostro fungeremur atque adeo etiam a collega nostro, D. Martino Micronio, compendio quodam Flandrice redditus, et proinde tanquam de re praesenti loquitur. Sed in itineribus demum meis, ubi Angliam reliquissemus, multis locis recognitus est atque in concionum praeterea argumentis ad-(§ 3^b)monitionibusque Ecclesiasticis magna ex parte auctus, quae res paginarum quoque ordinem in ipsa libri aeditione nonnihil interturbavit. Deinde ipsam quoque libelli aeditionem perturbavit inexpectata mea e Frisia migratio. Illic enim coeptus excudi, hic nunc primum est absolutus. Unde nemini mirum videri debet, si vel perturbate aliquid scriptum (ut fit in itineribus), vel semel atque iterum repetitum, vel alicubi etiam in observando paginarum ordine aberratum occurrat. Equidem multum interest, in ocio ne, an vero magnis et arduis itineribus impliciti aliquid agamus: et typographicae mutatio facile secum errata trahit. Sed ea hic tamen tanta non sunt, ut fructum lectionis intercipere possint, etiamsi non nihil forte molestiae adferant, praesertim cum in doctrina nihil sit, ut spero, quod merito quenquam usque adeo offendere possit.

Haec dissimulare nolui, ne quis nostrum hic etiam candorem in nobis desideret. Quodque solum iam restat, Tuam Maiestatem Regiam summa cum observantia oro, Rex clementissime! ut meam hanc in Te patriamque meam observantiae publicam contestationem benigno atque

clementi animo acci-(ξ 4^a)pere pro virtute Tua Regia, nomenque istic nostrum a malevolorum calumniis vindicare Regia Tua autoritate, et, quod omnium summum est, veram istic religionem pro ratione prae-cellentis Tuae vocationis Regiae serio promovere digneris, — ut, quem-admodum iuxta exemplum Solomonis primus omnium istic cum pu-blico regni totius applausu, vidente et volente sanctissimo olim Patre Tuo, in solio ipsius collocatus, regni Diadema accepisti, ita nostrum nobis etiam Solomonem praestare possis in fabricando istic templo Domini, non equidem ex mortuis sensuque omni carentibus, sed e vivis lapidibus, per Euangelium filii Dei autore spiritu sancto exci-tatis: id quod Tibi a Domino Deo nostro supplices cum rerum Tuarum omnium Patriaeque totius optimis successibus precamur.

Francoforti sexta die Septembris, Anno 1555.

Tuae Maiestati addictissimus

Ioannes à Lasco. (ξ 4^b)

I N D E X R E R U M

M E M O R A B I L I U M.

Primus numerus paginam, secundus vero lineam indicat.

Accusatio lapsi alicuius fratris apud ministros ac seniores ecclesiae.	Pag. 293. lin. 21.
Admonitio ad ecclesiam in publica matrimonii coniunctione.	576. 24.
Admonitio ad ecclesiam super lapso et publice poenitente fratre.	12. 1.
Admonitio ad lapsum ac poenitentem fratrem post eius confessionem.	325. 13.
Admonitio ad lapsum ac poenitentem fratrem.	321. 19.
Admonitio ad ministros verbi circa ipsorum publicam inaugurationem.	39. 9.
Admonitio ad receptum iam fratrem.	501. 13.
Admonitio circa Baptismi administrationem.	121. 13.
Admonitio de peccati agnitione post Decalogi recitationem in concionibus dominicalibus.	67. 14.
Admonitio extrema ad inauguratos verbi ministros, antequam Psalmus decan-(A 1 ^a)tetur.	39. 6.
Admonitio peculiaris ad sponsum.	607. 23.
Admonitio peculiaris ad sponsam.	610. 16.
Aegrotorum visitatio in ecclesia Germanorum.	620. 16.
Argumentum admonitionis ad ecclesiam de excommunicatorum poenitentia ac reconciliatione.	373. 19.
Argumentum admonitionis post coenae Dominicae administrationem.	265. 15.
Argumentum admonitionis publicae de excommunicatione.	341. 23.
Argumentum concionis de officio Diaconorum.	21. 23.
Argumentum concionis in publica ecclesiae calamitate.	549. 25.
Argumentum concionis de officio ministrorum verbi.	7. 13.
Argumentum concionis de officio Seniorum,	12. 9.
Argumentum concionis de officio superintendentis.	16. 16.

Argumentum concionis post collatum in (A 1 _b) ecclesiam publicum aliquod beneficium.	559. 19.
Argumentum concionis, quae ipso die coenae habetur, ante eius administrationem.	203. 11.
Argumentum pridianae publicaeque admonitionis ante coenae Dominicae usum.	193. 7.

B.

a Baptismo non arcendos esse infantes.	127. 18.
in Baptismi administratione duo praecipit Christus.	122. 7.
Baptismi definitio.	179. 23.
Baptismi finis.	234. 19.
Baptismi signum quod sit.	205. 24.
Baptismi usus quid praestet.	180. 3.

C.

Catechismi duo in ecclesia Germanorum.	90. 10.
Catechismi usus et forma.	85. 14.
Catechisis Romani Antichristi technis in baptismi nescio quam confirmationem versa.	88. 23.
Coena Domini quid sit.	181. 4. (A 2 ^a)
Coenae Dominicae finis praecipuus.	231. 21.
Coenae Dominicae mysterium et ad quem modum multis nominibus coenae usu commendetur.	208. 17.
Coenae Dominicae ritus in ecclesia peregrinorum Londini.	138. 12.
Coenae Dominicae signum quod sit.	205. 23.
Coenae Dominicae usus quid conferat.	181. 18.
Coenae Paschalis finis.	234. 9.
Coenae Paschalis signum quod erat.	205. 18.
Ceremoniarum varietas laudata.	36. 7.
Christianorum officium.	16. 21.
Circumcisionis finis.	233. 26.
Circumcisionis signum quod erat.	205. 12.
Confitendi vox apud Iacobum quid complectatur.	308. 13.
Cognitio nostri in quibus posita.	161. 17.
Coniugiorum coniunctio in ecclesia Germanorum.	572. 4.
Coniunctio ipsa matrimonii.	614. 5.
Consessus seu accubitus genuflexioni aut stationi in coena Dominica antepositus.	143. 15.
Cum dissolutis ac imperitis adolescentibus quomodo agatur.	104. 12.

D.

Decalogi explicatio.	170. 23. (A 2 ^b)
Decalogi in concionibus Dominicalibus excitatio.	65. 12.
De iis Germanis, qui non adiuncti nostrae ecclesiae falsam aliquam doctrinam spargunt, aut sectas alioqui in ecclesia alunt.	539. 15.
Diaconorum ministerium esse Apostolicam ordinationem.	21. 24.
Diaconorum officia in ecclesia.	24. 4.
Diaconi quales eligendi.	25. 9.
Diaconi quomodo in templo eleemosynas colligant.	82. 8.
Disciplinae ecclesiasticae duplex usus.	282. 5.
Disciplinae ecclesiasticae peculiaris usus inter Germanicae potissimum ecclesiae ministros Londini.	504. 1.
Disciplina ecclesiastica quid sit.	182. 18.
Disciplinae publicus usus in plebe ecclesiae.	291. 18.
Divitum in coetu erga Diaconos officium.	26. 16.

E.

Ecclesia Christi tribus notis est insignita.	178. 10.
Ecclesiae officium erga verbi ministros.	10. 26. (A 3 ^a)
Ecclesiastica disciplina et eius usus in ecclesia Peregrinorum Londini.	269. 14.
Ecclesiasticae disciplinae definitio.	270. 1.
Ecclesiasticae disciplinae privatus usus in plebe ipsa.	285. 2.
Ecclesiastica disciplina quid sit.	282. 18.
Electionis ministrorum maxima apud ministros et seniores ecclesiae autoritas et quidem merito.	41. 20.
Electionis ministrorum ritus varii.	33. 17.
Euangelium quid sit.	179. 3.
in Excommunicatione duo observanda.	342. 7.
in Excommunicatorum cum ecclesia reconciliatione duo observanda.	369. 3.
Excommunicationis legitimae fructus.	349. 12.
Excommunicationis modus ac ritus.	333. 11.
Excommunicatio quid sit.	341. 25.
Excommunicationis sententia ipsa.	358. 9.
Exhortatio ad ecclesiam, ut de excommunicati resipiscentia gratuletur, post agnitam ac deprecata culpam peccati ipsius.	395. 22. (A 3 ^b)

F.

Fidei definitio.	171. 25.
------------------	----------

Fines propter quos potissimum est institutum matrimonium.	604. 20.
Forma absolutionis in concionibus Dominicalibus.	70. 14.
Forma ac ritus administrandi Baptismi in ecclesia Peregrinorum Londini.	117. 7.
Forma admittendi adolescentes, pueritiam superegressos, ad coenae Dominicae usum.	100. 14.
Forma examinandi eos, qui recens in ecclesiam recipi coenaeque Domini primum omnium participare volunt.	167. 12.
Forma inaugurandi presbyteros ecclesiae, qui in verbo non laborant.	42. 6.
Forma inaugurationis publicae Diaconorum.	48. 12.

G.

Gratiarum actio post habitam catechesim minoris catechismi.	97. 4.
Gratiarum actio post baptismum administratum.	136. 18.
Gratiarum actio post coenae Dominicae administrationem.	261. 1. (A 4 ^a)
Gratiarum actio pro resipiscentia lapsi fratris et reconciliatione.	329. 15.

H.

Homo sociale animal.	596. 3.
----------------------	---------

I.

Ieiunium publicum ante ministrorum electionem.	4. 4.
Ieiunium, ad quem finem institutum.	555. 19.
Ieiunii abusus in Papismo.	556. 14.
Infantes non arcendos esse a Baptismo.	127. 18.
Interrogationes, quae Diaconis proponuntur, circa eorum inaugurationem.	49. 20.
Interrogationes, quae ministris verbi aut superintendenti proponuntur publice circa ipsorum inaugurationem.	49. 1.
Interrogationes, quae presbyteris proponuntur circa publicam ipsorum inaugurationem.	43. 13.
Interrogationes, quae senioribus subsidiariis proponuntur circa eorum inaugurationem.	43. 9.

L.

Legis definitio,	178. 23.
Libertatis Christianae in admonitionibus (A 4 ^b) ratio,	40. 16.

Licentia temere accusandi ministros damnata. 40. 20.

M.

Magistratus quid sit in ecclesia Christi. 183. 8.
 Matrimonii ornamenta. 590. 19,
 Ministerium verbi quomodo observetur. 58. 17.
 Ministrorum verbi officia. 8. 26.
 Ministri verbi quales eligendi. 10. 6.
 Ministrorum verbi, seniorum et totius ecclesiae erga superintendentem officia. 20. 4.
 Modus ac ratio prophetiae in Germanorum ecclesia. 107. 5.
 Modus seu ritus prophetiae in ecclesia Gallorum. 113. 19.

N.

Notae verae resipiscentiae. 305. 11.

O.

Officia plebis totius in ecclesia circa cultum divinum. 285. 24.
 Officia plebis totius, ac singulorum membrorum in ecclesia, quae ad mutuam fratrum invicem omnium societatem per-(A 5^a)tinent. 288. 4.
 Officium Diaconorum in Ecclesia. 24. 9.
 Officium Ecclesiae erga verbi ministros. 10. 26.
 Officium Ecclesiae erga seniores. 51. 14.
 Officium et pauperum et divitum erga Diaconos. 26. 16.
 Officium Ministrorum verbi. 8. 26.
 Officium Presbyterorum, qui in verbo non laborant. 2. 2. 47. 2. 13. 5.
 Officium seniorum subsidiariorum. 45. 9.
 Orationis Dominicae enarratio. 184. 15.
 Ordinis Ministrorum praecipui in Ecclesia duo. 1. 11.

P.

Papae Romani tyrannis in constituendis ministris Ecclesiarum. 34. 21.
 Partes ministerii totius Ecclesiastici. 58. 1.
 Peculiares Ministrorum inter sese coetus in Ecclesia Germanorum Londini. 517. 14.
 Peculiaris liber, in quo nomina infantium omnium, qui baptizantur, parentum etiam ipsorum nomina locusque mansionis ipsorum, deinde annus e-(A 5^b)tiam, mensis ac dies baptismi adscribuntur. 120. 2.

Peccatorum omnium remissionem seu absolutionem propter Christum publice toti Ecclesiae minister denunciatur.	70. 14.
in Poenitentia publica quae imprimis sint observanda.	309. 26.
Precatio ante coenae Dominicae administrationem.	247. 1.
Precatio ante electionem ministrorum.	31. 1.
Precatio circa Baptismi administrationem.	133. 1.
Precatio circa Diaconorum inaugurationem.	52. 20.
Precatio circa ministrorum verbi aut Superintendentis inaugurationem publicam.	36. 1.
Precatio circa Presbyterorum inaugurationem.	45. 23.
Precatio continens in se restitutionem excommunicati ad Ecclesiasticam fraternitatem.	398. 1.
Precatio concludens conciones.	64. 1.
Precatio complectens peccatorum confessionem in fine concionum Dominicalium.	68. 4. (A 6 ^v)
Precatio in coetu ministrorum circa disciplinae inter ipsos peculiarem observationem.	527. 11.
Precatio initio concionum haberi solita.	61. 14.
Precatio post habitam maiorem Catechisim.	102. 7.
Precatio post latam excommunicationem.	364. 14.
Precatio pro impenitente fratre ante eius excommunicationem.	352. 10.
Precatio pro recens iunctis coniugibus.	617. 19.
Precatio super lapso et poenitente publice fratre ante ipsius confessionem.	318. 8.
Preces publicae pro necessitatibus ecclesiae.	73. 15.
Praefatio in concionibus popularibus.	61. 5.
Praeparatio ad coenam Domini.	158. 1.
Presbyteri quales eligendi.	14. 23.
Presbyterorum duo genera.	1. 18.
Presbyterorum munus esse Apostolicam ordinationem.	12. 9.
Probatio nostri quibus potissimum constat.	159. 6.
Progressus disciplinae publicae post pri-(A 6 ^b)nam in coetu ministrorum ac seniorum admonitionem.	297. 21.
Propheticam et Apostolicam doctrinam veteris et novi testamenti, etc. continere in se omnia ad salutem nostram necessaria.	44. 9.
Publicae ecclesiae supplicationes.	547. 16.
Publicus disciplinae usus in plebe ecclesiae.	291. 18.
Puerorum examinatio.	94. 22.

Q.

Qua in re consistat usus ecclesiasticae disciplinae.	281. 7.
--	---------

Quae ante ministrorum omnium electionem fiant.	4. 2.
Quae ipso coenae Dominicae die fiant.	202. 3.
Quae ipso die publicae excommunicatorum poenitentiae et reconciliationis cum ecclesia fiant.	372. 25.
Qui sint vere filii Dei.	184. 1.
Quid pridie coenae fiat.	191. 21.
Quidnam fiat per Ministros ac Seniores ecclesiae cum excommunicato, posteaquam resipiscentiae spem fecit, antequam ad publicam poenitentiam admittatur.	369. 20. (A 7 ^a)
Quomodo quisque in Ecclesia erga excommunicatos affectus esse debeat.	361. 5.

R.

Ratio ac forma publicae poenitentiae ante excommunicationem.	304. 19.
Ratio tractandi scripturas in concionibus.	60. 5.
Reprehensio prima accusati alicuius fratris per Ministros et seniores in coetu ipsorum.	295. 17.
Ritus atque ordo concionum popularium Dominicis et festis alioqui diebus.	59. 7.
Ritus coenae Dominicae Ecclesia peregrinorum Londini.	138. 12.
Ritus coniungendi publice matrimonia.	575. 23.
Ritus eligendi omnes in genere ministros.	38. 11.
Ritus eligendi Superintendentem.	44. 1.
Ritus exigendi atque explicandi minoris Catechismi.	91. 1.
Ritus exigendi atque explicandi maioris Catechismi.	98. 7.
Ritus inaugurandi Diaconos.	48. 15.
Ritus inaugurandi Ministros verbi post (A 7 ^b) eorum electionem.	46. 18.
Ritus inaugurandi Presbyteros post eorum electionem.	42. 9.
Ritus recipiendi rursus in Ecclesiam excommunicatos post data manifesta signa verae resipiscentiae.	368. 10.
Ritus sepeliendi mortuos.	634. 5.

S.

Sacramenta quid sint eorumque divisio.	179. 10.
Seniorum munus et auctoritatem, <i>vide sub voce</i> Presbyterorum.	
Signum Baptismi quod sit.	205. 24.
Signum Coenae Dominicae quod sit.	204. 23.
Signum Circumcisionis quod erat.	205. 13.
Signum Paschalis Coenae quod erat.	205. 18.
Superintendenti peculiaria.	20. 24. 42. 7. 43. 16.

Superintendens qualis eligendus.	19. 21.
Superintendens quid, et qua parte aliis senioribus aut maior aut par.	2. 18. 16. 16.
Superintendens quomodo eligatur.	48. 16.
Superintendens Regi praesentandus.	3. 10. (A 8 ^a)
Superintendentis officia praeter alios ministros.	18. 15.
Supplicatio gratiarum actoria pro publicis beneficiis in ecclesiam col- latis.	559. 1.
Symboli Apostolici expositio.	174. 21.

V,

Varietas ceremoniarum laudata.	36. 7.
Verbi ministerium quomodo observetur.	58. 17.

Indicis finis.

FORMA AC RA-

TIO TOTA ECCLESIA-

*stici ministerii, in Peregrinorum, potissimum vero Germanorum
Ecclesia observati, instituta Londini in Anglia per pie-
tissimum Principem Angliae, etc., Regem Eduardum,
eius nominis sextus, Anno 1550.*

PRAEFATIO.

QUEMADMODUM neque domus ulla sine oeconomia, neque navis
item sine navicularia, ac ne civitas quidem resve publica ulla sine
legitima gubernatione, aut bene regi, aut diu etiam consistere potest,
ita sane certum est, Christi quoque Domini Ecclesiam inter tot prae-
sertim ét hostium agmina ét periculorum genera, neque recte guber-
nari, neque diu etiam (uno alioqui eodemque loco) retineri posse sine
legitimo, ut est a Christo Domino institutum, ministerio illius. Ad
legitimam porro Ecclesiastici ministerii observationem duo imprimis
necessaria esse videntur. Al-(B 1^a)terum, ut universum ministerium
in praecipuas saltem partes quasdam suas recte ac legitime dispona-
tur partesque illae omnes certis ab invicem suis functionibus discer-
nantur. Alterum, ut, qua in parte ministerii est quisque constitutus,
eius se muneri atque functioni totum dedat omnino summaque illi
fide cura ac diligentia incumbat. Atque posterius quidem hoc a
priori illo magna sane ex parte dependet, quandoquidem, dispositis
recte ministerii partibus constitutaque legitima partis cuiusque func-
tione, facilius haud dubie suum ministerii quisque officium facere adeo-
que et contineri in illo potest. Caeterum in disponendis ministerii
partibus aliquanto plus est negotii, quod varie nonnihil in scripturis
ipsis positae videri possint. Neque vero omnes ita sunt vel perpetuae
vel eiusdem momenti etiam, ut eas pariter omnes, aut extare semper,
aut uno eodemque gradu censi ex aequo oporteat. Sunt enim quae,
suo iam defunctae officio, plane cessarunt. Sunt rursus, quae non-
nunquam, dum ita vult Dominus, vel adimuntur vel restituantur Ec-
clesiae. Sunt denique et inter eas ipsas (B 1^b) ministerii partes, quae

perpetuae in Ecclesia esse deberent, aliae sane eiusmodi, ut pro locorum ac temporum conditione vel omitti interdum, pro eo atque ratio ipsa Ecclesiae id postulare videtur, vel etiam urgeri debeant: aliae vero ita prorsus necessariae, ut sine illis nulla omnino legitima ecclesiae gubernatio, neque institui neque etiam retineri possit. Nimirum ad quem modum in instituendo uno aliquo aedificio varia sunt opera, quae et ministros suos peculiare et vices item suas habeant, ut alii aliis succedant, neque eodem aliquo gradu omnes censeantur, ita et mystico Ecclesiae Christi aedificio, quod ad seculi usque consummationem perfici semper absolvi oporteat, aliud sane opus est ponendi fundamentum, quod peculiare suos artifices et primas item vices suas requirit omniumque maxime necessarium esse censetur, eo quod omnem aliquo totius aedificii molem debeat sustinere. Aliud vero est, quod huic succedit, nempe superstruendi posito semel fundamento aedificium reliquum usque ad eius consummationem. Et aliud rursus (B 2^a) opus est cura gubernandi in ipso opere conservandique aedificii ipsius. Atque iaciendis primum omnium aedificii huius fundamentis peculiare Dominus ministros suos destinavit, Apostolos inquam et Prophetas ¹⁾, atque eam ipsorum ministerii partem ita etiam varia donorum Spiritus sancti opulencia exornavit, miraculorum multitudine simul ac magnitudine confirmavit et tot iam seculorum assensu unanimi constabilivit, ut de fide ministerii illorum iactoque per eos Ecclesiae fundamento nullo unquam plane modo cuiquam omnino liceat dubitare, imo vero sine nefario scelere committi haudquaquam possit, ut quis posito iam semel per eos huic fundamento addere se adimereve aliquid posse contendat, nedum ut quisquam omnino arrogare sibi iam deinceps possit ullam prorsus aut mutandi ulla ex parte fundamenti huius aut ponendi ullius alterius potestatem atque auctoritatem. Postea vero quam suo isti primi munere iam in ponendo fundamento, defuncti essent, substituit illis et alios Dominus, qui positum semel hoc ipsum fundamentum in suo semper prospectu (B 2^b) haberent illudque perpetuo observarent, illius dignitatem semper assererent, illi sua omnia superstruerent ²⁾, sed omnem suam structuram intra fundamenti ipsius terminos componerent et continerent neque parem aliquo sibi cum prioribus illis (Apostolis inquam et Prophetis) auctoritatem in ipso superstruendi opere suo arrogarent. Denique eos se esse intelligerent, qui cum in sua structura et ligna interdum et foenum et inanes etiam stipulas auro argentoque ac gemmis suis permiscere possint ³⁾, opus equidem omne ipsumque adeo spiritum illorum probari omnino ⁴⁾ atque legitimis in Ecclesia ex verbo Dei iudi-

1) Ioan. 17. Ephes. 2. 2) 1 Cor. 3. 3) 1 Cor. 3. 4) 1 Cor. 14.

ciis examinari oportere. Et constituit praeterea alios quoque Dominus, qui totius sui istius aedificii curam pariter ac custodiam iuxta singulas illius partes haberent, hoc est, susceptum cuiusque opus in superstruendo observarent, caverent ne termini usquam positi semel fundamenti transcendantur, darent operam ut in concredita custodiae ipsorum parte qualibet huius aedificii ordine omnia ac decenter fiant et curarent ne quid omnino desit ad structuram illius (B 3^a) perpetuumque eius progressum quoquomodo impediatur aut remoretur. Ad hunc, inquam, modum partitus est Dominus Ecclesiae suae ministerium, adiunctis etiam iis qui egenorum inopiae curam in Ecclesia haberent. Quoniam vero eiusmodi esse voluit aedificii huius fundamentum, ut ei neque addi neque adimi quidquam possit unquam ¹⁾, nedum ut ullam omnino vel mutationem admittat vel instaurationem requirat — est enim positum supra petram longe firmissimam neque ullis temporum tempestatumve iniuriis obnoxiam et tali praeterea angulari lapide obfirmatum, ut quisquis ad illum quoquomodo impingat, comminatur omnino ²⁾ — nullis profecto amplius iaciendi ullius etiam fundamenti ministris in Christi Ecclesia opus habemus. Imo vero docemur, cum dignitate id Prophetici atque Apostolici ministerii, cum positi item per illos fundamenti autoritate, denique et cum Ecclesiae totius unitate pugnare, adhaec et pro anathemate ipso habendum esse, si quis sibi post Apostolos parem cum illis tradendae ullius doctrinae potestatem atque auctoritatem arrogare aliisve decernere conetur. Deinde (B 3^b) posteaquam Prophetici iam atque Apostolici ministerii functionem in ponendo omnis sanae doctrinae fundamento completam plane esse neque amplius requiri in Ecclesia posse videmus, frustra sane miraculosa etiam illa spiritus sancti dona, quae ad approbandam potissimum initio Apostolici illius ministerii fidem vim ac dignitatem pertinebant, amplius in Ecclesia expectemus, cuius generis olim fuerunt repentina linguarum dona, peculiaria in visionibus revelationes, sanationes item repentinae ac daemonum expulsiones et mortuorum suscitationes, quae Paulus uno verbo *δυνάμεις* vocat. Quatenus enim non modo non eget amplius Christi Domini Ecclesia Apostolici ministerii functione in ponendo ullius omnino doctrinae fundamento (cum id alioqui in scripturis sanctis absolutissime praestitum habeamus), sed modis etiam omnibus eos aversetur, qui illam denuo revocare ullo modo velint, — hactenus sane etiam non modo non requirit amplius ulla eiusmodi miraculosa dona in suo ministerio, quae ad comprobendam potissimum (B 4^a) Apostolici illius ministerii functionem pertinuisse novit, sed suspecta habet iam insuper eius-

¹⁾ Matth. 16.

²⁾ Ephes. 2. Matth. 21. Luc. 20. Rom. 9. 1 Cor. 3.

modi aliaque adeo omnia miraculorum genera, eo quod (post absolutum alioqui Ecclesiae fundamentum) haud aliter iam faciant ad convellendam Apostolicae functionis fidem omnem atque auctoritatem commendandasque novas omnes daemoniorum doctrinas, a posito semel fundamento Apostolico alienas, quam olim ad approbandam Apostolici ministerii functionem Divino beneficio pertinebant. Nimirum ea sunt tempora, ut, qui Apostolici fundamenti veritati credere inque illo conquiescere nolunt, miraculorum praestigiis dementati, mendacio iam demum credant, quemadmodum Paulus docet ¹⁾. Non est igitur quod miraculosa amplius dona operave ulla in Ecclesiastico iam deinceps ministerio requiramus, sed eas duntaxat ministerii partes observemus, quas ad superstruendum posito iam fundamento aedificium Ecclesiae eiusque custodiam ac conservationem a Domino constitutas esse scimus. Atque eos quidem, qui structuram Ecclesiae prosequi in posito iam fundamento debeant, (B 4^b) *verbi ministros* in genere vocamus. Qua sane in parte ministerii multa a Paulo dona poni videmus ²⁾: *προφητείας*, quae in eruendis scripturae mysteriis colligendoque legitimo sensu illius versatur: *διδασκαλίαν*, quae in tradendae populo omnis sanae doctrinae facilitate perspicuitate gratia ac methodo quadam est posita: *ἐλεγχείαν*, quae in dexteritate atque pondere reprehensionum consistit: *παρακλήσιν*, quae est vis quaedam permovendi animos hominum per exhortationes: *παρημύθιαν*, qua dolor ac molestia afflictionum omnium levatur, animi graviter affecti deliniuntur eriguntur et corroborantur per promissionum divinarum consolationem gratuitaque bonitatis ac misericordiae divinae commendationem: et donum linguarum, non equidem repentinum illud ac miraculosum, sed quod Dei quidem et ipsum beneficio, non tamen sine nostro studio interim nostraque opera ac diligentia, Deo ita volente, obtingit. Hisce nimirum donis suis exornat etiamnum Dominus in sua Ecclesia verbi sui divini ministerium, pro eo ac illi libitum est, ad eius aedificationem, (B 5^a) ministrosque ipsos *pastorum* ac *doctorum* nomine dignatur. Quanquam autem apud istos quoque curam ac custodiam gubernandae et conservandae Ecclesiae suae praecipuam esse voluit, duo tamen adhuc custodum praeterea genera illis in sua Ecclesia adiunxit peculiaremque eis ipsorum functionem consignavit. Atque alii quidem in scripturis vocantur *Presbyteri* sive Seniores, item Episcopi, Praepositi et gubernationes: alii vero Potestates, praecellentes ministri et Altiores Ecclesiae Christi, quos nos *Magistratum* vocamus. Porro ad hunc Presbyterorum ordinem ipsi quoque Pastores ac Doctores omnes pertinent, sed curam sibi gubernandae conservandaeque Ecclesiae non

¹⁾ 2 Thess. 2.

²⁾ Rom. 12. 1 Cor. 12.

sumunt soli, nisi in reliquorum Presbyterorum coetu, quem ut sibi adiunctum habeant, omni studio ac sollicitudine adniti debent. Neque est aliud inter Pastores ipsos Doctoresque ac reliquos Presbyteros discrimen, quod ad functionem ipsorum in gubernanda conservandaque Ecclesia attinet, nisi quod illi in Verbi ac Doctrinae ministerio praeter alios istos laborant: isti vero citra Verbi ac Doctrinae publicum (B 5^b) ministerium in eadem ipsa gubernandae et conservandae Ecclesiae cura ac custodia velut socii subsidiarii constituti habentur. Ita videmus Presbyterorum nomen tribui Pastoribus ac Doctoribus ipsis, atque adeo ipsis etiam Apostolis, dum Petrus ad Presbyteros loquens, se illorum *συμπρεσβύτερον* profitetur. Eius vero Presbyterorum simul omnium [coetus] in unaquaque Ecclesia partes erant, ut legitimum disciplinae Ecclesiasticae usum et ipsimet inter sese inprimis et in tota demum sua Ecclesia observarent, atque ad eum modum et ipsimet suum facerent officium et alios demum omnes etiam in suis officiis continerent: probarent item doctrinas et spiritus omnium in Ecclesia contemptumque disciplinae Ecclesiasticae, iuxta praescriptos Verbo divino admonitionum ac reprehensionum gradus, nomine et assensu totius Ecclesiae punirent. Adque id etiam operam darent, ut, constitutis in Ecclesia Diaconis, egenorum inopiae succurreretur. Atque isti quidem in universa ministerii sui func-(B 6^a)tione ad curam custodiamque suam nihil adhibent aliud quam gladium spiritus, hoc est, Verbi divini auctoritatem, per admonitionum et reprehensionum gradus usque ad excommunicationem et anathematismum, quibus solis omnem Ecclesiae eiusque disciplinae contemptum ad extremum puniunt. Caeterum Magistratus iuxta politicam suam a Deo ordinatam praecminentiam politicum quoque gladium suum adiungit in sua functione ad conservandum in Ecclesia legitimum disciplinae usum puniendumque contemptum illius: nempe ut quisque in utriusque tabulae obedientia suaeque vocationis officiis contineatur, et ne progressus structurae perpetuus in complendo Ecclesiae sibi concreditaedificio quoquomodo impediatur. Atque publica quidem flagitia omnia publicamque et pietatis et tranquillitatis in Ecclesia violationem coeret gladio suo Magistratus pro functione sui ministerii, sed in dogmatum controversiis non prius sibi quidquam sumit, quam de illis per legitima Ecclesiae iudicia iuxta gradus disciplinae ecclesiasticae ex verbo Dei statuatur. Quorum sane (B 6^b) contemptum Magistratus impunem ferre non debet pro functione sui ministerii, pro eo atque id ipsa Ecclesiae aedificatio postulare videtur. At vero, quoniam cura ac custodia haec istius aedificii non tam sane dependet ab humana cura operave aut potentia — in quibus alioqui politica Magistratus cuiusque vis existimatio atque autoritas maxima fere

ex parte consistit — quam potius a divina providentia et voluntate, servat non raro Deus suam Ecclesiam divina sua virtute ac potentia, progressumque structurae illius evidentissime promovet, non tantum sine ullo Magistratus praesidio, sed in summa etiam Magistratum tyrannide et persecutione: id quod alioqui nostro hoc seculo factum esse divino beneficio atque etiannum fieri luculentissime videmus. Sed tamen utitur saepe numero etiam Magistratum ministerio ad conservandam tuendamque publicam Ecclesiae pietatem pariter ac tranquillitatem, ut se illorum quoque Dominum esse declaret et eorum praeterea officium ipsis in praecellenti illorum vocatione commonstret. Presbyterorum aut-(B 7^a)em ministerium vult omnino esse perpetuum in quavis recte instituta Ecclesia, ut per illius functionem legitimam verbi sui Divini sceptro regatur et conservetur. Ut enim sine verbi Divini doctrina consistere Ecclesia, haud aliter quam corpus sine anima, non potest, ita doctrinae rursus probatio legitima sine Presbyterorum ministerio haberi non potest. Quod equidem si nostro hoc tempore, initio renascentis Euangelii, restitutum utcumque fuisset, non tot proculdubio nunc doctrinae dissidia inter nos, qui Antichristianam Papae Romani tyrannidem unanimiter accusamus, haberemus. Sed momento omnia restitui non potuerunt. Atque utinam nunc demum, qui in Ecclesiarum ministerio versantur, huc animum adiciant, ut, restitutis Ecclesiae cuique suis presbyteris, usum tandem legitimum disciplinae Ecclesiasticae legitimaque ex verbo Dei Ecclesiarum iudicia instaurent.

Nos id quidem in nostris Ecclesiis pro nostra virili conati sumus, sumpto exemplo a Genevensi et Argentinensi peregrinorum Ecclesia. Et, quantum fructum ea res attu-(B 7^b)lerit in nostris Ecclesiis, id equidem a me non facile verbis explicari queat, et praestat haec ab aliis, quam a nobis ipsis, commemorari. Hoc unum addam. Nullum eiusmodi sive doctrinae sive animorum dissidium in nostris Ecclesiis exortum esse, quin protinus, adhibito disciplinae usu, (sit Deo gratia!) sisteretur adeoque et tolleretur. Iam vero exponemus, quosnam ministrorum ordines, quasque singulorum functiones: quos item cultus Divini ac fidei nostrae exercendae ritus, et qualem disciplinae Ecclesiasticae usum in nostris Ecclesiis, potissimum autem in Germanorum Ecclesia, habeamus (B 8^a).

D E M I N I -

S T R I S E C C L E S I A E

P E R E G R I N O -

R U M L O N -

D I N I .

PRIMUM omnium agnoscimus, Maiestatem Regiam esse in nostra quoque Ecclesia, quemadmodum et in aliis omnibus Regnorum suorum Ecclesiis, summum omnino in terris ac modis omnibus praecellentem Dei Ministrum, quod ad usum gladii attinet, cui nos omnem nostram in Domino fidem subiectionem atque obedientiam debere omnino profitemur. Deinde vero habemus duos praecipuos in nostra Ecclesia peculiarium Ministrorum ordines, alterum Seniorum, qui et Presbyteri iam olim Graeca voce ita usurpata vocantur, alterum autem Diaconorum, qui egenorum inopiae curam habent. In priore porro Seniorum ordine, *alii* sunt rursus, qui in verbo et doctrina laborant inque publico verbi et Sacramentorum ministerio versantur — (C 1^a) atque hi in scripturis Episcopi Pastores et Doctores vocantur¹⁾ —, *alii* vero, etsi ipsi non funguntur publico verbi ac Sacramentorum ministerio, verbi tamen Ministris perpetuo interim adsunt omni opera studio concilio atque auxilio suo, et curam sustinent totius Ecclesiae una cum verbi Ministris, ut in omni pietate sanctionia pace ordine atque honestate iuxta verbum Dei gubernetur et conservetur, quo etiam nomine a Paulo Gubernationes vocantur²⁾. Universo autem huic Seniorum ordini praeest unus, ex illorum numero ad id electus, ut eius autoritate unanimis simul omnium consensus in rebus omnibus retineatur, isque per Maiestatem Regiam Superintendens in Diplomate Regio vocatur. Est autem hoc duntaxat nomine aliis superior, quod plus laboris ac curae sustineat aliis omnibus, non tantum in gubernanda Ecclesia tota, sed in defendenda illa etiam adversus conatus omnes omnium adversariorum et unanimi omnium consensu in doctrinae controversiis retinendo. Caeterum in

¹⁾ Act. 20. Philip. 1. Tit. 1. 1 Tim. 5.

²⁾ 1 Cor. 12.

verbi et Sacramentorum ministerio inque disciplinae item Eccle-(C 1^b)
siasticae usu nihilo, quam reliqui Seniores, maiorem obtinet autorita-
tem, sed ei perinde atque alii omnes subiectus est. Et, quemadmodum
ipse pro ministerii sui ratione aliorum curam gerit, ita se vicissim
etiam aliorum curae in verbi Divini obedientia et disciplinae obser-
vatione submittit. Praeterea vero in eo ipso priore Seniorum simul
omnium ordine Superintendens ipse, ac verbi Ministri omnes, postea
quam a reliquis Senioribus totiusque Ecclesiae assensu electi fuerint,
Majestati Regiae — iuxta Privilegii dispositionem — per Ministros Ec-
clesiae offeruntur, ut Regia prius autoritate approbentur, quam publice
suo ministerio coram Ecclesia inaugurentur. Reliqui vero Seniores
omnes, Diaconi item, et si qui sunt alii Ministri, sola Seniorum et
Ecclesiae autoritate — ex Regio indulto — asciscuntur et instituuntur.
Quod vero ad Ministrorum in singulis ordinibus functionem atque
officium attinet, id totum in concionibus illis expositum habetur, quae
ante Ministrorum electionem circa publicas Ecclesiae preces, hoc no-
mine institutas, haberi solent, de qua iam alioqui (C 2^a) etiam nobis
dicendum erit.

DE MINISTRORUM ELECTICNE ET QUAE ILLAM PRAECEDANT.

CUM Ecclesia uno aliquo aut pluribus Ministris opus habet, in-
dicatur publicum ieiunium toti Ecclesiae, constituiturque dies certus
per Seniores publici huius ieiunii et precum publicarum in Ecclesia,
ac diebus aliquot antea e suggestu toti populo denunciatur, ut, qua-
tenus fieri potest, tota Ecclesia eo ipso die constituto conveniat, ac
Dominum summo studio atque attentione animi summa pro fidelibus
ministris eligendis precetur. Ipso autem iam ieiunii ac precum die,
ubi Ecclesia circiter horam nonam convenit, post decantatum Psal-
mum aliquem, ad hoc institutum pertinentem, habetur publica concio
per ministrum, in qua haec potissimum capita tractantur.

Primum ostenditur, cur in Ministrorum electione, quemadmodum in
aliis publicis et gravibus Ecclesiae necessitatibus, publicum ieiunium
et publicas pre-(C 2^b)ces institui oporteat. Nimirum, ut ministerium
ipsum Ecclesiarum non est humana ulla, sed Divina plane institutio,
ita et ministri fideles ac pii nulla humana industria prudentiae sola,
sed singulari Dei beneficio, Ecclesiae donantur. Cumque omnis in
Ecclesia successus ex Divina ordinatione a Ministrorum fide cura
ac pietate maxima fere ex parte propendeat, neque item aliunde plus
sit periculi toti Ecclesiae, quam ab hypocrisi negligentia et impietate
ministrorum, nosque (ut homines) non possumus non semper falli et
fallere — tutissimum esse, ut in ministrorum electione summo studio

atque animi summa attentione nomen Domini invocetur, oreturque Pater Deus, ut ipse in nostra electione consilia nostra omnia iuxta beneplacitum sanctae voluntatis suae regere dignetur, — et qui nobis iam in unigenito suo filio placatus est curamque nostri propter illum paterno iam affectu gerit, idem se etiam in Ministrorum nostrorum electione vere esse nostrum Deum, nosque vere suum populum esse testetur, datis nobis eiusmodi Ministris, per quos nomen illius adorandum (C 3^a) indices magis ac magis glorificetur in sua Ecclesia, ipsaque Ecclesia incrementa semperumat in vera Dei et nostri cognitione in omni pietate integritate et honestate.

Ita Christus Dominus vult, ut Dominum messis oremus, ut ipse bonos ac fideles operarios in messem suam extrudat ¹⁾. Ita ipsemet Christus Dominus circa Apostolorum suorum electionem in monte per noctem totam precatur ²⁾. Ita et Apostoli circa Matthiae electionem ³⁾.

Horum et similium exemplorum commemoratione adhortatur Ecclesiam Minister, ut non tantum in coetu illo publico, sed et domi quisque suae privatim in vero ieiunio ac mente sobria diligentissime precetur, ut Deus Opt. Max. suae Ecclesiae in hac Ministrorum electione per Spiritum sanctum suum adesse electionemque ipsam Divino afflatu suo gubernare dignetur, ad gloriam unigeniti filii sui et Regni ipsius in nostra Ecclesia salutarem propagationem. Deinde exponitur functio ipsa atque officium eorum, qui sunt eligendi, Ministrorum coram tota Ecclesia, et numerus eorum, quot sint eligendi, iuxta (C 3^b) Ecclesiae necessitatem indicatur.

Quia vero duos esse diximus peculiarium in nostra Ecclesia Ministrorum praecipuos ordines, Seniorum videlicet et Diaconorum, atque in priore Seniorum ordine quaedam rursus discrimina esse ostendimus, iuxta haec functio singulorum exponitur circa illorum electionem ad hunc modum:

Si verbi Minister unus pluresve eligi debeant, haec ita de eorum officio dicuntur:

PRIMUM, Verbi Ministerium esse Divinam in sua Ecclesia ordinationem, institutam ad eius aedificationem, id quod universa scriptura passim expresse testatur ⁴⁾. Et proinde graviter peccare eos, qui in deligendis verbi Ministris, non tam quaerunt Dei gloriam, quam privatos potius affectus suos, sive ex amore sive ex odio, sequuntur. Vim enim inferunt Divinae ordinationi atque ita in Deum ipsum gravi-

¹⁾ Mat. 9. Luc. 10. ²⁾ Luc. 6. ³⁾ Act. 1. ⁴⁾ Matt. 10. 18. 28. Marc. ult. Ioan. 20. 1 Cor. 12. Eph. 4. Act. 1. 12. 14.

sime peccant. Peccant et in ipsam Ecclesiam, dum illam in publico (C 4^a) eius ministerio privatis suis ipsorum affectibus, tanquam ipsius domini, subiectam habere conantur. Sed multo adhuc gravius peccant, qui verbi ministerium in Ecclesia contemnunt rident et traducunt. Quicquid enim huius faciant isti, id totum in Dei ipsius contumeliam redundat, qui in Ecclesiae suae ministerio vel contemnitur vel honoratur, unde etiam Petrus Apostolus in arguendo Anania contemptum sui ministerii in Spiritum sanctum transfert ¹⁾, et Stephanus aperte docet, Pharisaicos illos Sacerdotum Principes in persequendis Dei Prophetis, non tam Prophetis ipsis, quam potius Spiritui sancto restitisse ²⁾. Omnium autem gravissime peccare dicuntur, qui sese ipsimet ad ministerium insinuare atque, Balaami exemplo, non quae Dei sunt, sed sua potius quaerentes, illud appetere invidentur ³⁾.

Deinde exponitur officium Ministrorum verbi in ministerio ipsorum, nempe haec illis (quae sequuntur) pro summa ipsorum virili praestanda esse:

1. ut, quemadmodum verbi Divini, non autem humanarum traditionum Mi-(C 4^b)nistri vocantur ⁴⁾, ita puram etiam atque incorruptam doctrinam Verbi divini, recte illud secantes, Ecclesiae suae tradant, non cauponantes neque adulterantes illud ullo modo ⁵⁾. Quid enim paleis cum tritico?

2. ut Divinas institutiones Ecclesiasticas, quas Sacramenta vocamus, fideliter ac diligenter, ita ut sunt institutae, administrent, vimque naturam ac dignitatem illorum veram Ecclesiae sedulo commendent et incalcent.

3. ut conceditae sibi Ecclesiae curam una cum reliquis Senioribus seu Presbyteris habeant cum omni diligentia ac fide ⁶⁾, per admonitiones consolationes reprehensiones et legitimum disciplinae Ecclesiasticae usum iuxta verbum Dei ⁷⁾.

4. ut ora adversariorum omnium virtute atque autoritate verbi Divini cuius sunt Ministri obstruant ad Ecclesiae aedificationem ⁸⁾, gregemque suum a feris noxiisque bestiis dissipari ac depasci non sinant ⁹⁾, sed ab eis illum fideliter ac diligenter praemoneant, siquidem nullam spem resipiscentiae videant, et Ecclesia ab ipsis per privatas admonitiones liberari non (C 5^a) possit.

5. ut haec omnia praestent, non tanquam dominium sibi in Ecclesiam ullum usurpantes, sed tanquam Ministri ipsius, ut gregis exemplaria, a Spiritu sancto in hoc constituta ¹⁰⁾.

¹⁾ Act. 5. ²⁾ Act. 7. ³⁾ Num. 22. 2 Pet. 2. Judae. Philip. 2.

⁴⁾ Math. 20. Ephes. 4. ⁵⁾ 2 Tim. 2. Ierem. 23. ⁶⁾ 1 Pet. 5. Act. 20.

⁷⁾ 2. Ti. 3. 4. ⁸⁾ Tit. 1. ⁹⁾ Act. 20. ¹⁰⁾ 1 Pet. 5.

Tertio exponitur, qualesnam viros potissimum ad tantum ministerium quaeri atque elegi oporteat: nempe qui, in sacris studiis diligenter versati, certis verae pietatis officiis ea se omnia praestare et velle et posse utcumque declarant, iis alioqui ornati dotibus, quas Paulus in Ministris verbi commendat ¹⁾, ac rursus ab iis vitiis longe alieni, quae Paulus in illis reprehendit gravissime vultque ab illis esse quam longissime aliena ²⁾. Imprimis vero cavendum esse, ne neophyti ad hoc Ministerium assumantur et qui turpis lucri aut propriae gloriae suae causa sese ipsimet ad ministeria insinuant. Istiusmodi enim omnes, non a ministerio solum una cum Simone Mago arcendi sunt ³⁾, sed non ferendi etiam in ipso coetu Ecclesiae, nisi manifesta indicia ac testimonia resipiscentiae suae aedant.

Postremo exponitur, quodnam sit totius coetus Ecclesiastici erga verbi Ministeriorum officium: nempe ut illis in legitimo ipsorum ministerio, tanquam Christi Domini legatis, imo vero tanquam Christo ipsimet Domino, per illos loquenti, pareant ⁴⁾, admonitiones eorum tam publicas quam privatas libenter atque amanter admittant, coetus publicos Ecclesiae reverenter ac diligenter quisque in Ecclesia observet, et ab omnibus murmurationibus contra Ministros eorumque ministerium modis plane omnibus caveat. Non fert enim inultum Deus Ministrorum ipsorum contemptum ⁵⁾, sed multo minus fert temere excitata adversus illos murmura aut conspirationes, id quod multa alioqui et vehementer horribilia in scripturis exempla testantur ⁶⁾. Postremo dicitur esse quoque officium Ecclesiae erga verbi Ministros, ut illis de honesta vivendi ratione pro sua virili prospiciat. Dignum est enim, ut dum seminant spiritualia, corporalia vicissim metant, nec desit pabulum bovi trituranti, quemadmodum Paulus docet ⁷⁾.

Haec ita de verbi Ministrorum erga Ecclesiam et Ecclesiae rursus erga illos officio in concione dicuntur ante ver-(C 6^a)bi ministrorum electionem.

Si vero ex aliis Senioribus, subsidiariis Ecclesiae gubernatoribus, aliqui, unus pluresve, eligi debeant, tum haec de illorum functione pro publica concione dicuntur.

PRIMUM docetur Ecclesia, hoc talium Seniorum seu Presbyterorum ministerium esse Apostolicam ordinationem, et proinde Divinam quoque: idque ex doctrina Pauli Apostoli, qui inter Presbyteros dis-

¹⁾ 1 Timo. 3. 4. ²⁾ Tit. 1. ³⁾ Act. 8. ⁴⁾ 2 Corin. 5. Luc. 10.

⁵⁾ 1 Thess. 4. ⁶⁾ Exo. 16. 2 Para. 36. Iere. 26. 29. Zacha. 7.

⁷⁾ 1 Cor. 9. Gal. 6.

crimen constituit, dum eos, qui in verbo laborant, duplici honore dignos esse docet, alios vere vocat „subsidiarias Gubernationes” 1).

Deinde exponitur talium Seniorum officium ac dignitas in Ecclesia Christi. Nempe coetum illorum esse veluti Senatum quendam totius Ecclesiae, quod quidem ad custodiam verae religionis ac disciplinae Ecclesiasticae attinet: ut ad Seniorum coetum referri semper in causa reli-(C 6^b)gionis oporteat omnia, quae per solos verbi ministros curari commode non possunt, — et proinde haec, quae sequuntur, ad ipsorum officium imprimis pertinere:

1. ut una cum verbi Ministris curam ac sollicitudinem omnem habeant totius Ecclesiae in eius gubernatione, quod ad verae potissimum religionis curam ac custodiam attinet iuxta verbum Dei, tam in retinenda doctrinae puritate ac consensu, quam in legitimo Sacramentorum et disciplinae Ecclesiasticae usu observando.

2. ut, quemadmodum una cum verbi ministris curam sustinent totius Ecclesiae, ita vicissim — cum sint Senatus vice in ipsa Ecclesia — debent etiam verbi ministros et omnes alios, qui publico aliquo munere in Ecclesia funguntur, diligenter observare totius Ecclesiae nomine in doctrina vita ac conversatione ipsorum, et, si quando res postulet, admonere illos etiam adeoque et reprehendere privatim ac publice, denique et ministerio ipsorum illos cum assensu Ecclesiae destituere, si per admonitiones ac reprehensiones Ecclesiasticas, iuxta gradus illarum praescriptos habitas, reduci ad resipiscen-(C 7^a)tiam nolint.

3. ut simultates dissidia et controversias omnes, si quae forte incidant in Ecclesia, amice ex verbo Dei (quoad eius fieri potest) componant, dentque sedulo omnem operam per amicos istiusmodi compositiones, ut aut nulli aut pauci ex Ecclesia ad forensia iudicia tribunaliaque recurrant, quod equidem sine magna Ecclesiae indignitate, quemadmodum Paulus docet 2), fieri non potest. Breviter, idem est plane istorum Seniorum et verbi Ministrorum officium, nisi quod sibi non sumunt verbi ac Sacramentorum ministerium. Nimirum horum functio penes verbi Ministros ad externam quandam Ecclesiae gubernationem magis quodammodo spectare videtur, suntque veluti custodes quidam una cum verbi Ministris totius Ecclesiae, ac rursus veluti os ac manus totius Ecclesiae apud verbi Ministros et alios omnes, qui publico quocunque munere funguntur.

Tertio exponitur, qualesnam potissimum viri ad hoc ministerium quaeri et eligi debeant: nimirum tales, quales et ad ipsum verbi ministerium, aut qui certe quam proxime donis suis a Domi-(C 7^b)no collatis ad verbi Ministros accedunt, ut, si illis eruditione pares non

1) 1 Timo. 5. 1 Cor. 12.

2) 1 Cor. 6.

sint omnino, gravitate interim morum prudentiaque ac vitae integritate, deinde et usu rerum longo ac iudicii dexteritate, super omnia autem pietatis studio eis ne cedant. Ita enim, etiamsi una cum verbi Ministris publice non docent, sint tamen veluti exemplaria quaedam totius Ecclesiae in hisce donis, quae iam commemoravimus et quae plurimum habent momenti in legitima Ecclesiae gubernatione.

Postremo exponitur, quodnam sit plebis totius in Ecclesia erga istiusmodi Presbyteros seu Seniores officium: nempe ut illos eodem prorsus, quo et verbi ministros, loco habeat, illorum admonitionibus ultro ac reverenter pareat, illis non remurmuret neque reclamet: ad illos dubia sua omnia, omnia dissidia omnesque controversias ac simultates ante omnia suo ordine referat, si quomodo amice componi possint: per hos reliquos Ministros—omnes, sicubi aliquid in eis desideretur, admoneat, et ad hos (C 8^a) tandem deferat etiam omnes privatarum in Ecclesia tota admonitionum contemptores.

Atque haec ita de Seniorum istorum subsidiariorum erga Ecclesiam Ecclesiaeque vicissim erga illos officio dicuntur ante ipsorum electionem.

Si vero Superintendens Ecclesiarum Peregrinarum eligi debeat, post indictum per illas simul omnes certo aliquo die ieiunium et factis (ut dictum est) per illas publicis ad preces exhortationibus, haec ita de illius officio pro concione dicuntur.

PRIMUM Superintendentis seu Inspectoris ministerium — Graeci Ἐπισκοπὴν vocant — esse Divinam ordinationem in Christi Ecclesia ¹⁾, per ipsummet Christum Dominum inter ipsos etiam Apostolos institutam, dum Petro confirmandi reliquos fratres in fide provinciam peculiariter demandaret ²⁾. Non quod Petro aliam ullam super reliquos Apostolos potestatem auto-(C 8^b)ritatemve dederit, quemadmodum Papa Romanus somniat, sed quod parem alioqui atque aequalem omnino aliorum omnium Apostolorum cum Petro potestatem certo aliquo sollicitudinis aliorum pro aliis ordine retineri in Ecclesia oportebat, quemadmodum sanctus Dei martyr Cyprianus vere et praeclare docet. Alioqui manifeste videmus idem ministerium omnibus ex aequo Presbyteris Ecclesiae attribui, omnesque Presbyteros verbis disertis Inspectorum, seu (voce Graeca) Episcopos vocari ³⁾, et post constitutam Hierosolymis Ecclesiam parem honorem Petro Ioanni et Iacobo de-

¹⁾ Act. 1. 1 Timot. 3.

²⁾ Math. 28. Lucae. 22. Ioan. 20. 1 Petri. 5.

³⁾ Act. 20.

ferri audimus, — sed ut ordo certus in pari alioqui planeque eadem omnium simul Presbyterorum gubernatione Ecclesiastica retineatur utque omnia ordine ac decenter fiant, ab uno illam ordiri necesse est. Quia vero plurimum interest, a quonam sumendum sit exordium in tota Ecclesiae gubernatione, etiamsi parem potestatem omnes pariter Seniores habeant, docetur Ecclesia, gravissime peccare eos omnes, qui in quaerendo atque eligendo (D 1^a) Superintendente, quidvis potius aliud, quam solam Dei gloriam regnique sui in Ecclesia propagationem intuentur. Et licet in reliquorum etiam omnium Ecclesiae Ministrorum praepostera electione graviter sane peccatur, quemadmodum alibi iam dictum est, hic tamen tanto gravius peccatur, quanto plus periculi imminet toti Ecclesiae, si parum diligentem aut fidelem, ne dicam ineptum Superintendentem habeat sive Inspectorem.

Deinde exponitur, in quibus functio Superintendentis potissimum consistere videatur:

1. ut omnes Ecclesiae Ministros in ipsorum officiis iuxta cuiusque ministerium observet, fidem ac diligentiam illorum commendet: contra vero segnitiam ac negligentiam reprehendat sitque custos supremus retinendae ac legitime observandae Ecclesiasticae disciplinae.

2. ut Ministros omnes, quoties opus est, convocet, ordinem ac consensum unanimum inter eos retineat, illosque sua et totius Ecclesiae autoritate ex verbo Dei arguat et compescat, sicubi septa sui ministerii transcendere conentur.

3. ut operam omnem suam Ecclesiae supra alios Ministros omnes impendat, non in ipsius tantum gubernatione, sed in tuenda illa etiam adversus omnes insultus quorumvis adversariorum, sive doctrinae puritatem ac consensum a falsis Doctoribus labefactari, sive ordinem ac decorum in Ecclesia violari, sive pacem ac tranquillitatem illius per nonnullorum in Ecclesia insolentiam perturbari quoquomodo contingat (D 1^b).

4. ut, quemadmodum ipse supremus est custos Ecclesiasticae disciplinae in Ministris aliis omnibus et tota Ecclesia, ita ipse quoque eidem disciplinae Ecclesiasticae sese ante alios subiiciat et submittat sitque exemplar quoddam reliquis Ministris omnibus et toti Ecclesiae in omni pietate, studio religionis, sollicitudine pro tota Ecclesia et disciplinae Ecclesiasticae observatione.

Tertio exponitur, qualemmam virum ad tantum munus obeundum quaeri eligique oporteat: nempe eum, qui, ut inter omnes alios Ministros ac Seniores Ecclesiae ordine ac loco primas partes obtinet, ita illis omnibus etiam eruditione pietate gravitate ac prudentia an-

1) 1 Cor. 14.

tecellat, sitque vel-(D 2^a) ut dux illorum in propagando Regno Christi in Ecclesia per doctrinae puritatem prudentiam et pietatem.

Postremo dicitur etiam de reliquorum Ministrorum ac Seniorum omnium totiusque adeo Ecclesiae erga Superintendentem officio:

1. ut nihil inter Ministros ac Seniores statuatur in publica Ecclesiae gubernatione in scio inconsultoque Superintendente, cuius alioqui partes sunt praecipuae, rationem semper reddere omnium, quae in Ecclesia fiunt.

2. ut, quemadmodum Superintendens existimationem omnium Ministrorum tuetur ac defendit, cum apud Ecclesiam ipsam, tum alibi etiam ubique, dum res id quoquo modo postulat, — ita rursus Ministri etiam ac Seniores omnes Superintendentis autoritatem atque existimationem, cum apud Ecclesiam ipsam, tum alibi ubique etiam, si ita incidat, tueri ac defendere pro sua virili debeant omnino, ut murmura omnia ab Ecclesia arceantur.

3. ut, quoniam Superintendens non uni tantum, sed pluribus simul Ecclesiis praest, unius Ecclesiae ministri ac Seniores de illo statuere nihil possint circa il-(D 2^b)lius reprehensionem publicam vel destitutionem (si id forte commeruisse videretur), nisi convocatis prius omnium simul Ecclesiarum, quibus praest, Senioribus et Ministris, ut, quemadmodum ab omnibus simul Ecclesiarum Ministris eligitur, ita ab omnibus simul etiam, siquidem id commeruerit, et reprehendatur et destituatur. Si tamen in unam tantum aliquam suam Ecclesiam peccaverit, ab eius Ecclesiae etiam Senioribus ac Ministris admoneri peculiariter poterit et debet.

4. Ecclesiae officium esse, ut intelligat se ea omnia Superintendenti suo debere, quae se Ministris verbi debere ex verbo Dei agnoscit.

Atque de Superintendentis erga reliquos Ministros totamque Ecclesiam illorumque vicissim erga ipsum officio tantum.

Si vero Diaconi eligendi sint, tum de illorum Ministerio pro concione dicuntur ista.

PRIMUM ostenditur, Diaconorum ministerium esse Apostolicam et proinde Divinam quoque ordinationem ¹⁾, necessaria ^(D 3^a) alioqui Christi Ecclesiae, quatenus Christus Dominus in egenis atque afflictis membris suis negligi a nobis in Ecclesia haudquaquam vel debeat vel possit. Ac, quemadmodum in vetere Iudaeorum Ecclesia mandato Dei nulli mendicio esse licebat, quin aliorum ope sublevaretur ²⁾, — ita magis multo in Christi Ecclesia mutua invicem omnium

¹⁾ Act. 6.

²⁾ Deut. 15.

charitas pro cuiusque vocatione sese exerere debet, in qua alioqui, omnium typicorum Sacrificiorum ac cultuum loco, unam nobis charitatem imprimis omnes imperatam habemus, quae equidem non permittit, ut fratres nostros — pro quibus Christus Dominus aequae ac pro nobis sanguinem suum fudit — egere quoquo modo patiamur. Ut igitur egenis in Ecclesia fratribus succurri commodius posset, ordinatos habemus ab Apostolis, autore Spiritu Sancto, Diaconos, sine quibus pauperum cura in Ecclesia commode haberi non potest. Quia vero membrorum Christi cura in Diaconatus ministerio suscipitur, et quidem potissimum eorum, in quibus se ipsemet Christus Dominus pasci vestiri ac sublevari testatur, serio docetur, advigilandum esse Ec-(D 3^b) clesiae in delectu Diaconorum, ut tales deligantur, in quibus fides et diligentia curandi membra Christi desiderari non possit.

Deinde exponitur, Diaconorum officium in duobus potissimum consistere, nempe in sedula ac diligenti collectione atque item in fidei ac prudenti Eleemosynarum dispensatione. In colligendis porro Eleemosynis eam esse praestandam Diaconis sedulitatem et diligentiam, quam se non tam hominibus, quorum curam habent, quam Christo ipsi Domino in afflictis membris ipsius debere agnoscent. Quoties autem incidit, ut graviora sint pauperum onera, quam ut illis ex communibus eleemosynis satisfieri possit, Diaconorum officium esse, ut huius in tempore Ministros verbi et Seniores Ecclesiae admoneant, ut per eos Ecclesia ad uberiores eleemosynas commonefiat aut publice aut privatim, pro eo ac res id magis postulare videtur. In dispensatione vero eleemosynarum eam fidem ac prudentiam Diaconis praestandam esse, ut (quoad eius fieri potest) neminem egere patiantur, sed egenorum omnium non minorem, quam sui ipsorum, curam habe-(D 4^a)ant. Summam tamen eorum rationem semper habeant, quos domesticos fidei et membra Ecclesiae esse norunt. Praeterea, ut circa eleemosynarum dispensationem egenorum quoque fidem ac pietatem subiunde explorent et eos debiti ipsorum erga Deum ac Ecclesiam diligenter admoneant, sicubi aliquid forte desiderent.

Tertio exponitur, qualesnam potissimum in Diaconos sint eligendi, nempe in quibus haec relucet, quae circa Diaconorum electionem ab Apostolis observata¹⁾ et a Paulo item de Diaconis prodita habemus:²⁾ 1. ut sint *μαρτυρούμενοι*, hoc est, ita spectatae probitatis fidei et integritatis, ut hae dotes in illis omnibus sint conspicuae omniumque piorum testimoniis approbentur. Quo quidem etiam pertinent, quae a Paulo de Diaconis traduntur: nempe, ut sint omni decore praediti, non lucri cupidi, non bilingues, non multo vino aut

¹⁾ Act. 6.

²⁾ 1 Tim. 3.

comessionibus dediti, unius uxoris mariti, regendae familiae periti, et quae in eam sententiam dicuntur. 2. Ut sint pleni Spiritu sancto, hoc est, ut dona Spiritus Sancti in illis sint conspicua: nempe cognitio rerum Divi-(D 4^b)narum, studium pietatis, lenitas mansuetudo benignitas gratia atque energia quaedam in admonitionibus consolationibus et exhortationibus, quarum sese multae alioqui occasiones in dispensandis eleemosynis offerre plerumque solent. 3. Ut sint pleni sapientia, ne quid temere in dispensatione Eleemosynarum agant, sed prudenter ac circumspecte illas dispensent, ne vel praepostere illas erogent, vel alios prae aliis quoquo modo fraudent, et in omnibus perpetuo propositam sibi ob oculos habeant Dei potissimum gloriam et Regni Christi in eius Ecclesia propagationem.

Quarto exponitur, tam divitum, quam pauperum in Ecclesia erga Diaconos officium ¹⁾. Nempe divitum officium esse, ut ultro ac libenter, denique etiam liberaliter in usum atque alimoniam pauperum conferant, memores, ea quae habent non esse sua, sed Dei solius propria seque bonorum suorum omnium, non esse Dominos, ut eis pro suo utantur libito atque arbitrio, sed oeconomos duntaxat, et quidem ad breve temporis momentum, a Domino Deo constitutos, apud quem tandem alioqui (D 5^a) rationem illos exactissimam reddere oporteat eius suae oeconomiae, in qua sane nobis non tam sunt spectanda, quae nostra sunt, quam quae Iesu Christi, qui in egenis Ecclesiae suae membris vel contemnitur vel honoratur ²⁾.

Deinde divites monentur, ne perinde esse putent, sive ipsimet per sese pro suo arbitrio, sive per manus Diaconorum egenis in Ecclesia subveniant. Interesse totius Ecclesiae, ut omnia ordine et ad aedificationem fiant. Pugnare item cum Ecclesiae aedificatione, si otiosi aut pigri homines in ipsorum otio ac pigris alantur, veri autem pauperes eleemosynis fraudentur. Ut igitur inutile otium ac pigris non alatur in Ecclesia utque veris egenis succuratur, ordinati sunt ab Apostolis Diaconi, qui verorum Ecclesiae pauperum curam imprimis haberent, eo quod singuli in Ecclesia curam illorum habere commode non possent. Contemni ab iis igitur Apostolicam ordinationem, impediri item Ecclesiae in cura pauperum aedificationem, qui perinde esse putant, sive ipsimet per sese pro suo arbitrio, sive per Diaconos eleemosynas dispensent. Interim tamen doce-(D 5^b)tur Ecclesia, non pugnare id cum Diaconorum ministerio, ut frater fratrem privatim sublevet, dum illum egere videt: neque per publicas Ecclesiae in coetu Eleemosynas prohiberi, quominus privatim etiam proximo, dum res ita postulat, succurramus. Sed ordinem retinendum esse publica-

¹⁾ 1 Tim. 6. Luc. 12. Esa. 58. 2 Cor. 9.

²⁾ Luc. 16.

rum Eleemosynarum in Ecclesia iuxta Apostolicam ordinationem, ut veris pauperibus Ecclesiae prospiciatur cum Ecclesiae aedificatione.

Pauperum vero officium erga Diaconos et totam Ecclesiam esse dicitur ¹⁾:

1. Ita affectos esse debere, ut potius aliis adiumento (si fieri posset) quam oneri esse cupiant, sintque ad dandum ipsi propensiores, quam ad accipiendum ab aliis, si ullo modo id vel industria sua vel manuum suarum labore facere possent. Haec enim est lex Christianae charitatis, ut, quae proximi sunt, maiore cura quam nostra ipsorum curemus. 2. Non debere pauperes pudere suae paupertatis, quatenus quidem sunt Christiani. Statuendum enim esse omnibus Christianis, certa Dei providentia id fieri, ut alii sint divites, alii vero egeant in Ecclesia ²⁾, ut ét (D 6^a) per Divitum munificentiam ét per pauperum tolerantiam, dum illi succurritur, nomen Dei in Ecclesia cohonestetur. Statuent igitur pauperes, in sua paupertate illustrari gloriam Dei, illamque tanquam donum Dei cum omni gratitudine et tolerantia amplectentur, atque ad assiduam sui consolationem in prospectu semper habebunt Christi Domini exemplum, qui pro nobis ultro ac sponte sua, cum Dominus esset omnium, pauper nihilominus esse voluit, ut, eius exemplum intuentes, pauperes cum illo esse ne erubescamus, sed in nostra inopia per nostram tolerantiam Deum semper pro nostra virili glorificemus. 3. Pauperes in accipiendis eleemosynis cogitare debere, quod non tanquam ex hominum, sed tanquam ex Dei ipsius manibus eleemosynas accipiant ad sui sustentationem, et proinde ipsorum officii esse, ut eas reverenter et cum omni gratitudine sine ulla amarulentia aut murmuratione accipiant, utque ipsis, tanquam Dei donis, parce ac frugaliter ad necessitatem duntaxat, non autem ad luxum aut voluptatem utantur, cogitentque, se in Deum ip-(D 6^b)sum peccare, quoties datis sibi Eleemosynis, aut abutuntur quoquo modo, aut illas parum reverenter cum murmurationibus e Diaconorum manibus accipiant: sed nullo gravius se peccare adhuc, ac veluti Deum ipsum in sua beneficentia ridere, si praeter necessitatem ipsam praetextu simulatae inopiae panem alienum ad alendum otium pigritiemque suam poscant. Tales enim, praeterquam quod sua hypoerysi veris Christi membris ipsorum eleemosynas praeripiunt, ipsam etiam Ecclesiam totam fraudulentè spoliant, et spiritui sancto, in Diaconatus ministerio (quantum in ipsis quidem est) illudunt.

Haec ita pro concione dicuntur, circa Diaconorum electionem: priusquam electio ipsa instituat.

POST absolutas autem istiusmodi conciones, pro eo ac ministro-

¹⁾ 2 Thess. 3.

²⁾ 1 Samu. 2.

rum qui sunt eligendi ratio ipsa postulat, priusquam consuetae aliae preces publicae Ecclesiasticae instituantur, Minister Ecclesiam ad precandum peculiariter invitat pro successu futurae Ministrorum electionis, atque clara voce ad eum modum precatur (D 7^a).

“DOMINE Deus, Pater noster coelestis! cuius solius gratuito beneficio fit, ut bonos ac fideles Ministros in Ecclesia habeamus, et sine cuius auxilio humana industria nihil omnino efficere potest, nedum ut legitimos Ecclesiae tuae Ministros ex nobis ipsis eligere ullo modo possimus,—oramus tuam clementiam, Pater sanctissime! ut Ecclesiae huic nostrae, quae te una cum unigenito filio tuo ac Sancto spiritu Unum Verum atque Aeternum Deum suum esse credit ac profitetur, et pro qua idem ipse filius tuus sanguinem suum innocentissimum fundere non dubitavit, donare digneris pios fideles ac diligentes, N. (*Hic nominandi sunt Ministri, qui eligi debebunt*), qui suo Ministerio secundum Divinam voluntatem tuam ad nominis tui gloriam et Ecclesiae nostrae aedificationem fungantur. Rege ac gubernanda consilia et suffragia nostrum omnium in hac N. electione, ut solam duntaxat gloriam tuam in prospectu nostro habentes, eos in N. nostrae Ecclesiae eligamus, qui, defixis et ipsi suis oculis in solam nominis tui gloriam, ministerio suo recte ac fideliter defungantur. Exaudi nos quaesumus, Pater clementissime! opem hic tuam Divinam suppliciter implorantes per unice tibi dilectum nomen Iesu Christi, filii tui Domini nostri. Amen.”

Post hanc precationem habentur demum aliae preces consuetae pro communibus Ecclesiae necessitatibus: quibus absolutis et Psalmo aliquo decantato, monetur Ecclesia, ut omnes domum reversi sobrie ac frugaliter toto eo die vivant ac sine cibo et potu ad vesperam usque (quatenus id valetudo cuiusque permittit) diem illum transigant in precibus et sacra lectione. Aut, si quid necessario propter valetudinem cibi sumendum sit, id ut summa cum moderatione et parcimonia fiat, quo facilius totus dies ille precibus et cultui Divino impendatur. Atque ita demum facta istiusmodi admonitione dimittitur cum pace Ecclesia et ad secundam rursus pomeridianam convocatur. Ibi rursus fit concio publica, in qua plenius (D 8^a) exponuntur, quae matutina concione satis explicari non potuerunt, populusque denuo ad precandum invitatur, et sic totus dies ille transigitur in ieiunio et precatione, ut Deus futuram Ministrorum electionem per Spiritum Sanctum suum gubernare faustamque ac foelicem suae Ecclesiae propter dilectum filium suum esse velit.

RITUM praeficiendi Ministros Ecclesiis varie observatum esse, cum apud veteres, tum apud nostrorum etiam temporum Ecclesias videmus, pro eo ac Ecclesiae cuiusque rationes ipsaque adeo tempora id videbantur postulare. Olim in vetere post Apostolos Ecclesia designabantur Ministri totius populi suffragiis, iuxta exemplum Apostolorum circa Diaconorum electionem ¹⁾, atque hunc morem Cyprianus suis quoque temporibus observatum esse docet. Sed cum pietas refrigerescere passim mox postea coepisset ac plebs ipsa Ecclesiae dissidia quaedam inter sese ale-(D 8^b)re, resque tota ad turbas potissimum, simultatesque in istiusmodi electionibus spectare videretur, atque privatis fere affectibus omnia agerentur, — autoritas demum tota praeficiendi Ministros in Ecclesiis ad Magistratum (publicae alioqui tranquillitatis atque ordinis politici retinendi in Ecclesia custodem) devoluta est, exemplo nimirum veteris sub Mose Ecclesiae, in qua Magistratus summos Ministros templi omnes constituebat. At vero et hic gravius adhuc malum subsequutum est, versa in tyrannidem Magistratus autoritate et, auctis brevi rebus Ecclesiae, tituli Ministerii Ecclesiastici aulicorum officiorum premia esse coeperunt Ecclesiaeque suo fraudabantur Ministerio, dum aulici homines, ad loca ac titulos Ministrorum admoti, neque ipsi suo ministerio vere fungerentur, neque ut alii fungerentur permittere vellent. Accessit ad extremum Papae Romani tyrannis plane antichristiana, per quam sibi ille dominium nescio quod omnium omnino toto terrarum orbe Ecclesiarum quo iure quaque iniuria ita arrogavit, ut ab ipso potissimum iuratisque Regni sui satellitibus duntaxat omnium (E 1^a) ubique Ministrorum Ecclesiasticorum institutio tota penderet. Contracta igitur popularis electionis ad Magistratum autoritate ac demum ad Papam ipsum iuratosque ipsius satellites devoluta, perierat propemodum in omnibus Ecclesiis purum ac legitimum carum ministerium, quod nunc singulari plane Dei beneficio multis rursus locis restitutum indiesque magis ac magis adhuc restitui videmus. Porro cum perspicuum sit rem plenam semper periculi utrobique fuisse, et in populari illa videlicet publica Ministrorum Ecclesiae electione, et in eius iterum ad unum quempiam paucosve alios quosdam astrictione, — eum nos in nostra Ecclesia Ministros eligendi modum nobis potissimum observandum esse putavimus, qui et verbo Dei consentaneus omnino esset, et tumultibus interim ac dissidiis popularibus viam utcumque praecluderet, nihilominus tamen etiam servitutem omnem ab Ecclesia ar-

¹⁾ Act. 6. 14.

ceret. Nempe ut neque plebis ipsius in Ecclesia autoritas negligetur omnino et omnia interim ordine ac decenter fierent, quemadmodum Paulus docet ¹⁾.

Neque tamen ideo diversum eligendi (18) Ministros in aliis Ecclesiis morem ac ritum ullo modo damnamus, modo ut tollatur abusus omnis, quoad eius fieri posset, omnesque barbarum ac dissidiorum occasiones amputentur, sed nos nostrae nobis Ecclesiae commoditatem spectandam imprimis esse putavimus. Alioqui eam ubique in Ecclesiis libertatem extare optarem, ut, observato duntaxat unanimi sanae doctrinae consensu, ritus sane ac ceremoniae aliquo modo variarent, neque ad unum et eundem ubique modum observarentur, sed unaquaeque Ecclesia (sublatis interim praecudiciis privatisque affectibus omnibus) publicae hac in parte commoditati ac tranquillitati suae studeret. Sic enim Christianae libertatis vera legitimaque ratio retineri in Ecclesiis manifesteque adeo conspici etiam posset. Permissa igitur omnibus Ecclesiis sua libertate, nos infra scriptum nobis eligendi Ministros modum sequendum esse iudicavimus, quod nobis omnium commodissimum nostrae Ecclesiae esse videretur, et quod illum etiam Regia nobis autoritate permissum in Diplomate nostro haberemus.

In ipso ergo publici ieiunii die (19) ac precum publicarum, ut iam est dictum, post absolutas preces publicas monetur Ecclesia, ut sequente hebdomade quisque ex Ecclesia, invocato Dei nomine, serio secum dispiciat, quosnam ad illud ministerium, in quo unus aut plures forte desiderantur, maxime utiles atque idoneos esse putet, nominaque eorum in scripto Ministris ac Senioribus Ecclesiae per totam illam hebdomadem (sepositis alioqui privatis affectibus omnibus) tradat. Tota igitur hebdomade illa Ecclesiae totius suffragia per Ministros ac Seniores privatim colliguntur. Altera vero hebdomade postea Ministri, Seniores ac Diaconi eius Ecclesiae omnes, in qua Ministri eligendi sunt constituto ad id certo aliquo die simul conveniunt suffragiaque totius Ecclesiae collecta una inter sese perspiciunt, et, observatis eorum nominibus, qui, plurimis Ecclesiae suffragiis commendati, maxime alioqui idonei prae aliis esse videntur, post factam denuo seriam nominis Divini invocationem, singuli, alii post alios ordine suo, suffragia sua de eligendis, qui desiderantur, Ministris ferunt, redditis interim rationibus e verbo Dei petitis, cur alios (20) prae aliis magis idoneos esse iudicent, ne quid privatis affectibus ullis illic omnino geratur. Non prius autem coetus ille Ministrorum, Seniorum ac Diaconorum omnium dimittitur, quam unanimi, aut simul omnium, aut maioris saltem partis assensu, qui desiderantur Ministri,

¹⁾ 1 Cor. 14.

eligantur ex iis, qui, Ecclesiae suffragiis commendati, excellentioribus donis a Domino ornati esse videntur. Nec sit inter Ministros, Seniores ac Diaconos omnes quisquam, qui aliquid omnino habeat, quod aut electionem ipsam in dubium vocare, aut eos, qui sunt electi, a ministerio ipsorum merito arcere ullò modo possit. Facta autem istiusmodi electione, accersuntur qui sunt electi ad coetum illum Ministrorum, Seniorum ac Diaconorum omnium proponiturque illis eius ministerii, ad quod sunt electi, tota ratio atque animi illorum, quonam pacto ad delatum sibi ministerium affecti sint, diligenter explorantur. Quodsi nullam legitimam adferant excusationem, quominus delatum ministerium suscipere possint, sed assensu suo comprobent suam vocationem, tum subsequente proximo Dominico die (21) sub finem antemeridianaë concionis, priusquam publicae preces Ecclesiasticæ instituantur, nomina electorum publice per Ministrum e suggestu coram tota Ecclesia recitantur iubenturque electi illi eo loco coram tota Ecclesia consistere, quo omnium commodissime a tota Ecclesia conspici possint. Ac tum demum Ecclesiastes e suggestu populo exponit, viros illos (unum aut plures) post revisa collataque ac diligenter excussa totius Ecclesiae suffragia, seria ac gravi deliberatione et sine privatis affectibus ullis, sed solo promovendae Dei gloriae in eius Ecclesia studio, ad ipsorum Ministerium electos esse, viderique illos omnium maxime idoneos ad eiusmodi ministerium unanimi consensu omnium et verbi Ministrorum et Seniorum et Diaconorum. Ut autem nemo ex Ecclesia de istiusmodi electione merito conqueri possit, conceditur rursus toti Ecclesiae totius hebdomadis proxime subsequentis deliberatio, ut quisque in Ecclesia secum dispiciat, num in electis viris illis aliquid eiusmodi adhuc deprehendat, propter quod, sive id ad doctrinam, sive etiam ad vitae integritatem pertineat, (22) a delato illis per electionem ministerio arceri serio possint, et, si quid forte aliquis ex Ecclesia se habere eiusmodi credat, id tum intra eam hebdomadam, ante subsequentem Dominicum diem, Ministris aut Senioribus privatim indicare iubetur, ut in coetu demum Ministrorum ac Seniorum proximo diligens ac gravis accusationum istiusmodi examinatio fiat. Monentur autem serio omnes in Ecclesia, ut sua libertate Christiana in deferendis apud Seniores electis illis utantur quidem legitime, sed non abutantur, atque in prospectu semper habeant legem Christianae charitatis et Ecclesiae aedificationem. Libertatis enim Christianae conservationem, ut est proculdubio necessaria in Ecclesia Christi, ita gratissimam quoque esse verbi Ministris, Senioribus ac Diaconis omnibus; sed nimiam rursus traducendi alios temere licentiam, idque sine fructu ullo aut certa etiam accusationis comprobatione, eam sane in Christi Ecclesia adeo non esse alendam

ut ne ferri quidem omnino debeat, multo minus autem elancularias obtrectationes, susurros ac murmurationes. Legitimum (23) igitur libertatis Christianae usum in Ecclesia retinendum esse omnibus, sed vitandas rursum omnino, denique et non ferendas esse malevolas et clandestinas obtrectationes susurros ac murmurationes, quas alioqui manifeste semper a Domino punitas esse videmus.

Quodsi intra praedictam hebdomadam aliquid eiusmodi adversus electos illos proferatur, quod electionem ipsorum (facta per Ministros ac Seniores Ecclesiae diligenti accusationum examinatione) dubiam merito facere posse videatur, qui inter electos ad hunc modum accusati sunt, ad Ministerium non admittuntur, sed in locum eorum alii, qui, plurimis Ecclesiae suffragiis post electos illos commendati, Ministris verbi, Senioribus ac Diaconis Ecclesiae maxime apti atque idonei esse videntur, substituuntur. Aequum id enim prorsusque necessarium esse videtur, ut in designandis Ecclesiae Ministris summa apud eos sit autoritas, quos autore Spiritu sancto ad regendam gubernandamque totam Ecclesiam ordinatos esse constat.

Si vero tota ea hebdomade ante sequentem Dominicum diem nihil profertur ad-(24)versus electos illos, quod quidem aliquid momenti in se habere videatur, tum Ministri verbi et Seniores Ecclesiae procedunt ad publicam electorum Ministrorum coram tota Ecclesia inaugurationem.

Hic tamen peculiariter observantur quaedam circa Ministrorum verbi et Superintendentis electionem, quae alioqui necessaria non sunt circa Seniorum subsidiariorum aut Diaconorum electionem. Si quidem in Regio diplomate praeclare sane ac prudenter constitutum est, ut Ministri verbi omnes ipseque imprimis Superintendens, posteaquam sunt electi, coram Regia Maiestate sistantur, priusquam publice ad Ministerium inaufrentur; ut eorum electio, non plebis tantum in Ecclesia assensu, sed Regia quoque autoritate comprobetur. Quae sane res multum facit ad retinendum sanae doctrinae per omnes Ecclesias consensum, praebetque occasionem magnam instituendi peculiare preces in Ecclesiis pro Maiestate Regia et tuendae vocationis Regiae in Christi Ecclesia adversus deliria eorum, qui negant esse locum ullum Magistratui in Ecclesia Christi. Circa ministrorum verbi igitur et Su-(25)perintendentis electionem id peculiariter observatur ante publicam illorum coram Ecclesia inaugurationem, quod, posteaquam electi iam ac publico totius Ecclesiae silentio approbati sunt (quemadmodum supra dictum est), sistuntur tandem per Ministros ac Seniores Ecclesiae coram Maiestate Regia, aut si quos ad id alios Maiestas sua loco suo designare velit, atque ita demum ipsorum electio Regia autoritate comprobatur iuxta diplomatis ipsius dispositionem,

Seniorum vero subsidiariorum, atque item Diaconorum electionem, Ecclesiae ipsi atque imprimis eius Ministris Regia beneficentia permissam omni ex parte habemus.

Caeterum sunt rursus et alia quaedam soli duntaxat Superintendenti peculiaria circa eius electionem, quae neque circa aliorum verbi ministrorum, neque item circa Seniorum subsidiariorum aut etiam Diaconorum observari solent. Cum enim Superintendens non unius tantum alicuius peregrinae Ecclesiae, sed simul omnium curam habeat, inque omnibus pariter suo Ministerio fungatur, omnium sane etiam Peregrinarum Ecclesiarum assensu opus est ad ipsius electionem. Haec sunt igitur soli Superintendenti peculiaria circa ipsius electionem: (26)

1. quod non tantum per unam aliquam, sed per omnes simul Peregrinas Ecclesias publicum ieiunium publicaeque preces per illarum Ministros instituantur, ante eius electionem, quemadmodum supra de indicendo ieiunio habetur.

2. quod non unius tantum etiam, sed omnium Peregrinarum Ecclesiarum suffragia per Ministros et Seniores illarum privatim, ut antea quoque dictum est, colliguntur, quatenus plures Peregrinae Ecclesiae cum suis Ministris ac Senioribus constitutae habentur et quisque in illis Ecclesiasticae sese disciplinae subiecit, aedita prius de more fidei suae confessione.

3. quod post collecta per Ministros ac Seniores omnium Peregrinarum Ecclesiarum, ut iam dictum est, constitutarum suffragia, non unius tantum etiam, sed omnium pariter Ecclesiarum verbi Ministri, Seniores et Diaconi in unum conveniunt omnesque simul unum aliquem per sua suffragia ex iis eligunt, quos plurimis Ecclesiarum suffragiis commendatos habent maximeque ad id munus idoneum videlicet esse cognoscunt: nimirum quem intelligunt pietate eruditione gravitate prudentia atque autoritate (27) prae aliis omnibus insignem esse.

Quodsi forte inter omnes omnium Peregrinarum Ecclesiarum Ministros, Seniores ac Diaconos de uno aliquo Superintendente unanimiter eligendo prorsus convenire non queat, tum res tota, adiecto a Ministris et Senioribus omnium Peregrinarum Ecclesiarum libello supplici, ad Regiam Maiestatem defertur, ut eius Maiestas, unum ex iis, qui ab omnibus Peregrinarum Ecclesiarum Ministris, Senioribus ac Diaconis proponuntur, in Superintendentem constituat, qui illius Maiestati ad obeundum hoc munus maxime fidelis atque idoneus esse videtur.

Atque haec sunt tantummodo, quae peculiariter observantur circa verbi Ministrorum et Superintendentis electionem. In reliquis vero

omnibus eadem est forma fere electionis omnium Ministrorum Ecclesiae, de quibus iam nobis in superioribus satis dixisse videmur. Iam igitur ad publicam coram Ecclesia electorum Ministrorum omnium inaugurationem veniamus.

DE PUBLICA ELECTORUM IAM MINISTRORUM CORAM TOTA ECCLESIA
INAUGURATIONE. (28)

Forma publicae inaugurationis eorum, qui ad publicum aliquod Ecclesiae ministerium deliguntur, una propemodum atque eadem esset, nisi illam variatae pro cuiusque ministerii ratione admonitiones interrogaciones ac preces magna ex parte immutarent. Sed, quia maxima fere inaugurationum pars consistit in admonitionibus interrogacionibus et precibus, cuique ministerio peculiaribus, quas pro ministerii cuiusque ratione variari oportet, operae precium esse iudicavimus, ut unicuique ministerio propriam suam inaugurationem adderemus.

*Forma inaugurandi Ministros verbi et Superintendentem ad
Ministerium ipsorum.*

Posteaquam Superintendens verbive Ministri alii per Maiestatem Regiam, ut dictum est, approbati sunt, certus aliquis dies Dominicus, aut alioqui solemnus, constituitur ad ipsorum inaugurationem. Ibi vero in ipsa concione (sive matutina, sive pomeridiana, pro (29) eo ac commodum est Ecclesiae), absolutis publicis Ecclesiae precibus, priusquam Psalmus decantetur, Ecclesiastes iubet prodire nominatim electos illos atque Regia autoritate approbatos (sive Superintendentem, sive alios verbi Ministros) in totius Ecclesiae prospectum, sic ut medii consistant inter reliquos Ecclesiae Ministros et Seniores atque a tota Ecclesia conspiciantur. Constitutisque illis ad hunc modum, commemorabit paucis de ipsorum electione anteaeta, ut sese habuit, deque officio ipsorum, quemadmodum in admonitione circa ipsorum electionem expositum in superioribus habetur. Deinde non aliud iam restare dicit, quam, ut, qui ita sunt electi totiusque Ecclesiae assensu publico et Regia etiam autoritate approbati, in publico tandem totius Ecclesiae coetu ad hoc ipsum ministerium, ad quod sunt electi, inaugurentur.

Principio autem circa inaugurationem electi Superintendentis et verbi Ministrorum quaerit Ecclesiastes a reliquis Ministris et Senioribus Ecclesiae, num, qui inaugurandi sunt, approbati sint iam Regia autoritate iuxta privilegii dis-(30)positionem? Illique respondent: Etiam.

Postea vertit orationem suam ad electos ipsos, sive unus sit sive plures, eosque alloquitur ad hunc modum:

« Quandoquidem ad verbi iam ministerium in hac Christi Ecclesia publico illius assensu vocati Regiaeque autoritate commendati estis neque aliud restet, quam ut publice iam coram toto huius Ecclesiae coetu inauguremini per manuum impositionem iuxta Apostolicam observationem, quaedam mihi prius a vobis sunt quaerenda nomine totius Ecclesiae, ut vos ipsimet ore vestro ministerium hoc vestrum coram tota Ecclesia attestemini atque approbetis. Proinde vestrum erit, ad ea mihi, de quibus vos in conspectu Dei et eius Ecclesiae interrogavero, publice et coram tota Ecclesia nostra respondere.”

Interrogationes, quae electis verbi Ministris aut
Superintendenti proponuntur publice ante eorum
inaugurationem. (31)

1. « Sentitisne internum Spiritus sancti in corde vestro afflatum, excitantem vos ad suscipiendum in hac Ecclesia delatum vobis hoc ministerium, nempe quod in illo non quaeratis privatam ullam vestrum commodum honoremve ullum aut vestrum ipsorum gloriam, sed tantum solam Dei gloriam atque incrementum Regni Christi in eius Ecclesia per Euangelii ipsius in vestro ministerio praedicationem et propagationem? Id equidem ex vobis nunc in conspectu Dei, qui videt et novit omnia, totiusque huius suae Ecclesiae audire velim ad Ecclesiae aedificationem et vestri in illa ministerii approbationem?”

Respondent electi: « Sentimus, et Deum oramus, ut, quod in nobis orsus est, ad finem usque etiam perficiat propter Christum ad gloriam sancti nominis sui. Amen”.

2. « Creditisne, Propheticae atque Apostolicae doctrinam veteris et novi testamenti, in Biblicis scripturis comprehensam, esse unicum verum atque absolutissimum fundamentum catholicae Dei Ecclesiae in Christo, sic ut in scripturis illis ad plenum contineantur omnia, quaecumque (32) ullo modo sunt necessaria ad salutem ¹⁾, cuius basis, medium, adeoque et caput ipsum sit solus ille Iesus Christus, homo ex homine iuxta carnem, nempe filius David, semen Abrahamae, conceptus et genitus ex Matre Virgine ²⁾, sed idem rursus etiam verus atque aeternus Deus, aeterni Patris Dei Filius, illi per omnia aequalis et super omnia in triadis Divinae suae monade benedictus in saecula? Amen” ³⁾.

Respondent electi: « Credimus, et Deum oramus, ut hanc fidem in

¹⁾ Ephes. 2. 2 Tim. 3. ²⁾ Act. 4. Ephes. 1. 1 Cor. 3. Roma. 9.

³⁾ Matth. 3, 28. 1 Ioan. 5.

nobis et in tota Ecclesia perpetuo per Spiritum sanctum suum adaugere velit."

3. «Vultisne huic ipsi fundamento Ecclesiae Dei, quod iam professi estis, modis omnibus pro summa virili vestra in vestro Ministerio insistere, septa illius nusquam transcendere, illud solum et doctrina et vita vestra promovere, huic soli superstruere per gratiam Dei aurum gemmas aut argentum, ligna vero ac stipulas illis superstructas pro donorum vestrorum mensura ab auro argento ac gemmis discernere ¹⁾, et tam in aliis arguere, quam in vobis ipsis, si quae deprehendantur, arguendas praebere ex ver-(33)bo Dei"?

Respondent electi: «Volumus, et, quatenus spiritus Prophetarum in Christi Ecclesia Prophetis ipsis subiecti sunt ²⁾, a fratribus hic nostris sublevari semper postulamus."

4. «Agnoscitisne id esse debiti atque officii vestri, ut in vestro ministerio inculpatè, quoad eius fieri potest, et sine reprehensione iusta ulla versimini nullamque ullius offendiculi occasionem, tam in doctrina, quam in vita vestra, cuiquam omnino detis ³⁾. Et, sicubi forte debito officioque vestro hac in parte desitis, aut aliquid eiusmodi (ut omnes sumus homines) designetis, unde offendiculum aliquod nasci possit, vultisne vos ipsos fraternae correctioni Ecclesiae iuxta usum disciplinae Ecclesiasticae, perinde atque reliqui omnes in Ecclesia fratres, subiicere, ut secundum verbi Divini praescriptum, si ita res postulet, arguamini ac reprehendami, denique et ministerio vestro destituamini, si id omnino Ecclesiae iudicio videamini commersuisse ⁴⁾"?

Respondent electi: «Et debitum officiumque nostrum agnoscimus et disciplinae Ecclesiasticae subesse volumus, ut, qui nos non Dominos, (34) sed Ministros Ecclesiae et quidem homines etiam esse profiteamur, qui, peccatis semper obnoxii, semper etiam illorum remediis egcamus."

Absolutis hisce Ecclesiastae. interrogationibus et electorum Ministrorum responsionibus, vertit rursus orationem suam Ecclesiastes ad ipsam Ecclesiam, et ait:

«Audivistis viri fratres! electorum istorum fratrum de vocatione ipsorum testimonium. Audivistis etiam, ut sint affecti gratia Domini ad obeundum suum ministerium in nostra hac Ecclesia. Haec vero cum sint nostris omnium viribus maiora, neque sine peculiari dono atque auxilio Dei praestari ullo modo possint, illum ante omnia invocemus, qui se nobis usque ad saeculi consummationem semper affuturum, neque nos unquam in nostris necessitatibus deserturum esse, vere procul dubio promisit, ad hunc modum: ⁵⁾,

¹⁾ 1 Cor. 3. ²⁾ 1 Cor. 14. ³⁾ 1 Tim. 3, Tit. 1. ⁴⁾ 1 Tim. 5, Gal. 2.

⁵⁾ Ioan. 14.

Precatio super electis verbi Ministris circa ipsorum
inaugurationem. (35)

„Domine Deus, fili Dei vivi, Iesu Christe! qui te Ecclesiae tuae ad finem usque saeculi semper adfuturum esse promisisti ¹⁾, ut illam regas ac gubernes Spiritu sancto tuo, quique illam ita diligis, ut non solum sanguinem tuum innocentissimum pro ea semel fuderis, sed huius quoque tanti tui beneficii testes ac Doctores in illa perpetuo extare velis ad instaurationem sanctorum et consummationem absolvendam in mystico tuo (quod nos sumus) corpore ²⁾. — Te iam supplices deprecamur, Domine Rex, Doctor ac Pontifex noster aeternae! ut hosce viros fratres nostros (*si plures sint electi ad ministerium*), per nos ad verbi ministerium in tuo sancto nomine electos, Spiritu sancto tuo replere digneris, ut verbi tui divini ministerium beneficiorumque tuorum salutare atque efficax testimonium inter nos retineatur et conservetur. Largire illis Domine! prudentiam recte secandi verbum tuum ³⁾. Da ut Satanae et Antichristi dolos ac tyrannidem ab Ecclesia hac nostra fideliter ac diligenter arceant, eiusque reliquias omnes, si quae adhuc inter nos haerent, prorsus extirpent ac propellant. Dona illis Domine! eiusmodi os et sapientiam, ut ora omnium adverserierum verbi tui autoritate obturare luposque a grege tuo abigere possint ⁴⁾, quo ita demum populus hic tuus, per ipsorum ministerium in vera tui cognitione instructus, te laudare, tibi gratias agere inque voluntatis tuae sanctae obedientia et omni pietate indies magis ac magis promovere possit, ad regni tui Patrisque tui coelestis gloriam immortalem, quem etiam per tuum nomen, ut abs te edocti sumus, supplices invocamus, dicentes: Pater noster etc.”

Finita precatone, accedunt ad electos Ministros alii ministri et Seniores Ecclesiae omnes et capitibus illorum manus una omnes imponunt, quibus etiam assistens Ecclesiastes, et manus una cum illis capitibus electorum imponens, clara voce auscultante tota Ecclesia dicit:

„Deus et Pater noster coelestis, qui (37) vos ad verbi sui Ministerium in hac sua Ecclesia vocavit, illuminet vos spiritu sancto suo suaque manu potenti vos corroboret et vestrum ministerium ita regat et gubernet, ut in illo fideliter et cum fructu versari semper possitis, ad propagandum Regnum unigeniti sui filii in Ecclesia ipsius per

¹⁾ Matth. 28.

²⁾ Ephes. 4. 1 Cor. 2.

³⁾ 1 Tim. 1.

⁴⁾ Lucae 22. Tit. 1. 1 Tim. 3.

Euangelii sui institutam ab ipso praedicationem, propter eundem ipsum unigenitum suum filium, Iesum Christum, Dominum et servatorem nostrum. Amen.”

Post absolutam manuum istiusmodi impositionem vertit sese rursum Ecclesiastes ad totam Ecclesiam, illamque officii sui erga Ministros verbi paucis admonet, quemadmodum in superioribus in concione circa eorum electionem descriptum habetur ¹⁾, hortaturque Ecclesiam ad assiduas preces, ut Dominus Deus non tantum extrudat fideles ac diligentes operarios in messem suam ²⁾, sed extrusos iam deinceps quoque semper corroboret et gubernet, ne a suo officio minis ullis tyrannideve Satanae satellitumque ipsius absterreantur, neve in metendo propter afflictiones et molestias (38), quae in messe hac obveniunt, defatigentur animumque despondeant.

His dictis vertit se rursum Ecclesiastes ad electos et iam inauguratos Ministros illos, cosque alloquitur ad hunc modum:

Postrema admonitio ad inauguratos verbi Ministros, antequam Psalmus decantetur.

“VIRI fratres! attendite vobis ipsis et videte, ut in vestra vocatione ista digne versemini, ut fidos Christi Domini servos decet. Pascite concreditum vobis gregem Christi, curam illius habete, non velut adacti, sed ultro ac sponte vestra, non turpis lucri studio, sed liberaliter, neque dominium vobis usurpantes in Ecclesiam, sed sitis velut exemplaria gregis ³⁾. Rebus adversis (vobis alioqui semper expectandis) ne frangamini. Contemptum probra et convicia addictorum mundo hominum forti infractoque animo cum omni tolerantia sustinete, adeoque et illorum nomine (39) vobis gaudete, proposito vobis exemplo Prophetarum atque Apostolorum omnium et ipsius denique Christi domini ⁴⁾. Praestate vos fideles ac diligentes Christi Domini et Spiritus sancti cooperarios in arguendo mundo de peccato, iustitia et iudicio ipsius ⁵⁾. Ne efferamini animo, si quando vobis ex sententia aliquid succedat prosperenturve aliquo modo res vestrae, multo minus vero opes aut honores mundi huius expetatis, ne, illis inebriati, tandem indormiscatis veniatque ita demum homo ille inimicus et, vobis dormientibus, in agro vestro superseminet zizania ⁶⁾. Consolemini afflictos, egenos sublevetis pro vestra virili ⁷⁾ atque alios

¹⁾ Ephes. 6. Col. 4. 2 Thes. 3. ²⁾ Matth. 9. Lucae 10.

³⁾ Ioan. 21. Act. 20. 1 Pet. 5. ⁴⁾ Ioan. 13, 15. Matth. 5, 10. 2 Tim. 1, 2, 4. Lucae 6. ⁵⁾ 1 Cor. 3. Ioan. 16. ⁶⁾ Matth. 13. ⁷⁾ Matth. 10. Lucae 19.

ad id faciendum omni vestro studio exhortemini. In summa memineritis talentorum vobis in hoc creditorum, ut ea foenori exponatis, non autem ut in terram sudario, quamlibet in speciem mundo, involuta defodiatis ¹⁾. In hoc toti incumbite, ut studio ac conatu vestro plura alia talenta communi nostro omnium Domino per eius gratiam lucrifacere possi-(40)tis. Ita fiet enim, ut, superatis tandem vestris laboribus omnibus, reportetis proculdubio, ubi Princeps ille pastorum omnium summus atque aeternus apparuerit, coronam gloriae immarcescibilem ²⁾, audiatisque in theatro mundi totius vocem illam longe suavissimam: Euge serve bone et fidelis! intra in gaudium Domini tui. Deus et Pater noster coelestis concedat per immensam suam misericordiam, ut omnes pariter vocem hanc olim audire possimus, propter filium suum dilectum, Dominum nostrum. Amen ³⁾".

Finita hac admonitione, decantatur Psalmus aliquis gratulatorius a tota Ecclesia, quo absoluto, Ecclesia, accepta a Ministro benedictione, dimittitur in pace.

Peculiaris in Superintendentis inauguratione.

EODEM plane modo inauguratur Superintendentens, quo reliqui verbi Ministri omnes, nisi quod illi in ea tantummodo Ecclesia inaugurantur, in cuius ministerio versantur, — Superintendentens vero in omnibus Peregrinorum Ecclesiis per intervalla inauguratur, pro eo ac tempora ipsa id omnium commodissime permittunt.

Forma inaugurandi Seniores subsidiarios, seu Presbyteros Ecclesiae, qui in verbo non laborant.

POSTEAQUAM Seniores seu Presbyteri Ecclesiae electi publicoque Ecclesiae silentio approbati sunt, ut supradictum est, constituitur certus dies Dominicus ad ipsorum inaugurationem. Atque ibi tum in publica concione sive matutina sive pomeridiana, ut commodius esse videtur), absolutis publicis Ecclesiae precibus, priusquam Psalmus extremus decantetur, Ecclesiastes iubet nominatim prodire electos illos in totius Ecclesiae prospectum (sive unus sit, sive plures) sic ut a tota Ecclesia conspiciantur. Constitutisque eis ad hunc modum, dicet paucis de ipsorum electione, quo pacto sese habuerit, deque officio ipsorum in Ecclesia, quemadmodum supra in concione circa ipsorum electionem (42) habetur: neque amplius iam restare, quam

¹⁾ Matth. 25. Lucae 19.

²⁾ 1 Pet. 5.

³⁾ Matth. 25. Lucae 19.

ut, qui ita electi totiusque Ecclesiae assensu publico approbati sunt, in publico tandem etiam totius Ecclesiae coetu ad hoc ipsum Ministerium inaugurentur. Postea electos illos sic alloquitur et ab illis nomine totius Ecclesiae publice sciscitatur de his, quae sequuntur.

Interrogationes, quae Senioribus subsidiariis proponuntur circa eorum inaugurationem.

«Quandoquidem ad Presbyterium Ecclesiae huius nostrae electi publicoque illius assensu approbati estis, neque aliud iam superest, quam ut publice in coetu hoc ipsius per observatam ab Apostolis manuum impositionem inauguremini, ante omnia a vobis postulo totius Ecclesiae huius nomine, ut mihi de infra scriptis vere et sine fuco, tanquam in conspectu Dei, testificemini.

1. Num vos interno Spiritus sancti afflatu ad suscipiendum hoc ministerium excitatos esse sentiat, nempe, non ullo ul-(43)lius vestri commodi studio, sed tantum ut promovendae in hac Ecclesia Dei gloriae iuxta doctrinam Euangelii Christi pro vestra virili serviat?”

Respondent: «Sentimus, et Deum oramus, ut, quod in nobis orsus est, ad finem usque perficiat ad gloriam sui nominis et Ecclesiae huius aedificationem.”

2. «Creditisne, Prophetica et Apostolica doctrina veteris et novi testamenti, in libris Biblicis comprehensam atque in illi summo lapidi angulari innixam, Christo Iesu, continere in se omnia ad salutem nostram necessaria esseque plenam et absolutam doctrinam ad salutem omni credenti 1)”? »

Respondent: «Credimus, et Deum oramus, ut in hac fide nos Ecclesiamque totam perpetuo corroboret.

3. «Vultisne, in tuenda provehendaque ea ipsa doctrina praestandoque modis omnibus Presbyterii vestri Ministerio pro vestra summa virili incumbere, verbi Ministris opera studio consilioque vestro semper assistere, illos in ferendo ipsorum onere sublevare, Ecclesiamque totam vitae atque integritatis vestrae exemplo, tanquam fideles ipsius custodes ac Ministri, aedifica-(44)re? Et, si forte quid vestra hac vocatione indignum designetis, vultisne iuxta usum disciplinae Ecclesiasticae moneri corrigi ac reprehendi ex verbo Dei, sic ut, quemadmodum reliqui omnes in Ecclesia faciunt, Ecclesiasticae disciplinae vos ipsos ultro ac sponte vestra subiiciatis?”

Respondent: «Etiam, agnoscimusque nostri id potissimum officii esse, ut disciplina Ecclesiastica sine ullo personarum respectu in Ecclesia observetur.”

1) Ephes. 2. Psal. 19. 2 Tim. 2. Lucae 16.

Post absolutas interrogationes istiusmodi et responsiones Ecclesiastes, versa ad totam Ecclesiam oratione, quod haec videlicet ab electis illis Senioribus sine peculiari gratia et ope Dei praestari non possint, adhortatibus Ecclesiam ad precandum. Et, auscultante tota Ecclesia ac in genua procumbente, precabitur ad hunc modum:

Precatio circa Seniorum subsidiariorum inaugurationem.

« Domine Iesu Christe! fili Dei vivi! qui tuam in terris Ecclesiam ordinato per te hominum ad id vocatorum Ministerio vis ad saeculi usque (45) consummationem gubernari ¹⁾, te nunc supplices invocamus, ut hosce viros fratres nostros, quos, in tuo nomine ad Ministerium gubernandae tuae huius Ecclesiae electos, tibi ecce sistimus, donis sancti tui adorandique Spiritus illustrare ita digneris, ut in illo sancte et fideliter versari illoque ad finem usque legitime defungi possint, ad tuam ipsius et Patris tui coelestis gloriam immortalem, quem proinde, ut abs te edocti sumus, supplices etiam invocamus: Pater noster etc ²⁾».

Finita precatione accedunt ad electos Seniores reliqui Ministri et Seniores Ecclesiae omnes in prospectu totius Ecclesiae atque una omnes capitibus electorum manus imponunt ³⁾, quibus etiam assistens Ecclesiastes ac manus et ipse capitibus electorum imponens, clara voce auscultante tota Ecclesia dicit:

« Deus et Pater noster coelestis, qui vos ad gubernandam nobiscum suam hanc Ecclesiam iuxta verbi sui Divini doctrinam vocavit et segregavit ⁴⁾, idem vos etiam per Spiritum sanctum suum illuminet atque invictae ma-(46)nus suae robore Divino ita corroboret, ut constanter ac fideliter vestro Ministerio fungamini, ad nominis sui gloriam et Ecclesiae aedificationem. Amen».

Postea Ecclesiastes admonet Ecclesiam de eius erga Seniores officio, quemadmodum in postrema conçonis parte circa Seniorum subsidiariorum electionem supra dictum est, et ut pro illis assidue Deum oret.

Ad extremum vero, versa ad electos Seniores oratione, illos exhortabitur, ut contemptum et odium mundi huius ne morentur. Personas ne respiciant, sed omnes ex aequo, qui ullo modo Ecclesiam

¹⁾ Matth. 16. Ephes. 5. ²⁾ Matth. 6. Lucae 11. ³⁾ Act. 13. 1 Tim. 5.

⁴⁾ Rom. 12. 1 Cor. 12. 1 Pet. 5.

offendunt, moneant corrigant ac iuxta usum Ecclesiasticae disciplinae reprehendant. Nec plebis modo in Ecclesia multitudinem, sed Ministrorum etiam omnium, doctrinam mores ac totam denique vitam peculiariter et diligenter observent. Lupos a grege Ecclesiae una cum Ministris verbi arceant. Vitae ipsi suae integritate pietateque atque charitatis Christianae officiis toti Ecclesiae prae luceant, et talenta denique sibi concredita, sive ea multa, sive pauca (47) sint, foenori in suo Ministerio exponant, ut ita demum etiam coronam gloriae aeternae in apparitione Christi Domini assequantur ¹⁾. Utque una omnes olim vocem illam exoptatissimam audire possimus: Venite benedicti! possidete regnum, quod vobis apparatus est ab origine mundi. Amen.

Tandem vero canitur Psalmus gratulatorius a tota Ecclesia, quo finito dimittitur cum pace Ecclesia, accepta ab Ecclesiaste benedictione consueta.

Forma inaugurationis publicae Diaconorum coram tota Ecclesia.

POSTEAQUAM Diaconi iam, ut dictum est, electi atque publico Ecclesiae consensu approbati sunt, constituitur certus aliquis Dominicus aut alioqui sollemnis dies ad publicam ipsorum inaugurationem. Atque ibi tum in publica concione, sive matutina sive pomeridiana, ut commodum est Ecclesiae, post absolutas preces Ecclesiae publicas, priusquam Psalmus extremus decantetur, Ecclesiastes iubet nominatim prodire electos Diaconos illos, sive unus sit, sive (48) plures, in totius Ecclesiae prospectum, sic ut a tota Ecclesia conspiciantur. Constitutisque illis ad hunc modum, narrat paucis, quo pacto successerit ipsorum electio, et addit quaedam breviter de eorum officio in Ecclesia, quemadmodum supra in concione publica, circa ipsorum electionem habetur. Neque amplius restare dicit, quam ut ita electi, totiusque Ecclesiae assensu publico per eius silentium approbati, in publico iam tandem Ecclesiae coetu ad hoc ipsum, ad quod sunt electi, Ministerium inaugurentur. Postea ad electos ipsos conversus Ecclesiastes sciscitatur ab illis totius Ecclesiae nomine de his, quae sequuntur, ad hunc modum:

Interrogationes, quae Diaconis proponuntur circa ipsorum inaugurationem.

„Quandoquidem nemo hactenus ex Ecclesia quidquam eiusmodi proferre potuit, fratres dilecti! quod vestram electionem gravare

¹⁾ Lucæ 19. 2 Tim. 4.

merito, aut in dubium vocare ullo modo possit, neque ulla restet dubitatio, quin publico totius Ecclesiae huius nostrae consensu ad vestrum hoc Diaconatus officium electi sitis. Vestrum erit iam, ut coram tota Ecclesia vestris ipsorum responsionibus ad nostras hasce interrogationes vestram hanc vocationem ad eius aedificationem attestemini et approbetis:

1. „sentitisne vos interno Spiritus sancti in cordibus vestris afflatu ad hoc vestrum Ministerium ita vocari, ut nullo commodi vestri proprii aut ullius omnino alterius personae respectu, sed tantum studio promovendae gloriae Dei iuvandorumque pauperum fratrum et aedificandae hac in parte Ecclesiae Christi, illud suscipere velitis“?

Respondent: „Sentimus, et Deum oramus, ut nos in hoc instituto confirmet“.

2. „creditissine, Prophetica et Apostolica doctrina, sacris Bibliis comprehensa, esse veram salutarem ac numeris omnibus absolutissimam doctrinam ¹⁾ quae plene complectatur omnia, quae ad salutem nostram necessario pertinent quoquomodo, et cuius basis ac fundamentum sit Iesus Christus ²⁾, verus Deus ³⁾ et verus homo, unicus mediator nostris per corporis sui propitiatoriam oblationem, — omnes vero alias doctrinas aversamini et damnatis, quaecumque huic uni verae ac salutari doctrinae ullo prorsus modo repugnant“?

Respondent: „Etiam, et in hac fide corroborari perpetuo postulamus.“

3. „vultissine etiam in vestro hoc ministerio iuxta officium illius elemosynas in usum ac sublevationem pauperum diligenter et accurate colligere collectasque fideliter in timore Domini prudenterque et in omni lenitate mansuetudine ac modestia egenis, imprimis vero domesticis fidei, subministrare ac distribuere, nullo amoris odii respectu erga quenquam, sed pro cuiusque duntaxat inopia ac necessitate ⁴⁾“?

Respondent: „Etiam, per gratiam Dei.“

4. „vultissine vestrum hoc ministerium praeterea vitae vestrae probitate ac sanctimonia pietatisque ac charitatis christianae officiis pro vestra virili ornare ad Ecclesiae aedificationem? Et, si quid forte, ut omnes sumus homines, designetis, dignum admonitione correctione ac reprehensione, sive publica sive privata, — vultissine vos ipsos ultro ac sponte vestra subiicere (51) disciplinae Ecclesiasticae iuxta verbum Dei, quemadmodum faciunt reliqui in nostra hac Ecclesia fratres omnes“?

Respondent: „Volumus, et Deum nobis hic per suam gratiam adfuturum esse, non dubitamus.“

Absolutis hisce interrogationibus et responsionibus, Ecclesiastes

¹⁾ Ephes. 2. 2 Tim. 3. ²⁾ 1 Cor. 3. Rom. 1, 9. ³⁾ 1 Ioan. 5. 1 Tim. 2.

⁴⁾ Gal. 6. Act. 4.

commendat hoc tale institutum electorum illorum toti Ecclesiae, sed hoc interim praestari ab illis non posse sine peculiari ope et gratia Dei. Ut hoc igitur, quod electi illi sunt professi, praestare etiam cum fructu Ecclesiae possint, invitat Ecclesiastes ad precandum totam Ecclesiam, ipseque auscultante tota Ecclesia precatur ad hunc modum:

Precatio circa Diaconorum inaugurationem.

„Domine Iesu Christe! qui nobis te ipsum in nostris pauperibus, nostrosque pauperes in te ipso singulariter commendasti ¹⁾, quo magis ad illos propter te sublevandos excitare-(52)mur, quique peculiarem illorum curam in tua Ecclesia, ordinatis per Apostolos tuos Diaconis ²⁾, haberi omnino voluisti, — te supplices oramus, unice servator ac liberator noster! ut e nostris omnium cordibus radices omnes avaritiae clementer evellere veraeque liberalitatis et charitatis christianae affectum animis nostris infigere digneris. Viris autem istis, quos per nostrum Ministerium in hoc eligere dignatus es, ut populi tui in hac nostra Ecclesia liberalitatem et colligant diligenter et collectam fideliter dispensent, largire quaesumus Spiritum sanctum tuum, quem admodum Stephanum protomartyrem tuum illo olim in eodem ipso Ministerio replevisti ³⁾, ut pauperibus tuis inter nos in vera charitate, pie et fideliter, cum fructu Ecclesiae semper serviant sine ullo erga quenquam amoris odii respectu, sed solo tuae Patrisque tui coelestis gloriae in Ecclesia hac promovendae studio, quem per sanctum nomen tuum, ut abs te edocti sumus, supplices invocamus dicentes: (53) Pater noster etc.”

Absoluta precatione accedunt ad electos Diaconos Ministri ac Seniores Ecclesiae omnes et una omnes electorum capitibus manus imponunt. Quibus etiam assistens Ecclesiastes ipse ac manus simul cum illis imponens, clara voce auscultante Ecclesia dicit:

„Dominus Deus et Pater noster coelestis, qui vos ad Ministerium hoc Diaconatus in sua hac Ecclesia vocavit, idem vos in vestra hac vocatione bonitate sapientia ac potentia sua Divina clementer gubernet, ut in illa digne versemini ad ipsius gloriam et Ecclesiae huius suae aedificationem propter Iesum Christum unigenitum suum filium, Dominum nostrum. Amen.”

Post absolutam manuum impositionem Ecclesiastes vertit ad Eccle-

¹⁾ Matth. 25, 26. Act. 4.

²⁾ Act. 6.

³⁾ Act. 6, 7.

siam suam orationem, ac primum Divites sui officii admonet in dandis liberaliter eleemosynis, quemadmodum supra in postrema concionis parte circa Diaconorum electionem habetur. Additque hic, pro eo ac tempus ac res ipsa postulat, praecepta Domini ea de re, magnificis promissionibus commenda-(54)ta atque exornata ¹⁾, exempla item primitivae Ecclesiae et quae huc praeterea videntur pertinere ²⁾.

Deinde pauperes quoque illorum officii admonet iuxta id, quod supra etiam in postrema dictae concionis parte scriptum habetur ³⁾ utque sedulo pro divitibus orent, ut eis Dominus ipsorum liberalitatem pensare opulenter dignetur. Item et pro tota Ecclesia, ut indes magis ac magis in illa fidei et charitatis ardor excitetur.

Postremo admonet etiam Ecclesiastes reliquos Ministros et Seniores Ecclesiae, ut modis omnibus advigilent, ne quo modo fiat ipsorum culpa aut negligentia ulla, ut pulcherrimum hoc summeque necessarium in Christi Ecclesia Diaconatus ministerium in larvam quandam et inanem titulum non degeneret, quemadmodum in Papae Ecclesia factum videmus, in qua, abolita plane eleemosynarum legitime colligendarum et dispensandarum cura, inanem tituli Diaconorum umbram ad ornandam blasphemi ipsorum Sacerdotii impietatem detortam esse, nemo negare potest.

Finitis hisce admonitionibus, (55) convertit se Ecclesiastes ad electos et iam inauguratos Diaconos illos, eosque monet, ut Stephani pietatem constantiam ac fidem in sua vocatione, non autem Iudae proditoris fucum atque hypocrisim sibi imitandam esse proponant, diligenter ac fideliter suo ministerio fungantur, neque offendantur probis mendaciis convitiis et calumniis hominum, etiamsi optime officio suo in sua vocatione fungantur. Nullam aliam piis omnibus, necdum ipsis a mundo hoc mercedem expectandam esse. Sed intueantur semper autorem ipsum suae vocationis, qui, ut est fidelis, ita efficiet etiam, ut omnia cum maximo fructu Ecclesiae perferre possint, et qui ad ipsos dicturus sit olim, siquidem perseverent: Venite benedicti Patris mei! possidete regnum ⁴⁾.

Ad extremum vero post istiusmodi admonitionem canitur Psalmus gratulatorius a tota Ecclesia, atque ita demum dimittitur in pace Ecclesia, accepta a Ministro benedictione.

Appendix.

Esset hic quidem locus agendi de ludimagistris et scholis, si in nostris Ecclesiis scholas aut ludimagistros publicos ha-(56)bere possemus; sed cum Ecclesiae Peregrinorum per totam urbem sint ita

¹⁾ Esa. 58. Prov. 28. Matth. 25. Lucae 12. Act. 4. 1 Cor. 6.

²⁾ 2 Cor. 8, 9. 1 Tim. 6. ³⁾ Ephes. 4. 2 Cor. 8. ⁴⁾ Matth. 25.

hic dispersae, ut pro eius magnitudine ad unum aliquem certum locum iuventus totius Ecclesiae non facile convenire possit, fieri non potest etiam, ut in singulis nostris Ecclesiis, scholae peculiare aut ludimagistri habeantur. Qui tamen ad docendum sunt apti in Ecclesia, hi eos, qui in vicinia illorum morantur, Ecclesiae pueros instituunt, atque ad templa nostra diebus festis, potissimum autem ad Catechismi explicationem et examinationem adducunt, quemadmodum postea circa usum Catechismi dicetur. Absoluta igitur iam tractatione de ordinariis ac publicis Ministris nostrarum Ecclesiarum eorumque electione et inauguratione publica, restat iam ut de partibus, simulque etiam ritibus publici in nostris Ecclesiis Ministerii dicamus.

*DE PARTIBUS PUBLICI MINISTERII IN ECCLESIIS
PEREGRINORUM LONDINI. (57).*

Quatuor sunt praecipuae partes totius Ministerii publici in nostris Ecclesiis, in quibus omne Ecclesiasticum fere Ministerium versatur, nempe: Ministerium verbi, Sacramentorum, Mensarum seu eleemosynarum et Usus Ecclesiasticae Disciplinae, quae omnia suo ordine suisque ritibus ac ceremoniis in nostris Ecclesiis observantur. De quibus singulis nobis iam dicendum erit, et exponendum ad quem modum singula observentur.

DE VERBI MINISTERIO IN ECCLESIIS PEREGRINORUM LONDINI.

Verbi Ministerium in nostris Ecclesiis publice observatur in concionibus dierum Dominicorum aliorumque Festorum, tum matutinis tum pomeridianis, in Catechismi explicatione atque examinatione, et in Prophetiis vulgaribus seu publicis scripturarum collationibus doctrinaeque in concionibus habitae approbatione. De singulis igitur istis (58), ad quem modum observentur, dicemus.

*De ritu atque ordine concionum popularium Dominicis
ac festis diebus in Ecclesiis Peregrinorum Londini.*

Est hoc sane in Ministrorum verbi et Seniorum Ecclesiae potestate positum, ut Ecclesiam ad coetum publicum convocent, quoties id aliqua Ecclesiae vel necessitas vel alioqui utilitas videtur postulare. Ac tum quidem semper in quolibet coetu aliqua concio, e scripturis desumpta habetur, quae maxime ad institutum videtur fa-

cere, nec unquam coetus Ecclesiastici habentur, in quibus Ecclesia non aliquid ex verbo Dei doceatur ¹⁾. Sed ordinarii Ecclesiae coetus, diebus Dominicis ac Festis solemnioribus, bini habentur: nempe matutini circiter horam nonam ante meridiem et pomeridiani circiter horam a meridie secundam. Aliis vero diebus per hebdomadem, in Gallorum Ecclesia bis, nempe diebus Martis et Iovis, Germanorum (59) autem Ecclesiae semel duntaxat propter latinas praelectiones (de quibus postea), nempe diebus Iovis, coetus Ecclesiastici una cum suis concionibus habentur.

Neque vero frustulatum explicantur scripturae in concionibus, quemadmodum in Papismo fieri consuevit, ubi detruncatae historiae aut loci scripturae nonnunquam sine capite et cauda ita proponuntur populo, ut neque ea, quae proponuntur, satis exponantur, et, quae non proponuntur, negligantur passim neque unquam fere coram populo attingantur. Multo minus autem formantur conciones ex humanis traditionibus aut historiis Philosophorumve argutiis, sed liber aliquis Biblicus veteris aut novi Testamenti ab initio usque ad calcem enarrandus sumitur, ex quo libro singulis concionibus tantum praelegitur, quantum commode unius horae intervallo populariter explicari potest, sic ut et percipi omnia et retineri etiam facile possint; qua sane in re fructus omnium concionum maxima ex parte consistit.

Dominico igitur quovis die mane ante horam nonam convenit Ecclesia, ibique Minister circiter horam nonam conscendit suggestum et ante omnia Ecclesiam ad precandum hisce aut similibus verbis invitat.

„Posteaquam in hoc ita huc convenistis, dilecti in Domino fratres! ut ex verbo Dei ad salutem vestram instituantur, divina nobis ante omnia gratia imploranda est, ut et ego aliud nihil doceam, quam puram verbi sui doctrinam, et vos illam cum fructu etiam eius beneficio audire possitis.

Precatio ante concionem.

„Pater noster coelestis! cuius lex integra est, animas convertens, testimonium verum suppeditans imperitis sapientiam et oculos parvulorum illuminans ²⁾, suppliciter te oramus pro tua immensa misericordia, ut coecas alioqui mentes nostras Spiritus sancti tui luce illustrare digneris, ut legem sanctam tuam et recte intelligere et intellectam exprimere etiam per omnem vitam nostram possimus. Et

¹⁾ 1 Cor. 14. ²⁾ Psal. 19.

quia tibi complacitum est, Pater sancte! ut parvulis potissimum mysteria divinae (61) tuae voluntatis patefacias atque illos imprimis respicias, qui in spiritus humilitate sui que ipsorum diffidentia, tuum duntaxat verbum expetunt, in illo conquiescunt ac reverenter ad illud filiorum instar contremiscunt ¹⁾, — da nobis, quaesumus, Spiritum sanctum tuum, qui omnem nostri ipsorum fiduciam animis nostris evellat omnemque carnis nostrae sapientiam simul atque arrogantiam, tibi alioqui adversariam, intra nos ipsos supprimat ²⁾, et nos, iampridem errabundos atque ab omni veritatis salutari cognitione per peccatum exclusos, in omnem veritatem rursus clementer reducat. Ut te pariter omnes in sanctitate et iustitia tota vita nostra colamus, teque verum Deum nostrum esse, non lingua tantum, sed ipsis etiam fructibus vitae nostrae vere et ex animo in conspectu omnium profiteamur ³⁾. Haec abs te petimus, Pater indulgentissime! per nomen dilecti filii tui Christi Iesu, ea ipsa, quam ille nobis tradidit, precatione, dicentes: Pater noster qui es in coelis, etc." (62)

Post absolutam vero Dominicam precationem iussu Ministri ordiuntur Psalmum aliquem, qui ad id peculiariter propter vitandam cantus confusionem destinati sunt, succinente protinus tota Ecclesia cum summa modestia et gravitate; finitoque Psalmo pergit Minister, ubi antea substiterat, prosequi suam in Bibliis lectionem et tantum in textu ipso scripturae praelegit, quantum se ad aedificationem Ecclesiae explicare posse putat. Dat autem operam Minister pro dolorum suorum mensura, ne a textus sui explicatione nimium divagetur, sed, summa doctrinae quae in textu habetur exposita, locos inde sibi explicandos sumit, qui maxime facere videntur ad Ecclesiae aedificationem.

Sub finem concionis, quae non ultra horae unius decursum protrahitur, priusquam publicae preces fiant, Minister, si quid eiusmodi habeat, quod Ecclesiae peculiariter exponi debeat aut cuius forte peculiariter commonefacienda sit Ecclesia, id paucis proponit, ac demum publicas preces Ecclesiasticas orditur ad hunc modum:

Precatio post concionem. (63)

„Domine Deus, Pater noster coelestis! posteaquam tuus filius Iesus Christus eos demum beatos fore docet, qui verbum tuum non equidem tantum audiunt, sed etiam custodiunt atque observant ⁴⁾, — custodire vero illud nemo nostrum potest, nisi per tuum sanctum Spiritum ⁵⁾

¹⁾ Matth. 9. Lucae 10. Esa. 66.

²⁾ Rom. 3.

³⁾ Luc. 12.

⁴⁾ Luc. 11.

⁵⁾ Ierem. 24, Matth. 13, Luc. 12.

nostris cordibus inscribatur, — te supplices oramus, ut Satanam a nobis arcere velis, ne verbi tui divini doctrinam, quam audivimus, nobis eripiat quoquomodo. Cor nostrum item lapideum mollefacias ac imbre Spiritus sancti tui clementer humcetes, ne verbi tui divini fructus, in animis nostris tuo beneficio suppullulascetes, subito exarescant. Curas praeterea ac sollicitudines huius saeculi, quae verbum in nobis tuum natura sua spinarum instar suffocant, animis nostris eximas, faciasque nos terram illam bonam ac feracem, in qua semina tum ecce iam verbum tuum, fructus te dignos, proferre possit ad tui nominis gloriam immortalem. Haec abs te petimus, Pater beneficentissime! per (64) nomen unigeniti tui filii Iesu Christi, Domini nostri. Amen."

Absoluta hac precatione, diebus duntaxat Dominicis in matutina concione, non autem in pomeridiana neque in aliorum dierum concionibus, legitur a Ministro Decalogus ex cap. Exodi 20, ad quem audiendum populus per Ministrum hisce verbis excitatur:

„Audite legem Domini Dei nostri omnes:

1. Ego sum Dominus Deus tuus, qui te eduxi e terra Egypti, ex domo servitutis. Ne sint tibi Dii alieni coram facie mea sive penes me.

2. Ne feceris tibi statuam, neque ullum simulachrum ex omnibus, quae sunt in coelis superne, neque quae sunt in terra sub coelo, neque quae in aquis sunt sub terra. Ne te incurves coram illis neque coles ea, quia ego Dominus ille Deus tuus fortis, impatiens contumeliae, puniens iniquitatem patrum in filiis tertiae et quartae generationis, qui (65) me oderunt, et faciens misericordiam in mille, qui me diligunt et praecepta mea observant.

3. Ne assumas temere aut vane nomen Domini Dei tui. Haudquaquam enim pro insonte habebit Dominus eum, qui nomen ipsius temere aut vane assumpserit.

4. Memineris diei Sabbati ut sanctifices illum. Sex diebus operaberis et facies omne opus tuum, septimo autem die Sabbatum est Domini Dei tui. Non facies tum ullum opus, tu, filius tuus et filia tua, servus tuus et ancilla tua, iumentum tuum et advena tuus, qui est intra portas tuas. Quoniam sex diebus formabat Dominus coelum terra mare et omnia, quae in eis sunt, septimo autem die quievit; et idcirco benedixit Dominus diei Sabbati et sanctificavit eum.

5. Honora Patrem tuum et matrem tuam, ut prolongentur dies tui in terra quam tibi dat Dominus Deus tuus.

6. Ne occidas.
7. Ne sis moechus.
8. Ne fureris. (66)
9. Ne testificeris falso contra proximum tuum.
10. Ne concupiscas domum proximi tui. Ne concupiscas, inquam, uxorem proximi tui, aut servum eius, aut ancillam eius, aut bovem eius, aut asinum eius, denique nihil omnino, quod est proximi tui."

Post lectum decalogum sumit inde Minister occasiones admonendi Ecclesiam de peccatis ipsius, eamque ad illorum agnitionem et sui hoc nomine accusationem veniaeque divinae implorationem diligenter exhortatur ad hunc modum:

"Videmus divina hac lege horribilem nobis naturae nostrae corruptelam, velut speculo quodam nostri nobis proposito, ob oculos nostros poni. Frustra enim nobis prohiberentur, quae natura nostra non appetemus. Unde cum nos ea omnia appetere omnibusque hisce molis obnoxii esse convincimur, datae nobis legis huius divinae testimonio, agnoscamus nostra ipsorum peccata coram Domino, illorumque nomine nos unanimiter omnes accusemus et eorum condonationem gratuitam propter Christum sup-(67)plices imploremus."

Precatio complectens confessionem.

"Omnipotens aeternae Deus! misericors Pater! prosternimus nos supplices coram tua Maiestate Divina, contra quam nos gravissime peccasse assidueque indies etiam peccare, aperte et sine hypocrisi profite-mur, adeo ut aspectu ipso tuae Maiestatis haudquaquam digni simus, nedum ut inter filios tuos censeamur. Etenim, praeterquam quod in peccato concepti ac nati, omnis boni prorsus expertes, pleni omni iniquitate sumus, infinitis etiam modis tua praecepta quotidie violamus, dum neque te, ut debemus, colimus pro tuae Maiestatis Divinae excellentia vereque paterna in nos beneficentia, et proximum nostrum contra mandatum tuum nostris erga illum officiis fraudamus¹⁾). Atque ita convincimur, nos iusto tuo iudicio esse omnino reos aeternae condemnationis planeque de nobis actum esse, nisi adversus iudicii tui iustam alio-(68)qui severitatem immensa misericordiae tuae magnitudo dignum tua clementia triumphum in filio tuo unigenito egisset. In quo nimirum ita nos acceptare dignatus es, ut poenitentibus omnibus, etiamsi procul absint adhuc, summa tamen cum testificatione divinae ac vere paternae benignitatis tuae ultro occurras²⁾,

¹⁾ Lucae 15. Psal. 51. Gene. 6, 8.

²⁾ Lucae 15.

neque amplius velis mortem peccatoris, sed potius ut convertatur et vivat. Ino vero in amplexus nostros ipse ruas, ipse anulum ac stolam proferas nostrae tecum iam in filio tuo desponsionis nostraeque in illo iustitiae symbola ¹⁾). Hac igitur tua benignitate confisi, ad thronum tuae gratiae prostrati provolvimur, Pater elementissime! apud hunc nostram deploramus miseriam, et opem tuam Divinam per meritum filii tui dilecti supplices imploramus, ut nos non in nobis ipsis amplius, qui aliud nihil quam peccati et mortis mancipia sumus, sed in tuo dilecto filio, qui nostra est iustitia, intueri velis, nobisque dones Spiritum sanctum tuum, qui cor nostrum, per se alioqui saxeam, (69) divino afflatu suo mollefaciat carneumque ita reddat, ut lex tua sancta illi insculpi ac per nos demum, tanquam lucis iam et in vitae novitate versantes filios, tota vita nostra exprimi eius beneficio possit ²⁾), ad tuam fillique tui et Spiritus sancti tui gloriam et Ecclesiae tuae aedificationem. Amen.”

Finita hac precatione proponit Minister toti Ecclesiae peccatorum ipsius omnium remissionem seu absolutionem propter Christum eamque publice denunciat ad hunc modum:

“Habemus certam et indubitam promissionem de aeterna atque immutabili voluntate Dei ³⁾), quod omnibus vere poenitentibus, qui videlicet agnitis peccatis suis cum sui accusatione gratiam ipsius per nomen Christi Domini implorant, omnia ipsorum peccata prorsus condonet atque aboleat neque illorum deinceps unquam meminisse ullo modo velit ⁴⁾). Ac rursum habemus horribilem Divini iudicii sententiam omnibus, qui tenebras magis quam lucem diligunt delatantque in Christo gratiam aspernantur ac (70) contemnunt, omnibus inquam istis constitutam esse aeternam condemnationem.

Quotquot igitur ita affecti estis, ut vos iuxta precationem a nobis factam peccatorum vestrorum pudeat ac poeniteat in conspectu Dei, sic ut cum vestri accusatione veniam illorum apud Deum patrem nostrum coelestem supplices imploretis, neque dubitetis ea vobis omnia propter Christum mortisque suae meritum gratuito et plene condonari ⁵⁾), statuatisque in vestris animis, velle vos deinceps per Dei gratiam mortificare veterem in vobis hominem cum affectibus ipsius, ut in vitae novitate pro vestra infirmitate ambuletis, — omnibus inquam vobis, qui ita affecti estis, denuncio fiducia promissionum Christi ⁶⁾ vestra peccata omnia in coelo a Deo Patre nostro modis plane om-

¹⁾ Ezech. 18. ²⁾ Ezech. 11. Ierem. 31. Ephes. 5. ³⁾ Ezech. 18. Ioan. 3.

⁴⁾ Mar. 16. Ioan. 3. ⁵⁾ Rom. 6. Eph. 4. Collos. 3. ⁶⁾ Matth. 18, 18. Ioan. 20.

nibus remissa esse propter Dominum et liberatorem nostrum Iesum Christum, benedictum in saecula. Amen.

Qui vero in suis peccatis sibi ita placent, ut non tam seipsos in il-(71)lis, quam divinam potius severitatem accusent cum sui ipsorum excusatione, aut qui agnoscunt quidem et ipsi aliquo modo peccata sua, sed, contempto Christi Domini beneficio per mortem ipsius, alia sibi salutis remedia comminiscuntur ¹⁾, — hisce rursus omnibus ex verbo Dei denuncio, omnia ipsorum peccata ligata esse in coelis, nisi respiscant.

Ab horum porro numero, ut nos iam precatione nostra alienos prorsus esse manifeste testati sumus, ita hoc ipsum multo magis adhuc summaria fidei nostrae confessione testabimur, in hunc modum:

Credo in unum Deum Patrem omnipotentem: Creatorem coeli et terrae. Et in Iesum Christum filium eius unigenitum, Dominum nostrum. Qui conceptus est a Spiritu sancto, natus ex Maria virgine, passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, et sepultus, et descendit ad infernum usque. Tertio porro die resurrexit a mortuis. Ascendit in coelos, sedetque ad dexteram Dei Patris sui omnipotentis. Inde demum (72) olim venturus rursus ad iudicandum vivos et mortuos.

Credo in Spiritum sanctum:

Sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem:

Peccatorum remissionem:

Carnis nostrae resurrectionem:

Et vitam aeternam. Amen" ²⁾.

Absoluta hac fidei confessione orditur Minister preces publicas pro omnibus totius Ecclesiae necessitatibus, auscultante tota Ecclesia, ad hunc modum:

Preces publicae pro necessitatibus Ecclesiae.

„Omnipotens et misericors Pater! qui nos pro immensa tua misericordia e tenebris nostrae ignorantiae Romanensisque idololatriae barathro liberare dignatus es, revelata nobis mirabiliter luce salutari in Evangelio filii tui, — agimus tibi hoc nomine gratias, Pater clementissime!

¹⁾ Ioan. 3.

²⁾ Gen. 1. Ierem. 32. Ioan. 3. Rom. 8. 1 Cor. 8. Matth. 1. Luc. 1, 2. Matth. 27. Lucae 23. Act. 2. Ioan. 14. 1 Cor. 15. Act. 1. Heb. 8, 10. Matth. 26. Coloss. 3. Daniel. 7. 2 Tim. 2. Gen. 1. Ioan. 14, 6. 1 Cor. 12. Ephes. 5. Matth. 28. Ioan. 3. 1 Cor. 15. Matth. 25.

teque supplices precamur, ut nos Spiritu sancto tuo corroborata (73) et communire ita digneris propter eundem ipsum dilectum tuum filium, ut fidei nostrae donum ad finem usque retinere eius beneficio et illud vitae etiam nostrae novitate exprimere utcumque possimus.

Oramus te etiam, sanctissime Pater! pro catholica filii tui toto terrarum orbe diffusa Ecclesia, in qua vera ac salutaris filii tui doctrina, reiecta Romani Antichristi abominatione atque idololatria, docetur et observatur. Arceto ab illa quaesumus falsos omnes pastores ac doctores, feras inquam illas noxias, quae vineam tuam depascuntur et conculcant ¹⁾, et extrudito in illam pios fideles ac diligentes operarios tuorum ministeriorum sedulos dispensatores ²⁾, qui non suam ipsorum, sed tuam solius quaerant gloriam et Ecclesiae tuae, innocentissimo filii tui sanguine redemptae, aedificationem.

Imprimis vero te oramus, Pater clementissime! pro Regni huius incliti Ecclesiis earumque Ministris omnibus, potissimum autem pro Serenissimo Rege nostro Eduardo Sexto, quem (74) ut hactenus ab ipsius ac tuis pariter hostibus potenti tua manu tutatus es, ita illum deinceps quoque tueri ac servare et Spiritu item sancto tuo regere ac gubernare digneris, ut augescente indies magis ac magis Divina tua in illo cum aetate sua gratia ³⁾, ita demum regere possit populum suum sub capite nostro omnium Christo, ut placidam ac quietam vitam sub illo cum omni pietate et honestate iuxta verbum tuum degere tuo beneficio possimus.

Oramus te praeterea, sanctissime Pater! pro eiusdem Maiestatis Regiae domo ac familia tota, pro eius item ac Regni totius Proceribus ac Magistratibus omnibus, imprimis vero pro clarissimo Senatu ipsius. Largire illis quaesumus pro tua Divina beneficentia spiritum consilii, spiritum fortitudinis et perseverantiae, ut, quod iampridem orsi sunt in abolenda Antichristi tyrannide et restituenda in Regno hoc inclito vera religione, id ad finem usque constanti infractoque animo prosequantur. Da illis Domine! Spiritum unitatis ac concordiae, ut unanimiter, quod rectum est, sequantur et tranquillitatem ac pacem in republica promoveant et conservent.

Ad haec te etiam pro populo universo huius Regni totius oramus, omnipotens Pater! ut doctrinam filii tui, Prophetica et Apostolica literis proditam, libenter amplectatur, inque illa indies magis ac magis promoveat, et in legitima Regiae Maiestatis aliorumque Magistratum obedientia ad salutem totius rei publicae et Ecclesiae aedificationem iugiter persistat.

Oramus insuper tuam Divinam clementiam pro civitate hac Lon-

¹⁾ Matth. 9. Lucae 10.

²⁾ Tit. 1.

³⁾ 1 Tim. 2.

dinensi, ut ab illa plagas publicas, quas indies promeremur, arcere eamque in studio verae pietatis et pace ac tranquillitate publica conservare digneris. Magistratum vero illius ita gubernes Spiritu sancto tuo, ut in timore tuo fideliter ac prudenter ministerio suo fungatur.

Peculiariter vero te oramus, Pater indulgentissime! pro nostris hic Peregrinorum Ecclesiis, ut, quemadmodum (76) illas admirabili bonitate tua hic plantari voluisti, ita eas favore tuo Divino prosequi deinceps etiam velis, ut ab omni tyrannide mundi huius falsisque doctrinis omnibus per tuam ineffabilem potentiam simul ac misericordiam vindicentur. Agnoscimus ineffabile tuum in illis plantandis beneficium atque immortales tibi hoc nomine gratias agimus. Sed quia excindi scimus, quidquid fructum non profert ¹⁾, et ea est nostra omnium corruptela, ut ne cogitare quidem boni aliquid, nedum fructus ullos te dignos proferre ex nobis ipsi possimus, supplices te precamur, omnipotens Pater! ut ipse in nobis omnibus per Spiritum sanctum tuum fructus bonos admirabili ista Ecclesiarum hic tuarum plantatione dignos producere digneris. Nempe ut plantatae tuo beneficio nostrae istae hic Ecclesiae assidua incrementa sua habeant in omni pietate et vera animorum concordia, ad nominis tui adorandi gloriam profugorumque hic membrorum filii tui consolationem et catholicae tuae Ec-(77)clesiae aedificationem.

Sed et pro omnibus aliis Regibus, Principibus, Magistratibus et populis tuam Divinam Maiestatem supplices precamur, qui vocem filii tui Christi Domini agnoscere adhuc, Antichristiana tyrannide pressi, non potuerunt vivaque membra tui filii, quem non noverunt, per ignorantiam hostiliter etiam persequuntur, — ut eos et omnes ubilibet alios, in ignorantiae tenebris versantes aut per infirmitatem etiam quoquomodo seductos, ad veram filii tui lucem clementer deducere digneris, ut omnes, in unum ovile ipsius collecti ²⁾, per tuam gratuitam misericordiam te verum Deum nostrum laudare unanimiter tibi que genua nostra flectere in eodem ipso filio tuo pariter omnes possimus.

Postremo vero te oramus, omnipotens et misericors Pater! pro omnibus nostris fratribus, per catholicam tuam Ecclesiam dispersis, qui propter veram doctrinae tuae et filii tui confessionem sub cruce ipsius Antichristiana tyrannide ullo modo pre-(78)muntur. Consoleris illos quaesumus, Domine! per Spiritum sanctum tuum, omnis verae consolationis autorem ³⁾, in afflictionibus et cruce ipsorum virtuteque tua divina corda illorum in vera fide ex alto ita confirma, ut omnia, quae in illos immittis, patienter fortique animo et cum gratiarum actione perferre possint intrepideque ac constanter tuum et filii tui

¹⁾ Matth. 3, 7.

²⁾ Ioan. 10.

³⁾ Ioan. 16.

nomen, tam per vitam, quam per mortem suam celebre in tua Ecclesia reddere valeant, aut eos e miseriis atque afflictionibus ipsorum pro tua gratia liberare crucemque illorum moderari digneris, siquidem id intelligis ad gloriam tui adorandi nominis et catholicae tuae Ecclesiae aedificationem ullo modo pertinere.

Peculiariter autem te oramus, sanctissime Pater! pro Ecclesiarum hic nostrarum fratribus, sive praesentes adsint sive alibi peregre versentur, quos iusto tuo alioqui iudicio aut morbis aut etiam vinculis inopiave aut exilio aut quibuscunque tandem aliis animae corporisve molestiis visitare atque exercere dignatus es. Ne illos in ip(s)orum afflictionibus deseras, sed aut mitiges crucem eorum pro tua paterna benignitate et misericordia, aut illis robur addas et patientiam, ut forti iufractoque animo perferant omnia, quae in eos pro beneplacito tuo clementer permittis, — ut se probari abs te intelligant, velut a Patre clementissimo, in suis afflictionibus pro tuo erga se amore ¹⁾. Nimirum quos diligis, eosdem in vita hac etiam per afflictiones corrigis atque exerces ²⁾, ut deinceps puriores probatioresque appareant ³⁾, conformes alioqui facti filio tuo in afflictionibus ipsius, quem tu aeterno tuo prorsusque admirabili consilio in nostrae omnium salutis principem per afflictiones consecrasti ⁴⁾.

Haec abs te nos impetraturos esse confidimus, o, Pater noster coelestis! pro tua paterna in nos pietate et misericordia, atque ea spe nomen sanctum tuum per unice tibi dilectum tuum filium, praescripta nobis ab ipso precatione, supplices invocamus: Pater noster qui es in coelis etc.”

Hic observandum est, interseri non (80) raro et alias preces, priusquam Dominica precatio dicatur, praesertim si quae peculiare necessitates Ecclesiae se forte offerant atque id quoquomodo postulare videantur.

Absoluta vero Dominica precatione, aut Baptismus habetur si quos ad baptismum offerri contingat, aut Coena Domini peragitur siquidem eo tempore sit peragenda, aut iunguntur matrimonia si qui id petant. Aut si quid omnino eiusmodi incidit, quod publice coram Ecclesia geri oporteat, id totum fit mox post absolutam hanc Dominicam precationem. Quodsi nihil huius se offerat, tum qui ad id sunt peculiariter ordinati, auspicantur magna gravitate Psalmum aliquem lingua vulgari, quibus mox pari gravitate succinit tota Ecclesia, tantaque moderatione canitur quidquid omnino canitur a tota Ecclesia, ut omnia quae canuntur intelligi ab omnibus, qui linguam modo norunt, facile possint.

¹⁾ Rom. 5. 1 Cor. 13. Heb. 13. ²⁾ Pro. 3. ³⁾ 1 Pet. 1. ⁴⁾ Heb. 2.

Porro Psalmo decantato dimittitur ab Ecclesiaste tota Ecclesia cum pace, pauperum commendatione et benedictione hisce verbis: (81)

« Memineritis pauperum vestrorum et alii pro aliis invicem precemini ¹⁾. Deus autem misereatur vestri et benedicat vobis. Illucescat Divini vultus sui luce inter vos ad nominis sancti sui gloriam et custodiat vos in sancta ac salutari pace sua. Amen.”

Dum autem haec ab Ecclesiaste ita dicuntur, Diaconi iuxta suas vices in portis templi ordine consistunt, eleemosynas in ipsis templi portis, postquam dimissa est Ecclesia, diligenter colligunt ac protinus demum in templo ipso, quidquid collegerunt, conscribunt. Id quod in omnibus etiam aliis Ecclesiae coetibus semper alioqui observari solet.

Eadem porro est forma omnium aliarum concionum cuiuscunque diei et in omnibus coetibus Ecclesiae, nisi quod Decalogi recitatio, precatio item complectens in se confessionem pariter atque absolutionem et Symboli praeterea recitatio in aliis concionibus omnibus omittuntur. Sed post absolutam mox concionem, simulatque prima precatio finita est, orditur continuo Ecclesiastes preces publicas pro Ecclesiae necessitatibus. Atque ita demum ad-(82) dita precatione Dominica et Psalmo decantato dimittitur Ecclesia cum suprascripta benedictione: Memineritis pauperum etc.

In pomeridianis vero concionibus dierum Dominicorum forma quidem concionum eadem plane est, sed posteaquam textus scripturae populo praelectae explicatus est (quod interim sit unius duntaxat dimidiatae horae spatium), Ecclesiastes orditur Catechismi maioris explicationem, quem pueri, ut in libellis Ecclesiae aeditis habetur, lingua vulgari recitant iuxta suos ordines, ubi priore concione cessatum fuerat. Qua de re plura, ubi de usu Catechismi peculiariter agetur.

Absoluta autem Catechismi explicatione, finitur demum concio suprascriptis precibus et Psalmi decantatione, omissa interim Decalogi precationisque, quae eius confessionem cum absolutione, complectitur et Symboli recitatione, quae matutinis duntaxat dierum Dominicorum concionibus adhibetur.

Caeterum diebus Iovis ordinarie publici etiam Ecclesiae coetus habentur publicaeque conciones, praeterquam si in diem Mercurii aut Veneris proximum festus aliquis dies incidat, quorum observatio aboleri nondum hic potuit. Tum enim concio in eum ipsum diem festum transfertur non propter dierum ulla discrimina, sed ne populus,

¹⁾ Iacobi 5. Psa. 66.

qui operas tuas non exercet, diem illum in otio perdat, non audita ex verbo Dei ulla admonitione. Fit tamen non raro etiam, ut et festis diebus, siquando in hebdomade forte incidant, et diebus etiam Iovis nihilominus concio publica habeatur, pro eo ac id Ecclesiae commodum esse videtur.

Atque eadem sane forma concionum diebus Iovis etiam observatur, quae et aliis per hebdomadem diebus observari solet, nisi quod, concione absoluta et precibus etiam Ecclesiae publicis absolutis, priusquam Psalmus decantetur, instituitur publica scripturarum lingua vulgari collatio, quam Prophetiam vocamus, in qua doctrina praeteritarum tota ea hebdomade concionum excutitur publice et approbatur per locorum in scripturis accuratam collationem unanimsque doctrinae consensus per totam Ecclesiam retinetur. Extrahitur autem haec talis Prophetia seu doctrinae examinatio ad horae unius spatium et Psal-(84)mus deinde canitur. Quo finito dimittitur Ecclesia more superscripto cum benedictione. Sed quoniam duplicem habemus Prophetiae usum, alterum in Germanica, alterum vero in Gallica Ecclesia, utrunque sane et utilem Ecclesiae et scripturis consentaneum, utriusque ratio nobis explicanda etiam erit. Primum autem de Germanicae, deinde vero de Gallicae Prophetiae usu atque ratione dicemus, ubi prius exposuerimus Catechismi usum et examinationem.

De usu et forma Catechismi.

Quemadmodum in vetere Israelis Ecclesia satis non erat infantes circumcidisse, iuxta Divinam ordinationem, sed extabant nihilominus mandata, multis Scripturae locis repetita, de pueris, ubi adolevisent, summa diligentia instituendis in Legis Divinae cognitione et caeremoniarum eius temporis observatione ¹⁾, adcoque et inter causas publicarum Ecclesiae illius calamitatum eam quoque recenseri audimus, quod parentes (85) circa puerorum in religione institutionem negligentiores essent, — ita et in Christi nunc Ecclesia satis proculdubio non est, infantes nostros baptizari, nisi, posteaquam baptizati iam adolescere coeperunt, summa etiam fide ac diligentia in Baptismi mysteriis aliisque verae religionis capitibus instituantur. Enimvero praeterquam quod multa in Euangelicis atque Apostolicis literis de pueris recte instituendis habemus ²⁾, ipse etiam Paedobaptismus nostri nos hac in parte officii commonefacere plane videtur. Cum enim membra in uno eodemque corpore omnia non possunt alia pro aliis

¹⁾ Gen. 18. Exodi 12, 13. Deuter 4, 6, 11. Psal. 78, 5. Ier. 4, 7. Ephes. 6.

²⁾ Matth. 18, 19. Marc. 9, 10. Luc. 18.

non semper esse sollicita, sed mutuam inter sese invicem curam alia pro aliis habent, nosque omnes una cum nostris infantibus in unum atque idem Christi Domini corpus Spiritu sancto autore baptizemur, perspicuum est, curam infantium in Ecclesia, posteaquam sunt baptizati, ad totam Ecclesiam, imprimis vero ad parentes ipsorum pertinere. Et res ipsa docet, nihil tam esse utile ac necessarium toti Ecclesiae, quam ut pueri ipsius recte in Domino instituantur. Abit enim in mores fere, quod in pueritia discitur, habetque momenti plurimum per omnem vitam nostram recta educatio. Sed omnium maxime nos excitare merito deberet ad fideliter et diligenter instituendos nostros liberos in (86) vera religione dignitas ipsa nostrae omnium simulque et nostrorum infantium cum Christo Domino consociationis in corpore et sanguine ipsius, ad quam, ut dictum est, Paedobaptismus ipse nostros etiam infantes omnino pertinere testatur. Profitemur Paedobaptismo nostro infantes nostros esse membra Christi, esse foederatos, adeoque et filios Dei in Christo. Quid praetexemus igitur, quominus inter Christi Domini et Dei contemptores censeamur ¹⁾, dum aut nullam propemodum, aut nimium certe tenuem curam (quod ad Divinorum institutionem attinet) membrorum Christi foederatorum, adeoque et filiorum Dei habemus? Res profecto gravior est, quam plerisque videatur. Et tamen passim negligi videmus teneram aetatem illam in divinorum institutione, multosque videmus, qui, neglecta liberorum suorum (dum adolescunt) in rebus divinis institutione, de coacervandis duntaxat opibus honoribusque illorum solliciti esse malunt, suoque se officio praeclare defunctos esse arbitrantur, si omnia sua studia omnesque suas cogitationes ponant in accumulandis liberorum suorum honoribus ac fortunis. Certe qui tales sunt, re ipsa declarant, recepta se tantum vulgo consuetudine, non autem fide ulla Divinarum promissionum de salutari ipsius (87) nobiscum foedere, infantes suos ad Baptismum attulisse, aut suam sibi ipsimet culpam proculdubio congeminant, si in tanta sua circa liberos incuria ac negligentia de sua nihilominus erga Deum fide deque Divinorum mysteriorum cognitione ullo modo gloriantur. Ut interim taceam, quantum hic damnum detur Ecclesiae, dum semen illius in ipsa plane semente, aut suffocatur, aut, male alioqui cultum, in herbas noxias degenerat. Neque est recens hoc malum, sed iam olim nescio quo modo passim inveteratum. Inde enim factum est haud dubie post ipsa etiam mox Apostolorum tempora, ut Catechistae publici in Ecclesiis instituerentur, qui pueros, tam baptizatos, quam etiam baptizandos (quorum praesertim parentes infideles adhuc erant), in religione e-

¹⁾ 1 Sam. 2. 1 Tim. 5.

rudirent. Atque sane ex veterum monumentis facile apparet, summa olim fide ac diligentia observatam fuisse publicam Catechesim, qua parentum negligentiae Ecclesia mederi conabatur. Sed hic tandem non dormiit Satan atque optimum illud purioris Ecclesiae institutum Romani Antichristi technis in novum idolum quoddam vertit, quod nescio quam baptismi confirmatio-(88)nem vocant, in qua publicae illius catecheseos usum magica nescio qua, conceptis verbis, rancidi cuiuspiam olei unctione atque alapae impactione commutatum videmus. At vero nunc sane, si unquam alias, maxime est necesarius publicae catecheseos usus in Christi Ecclesia sub hac corruptela omnis propemodum religionis, sub tanta sectarum multitudine et sub exoriente ubique fere Atheismo quodam, ad quem nunc nescio quo modo maxima fere hominum pars propendere ita videtur, ut, nisi a teneris usque unguiculis, quod dicitur, malo huic eatur obviam, studiumque verae religionis summa cura ac diligentia animis hominum ex verbo Dei penitus infigatur atque inculcetur, periculum sit proculdubio, ne totus orbis illius contagione inficiatur. Proinde et nos, post datam nobis hic potestatem instituendi Peregrinorum ecclesiam, iuxta doctrinam Christi Domini et Apostolicam observationem, omnem nobis nostram operam in hoc etiam dandam esse existimavimus, ut in usum puerorum publicam in nostra Ecclesia catechesim instituere, ne nostra negligentia et aetas illa periret et nos toti Eccle-(89)siae Divinam accerseremus ultionem. Scimus autem varios haberi posse ritus ac modos publicae catecheseos, pro eo ac id cuiusque Ecclesiae commoditas postulare videtur. Quare et nos eum nobis ritum illius in nostra Ecclesia observandum esse putavimus, qui nostrae Ecclesiae omnium maxime utilis ac commodus esse videbatur, quemque iam ordine suo exponemus.

Duos Catechismos in nostra Ecclesia habemus, Minorem alterum, alterum vero Maiorem. Minor ediscitur a pueris, quintum aut sextum annum superegressis, priusquam ad Coenae Dominicae usum admittantur. Maior autem Dominicis diebus in concione pomeridiana a pueris paulo iam adultioribus atque ad Coenae usum admissis exigitur et per Ecclesiasten explicatur. Continet enim maior hic Catechismus quae et Seniores scire expedit, nedum ut a paulo adultioribus tantum ediscantur. Minoris igitur Catechismi examinatio atque explicatio ad hunc modum in nostra Ecclesia observatur.

Ritus exigendi atque explicandi Minoris Catechismi. (90)

Posteaquam infantes sexus utriusque quintum annum in nostra Ecclesia attigerunt, nomina illorum per Ministros publice censentur

bis in anno quolibet et in libro ad id peculiari conscribuntur: nempe ultima Dominica mensis Februarii et rursus ultima Dominica mensis Augusti post absolutam prorsus pomeridianam et concionem et maioris catechismi explicationem, de quo postea dicetur. Quae sane res continet in officio parentes omnes, nisi coram tota Ecclesia publice ad extremum reprehendi velint. Ministri enim dum puerorum nomina ad eum modum censent et conscribunt, facile observant eorum parentes, num vel in deducendis illis, vel etiam instituendis, suum, ut debent, officium praestent. Et si quos negligentiores vident, primum illos eius rei admonent: deinde vero, si res ita postulet, iuxta gradus Disciplinae etiam Ecclesiasticae reprehendunt.

Quia vero nostra Ecclesia per totam urbem ita est dispersa, ut omnes simul Ecclesiae totius pueri commode examinari non possint, Ecclesiam totam in tres praecipuas partes quasdam partimur. Prima eos complectitur, qui ultra pontem Londinensem in vico, cui nomen est Southwerke, habitant. Altera eos omnes, qui citra pontem, extra moenia et portas urbis circumquaque degunt. Postrema vero pars eos omnes complectitur, qui intra portas et moenia urbis ubilibet domicilia sua habent. Iuxta hanc igitur Ecclesiae partitionem, pueri omnes, quintum superegressi annum, eorum, qui in Southwerk habitant, in medio Ecclesiae coetu coram Ministris sistuntur per parentes ipsorum, aut qui parentum loco sunt, ultima Dominica mensis Februarii nominaque illorum in catalogo conscribuntur. Prima vero Dominica Martii publice examinantur. Qui vero citra pontem extra portas et moenia urbis circumquaque habitant, hi pueros suos omnes sexus utriusque in praedicta aetate constitutos, ultima Dominica Martii ad eundem modum, ut dictum est, sistunt, qui prima demum Dominica Aprilis publice examinantur. Ac rursus qui intra portas et moenia urbis ubilibet habitant, hi, ut iam dictum est, pueros suos coram Ministris Ecclesiae publice sistunt, ultima Domini-(92)ca Aprilis, ut prima Dominica Maii iuxta praedictum modum examinentur.

Ita vero etiam ultima Dominica Augusti rursus repetitur eiusmodi census ac conscriptio puerorum et prima Dominica Septembris illorum examinatio, iuxta praedictam Ecclesiae partitionem et menstruis intervallis rursus iuxta modum iam supra dictum continuatur, sic ut bis in anno omnes totius Ecclesiae pueri utriusque sexus, quintum annum superegressi, ad eum modum examinentur.

Quodsi quo modo forte fiat, ut constitutus aliquis dies ad censum et conscriptionem puerorum impendi huic rei non possit, tum puerorum illorum qui sisti debebant conscriptio in ultimam Dominicam mensis proxime subsequentis, examinatio vero in primam Dominicam alterius, qui succedit, mensis differtur. Atque ita demum menstruis

postea intervallis iuxta superscriptos puerorum ordines continuatur. Monentur autem iuxta praedictam Ecclesiae partitionem parentes puerorum quartodecimo die ante examinationem, ut illos octavo die sistant ante examinatio-(93)nem nominaque illorum tradant. Indicent praeterea, quousque in minore Catechismo sunt progressi, qui illum ediscere iam coeperunt, ut Ecclesiastes sciat, quid ab illis exigere debeat, ne qua confusio in examinatione suboriatur.

Docentur autem ante omnia pueri, ut precationem Dominicam, Symbolum (quod Apostolicum vocant) et Decalogum recitare possint. Atque haec primum omnium etiam ab iis in eorum examinatione exiguntur. Deinde iubentur minorem Catechismum ediscere, atque in eo demum etiam examinantur, pro eo ac quisque in illo est progressus. Et monentur parentes puerorum ac ludimagistri, ut pueros diligenter in minori Catechismo instituunt, ut ab illis ediscatur, priusquam ad tredecimum aetatis suae annum perveniant atque ad Coenae Dominicae usum admittantur. Ipsa vero examinatio puerorum peragitur ad hunc modum.

Posteaquam dies examinationis venit, disponuntur scamna longa suis ordinibus in medio Ecclesiae coetu e regione suggesti, unde pueri et ab Ecclesiaste et ab Ecclesia audiri commodissime possunt, in quibus suggesto proximis (94) consistunt pueri illi, qui precationem Dominicam, Symbolum et Decalogum recitare possunt. In aliis vero consistunt pueri illi, qui in minore iam Catechismo erudiuntur. Id vero totum fit ante ipsam pomeridianam concionem, ne postea Ecclesia perturbetur. Habet autem Ecclesiastes catalogum puerorum utrorumque et qui recitare tantum debent Precationem Dominicam, Symbolum ac Decalogum et qui in minore etiam Catechismo instituuntur, et, postquam dimidiatam horam concioni publicae impendit, ad puerorum examinationem se convertit, factaque brevi ad Dominum precatiuncula, pueros exhortatur ad alacrem eorum, de quibus sunt interrogandi, responsionem. Primumque a singulis illis, qui proxime suggestum consistunt, exigit ordine iuxta traditam sibi nominum catalogum Precationis Dominicae, Symboli et Decalogi recitationem, sic ut alii aut precationem Dominicam tantum aut Symbolum aut Decalogum recitent, alii vero simul omnia, pro eo ac Ecclesiastes unumquodque institutum esse novit. Deinde vero ad eos quoque progreditur, qui minorem Catechismum ediscere coeperunt, et a singulis in illo exi-(95)git, pro eo ac quodque progressum esse novit.

Quodsi qui pueri apte atque expedite ad interrogationes responderunt, collaudantur parentes ipsorum, quod tam seduli fuerint in instituendis suis liberis, monenturque, ut in ea ipsa sedulitate instituendi suos liberos porro perseverent. Commendantur illis praeterea pueri

ipsi studiumque illorum, dignum videlicet, quod puerilibus aliquibus premioliis pensetur atque alatur. Qui vero suum officium non bene in respondendo praestiterunt, horum parentes corripiantur verbis gravioribus monenturque, ut liberos suos deinceps diligentius aut ipsimet instituunt aut per didascalos institui curent: et, si postea quoque negligentiores fuisse deprehendantur, iuxta gradus disciplinae Ecclesiasticae publice reprehenduntur.

Absolutis autem interrogationibus et responsionibus puerorum omnibus factisque ad parentes illorum, ut res postulat, admonitionibus, Ecclesiastes invitatur totam Ecclesiam ad gratiarum actionem, ad hunc modum: (96)

Gratiarum actio post habitam catechesim minoris Catechismi.

„Agimus tibi gratias, omnipotens et misericors Pater! per Iesum Christum filium tuum, quod salutis nostrae mysteria hisce nostrae Ecclesiae pueris in tenera hac ipsorum aetate revelaveris, ostenderisque verum esse, quod filius tuus de te testatur: nempe te illa abscondisse a sapientibus et prudentibus huius saeculi et parvulis duntaxat revelare voluisse¹⁾. Teque supplices oramus, ut pueros hosce nostros, qui tuam erga nos omnes in filio tuo beneficentiam ore ipsorum puerili contestati sunt²⁾, nosque simul etiam omnes Spiritu sancto tuo ita gubernare digneris, ut Regnum filii tui in nostra Ecclesia indes magis ac magis multiplicetur. Amen.”

Finita hac gratiarum actione Ecclesiastes prosequitur publicas preces. Quibus absolutis canitur Psalmus ab Ecclesia, quemadmodum circa conciones pomeridianas diebus Dominicis aliis fieri solet, et tandem dimittitur Ecclesia in pace cum benedictione et egenorum commendatione.

Ritus exigendi atque explicandi maioris Catechismi.

Quoniam in minore Catechismo praecipua tantum capita quaedam religionis et quidem breviter exponuntur, ut a pueris adhuc tenerioribus commode edisci possent: multa vero attacta non sunt, quae a paulo adultioribus (ne quid de Senioribus dicam) ignorari in Christi Ecclesia non debent, habemus etiam in nostra Ecclesia maiorem Catechismum, qui pleniorum continet capitum religionis propemodum

¹⁾ Matth. 11. Luc. 10, 1 Cor. 1. ²⁾ Psalm 8.

totius explicationem. Is vero singulis diebus Dominicis ordinarie, nisi quid aliud interveniat, iuxta capitum ordinem ét exigitur a pueris paulo iam adultioribus ét per Ecclesiasten explicatur, ad hunc modum.

Posteaquam Ecclesiastes in pomeridiana concione explicando scripturae, quam e-(98)narrat, textui (quo loco mane substiterat) dimidiatam plus minus horam impendit, reliquum tempus insumit in exigendo et explicando maiore Catechismo, pergens ubi proxima ante concione desierat. Consident autem e regione suggesti pueri utriusque sexus, qui, posteaquam minorem Catechismum edidicerunt, in maiore etiam Catechismo aut per parentes suos aut per didascalos instituuntur. Horum nomina Ecclesiastes in catalogo conscripta habet, qui praesertim iuxta vices quasdam capita Catechismi explicanda recitare debent. Ab his igitur ordine suo omnibus, ut in catalogo conscripti habentur, iubet Ecclesiastes recitari, quae explicaturus est, Catechismi capita singula, et recitata ordine etiam explicat fontesque illorum in scripturis, unde sunt desumpta, commonstrat, sic ut non ad pueros tantum, sed ad maiores quoque fructus pertineat eiusmodi explicationis, et pueri interim ab ipsis fere incunabulis ét domi a parentibus et a ludimagistris ét publice item in coetu Ecclesiae in religione instituuntur.

Exigitur vero simul et explicatur mai-(99)or hic Catechismus ad spatium dimidiatae plus minus horae, pro eo ac tempus fert. Et demum Ecclesiastes orditur preces publicas Ecclesiae, quibus absolutis psalmus canitur et demum dimittitur Ecclesia cum benedictione et pauperum commendatione, quemadmodum supra dictum est circa ritum concionum, quae diebus Dominicis habentur.

*Forma admittendi adolescentes pueritiam supergressos
ad Coenae Dominicae usum.*

Pueri, qui annum quartumdecimum iam attigerunt, et in religione ita sunt instituti, ut ad praecipua religionis capita respondere possint, ad usum Coenae Dominicae cum reliqua Ecclesia admittuntur. Octo diebus tamen, antequam Coena sit peragenda, aedunt publice coram tota Ecclesia fidei suae confessionem, ad hunc modum.

Proxima Dominica, antequam Coena peragenda sit, hoc est, octavo ante Coenam die, post absolutam concionem pomeridianam cum (100) Catechismi explicatione et publicis Ecclesiae precibus omnibus, priusquam Psalmus canatur, pueri, qui primum omnium ad Coenam sunt admittendi, in conspectu totius Ecclesiae per parentes suos aut qui parentum loco sunt, iussu Ministri producentur atque, adstantibus illis ipsorum

parentibus aut qui parentum sunt loco, haec ab illis per Ecclesiasten publice petuntur.

1. Ut ad praecipua religionis capita, de quibus iuxta minoris Catechismi ordinem interrogantur, compendio singuli respondeant.

2. Velintne etiam in ea fidei confessione per gratiam Dei perstare ac iuxta illam vitam suam instituere mundoque ac Satanae cum omnibus pompis ipsius renunciare?

3. Velintne praeterea disciplinae sese Ecclesiasticae ex verbo Dei ultro ac sponte sua subiicere? Nempe ut, sicubi peccent, admonitiones, tum privatas, tum publicas, et a Ministris et ab uno quolibet ex Ecclesia amanter et aequo animo accipiant atque alios vicissim fratres peccantes admoneant. Aut, si ferre nolint Ecclesiasticas admonitiones, ut observatis disciplinae gradibus ad extremum excommunicentur (101) et ex Ecclesia eiecti Diabolo in interitum carnis tradantur.

Respondent ad haec omnia: „Etiam.”

Postea Ecclesiastes invitat Ecclesiam ad precationem et ea in genua procumbente clara voce precatur, ad hunc modum:

„Omnipotens Deus, misericors Pater! qui non vis, ut vel unus e parvulis tuis pereat, quos ad tui nominis gloriam in tuo unigenito filio Iesu Christo a morte in vitam aeternam secundum copiosam tuam misericordiam regenuisti ¹⁾, — agimus tibi gratias, quod pueros hosce nostros per Spiritum sanctum tuum salutari cognitione, quae vera demum est sapientia, imbuisti. Teque supplices oramus, sanctissime Pater! qui solus alioqui in nobis efficis, ut, quae tibi sunt placita, et velimus et perficiamus, — ut pueros hosce nostros nosque pariter omnes oculis tuae misericordiae deinceps etiam intueri digneris. Ut omnes pariter indes magis ac magis in vera tui cognitione et observantia (102) per Spiritum sanctum tuum promoveamus inque illa ad finem usque tuo beneficio per assidua pietatis incrementa perseveremus, neve ullis falsis doctrinis a veritate tua abducamur aut ullis item mundi huius carnisque nostrae illecebris praestigisve a viis tuis ullo modo abducamur, sed, augmenta semper in filio tuo sumentes, te perpetuo in nostra Ecclesia glorificemus. Amen.”

Finita precatione Ecclesiastes modeste collaudat puerorum illorum parentes aut qui parentum loco sunt, pro sedulitate ipsorum circa puerorum institutionem amanterque illos monet, ne de sua erga illos cura quidquam remittant, ne quo modo per ipsorum negligentiam,

¹⁾ Matth. 18. 1 Petri 1.

ab his, quae iam professi sunt, quoquomodo deficient. Aliorum vero puerorum parentes exhortatur ad istorum imitationem.

Admonet praeterea etiam eos ipsos pueros, qui confessionem fidei suae fecerunt, ut Dominum Deum timere perpetuo pergant. Vitent malam societatem, parentibus obediant, cum omnibus charitatem habeant et assiduis precibus sese (103) Domino Deo commendent. Satanam enim non dormire, ad quem si relabantur, gravius illos iudicium manere, quam si cum aliis rerum divinarum prorsus ignaris peccarent ¹⁾).

Postea Psalmus decantatur ab Ecclesia, quae demum dimittitur cum benedictione et egenorum commendatione, ut supra scriptum habetur.

Appendix de adolescentibus dissolutis et imperitis.

Si qui adolescentes, in nostra Ecclesia baptizati, post annum quartumdecimum, aut non satis in religione instituti esse aut vitam non-nihil dissolutam agere deprehendantur, sic ut vel non possint ad Coenae usum admitti, vel, semel admissi, arceri rursus propter vitae impuritatem debeant, tum Ministri Ecclesiae illos ad se vocant vocatosque ex verbo Dei reprehendunt, et sciscitantur de causis vel imperitiae vel insolentiae ipsorum. Quodsi aliqua culpae pars in parentibus esse videatur, monentur primum parentes ipsi, deinde, si admonitiones (104) negligant et sint ex Ecclesia, iuxta gradus disciplinae Ecclesiasticae reprehenduntur. Si vero nullam in parentibus culpam esse constet, sed culpa sit in ipsis liberis, qui non raro ita insolescunt in adolescentia, ut non magnopere morentur parentes ipsos, nedum illorum admonitiones aut etiam castigationes, tum consolandi sunt parentes ipsi et cum eis capiendum consilium, si quomodo iuvenili liberorum insolentiae frenum adhiberi possit. Puer vero seu adolescens severiter interim a Ministris obiurgabitur ex verbo Dei, propositis illi videlicet minis divinis, nisi respiscat, et a Coenae Dominicae usu suspendetur.

Si vero aliquis sit, qui neque istiusmodi obiurgatione neque item suspensione a Coenae usu moveatur, sed quotidie deterior atque intractabilior fiat, ubi ad annum octavumdecimum aut vigesimum pervenerit et Ecclesiasticas admonitiones contemnere nihilominus pergat, cum publico totius Ecclesiae luctu excommunicabitur. Etenim cum Deus olim parentibus id praeceperit ²⁾, ut prae fractos ac rebelles suos liberos ad Magistratum deferrent, ut, tanquam Dei ipsius in mandato ipsius de parenti-(105)bus honorandis contemptores, morte plecteren-

¹⁾ Luc. 11. 2 Pet. 2.

²⁾ Deut. 21.

tur, quo pacto ferendi ac non potius per excommunicationem rescandendi sunt a reliquo Ecclesiae corpore, qui, ut membra Christi in eius Ecclesia baptizati, Christum Dominum ipsummet contumelia destinata afficiunt, dum Ecclesiam ipsius publicumque eius ministerium intra sese rident ac contemnunt? Sed de excommunicatione postea plura. Nunc satis est ostendisse, quonam modo pueri in sua adolescentia, si sint protervi atque insolentes, coercentur, et, priusquam ad Coenae Dominicae usum admittantur, et, posteaquam sunt admissi iam, propter insolentiam ab illa rursus arceantur.

Quodsi qui parentes per inopiam sumptum in liberos instituendos facere non possint, Diaconorum ministerio illis succurritur, modo illis res indicetur.

Atque haec est ratio catechizandi continendique in officio pueros et adolescentes in nostra Ecclesia, quam sane fructum non contemnendum et iam videmus attulisse et adhuc allaturum esse per Dei gratiam non dubitamus. Restat iam, ut de modo ac ratione tam Germanicae quam Gallicae Prophetiae dicamus.

[*De Prophetiis, quae dicuntur.*]

De modo ac ratione Prophetiae in Germanorum Ecclesia diebus Iovis.

Ratio Prophetiae in Germanorum Ecclesia haec est visa fore maxime utilis toti Ecclesiae, ut in illa excuterentur et approbarentur omnia per mutuam locorum e scripturis collationem, quae in totius eius hebdomadis concionibus videri poterant vel non recte vel non ad plenum omnino fuisse explicata, aut qualemcunque tandem in animis auditorum dubitationem forte adhuc reliquissent. Cum enim nusquam aliunde plus imminere posse periculi constet in omnibus Ecclesiis, quam ex doctrinae dissidiis, nihil sane aequae etiam utile esse potest in omnibus Ecclesiis, quam ut unanimes doctrinae consensus in illis ex verbo Dei retineatur. Ad quem equidem retinendum atque etiam alendum vix quidquam haberi excogitarique potest aut melius aut commodius aut etiam efficacius hac tali publica doctrinae Ministrorum examinatione atque approbatione.

Die Iovis igitur sub finem concionis, quae hora propemodum nona ante meridiem habetur, Ecclesiastes ipse hortatur Seniores Ecclesiae et omnes eos, qui ad proponendas obiectiones designati sunt, ad proferendum in medium aliquid cum omni modestia et gravitate ad Ecclesiae aedificationem, non autem ad vanam ostentationem. Ac tum Ministri rationem reddunt doctrinae suae, in eius hebdomadis concionibus traditae, si quid adversus illam obiciatur.

Et ut omnia ordine ac decenter citraque ullam confusionem gerantur ¹⁾, ne item fenestram aperire voluisse dicamur per istiusmodi examinationes inducendis curiosis quibusdam, ut nunc sunt tempora, et noxiis quaestionibus, quae aliud nihil quam pugnas gignerent et Ecclesiam demum etiam perturbarent ²⁾. — designati habentur e Senioribus ac Diaconis adeoque et ex reliquo etiam Ecclesiae coetu viri quidam pii graves et modesti, quosque certum est et in scripturis bene versatos esse et aliud non quaerere, quam gloriam Dei (108) et Ecclesiae publicam aedificationem, quibus solis potestas facta est proponendi suo ordine in Prophetiis, quidquid omnino proponi debet. Vitari enim non possent turbae ac confusiones in Ecclesia ullo modo, si quibuslibet proponere omnia liceret, cum nusquam alioqui desint hisce nostris potissimum temporibus homines contentiosi praefracti curiosi et supra modum arrogantes, a quibus sibi modis sane omnibus Ecclesia cavere debet: denique non desint etiam fanatici plerique homines, per quos haud dubio omnia tentaret Satan ad dissipandam Christi Ecclesiam, si omnia quibuslibet sine delectu ac discrimine ullo publice in medio Ecclesiae coetu proponere liceret.

Interim tamen ut toti Ecclesiae libertas sua constet, et ne quis sibi delectorum illorum ad id peculiariter virorum designationem fraudi esse queratur, libertas permittitur omnibus, qui sunt ex Ecclesia, ut omnes suas dubitationes aut obiectiones designatis viris illis sive verbis sive scripto exponant, adiectis ex verbo Dei dubitationum obiectionumque istiusmodi suarum rationibus. Quae demum omnia per designatos illos in Prophetia proponuntur, quatenus sane verbo Dei consentanea esse et ad Ecclesiae aedificationem facere videntur.

Ne tamen et inter illos ipsos designatos viros aliqua ullo modo confusio oriatur, aut alii alios in proponendo impedian, conveniunt inter sese designati illi paulo ante eius diei concionem atque inter sese conferunt, quo quid ordine proponi ab illis debeat. Et, si quid sit eiusmodi, quod aliquo modo controversum esse videatur, admonentur illius in tempore Ministri ac Seniores omnes, ut praemeditati respondeant, aut res differtur in aliam Prophetiam, si sit opus, ut omnia ordine decenter et cum Ecclesiae aedificatione fiant.

Quantus autem sit huius talis Prophetiae fructus, id res ipsa clarius multo testatur, quam ut ullis verbis explicari possit.

Primum enim confirmantur animi totius Ecclesiae in retinenda tuendaque etiam sana doctrina, posteaquam illam ita et excuti et approbari videt, et animantur praeterea atque etiam armantur omnes

¹⁾ 1 Cor. 14.

²⁾ 1 Tim. 4, 6. 2 Tim. 4. Titum 3.

adversus sectas omnes, quibus nunc sunt fere plena ubique omnia, atque unanimis in tota Ec-(110)clesia doctrinae consensus retinetur.

Deinde Ministris verbi excutitur torpor atque otium. Coguntur summo studio advigilare, ut in tradenda doctrina fideliter prudenter et magna circumspectione ministerio suo fungantur, ne quid temere videlicet apud Ecclesiam effutuisse novaque ulla dogmata praecipitanter in medium protulisse videri possint. Nimirum vox illa Apostolica in officio illos continet: Cacteri diudicent, et alioqui intelligunt etiam in tali doctrinae examinatione Spiritus Prophetarum aliis Prophetis subiectos esse oportere ¹⁾. Praeterea multi, per imperitiam alias ad sectas pertracti, facile lucrifunt. Cum enim rationes sectariorum confutari, idque sine convitiis, et sanam praeterea doctrinam approbari audiunt ex verbo Dei, facile ad agnoscendum errorem suum et veram resipiscentiam inducuntur, id quod iam pluribus exemplis experti sumus. Ad haec Seniores Ecclesiae sese etiam non vulgariter exercent in scripturarum explicatione. Si qui enim loci occurrant, qui variam admittant expositionem, quisque Seniorum proferre potest suam, quam sibi habet revelatam, ex-(111)positionem, non sine magna Ecclesiae aedificatione. Postremo prae fractis atque obstinatis adversariis et sectis omnibus obstruitur os hoc tali Prophetiae genere, dum sibi omnem excusationem eripi vident, cum apud Deum, tum apud homines, pertinaciae suae atque obstinationis. Negare enim non possunt, libertatem esse proponendi publice argumenta ipsorum omnia per designatos illos viros pro eo ac ipsimet volunt, modo ne turbas in Ecclesia moveant, sed ordine et decenter omnia fiant, ac deinde refutari omnia, donec toti Ecclesiae modis plane omnibus satisfiat ipsaque id suo silentio publice attestetur. Sed quemadmodum Christus ait, omnes qui male sibi sunt conscii, lucem ferre non posse adeoque et refugere, denique et odisse ²⁾, ita sane et isti ad talem disputationum et Prophetiae lucem prodire recusant, sed in angulis interim suis traducere non cessant nostram Ecclesiam et, lucis odio excaecati, damnant tandem, quod in sua ipsorum conscientia convincuntur accusari eam haudquaquam posse, atque ita ad extremum *ἀποκρηταίρις* cum sint, in mentem reprobam iusto Dei iudicio tradun-(112)tur ³⁾.

Hisce itaque causis adducti hunc talem Prophetiae modum in Germanorum Ecclesia instituendum hic esse putavimus, quod huic Ecclesiae maxime et utilis et necessarius esse videretur.

Est autem et alia Prophetiae ratio, in qua liber aliquis Biblicus ordine suo explicandus sumitur, non tantum per verbi Ministros, sed

¹⁾ 1 Cor. 14.

²⁾ Ioan. 3.

³⁾ 2 Tim. 2. Titum 3.

etiam Seniores ac Diaconos, iuxta ordines ipsorum; aut plures etiam delectos ad id viros quosdam graves et pios ex reliquo Ecclesiae coetu. Atque haec talis Prophetiae ratio in Gallorum Ecclesia observatur lingua vulgari ipsorum, ad hunc modum.

De modo seu ritu Prophetiae in Ecclesia Gallorum.

Cum et in Germanorum Ecclesia multi sint, qui Gallice loquantur, et in Gallica item Ecclesia multi, qui Germanicam linguam sic satis norint, utile id fore existimavimus, ut aliis omnino diebus Prophetia apud Gallos in hebdomade, quam (113) apud Germanos observaretur, ut videlicet et Galli qui vellent Germanicae et Germani vicissim Gallicae Prophetiae commodius interesse possent. Atque ita, quoniam in Germanorum Ecclesia diebus Iovis prophetia, ut dictum est, haberi solet, Gallicae Prophetiae dies Martis destinatus est.

Visum est etiam utile fore utrique Ecclesiae, ut varietas haec Prophetiae ita in illis retineretur. Ut enim doctrinae per hebdomadem traditae examinatio atque approbatio (de qua iam diximus) plurimum fructus habet in Ecclesia, ita fieri etiam non potest, quin maximo cum fructu scripturae tractentur, si ad cuiusque lectionis explicationem multae multorum interpretationes, inter sese nihilominus consentientes, atque inde deductae vel exhortationes vel consolationes adhibeantur. Manifeste enim conspicitur opulentia donorum Spiritus sancti in Ecclesia in concordia multarum interpretationum circa unum quemlibet scripturae locum varietate et exhortationum simul ac consolationum multarum inde petitarum accommodatione. Deinde est non vulgare exercitium hoc in Ecclesia, quo fit, ut multi semper assuescant scripturarum explanationi, sic ut nunquam sint verbi Ministri in Ecclesia defuturi. Postremo Ecclesia tota in fide scripturae confirmatur, quam a tot simul viris tam varie tamque interim consentienter explicari audit.

Singulis igitur diebus Martis in hebdomade in templo Gallorum post absolutam publicam concionem et precēs Ecclesiae publicas, priusquam Psalmus extremus decantetur, consistunt ordine in conspectu totius Ecclesiae verbi Ministri et Seniores eius Ecclesiae, simulque etiam illi, qui ex reliquo Ecclesiae coetu ad id designati sunt. Atque unus aliquis ex Ministris Senioribusve aut designatis illis aliis iuxta suas vices sumpto eo libro, qui ad eum modum per Prophetiam explicari coepit, prosequitur eius lectionem suo ordine, ubi in priore Prophetia cessatum fuerat, ac demum explicationem textui addit pro doni sui mensura et admonet Ecclesiam eorum, quae illi in praelecto textu observatione digna esse videntur. Huic vero, ubi dicendi finem fecit, succedit alius proxime assidens et ad eundem

ipsius textus explicationem adiicit, si quid a priore omissum esse putat. Ac rursum secundo (115) succedit tertius et tertio quartus, usque dum neque inter verbi Ministros neque inter Seniores aut designatos illos e coetu Ecclesiae alios quisquam sit, qui aliquid in medium proferre velit. Posteaquam vero nemo amplius habet quod proferat, Minister, qui publicam concionem habuit, iubet decantari Psalmum aliquem, quemadmodum in superioribus dictum est, et tandem cum benedictione dimittet Ecclesiam in pace.

Atque de publico verbi in peregrinis Ecclesiis ministerio tantum. Habentur autem in templo Germanorum praeterea diebus Lunae et Mercurii Latinae praelectiones et Latinae item Prophetiae seu scripturarum collationes, in quibus doctrina ipsa praelectionum excutitur atque approbatur, perinde atque in Prophetia Germanica. Sed quoniam huiusmodi praelectiones non proprie pertinent ad Peregrinorum Ecclesias, neque certum est, eas ita semper observari posse, non existimavimus illas in parte aliqua publici verbi ministerii in Ecclesiis ponendas esse. Iam igitur nobis de Sacramentorum ministerio ritumque ac modo illius dicendum erit, primumque de ritu ac forma Baptismi, deinde vero (116) de usu ac ceremonia Coenae Dominicae, quemadmodum in nostris Ecclesiis observatur.

[DE SACRAMENTORUM ADMINISTRATIONE.]

Forma ac ritus administrandi Baptismi, in Ecclesia peregrinorum Londini.

Baptismus in nostra Ecclesia in publico potissimum Ecclesiae coetu sub finem concionis publicae administrari solet. Cum enim Baptismus ad totam omnino Ecclesiam ita pertineat, ut nemo qui sit e corpore Ecclesiae a Baptismo arceri, neque item admitti ad illum quisquam, qui non sit membrum illius, debeat, aequum sane est, ut, quod ad totam simul pertinet Ecclesiam, in totius etiam Ecclesiae coetu peragatur. Testatur autem Paulus, Ecclesiam ipsam Christo autore Baptismi ministerio mundam censi sine ullius membri sui exceptione. Unde sane facile est videre, Baptismum neque ad eos, qui omnino sunt extra Ecclesiam, pertinere, neque ullos item Ecclesiae membris negari posse.

Cum autem ita sint hic divino insti- (117) tutae beneficio nostrae Ecclesiae per Maiestatem Regiam, ut sint veluti una quaedam parocchia dispersorum per totam urbem peregrinorum omnium, seu unum corpus corporatum, quemadmodum in Regio Diplomate habetur, et non omnes interim peregrini nostris sese Ecclesiis adiungant, — imo vero multi sint, qui dum omnes Ecclesias aversantur ac refugiunt,

apud Anglicas Ecclesias nobis, apud nos vero Anglicis se Ecclesiis adiunctos esse fingunt, atque ita et Anglicis et nostris pariter Ecclesiis imponunt, — nos, ne Anglicae Ecclesiae earumque Ministri imposturis talium hominum fallantur idque sub fuco nostrarum Ecclesiarum, eorum duntaxat infantes baptizamus, qui sese nostris Ecclesiis per publicam fidei confessionem disciplinaeque Ecclesiasticae observationem adiunxerunt. Sed omnium nostrorum infantes baptizamus interim, ne Anabaptistis occasionem aliquam subducendi a Baptismo infantes suos in Anglicis Ecclesiis, praetextu nostrarum Ecclesiarum praebeamus, aut nos etiam sub obtentu Anglicarum Ecclesiarum fallamur.

Ut autem nostrae Ecclesiae certae esse pos-(118)sint, infantes, qui sunt baptizandi, esse eorum semen, qui se nostris, ita ut est dictum, Ecclesiis adiunxerunt, pater ipse infantis baptizandi, si quo modo id facere potest, aut aliquot alii spectatae fidei in Ecclesia viri ac mulieres infantem ipsum ad Baptismum offerunt, eumque semen Ecclesiae esse, publice profitentur. Neminem autem peregrinorum patimur infantes suos ad Baptismum offerre in nostris Ecclesiis, qui non fidem apud nos suam publice professus esset disciplinaeque sese Ecclesiasticae ultro subiecisset, ne, qui infantes suos ad nostrum aliqui Baptismum secus obtulissent; causari demum possent, se ad nostras Ecclesias pertinere atque ita fallerent postea Anglicas Ecclesias earumque Ministros. Sed tamen ut aperte testemur, et Anglicas et nostras Ecclesias unam atque eandem Ecclesiam esse, etiamsi ab illis et lingua et ceremoniis nonnihil variemus, non recusamus, quominus Angli infantes nostrorum ad Baptismum, ut publici Ecclesiae testes, offerant in nostris Ecclesiis, si modo habeant et usum linguarum nostrarum et certum pietatis suae testimonium, quemadmodum nostri vicissim in Anglicis Ecclesiis infan-(119)tes Anglicos ad Baptismum offerre solent.

Habetur autem peculiaris liber, in quo nomina infantium omnium, qui baptizantur, parentum etiam ipsorum nomina locusque mansionis ipsorum, deinde annus etiam, mensis ac dies Baptismi adscribuntur, quo facilius demum infantes, ubi adoleverint, ad Catechismum ediscendum inducantur, si parentes aut e vivis interea excedant aut sint etiam hac in parte negligentiores. Qua de re plura sunt dicta, circa catecheseos explicationem.

Quodsi adultus quispiam sit baptizandus, qui nondum aliqui baptizatus sit, vel ab Iudaismo, vel ab Ethnicismo, aut etiam ab Anabaptistis ad nostram Ecclesiam venire seque illi adiungere et in illa baptizari velit, tum is in fide primum instrui publicamque illius confessionem coram Ecclesia aedere et Ecclesiasticae sese disciplinae

subiicere debbit, priusquam baptizetur. Etenim de adulterorum salute Ecclesia ex fidei potissimum confessione et usu disciplinae iudicare potest.

Cum igitur Baptismus in nostris Ecclesiis administrandus est, iubet Ecclesiastes sub finem concionis, priusquam Psalmus (120) decantetur, infantes baptizandos proferre in totius Ecclesiae conspectum per publicos illos Ecclesiae testes, qui infantes baptizandos semen nostrae Ecclesiae esse, patribus infantum adstantibus, profiteri debent. Quibus demum omnibus in conspectu Ecclesiae ita constitutis, Ecclesiastes in hunc modum adhortatur Ecclesiam ad diligentem mysteriorum in Baptismo nostro considerationem:

Admonitio circa Baptismi administrationem.

« Posteaquam nobis Baptismus iam administrandus est, viri fratres! danda est nobis opera, ut illum iuxta Christi Domini institutionem et Apostolorum observationem administremus, ne per nostrum ministerium sacrosancta haec Christi institutio profanetur, praesertim cum certum sit, Deum multam non sinere institutionum in Ecclesia suarum profanationem. Ut autem Baptismus hunc iuxta Christi Domini institutionem re vera administremus, mens ipsa ac voluntas illius, (121) verbo suo patefacta, intuenda nobis potissimum atque etiam sequenda erit, nempe ut ita Baptismus hunc administremus, quemadmodum illum ab ipso imperatum habemus.

Duo vero nobis praecipit Christus Dominus in Baptismi institutione. Primum, ut aqua baptizemus eos, quos ad eius Ecclesiam certo pertinere scimus. Deinde, ut non quovis modo id, sed in nomen Dei Patris, Filii et Spiritus sancti faciamus ¹⁾. In hisce duobus igitur observandis sequenda nobis erit mens ac voluntas Christi Domini circa huius Baptismi nostri administrationem, ne quo modo divinam institutionem profanemus.

Aquam igitur iam paratam videtis, ut infantes istos tanquam membra nostrae Ecclesiae et Christi ipsius iuxta eius mandatum baptizemus. Superest ergo hoc tantum, ut eos non quovis modo, sed in nomen Dei Patris et Filii et Spiritus sancti vere et fideliter baptizemus, hoc est, ut Baptismo hoc testificemur et declarem, totam Christi Ecclesiam cum omnibus membris ipsius pertinere proculdubio ad Deum Patrem, Filium et Spi-(122)ritum sanctum, mundatam videlicet omni ex parte sanguine Christi Domini, ut in ea tota una cum membris eius omnibus nullo omnino macula aut ruga coram oculis

¹⁾ 1 Cor. 12. Eph. 5. Matth. 28. Mar. 13.

Dei cerni possit. Porro ut ostendamus, nos omnia nostrae Ecclesiae membra per nostrum hoc ministerium in nomen Dei Patris et Filii et Spiritus sancti baptizare, haec ita de Baptismo apud vos testificamur:

1. quod Baptismus iste non tantum ad infantes hosce, qui ad illum offeruntur, sed ad catholicam etiam Christi Ecclesiam ita pertineat, ut illam totam cum omnibus ubilibet membris suis mundam prorsus apud Patrem Deum censi testetur propter Christum ¹⁾, et proinde esse id debiti officiique nostrum omnium, qui hunc Baptismum intuemur, ut non minus illum ad nos omnes pertinere cogitemus, quam si una cum hisce infantibus pariter omnes baptizaremur, et ut quisque nostrum magnitudinem bonitatis et misericordiae gratuita²⁾ Dei secum perpendat cum debita gratiarum actione ³⁾, simulque cogitet de approbanda Deo coram eius Ecclesia gratitudine sua per veram respicientiam et vi-(123)tae seriam emendationem. Neminem igitur debere esse omnino otiosum Baptismi cuiuslibet spectatorem, nisi qui inter Dominicae institutionis profanatores numerari proque Christi ipsius Domini contemptore haberi et proinde reus etiam corporis et sanguinis Christi esse velit. Sed unumquemquam, dum Baptismum aliorum intuetur, omnes suas cogitationes intendere debere ad perpendendam gratuitam Dei erga nos omnes bonitatem ac misericordiam in Christo et ad curam ac sollicitudinem approbandae nostrae vicissim erga Deum gratitudinis per veram respicientiam nostram et vitae emendationem, perinde atque si omnes pariter baptizaremur.

2. quod ea nostra mundities, quam tinctio nostra in Baptismo designat, non sit ex nobis ipsis, quandoquidem unius alterius emundatione mundi sumus, qua sane non egeremus, si ullam omnino ex nobis ipsis munditiam habere possemus ⁴⁾. Evinci ergo Baptismi testimonio, omnes nos, quod in nobis quidem est, impuros esse omnino per peccatum ab ipso etiam matrum nostrarum utero coram oculis Dei ⁵⁾, neque nos ab ea impuritate eiusque condem-(124)natione repurgari liberarive posse ullo modo, sed per alium oportuisse nos emundari, ut mundi esse possemus.

3. quod ea ipsa nostra mundities ex nullius hominis aut creaturae alterius omnino virtute merito aut dignitate, praeterquam ex gratuito solius Christi Domini dono ac beneficio nobis contingat ⁶⁾, nempe per donatam nobis ab ipso iustitiae meriti et gloriae suae in carne nostra partae communionem ⁷⁾. Ille enim nos solus emundavit

¹⁾ 1 Cor. 12. Eph. 5. ²⁾ Rom. 5, 7. Eph. 2. 1 Cor. 15.

³⁾ Tit. 3. ⁴⁾ Eph. 2. Psal. 51. ⁵⁾ Tit. 3.

⁶⁾ Rom. 3, 5, 8. 1 Cor. 1. 1 Ioan. 1. Heb. 1, 10. Eph. 2. Coloss. 2.

per sanguinem suum. Ille expiatum morte sua nostrum peccatum tegit suae iustitiae plenisufficientia meritumque suum nobis imputari vult in Patris sui iudicio et suam nobis gloriam gratuito donat. Atque hoc ipsum plane est summum Baptismi mysterium, quod externa aquae tinctione illa designatur quodque nobis scriptura pluries commendat, dum Baptismum lavacrum regenerationis ac remissionis peccatorum vocat ¹⁾, dum baptizatos Christum induisse testatur, et dum nos in mortem Christi baptizari docet. Ut intelligamus mortem Christi meritumque omne illius nobis cum ipso ex dono suo commune esse, at (125)que per eam ipsam nostram cum Christo communionem in morte ipsius, nos etiam deductos esse in aeternam et gloriosam communionem eorum in coelis, quae sunt Patris et Filii et Spiritus sancti, et proinde nos mandato Christi Domini baptizari in nomen Patris et Filii et Spiritus sancti ²⁾.

4. quod collatum hoc in nos a Christo Domino nostrae munditiei donum requirat nostram pro tanto beneficio gratitudinem. Nempe ut donatam nobis munditiam, peccatorum nostrorum sordibus nostris ne rursum ultro ac sponte impuremus ³⁾. Et proinde debiti officiique nostri esse, ut nostram illam cum Christo Domino in morte sepultura ac resurrectione sua communionem, per quam servati sumus, vita etiam nostra pro nostra virili coram eius Ecclesia exprimamus, crucifigentes videlicet in nobis ipsis assidue veterem nostrum hominem affectusque ipsius una cum Christo Domino sepelientes, quoad fieri potest, atque in vitae novitatem virtute Spiritus sancti indies magis ac magis resurgentes. Si quando vero nos pro nostra infirmitate lapsos esse peccatorumque nostrorum mole premi videmus, non ideo nobis de-(126) sperandum esse neque item quaerenda ulla alia peccatorum nostrorum remedia, sed intuendam nobis esse emundationem nostri in sanguine Christi, quam Baptismus ipse contestatur. Qua fit, ut non huius tantum aut illius temporis peccata nostra, sed quae per omnem vitam nostram ex infirmitate nostra patramus, nobis gratuito condonentur, si nobis diffisi cum nostri ipsorum displicentia atque accusatione veniam illorum supplices ad thronum gratiae Dei petamus.

Haec ita vobis de Baptismo testificamur, ut intelligatis et infantes istos ad eum modum baptizari et vos iam olim baptizatos esse in nomen Patris et Filii et Spiritus sancti.

Quamquam autem infantes omnes nihil horum percipere, ne dicam praestare possint, non ideo tamen a Baptismo arceri debent; postre-

¹⁾ Tit. 3. Act. 9. Gal. 3. Roma. 6.

²⁾ Matth. 28.

³⁾ Rom. 6. Ephe. 4. Coloss. 3. Heb. 10.

mum est enim et in Baptismo et in aliis Sacramentis omnibus id quod nos pro debito officioque nostro erga Dominum Deum nostrum praestare debemus ¹⁾. Sed nobis ante omnia intuendum est Dei opus erga nos in Christo, nempe acceptatio nostri et nostri seminis gratuita in gratiam (127) Dei propter Christum, quae nobis per Baptismum designatur. Ad quam cum infantes nostri quoque indubitato pertineant, testimonio institutae olim a Deo circumcisionis et manifestae alioqui promissionis „Ut sim Deus tuus et Deus seminis tui post te”, — ²⁾ non fideliter ministerio nostro fungeremur, si a signo acceptationis nostrae infantes nostros arceremus, quos Deus ipse et promissionis et circumcisionis testimonio luculentissimo sibi gratos acceptosque esse expresse testatur. Quodque ad baptizandorum adnatam infirmitatem attinet, eam sane clementer fert Deus neque illis imputat propter Christum, sic ut adnata nobis naturae nostrae infirmitate a gratuita illa nostri propter Christum acceptatione et proinde ab usu Baptismi etiam haudquaquam excludamur. Alioqui si propter adnatam naturae nostrae infirmitatem infantes a Baptismo arcerendi essent, eo quod credere et poenitere non possunt, simul quoque et adulti omnes arcerendi essent. Neque enim inter adultos etiam quisquam est, qui vere ac plene credere aut poenitere possit. Imo magis multo adulti omnes a Baptismo arcerendi essent, eo quod patris iam per se ipsos pluri-(128)mis et gravissimis sceleribus omnibus infantibus multo sese reddiderint impuriore, quemadmodum Cyprianus docet.

Amplectimur ergo infantes omnes ad Baptismum in nostra Ecclesia ad attestandam et nostri simul et illorum gratuitam acceptationem in gratiam Dei propter Christum. Et, quanquam natura sua sint revera filii irae, concepti et nati in peccato ³⁾, quemadmodum et nos omnes, Christi tamen beneficio peccatum ipsorum illis, quemadmodum et nobis nostrum, non imputatur ad condemnationem, propter quem etiam in foedere esse censentur.

Et ut certi simus infantes nostros in foedere Dei censeari, quod in se alioqui complectitur eam communionem cum Deo Patre et Filio et Spiritu sancto, in quam mandato Christi omnes baptizari iubemur, verbi divini ea de re testimonia audiamus. Primum igitur Deus ipsemet ad Abrahamum sic ait, cum illi circumcisionem in gente deinceps sua observandam imperaret (Gen. 17.): „Ego constabiliam, inquit Dominus, pactum meum inter te et me, et inter semen tuum post te in generationibus (129) suis foedere sempiterno, ut sim Deus tuus et Deus seminis tui post te.”

¹⁾ Rom. 4.

²⁾ Gen. 17.

³⁾ Eph. 2. Psal. 51.

Hoc porro Dei pactum sacramentalemque illius in Circumcisione obfirmationem atque obsignationem haudquaquam abolevit Christus Dominus in sua Ecclesia, etiamsi typicum Circumcisionis elementum, externam inquam praeputii accisionem, aquae lavacro commutatam esse videamus ¹⁾, ut, quod olim promissum expectabatur adhuc in Christo venturo, id iam in ipso exhibito praestitum cumulatissime intelligamus. Alioqui Paulus et veterem Ecclesiam, quae circumcidebatur, sub typica rei futurae adumbratione baptizatam, et nos item qui baptizamur, completo iam in nobis per Christum Circumcisionis typicae mysterio, circumcisos esse docet. Multo minus autem arctavit Christus Dominus foederis divini erga nos gratiam in sua Ecclesia prae Ecclesia Israelis, cum una sit semper eademque catholica Dei Ecclesia et unum item atque idem aeternum Dei foedus in illa. Quo sane nomine Christus Dominus in Abrahae semine censetur et nos per illum omnes, quemadmodum Paulus (130) docet ²⁾. Sed foedus ipsum, quod antea ad solos Iudaeos peculiariter pertinebat Circumcisionis testimonio, protensum est per Christum Dominum in omnes totius orbis terrarum gentes Baptismi institutione, sic ut quemadmodum in Israelis olim Ecclesia Deus aperte testatus est, se, non tantum adultorum, sed etiam infantium Deum esse ³⁾, — ita et Christus Dominus in sua nunc Ecclesia infantes nostros sibi placere atque ad se pertinere testetur. Id quod et aliis multis locis et imprimis apud Marcum expresse legimus cap. 10, ad hunc modum. « Et attulerunt ad eum infantes, ut illos capesseret. Discipuli vero obiurgabant ipsos infantium gestatores. Id porro cum vidisset Iesus indignè tulit et ait ad discipulos: Sinite infantes venire ad me et ne prohibete illos, talium est enim regnum Dei. Amen dico vobis, quicumque non acceperit Regnum Dei, quemadmodum infans, haudquaquam ingreditur illud. Et cum illos in ulvas accepisset, positus super eos manibus benedixit illis”.

Ex Christi Domini et verbis hisce et exemplo perspicuum est, infantes ei gratos (131) atque acceptos esse in sua Ecclesia, et proinde illos cum ad foedus ipsum Dei nobiscum, tum etiam ad signa ipsius a Christo instituta proculdubio pertinere. Cum igitur Christus Dominus in sua Ecclesia Baptismum instituerit, ut esset signum atque obsignaculum divini propter se foederis nobiscum, quatenus sane eos omnes, ad quos ius alioqui ac ministerium Euangelii ipsius quoquomodo pertinet, in nomen Patris et Filii et Spiritus sancti baptizari iubet, — equidem perspicuum est, infantes nostros ad Baptismum per Ecclesiam offerri cum publica eius gratulatione et ab illius Ministris

¹⁾ Colos. 2.

²⁾ Gal. 3. Hebre. 2

³⁾ Matth. 28. Ephe. 3.

baptizari etiam oportere. Ut ergo Baptismum istorum infantium rite et cum fructu iuxta Christi Domini institutionem peragamus, nomen Domini supplices invocemus, ut hosce infantes nosque pariter omnes in Divino foedere suo constabiliat atque obsignet, ad hunc modum:

Precatio circa Baptismi administrationem. (132)

« Omnipotens aeternae Deus, misericors Pater! qui nos per unigenitum filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum docuisti, ut te in omnibus nostris actionibus invocemus, esque pollicitus, te nos per ipsius nomen precantes semper auditurum esse ¹⁾, — respice quaesumus super hanc familiae tuae congregationem, quae Baptismi huius ministerium a filio tuo institutum intuetur, et super hoc semen nostrum, quod in medio Ecclesiae nostrae coetu tibi offertur, Cuius alioqui te Deum esse tu ipsemet testatus es ²⁾, et filius tuus amplexu illud suo suaque benedictione dignatus est. Velisque nos una cum nostro semine per Spiritum sanctum tuum ita gubernare, ut in vera ac salutarum tui et nostri cognitione indies magis ac magis promovere possimus, ut omnes intelligant, te vere esse nostrum pariter ac seminis nostri Deum, nosque vicissim una cum nostro semine esse populum tuum in Christo Iesu dilecto tuo filio, cum quo ac sancto tuo Spiritu vivis et regnas Deus (133) trinus et unus, benedictus in saecula. Amen. »

Finata hac precatione convertit orationem suam Ecclesiastes ad eos, qui infantes ad Baptismum unum pluresve offerunt, iubetque ut ad infrascriptas interrogationes una cum infantum patribus, si adsint, coram tota Ecclesia respondeant, tanquam publici testes et veluti manus quaedam totius Ecclesiae in offerendis illius infantibus ad Baptismum, in hunc modum:

« Audivistis, fratres! Baptismi lavacrum esse institutum a Christo Domino in sua Ecclesia obsignaculum divini foederis nobiscum, a quo arceri neque debeant neque possint infantes nostri, quos in illo comprehensos esse constat, nisi si et Ecclesia tota neglectae Dominicae institutionis et Ministri illius non satis fideliter administrati sui ministerii accusari velint. Cum igitur vos totius Ecclesiae huius nomine infantes istos — *si plures infantes offerantur* — ad Baptismum adferatis, ego pro fide mei ministerii a vobis postulo, ut mihi in conspectu totius Ecclesiae tanquam testes publici ipsius testificemini: (134)

¹⁾ Ioan. 4.

²⁾ Gen. 17. Marc. 10.

1. an infantes isti, quos offertis, sint etiam semen nostrae huius Ecclesiae, ut per nostrum ministerium hic legitime baptizentur?

Respondent: Etiam.

2. agnoscitisne etiam doctrinam nostram, quam de Baptismo et eius mysteriis audistis, veram esse, et quod nostri infantes natura quidem sua, ut et nos omnes, irae ac mortis filii ¹⁾, iam tamen divino nobiscum foederi propter Christum inclusi, instituto a Christo et ipsi acceptationis iustitiaeque suae sigillo, Baptismo inquam, debeant omnino obsignari?

Respondent: Etiam.

3. postremo agnoscitisne esse id vestri et totius simul Ecclesiae debiti atque officii, imprimis autem vos Patres — *si Patres ipsi praesentes adsint* — una cum vestris uxoribus, infantium istorum matribus, ut oblati infantes isti, ubi adolescere coeperint, in vera Dei notitia et religione instituantur?

Respondent: Etiam."

Absolutis hisce interrogationibus et responsionibus, Ecclesiastes de infantium — *si plures sint* — nominibus inquit ac demum illos ordine suo proferri ad Baptis-(135) mum iubet, singulosque illorum nomine suo compellans, aqua pura in fronte tingit coram tota Ecclesia, dicens:

"Ego te baptizo N. in nomen Dei Patris et Filii et Spiritus sancti. Deus Pater Domini nostri Iesu Christi obsignet te et nos pariter omnes in dono nostrae omnium in Christo regenerationis et iustitiae per Spiritum sanctum suum ad vitam aeternam. Amen."

Postea invitat Ecclesiastes ad gratiarum actionem totam Ecclesiam, qua in genua procumbente precatur in hunc modum:

Gratiarum actio post Baptismum administratum.

"Agimus tibi gratias omnipotens Pater! per Iesum Christum filium tuum, quod nos una cum nostro semine a morte aeterna liberatos ad vitam rursus aeternam Baptismi testimonio reduxeris per gratuitam nostri omnium in sanguine Filii tui unigeniti ex-(136) piationem. Teque supplices oramus per eundem ipsum tuum filium, ut hos infantes nostros — *si sint plures* — qui tui proculdubio sunt Baptismi huius testimonio, Spiritu etiam sancto tuo gubernare deinceps donisque illius salutaribus, ubi adoleverint, ita ornare digneris, ut tuam hanc erga se et nos pariter omnes vere aeternam benignitatem ac misericordiam olim probe agnoscant, inque omni demum sanctitate et iustitia vivant sub Rege ac Pontifice nostro omnium Christo Iesu, qui

¹⁾ Ephe. 2.

tecum et cum sancto tuo Spiritu est verus unus atque aeternus Deus, laudandus in saecula. Amen."

Finita hac gratiarum actione admonetur paucis Ecclesia, ut infantes suos ad Baptismum offerat, non ex vulgari ulla consuetudine aut superstitione, sed ex fide eius promissionis, quae non tantum adultos, sed ipsorum semen etiam in Ecclesia Divino nobiscum foederi inclusum esse atque ad plenitudinem mystici corporis Christi pertinere testatur. Ita enim summam quisque in Ecclesia consolationem ex infantium suorum Baptismo accipiet et ad omnia forti (137) animo toleranda excitabitur, quaecumque vel in se, vel in suos infantes a Domino immitti videbit.

Atque ita demum canitur Psalmus ab Ecclesia et, eo decantato, dimittitur Ecclesia cum benedictione et pauperum commendatione, quemadmodum circa conciones, Dominicis diebus haberi solitas, supra scriptum habetur.

Ritus Coenae Dominicae in Ecclesia peregrinorum Londini.

Coenae Dominicae usum summo olim studio summaque religione sub Apostolis observatum esse, facile e scripturis apparet. Siquidem Paulinae illae apud Corinthios *κατηγορίαι* abunde testantur, quam puram voluerit esse Paulus Coenae Dominicae administrationem; et quam frequens tum fuerit Coenae Dominicae usus, id sane ex actis Apostolicis non obscure colligi potest. Caeterum post ipsa mox Apostolorum tempora ita ubique refrixit studium ac cura verae religionis, ut neque ritus ullus observatae per Apostolos Coenae Dominicae (138) nobis sit plene proditus, usque quod equidem sciri possit, et usus ipse Coenae abierit non multo post in gravissimam superstitionem. Unde demum et varii Coenae ritus inventi sunt, haud ita multum theatrieis spectaculis absimiles, et usus illius rarior esse coepit. Postea adfecta est propitiatoriae in Coena oblationis imaginatio, quae consistere non potuit, nisi realis etiam iuxta substantiam ipsam corporis et sanguinis Christi naturalis praesentia in Coenae elementis statueretur. Qua constituta cessare hic adhuc noluit Satan, donec novum nobis idolum, neque unquam antea (etiam inter omnium maxime barbaras gentes) auditum, in Coenae elementis obruserit per Papistam transubstantiationem. Atque ita sane non modo sublatus est frequens ac legitimus Coenae usus, reservata solis nescio quibus Sacrificiis elementorum Coenae et consecratione simul et oblatione, sed et contactus illorum convivis Coenae (execrabili plebi scilicet) magno

supercilio interdictus est, commutatusque ad extremum Coenae usus est idololatrica elementorum illius adoratione.

In ea porro Coenae Dominicæ profanatione cum utrinque offendi-
cula videremus, (139) sive nimium frequentem, sive etiam paulo ra-
riorem Coenae usum in nostra Ecclesia instituissemus, — mediam nobis
viam hic sequendam esse putavimus, quæ nostræ nunc alioqui Ec-
clesiæ commodissima esse videbatur. Nempe ut per singulos menses
in nostra Ecclesia (alternis inter Germanos et Gallos vicibus) Coena
Domini administraretur, sic ut, si in templo Germanorum Coena Do-
mini peragatur prima Dominica Ianuarii, prima rursus Dominica Fe-
bruarii in templo Gallorum habeatur. Neque vero hac tali ordina-
tione ereptam volumus Ecclesiæ suam libertatem, quominus utrobi-
que, et in Germanorum et in Gallorum Ecclesia, quoties ex usu sit
Ecclesiæ, aliis quoque temporibus Coena Domini instituat. Omnia
enim nostra sunt ¹⁾). Sabbatumque ipsum propter hominem institutum
est, non homo propter Sabbatum.

Adhaec Coenam Domini publice potissimum in totius Ecclesiæ
coetu administramus, et quod id Paulus ita observari apud Corin-
thios voluerit, et quod privato Coenae usu (ne dicam abusu) publi-
cum illius usum ab Apostolis observatum, non modo obscuratum, sed
pene abolitum, adeo-(140)que et profanatum esse videamus.

Praeterea non quoslibet temere ad Coenam Dominicam admittimus,
sed eos tantum, qui, aedita publice fidei suae confessione, Disciplinae
sese etiam Ecclesiasticae ultro ac sponte subiecerunt, suntque testati,
se cum nemine ullam omnino simultatem aut controversiam habere.
Qua de re plura circa praeparationem ad Coenam Dominicam dicentur.

Postremo id dedimus operam, ut ad puritatem Apostolicam et Christi
Domini exemplum in Coenae suae administratione quam proxime ac-
cederemus, quod equidem nostri esse officii putavimus, cum id nobis
praesertim Regio diplomate permissum esset. Omisimus igitur omnes
Papisticas reliquias omnemque theatricum apparatus et, quantam
simplicitatem potuimus, Coenae Dominicæ adhibuimus in ceremonia
ipsius. Mensa in conspectu totius Ecclesiæ posita habetur panno
lineo tecta. Huic accumbunt et Ministri et convivæ Coenae per suas
vices omnes atque accumbentes mensae e Ministri accumbentis ma-
nibus Coenam Domini sumunt, quemadmodum a Christo factum vi-
demus.

Neque vero ideo alias Ecclesias restitu-(141)tas aut contemnimus
quoquo modo, aut ullis nostris praeiudiciis gravatas volumus, quod
in eis et plures et nonnihil diversae ceremoniae circa Coenae Domi-

¹⁾ 1 Corin. 3. Marc. 2.

nicae usum habeantur. Imo vero cum Augustino indignum esse statuimus, ut propter ea, quae nos Deo neque digniores, neque indigniores possunt facere, alii alios vel contemnamus vel iudicemus. Sed suam Ecclesiis hac in parte libertatem permittimus, et nostram nobis etiam perimitti optamus, cum sit nobis praesertim concessa publica Magistratus autoritate, et oramus, ut nos invicem in Christiana charitate et tolerantia perferamus. Ne tamen aliquid temere hic egisse videamur, reddemus eorum rationem paucis, quibus nonnulli forte offendi uterque posse videntur.

Vestes, dubium mysticasne magis an vero magicas, ut in Papisimo quidem habentur, — cereos item ac nolas Coenae Dominicae non adhibemus, neque hic multis nobis opus esse putamus ad approbandam consilii nostri rationem. Non dubitamus enim satis constare piis omnibus, haec nihil facere ad Christi institutionem, facere autem non parum ad alendam in multis adhuc superstitionem, quam tolli omnino praestaret, si id ullo modo fieri posset.

Altaria vero mensis non nos primi commutavimus, tametsi nullam omnino culpam deprecemur, etiamsi primi hic fuisset. Sed nos repurgatum prorsus omni Papisimo templum nostrum a Regia Maestate accepimus, quo sane nomine Domino Deo nostro imprimis, deinde vero Regiae etiam Maestati ingentes gratias habemus. Sublatis igitur altaribus mensam substituimus, quod et Coenae peragenda convenientior esset, et quod a Paulo Coenam Domini mensae titulo ornari videremus.

Praeterea consessum publicum genuflexioni ac stationi, denique et ambulationi in Coenae usu anteposuimus, eiusque rei nobis multas causas easque non leves habuisse videmur. Longum autem fuerit commemorare omnes, neque id nostri nunc instituti esse videtur; sed tamen aliquot recensebimus, ne id temere fecisse existimemur, hoc interim adiecto, quod nos consessum publicum non ita perpetuum in Coenae usu habemus, quin dum preces funduntur ad Dominum in genua procumbamus, sed in ipsa actione mystica, in instituta inquam a Christo (143) Domino panis et poculi distributione et participatione mensae accumbimus, quicumque illi participamus, idque eas potissimum ob causas.

Primum in confesso est, omnibus Ecclesiae Ministris id potissimum in ipsorum ministerio sequendum esse, quod certo constat magis facere ad Ecclesiae aedificationem¹⁾, neque dubium est, ea ad veram Ecclesiae aedificationem magis multo facere, quorum fontes in verbo Dei palam conspiciuntur, quam quae rationis duntaxat nostrae

¹⁾ Ro. 14, 15. 1 Cor. 14. 2 Cor. 10, 12, 13.

judicio extra verbum Dei speciosa esse videntur. Cum igitur negari non possit, consessum seu accubitum in Coenae actione ipsa manifestos fontes suos habere in Christi Domini exemplo et Apostolorum observatione scripturae testimonio ¹⁾, qui fontes alioqui neque in statione neque in genuflexione neque etiam in ambulatione demonstrari possunt, — sane quatenus Ministri Ecclesiae officium suum in suo ministerio praestare volunt, perspicuum est illos, si id eis ullo modo liceat, consessum potius seu accubitum in Coenae Dominicae actione retinere debere, quam aut stationem aut genuflexionem aut ambulationem, — et proinde erat (144) etiam debiti officii nostri (post permissam nobis praesertim Regia autoritate nostram libertatem) consessum potius in nostris Ecclesiis in Coenae usu retinere, quam aut stationem aut genuflexionem aut ambulationem.

Deinde id quoque extra omnem controversiam positum esse constat, magis multo Christianum esse, ut Christum Dominum nihil omnino vane atque otiose vel egisse vel docuisse putemus in Coenae suae institutione, et proinde nihil quoque eorum, quae ille tum aut egit aut docuit, immutandum quoquomodo esse, quam si ipsum vane atque otiose egisse docuisseve aliquid et proinde id nobis pro nostro arbitrio mutandum esse dicamus. Cumque satis constet ex historica Euangelistarum narratione, Christum Dominum exemplo nobis suo consessum seu accubitum in Coenae suae actione commendasse, certe, quatenus nos cum ipsum consessum neque vane neque otiose a Christo Domino in Coena sua observatum esse credimus, hactenus illum nobis, quoad eius fieri queat, retinendum potius, quam reiiciendum esse intelligemus, — aut certe re ipsa testabimur, quidquid hic omnino (145) praetendamus, consessum illum vane atque otiose a Christo Domino observatum fuisse, si illum pro nostro arbitrio sine necessitate ulla tolli aut quoquo modo permutari posse statuamus. Imo vero cum in typica illa agni olim Paschalis coena existimandum non est, ullam omnino actionem observatam fuisse, quae non suum aliquod et quidem minime contemnendum mysterium haberet, equidem sine Christi Domini indignitate facere non possumus, ut ea, quae ipse in sua cum Apostolis suis coena, novi testamenti sui obsignaculo, observavit, aut suis mysteriis, et quidem multo sublimioribus, carere, aut si non careant, abiici a nobis posse arbitremur. Et quemadmodum cogitandum non est, vanum atque otiosum fuisse olim in coenae Paschalis apud Iudaeos observatione, lumbis accinctis baculisque in manus sumptis agnum typicum edere ²⁾; — nimirum haec testabantur et designabant, magnum adhuc populo iter reliquum

¹⁾ Matth. 26. Marci 16. Luc. 22. Ioan. 13.

²⁾ Exod. 13.

fuisse, priusquam typicam suam promissionis terram oculis suis conspecturi essent, admonebantque praeterea illum populum, ut ad ementiendum iter illud accinctus semper expeditusque esset, siquidem eo pervenire vel-(146)let; — ita et nunc alienum id a nobis maxime esse oportet, ut observatum a Christo Domino eiusque demum etiam Apostolis consessum in Coena novi testamenti ipsius, vanum otiosum omnique mysterio vacuum esse imaginemur. Sed est potius nobis summa religione observandum longe praestantissimum illud plenumque summae consolationis mysterium nostrae iam quietis in Christo, ipsiusmet Christi Domini verbis nobis commendatum. Nempe non esse nobis amplius cum Iudaeis quaerendum alibi in terris aliam ullam promissionis terram; sed nos iam per Christum Dominum, verum nostrum Iosue, mortis suae merito in vera promissionis terra (salute videlicet nostra aeterna) collocatos, residere iam prorsusque quiescere debere, intuentes perpetuo meritum mortis et resurrectionis Christi ac donatam nobis gratuito salutarem illius communionem, cuius equidem vim ac dignitatem publicus noster in Coenae Dominicae usu consessus symbolo nobis suo adumbrat attestatur et commendat, quatenus sane Coenam Domini nostrae cum Christo communionis et proinde nostrae quoque in illo quietis certum ac (147) salutare ob-signaculum esse iuxta eius institutionem non dubitamus. Id vero si qui secum animo Christiano perpendere volent, facile intelligent, nos in observando circa Coenae usum consessu publico in nostris Ecclesiis iustam satis nostri consilii rationem sequutos esse, facta nobis praesertim potestate, ut Christi Domini doctrinam hic atque Apostolorum observationem sequeremur.

Praeterea ipsa etiam Coenae ac mensae Dominicae voces, Paulo alioqui Apostolo familiares, consessum potius, quam aut stationem genuflexionem aut ambulationem requirere videntur. Nemo enim hac fini coenam aut convivium usquam instituit neque item convivas ita excipit quisquam, ut, qui convivio sunt adhibendi, aut stare aut ambulare aut genuflectentes convivari debeant, sed accumbere considerare iubentur convivae omnes, ut compositis ad quietem et corporibus et animis pariter omnes epulentur. Ministrorum est, non convivarum, mensis adstare aut circum illas ambulare, et genuflexio ad altaris adhuc ministerium potius, quam ad coenae apparatus videtur pertinere, ubi, dum (148) victimae pro populo offerebantur, vota quoque flexis genibus fiebant, ut oblatio acceptaretur. At vero nullum amplius in terris altare novit Christi Ecclesia, estque longe alia mensarum ac convivorum, ut est dictum, et proinde Coenae quoque Dominicae, quam altaris ratio. Quam sane sequutus Paulus epulari nos iubet, ut convivas, eo quod verus

iam demum agnus noster ille Paschalis Christus Dominus sit, pro nobis oblatus ¹⁾, atque in cibum animarum nostrarum Coenae suae testimonio propositus, ut illo ad vitam aeternam per fidem pascamur, quemadmodum Christus ipsemet apud Ioannem docet ²⁾. Et vanum id praeterea etiam videri non debet, quod Christus Dominus regni nobis coelestis sui foelicitatem sub convivii imagine quadam, cum alibi, tum vero etiam in Coena sua adumbrare se nobis voluisse testatur ³⁾. Quemadmodum enim in Coena sua Apostolis ad mensam accumbentibus panem ac poculum Coenae administravit, ita illis olim etiam, nobisque sub eorum nomine omnibus, accumbentibus edentibus ac bibentibus in coelesti sua mensa ministraturum se esse pollicetur, ut coenam ipsius hic vel-(149)uti typum quendam ab ipso institutum esse intelligamus coelestis nostrae olim gloriae, adumbratae nobis sub convivii cuiusdam imagine, in quo nobis cum Abrahamo Isaaco et Iacobo pariter accumbentibus atque epulantibus ministraturum se esse testatur. Quam sane foelicitatis nostrae aeternae in coelesti olim gloria imaginem, convivialis consessus symbolo nobis ab ipsomet Christo Domino ad indicibilem piorum omnium consolationem commendatam, obliterare in Ecclesia velle, sublato (dum retineri potest) illius symbolo, equidem haud scio, an id quisquam, gloriae Christi et foelicitatis aeternae illius studiosus, in animum suum induere possit.

Postremo vero, non tantum nobis commendatur consessus noster in Coenae Dominicae usu exemplo Christi Domini mysteriique sui, quietis inquam nostrae hic in Christo, designatione, aut futurae olim nostrae in regno Dei gloriae typica quadam per convivalem accubitus adumbratione, sed praecipui nobis etiam propemodum mandato illo Dominico videtur: „Hoc facite.“ Neque enim negari potest, hoc mandato comprehendi id totum, quod Christus Dominus-(150)nus tum et docuit et fecit. Cumque extra omnem controversiam sit, Christum accumbentibus suis Apostolis Coenam suam instituisse, negari sane etiam non potest, accubitus illum seu consessum partem fuisse omnino actionis in ipsa Coenae institutione, et proinde a mandato illo „hoc facite“ excludi haquaquam posse.

Praetexuntur hic quidem multa ad elevandam mandati huius hac in parte auctoritatem, ut est semper valde ingeniosa in divinis mandatis elevandis nostra ratio, sed non suo loco dicuntur illa omnia. Commemorabimus tantum hic praecipua quaedam atque eadem paucis etiam refellemus. Praetexitur primum omnium ciborum Paschalis Coenae olim apparatus, pedum lotio, temporis item vespertini et

¹⁾ 1 Cor. 5.

²⁾ Ioan. 6.

³⁾ Luc. 12, 13, 22.

loci (coenaculi inquam Hierosolymitani) observatio et ignorata aliqui accubitus illius forma, qua Christus Dominus cum Apostolis suis sit usus in Coenae suae institutione. Haec nobis omnia revocanda esse ad Coenae usum contendunt quidam, si mandatum Christi illud *«hoc facite»* ad consessum in Coena retinendum urgere velimus. Ad haec igitur respondemus. Primum quod (151) ad ciborum Paschaliū apparatus et pedum lotionem attinet, Paulus ita nobis Coenam Domini certis suis finibus circumscribit, ut neque cibos Paschales neque pedum lotionem ad Coenae institutionem quidquam omnino pertinere videamus. Orditur enim illam a pane per Christum Dominum in manus sumpto, et finem illius facit in eius ipsius panis ac poculi Coenae a Domino sumpti mystica participatione. Aut igitur Paulo Coenam finibus suis circumscribenti credimus, et tum sane fateri cogemur, haec non suo loco ab istis urgeri. Aut certe nos Paulo Apostolo non credere ostendemus, si contra ipsius narrationem vel cibos Paschales vel pedum lotionem in parte Coenae Dominicae ponere velimus. Ne quid hic de Euangelistarum narratione dicamus, ex qua sane colligi potest et Coenam Paschalem et pedum lotionem diversam sane prorsusque separatam actionem fuisse, et utramque etiam priorem fuisse ipsa Coenae institutione, etiamsi Cyprianus aliter sensisse videatur.

Deinde multo minus in loco urgetur adhuc temporis vespertini et loci observatio. Neque enim recte tempus aut locus (152) consessui opponitur in coenae usu, cum et tempus et locus non sint actio ipsa, ut sub verbis mandati illius *«hoc facite»* comprehendi possint, quemadmodum consessum ipsum comprehendi omnino, adeoque et partem ipsam esse observatae a Domino mysticae suae actionis negari non potest: estque in confesso, omnia temporum locorum personarum discrimina luce Euangelii dispulsa iam prorsusque abrogata esse. Quam equidem abrogationem, quod ad tempus potissimum attinet, diserte nobis commonstrat Paulus in ipsa Coenae institutione, dum ait: *«Hoc facite quoties biberitis, etc.»* Neque temporis igitur neque loci item mutatione violatur Coenae institutio, quemadmodum sane consessu sublato violari videtur, quem Symbolicam aliqui actionem esse et Christi imprimis exemplo et Apostolica etiam observatione et mysterii praeterea excellentia insigniter commendatum, denique et mandato Christi Domini illo *«hoc facite»* imperatum nobis esse videmus.

Postremo omnium sane minime in loco urgetur ignorata consessus seu accubitus Christi cum Apostolis forma in prima illa Coenae institutione. (153) Quis enim nos doceat, ad quem modum peracta sit tum prima illa etiam vel poculi propinatio vel panis ipsa fractio ac distri-

butio? An vero, propterea quod haec ignoremus, Coenae usus nobis intermittendus erit? Equidem certo doceri non potest, qua materia aut forma fuerit poculum illud, quod Christus Dominus in Coena sua propinabat, neque item primusne ipse, an vero postremus biberit. Multo minus autem de pane doceri potest, quonam modo fractus sit, cultellone an manibus tantum. Quo item modo in cibum oblatus, collectusne per frusta in discum, ubi iam fractus esset, ut suum quisque sibi frustulum sumeret, an vero cultello aut fuscinae infixus, aut nudis manibus in manus sigillatim unicuique porrectus. Haec sane certo doceri omnia non possunt, et tamen non ideo tollimus in Coena sive poculi propinationem sive panis fractionem distributionem et participationem: quae sane tolli omnia oporteret, si consessus sit tollendus propter ignoratam formam ipsius.

At vero Paulus, quemadmodum neque in poculi propinandi, neque in panis frangendi distribuendique forma a Christo Domini (154) no observata ita anxius erat, ut, propterea quod illam non nosset, a Coenae sibi usu abstinendum esse putaret, sed vulgari istorum omnium forma contentus Coenam nihilominus a Corinthiis observari voluit, — ita et de primi illius Christi cum Apostolis accubitus forma nihil sollicitus satis habuit, receptum vulgo consessum publicum in Coenae usu retinuisse. Porro neque Tertullianus, neque Chrysostomus, neque Augustinus mutati usquam consessus vulgaris in Coenae usu, sive apud Graecos, sive apud Latinos meminerunt, sed receptum ubique consessus modum in Coenae Dominicae usu ad sua usque tempora observatum esse testantur. Et res ipsa loquitur haec praetexi, non tam ut forma illa observati a Christo Domino consessus commendetur ac in Coenae usu revocetur, quam potius, ut peccatum sublatis a Coena consessus publici utcunque excusetur.

Non obstant igitur praedictae obiectiones omnes, quominus illis posthabitis consessus publicus in Coenae Dominicae actione, dum fieri potest, observetur. Primum propter Christi et Apostolorum exemplum, quod sane imitari praestat quam abrogare. (155) Deinde propter plenum summae consolationis mysterium partae iam nobis pacis et quietis nostrae in Christo per mortem ipsius. Praeterea, propter typum coelestis nostrae olim gloriae, conviviali hic accubitu adumbratae. Postremo propter mandatum illud Christi Domini "hoc facite," a quo consessus aliqui seu accubitus, dum retineri potest, excludi omnino non debet.

Sed non ideo tamen Ecclesias eas omnes violatae Divinae institutionis accusamus, ut antea quoque diximus, quae in Coenae Dominicae usu consessum adhuc publicum non observant. Aliud est enim illum sine ulla necessitate sustulisse, aliud vero, per alios sublatum,

restituere adhuc non posse sine magna Ecclesiarum perturbatione. Fatemur filium hominis esse Dominum etiam ipsius sabbati¹⁾, et cum Augustino non putamus scindendas esse Ecclesias propter ea, quae nos ex se neque digniores neque indigniores coram Deo facere possunt. Sed officium fidelium in Ecclesia Ministrorum esse dicimus, ut Divinas omnes institutiones, pro summa virili sua iuxta fidem sui ministerii ad puritatem illam primaevam doctrinae et observationis Apostolicae reducere semper per (156) omnem occasionem conentur. Quod ipsum equidem nos etiam nobis in consessu Coenae Dominicae restituendo sequendum esse existimavimus, praesertim cum illum Christi Domini exemplo Apostolicaque observatione, mysterii item excellentia et typica coelestis nostrae olim gloriae adumbratione, denique et mandato ipso Dominico non temere proculdubio commendatum esse, et proinde etiam ad Ecclesiae aedificationem plurimum facere videremus: et quidem cum nobis eius rei potestas Regia autoritate facta esset.

Haec vero ita de restituto hic per nos in nostris Ecclesiis Coenae Dominicae consessu suo publico commemorare volumus, ut consilii hac in parte nostri rationem piis omnibus redderemus. Multa autem omisimus, quae ad eam rem adferri adhuc poterant, quod his satisfactum piis omnibus fore non dubitemus. Iam ergo ad eam, quam observamus, praeparationem ad Coenam Domini veniamus.

De Praeparatione ad Coenam Domini. (157)

Priusquam Coena Domini sit instituenda, quintodecimo antea die id toti Ecclesiae denunciatur et dies designatur, quo administrari debeat, moneturque tota Ecclesia, ne quisquam se a Coenae usu subducat, nisi aut per valetudinem, aut per coactam alioqui necessitatem aliquam impediatur. Ut enim nihil merito ab homine quovis aegroto praetexi potest, quominus morbo suo remedia adhibeat, quoties et medicus et remedia praesto habentur, nisi si suam quis valetudinem studio negligere velit. Ita cum Coenae Dominicae usus praestantissimum sit diffidentiae nostrae remedium ex Christi Domini institutione, nosque sine exceptione omnes sub diffidentiam natura nostra ita conclusi simus, ut illius nomine aliud esse non possimus, quod in nobis est, quam irae et mortis filii²⁾, qui equidem est exitialis morbus nostrum omnium, — nemo nostrum profecto subducere sese a Coenae Dominicae usu potest, praeterquam si aut per morbum aut per coactam similem aliquam necessitatem impediatur, nisi si suam

¹⁾ Marc. 2.

²⁾ Ephe. 2.

quisque salutem eiusque autorem Christum Dominum negligere (158) omnino velit.

Monetur item Ecclesia, ut quisquam se diligenter iuxta Pauli doctrinam probet¹⁾, qua sane in re summa fere omnis nostrae ad Coenam Dominicam praeparationis consistit. Probationem porro nostri constare potissimum diligenti nostri ipsorum exploratione, num veram Dei et nostri pariter cognitionem nos habere intra nos ipsos sentiamus. Quodque ad Dei primum cognitionem attinet, explorare nos ipsos debemus, num in corde nostro eum affectum sentiamus, ut statuamus, Deum esse simul et Dominum nostrum, qui mandatorum in nobis suorum obedientiam pro dominatus in nos sui iure omnino requirat: esse et iudicem iustissimum, qui nostram rebellionem iusto suo iudicio puniat, et esse servatorem, qui nostram omnium infirmitatem nobis imputare nolit pro gratuita eaque indicibili sua misericordia, sed eius culpam, in filium suum unigenitum translata, nobis gratuito condonet atque in suam nobis gratiam acceptatis propter eundem ipsum suum filium vitam quoque aeternam ac coelestem gloriam donet²⁾. Haec sane simul omnia de Deo nobis observanda sunt circa nostri in (159) vera eius cognitione explorationem. Neque sunt ab invicem haec separanda quoquo modo, nisi nos fallere hac in parte ipsimet velimus. Sic enim non profuit Sauli regi, Deum ut iudicem ac servatorem suum agnovisse, dum illum Dominum suum esse non vere agnovit, hoc est, dum mandati Divini transgressionem pro peccato agnoscere noluit, sed peccasse se in ipsa mandati transgressionem negavit, perinde atque si mandatum a Deo quidem, sed non ut a Domino, cui omnem deberet obedientiam, accepisset³⁾. Sic neque Haevae profuit, Deum ut Dominum ac servatorem agnovisse, dum et in transgressionem mandati Divini peccati culpam agnoscit et de venia non desperat, praepostere a serpente insidiatore de Dei benignitate persuasa⁴⁾. Posteaquam enim dubitat de punienda iuxta decretum Dei sua inobedientia, simul Deum iustum quoque iudicem esse non agnoscit, experiturque demum non suo tantum, sed nostrum etiam omnium malo, Deum vere iustum iudicem esse, quod initio in corde suo certo statuere volebat. Sic rursus etiam non profuit Caino, Deum ut Dominum ac iudicem agnovisse, posteaquam non simul etiam illum (160) servatorem suum esse agnovit⁵⁾. Dum enim in homicidio suo et peccati culpam agnoscit et certum exitium expectat, fatetur sane Deum esse vere et Dominum, qui requirat obedientiam, et iudicem qui scelera puniat, — sed dum peccatum ita suum exaggerat,

¹⁾ 1 Cor. 11.

²⁾ Ioan. 3. Ephe. 2. Esa. 25. Coloss. 3. Rom. 3. 1 Ioan. 2.

³⁾ 1 Sam. 17.

⁴⁾ Gene. 3.

⁵⁾ Gene. 4.

ut nulla omnino, etiam a Deo ipso ordinata, propitiatrice hostia expiari posse credat, simul iam negat Deum, quem Dominum ac iudicem esse agnovit, esse praeterea etiam et servatorem. Talibus igitur exemplis ostendit Minister, haec nobis de Deo simul et coniunctim observanda semper, neque ab invicem quoquo modo separanda esse circa nostri in vera ac salutaris ipsius cognitione explorationem.

Quod vero ad nostri ipsorum cognitionem attinet, haec in tribus etiam praecipuis capitibus posita esse videtur. Nempe ut sciamus, quidnam in nobis ipsis iam simus, quid item simus in Christo per gratuitam nostri propter illum in gratiam Patris Dei acceptationem ¹⁾, et quid Deus in nobis in vita hac nostra requirat. Nos videlicet post primi parentis nostri peccatum esse iam, quod in nobis est, irae et mortis filios ²⁾, Satanae et peccati mancipia, qui (161) aliud nihil possimus quam peccare, et proinde aliud nihil etiam tota vita nostra promereamur, quam aeternam condemnationem. Sed esse nos rursus in Christo filios Dei ³⁾, per translatam in ipsum morteque demum sua expiatam omnem infirmitatis nostrae nobis adnatae condemnationem ⁴⁾, et donatam nobis gratuito vicissim omnis suae innocentiae iustitiae meriti, denique et gloriae suae salutarem communionem ⁵⁾. Requirit autem in nobis fidem et gratitudinem nostram, ut hoc tantum Dei beneficium amplectamur nostramque erga illum gratitudinem pro nostra infirmitate declarem. In his inquam posita est praecipue vera nostri cognitio, in qua nos ipsos explorare diligenter debemus circa nostram ad Coenae Dominicae usum praeparationem. Nempe, num in corde nostro miseriae et condemnationis nostrae magnitudinem propter peccata nostra sentiamus, nobisque ita demum plane diffusi atque abiecta omni prorsus dignitatis nostrae opinione, opem ac veniam apud thronum gratiae Dei supplices cum nostri accusatione imploremus. Rursus, num gustum aliquem acceptationis nostrae in gratiam Dei propter Christum in cor-(162)de nostro ita sentiamus, ut, etsi nobis ipsi prorsus diffidere cogamur, in donata nobis tamen salutaris innocentiae iustitiae meriti et gloriae Christi communiōe, pacificatae per fidem conscientiae nostrae testimonio, conquiescamus ⁶⁾. Postremo, num fides illa, quae nostram conscientiam tranquillam reddit, sit vera ac salutaris fides, non autem intra nos ipsos rationis nostrae iudicio collecta praesumptio. Verae enim ac salutaris nostrae fidei autor est non nostra ratio, sed Spiritus sanctus, qui corda nostra excitat, ut Divinis promissionibus acquiescamus, illis nos consolemus, illis nitamur, inque illis nobis propter Christum Dominum

¹⁾ Ephe. 2.

²⁾ Rom. 7.

³⁾ Ioan. 1.

⁴⁾ Psal. 51. Esa. 53.

⁵⁾ Mar. 16.

⁶⁾ Rom. 5.

placeamus. Idem porro etiam Spiritus sanctus accendit corda nostra ad amorem tam benefici Dei, ut illum et sua amemus omnia, condelectemur legi sanctae ipsius inque illius obedientiam toti omni nostra cura studio ac sollicitudine incumbamus per veteris in nobis nostri hominis mortificationem et mentis affectuumque nostrorum innovationem¹⁾. Horum ita monetur Ecclesia de nostri probatione ante Coenae usum quintodecimo die.

Postremo monentur in Ecclesia omnes (163), ut, si quisquam omnino similitatem ullam iurgiave aut dissidia ulla, ullamve omnino controversiam habeat, omnes modos ac vias reconciliandi se quaerat²⁾. Esse enim mandatum ut cum omnibus pacem habeamus, quod in nobis est, quatenus id ullo modo fieri potest³⁾. Et Coena Domini est communionis nostrae invicem omnium ac societatis coena⁴⁾, non dissidiorum aut similitatum, omnesque nos unum, non divisum dissidii panem, unum item corpus compactorum, non autem dissidentium quomodo membrorum esse oportet, quicumque Coenae Dominicae participamus.

Et quoniam ita est corrupta nostra omnium natura⁵⁾, ut veram nostri probationem aut non intelligat fere, aut intellectam etiam frigide admodum ac negligenter curet: praeterea, ut sint, qui illam curent, saepe numero tamen hypocritae sese bonis ita admisceant, ut facile discerni non possint: postremo cum rudes quoque ac prorsus imperiti rerum Divinarum homines ad coelestia haec mysteria sine fide adeoque et sine fronte ulla acurrant, — nos, ne nostra incuria id fieret, ut digni pariter atque indigni sine discrimine ullo ad Coenam (164) Domini sub nostro ministerio irrumperent, aliam quoque nobis curam in admittendis ad Coenae usum in nostris Ecclesiis omnibus adhibendam esse putavimus praeter eas, quas recensuimus, admonitiones.

Primum non alios ad Coenae usum admittimus, id quod antea quoque testati sumus, quam qui publice coram Ecclesia aut Ministris saltem ac Senioribus fidei suae confessionem aediderunt seque ultro ac sponte disciplinae Ecclesiasticae subiecerunt.

Deinde eorum ipsorum catalogum denuo semper Ministri Ecclesiae conficiunt, quoties Coena est administranda, advocatis per vices omnibus, atque confectus denuo catalogus ille cum prioribus confertur, ut Ecclesiae incrementa aut decrementa facile conspici possint, et illi praeterea etiam reprehendantur iuxta gradus admonitionum, qui, non reddita apud Ministros ac Seniores causa ulla suae absentiae, a Coenae usu sese temere subducunt.

¹⁾ Rom. 6. Eph. 4. Colos. 3. Heb. 12. ¹ Pet. 2. ¹ Cor. 6. ² Tim. 2. ²⁾ Matth. 5.

³⁾ Rom. 12. ² Cor. 13. ¹ Pet. 3. Heb. 12. ⁴⁾ ¹ Cor. 10. ⁵⁾ Gen. 6.

Sed quia plerique etiam reperiuntur, qui, ad Coenae usum spe maioris circa religionem studii admissi, segniore nihilominus esse postea videntur in ediscendis prae-(165)cipuis verae religionis capitibus, eos sane reprehensa ipsorum segnitie ac indiligentia a Coenae usu suspendimus, donec specimen aliquod studii sui dent circa religionem et pietatem.

Et publice profitemur, nos non aliorum Germanorum Ministros esse in nostris Ecclesiis, nisi qui suae fidei confessionem aediderunt et sese ultro ac sponte Ecclesiasticae disciplinae subiecerunt. Horum sane omnium nos et seminis ipsorum Ministros esse agnoscimus. Caeterum qui se nostris ad eum modum Ecclesiis adiungere nolunt, eos testamur Deum olim iudicem suum habituros esse, qui suae alioqui Ecclesiae contemptum impunem esse suo tempore non sinet.

Porro quoniam et adolescentes tredecimum annum superegressos in nostris Ecclesiis a Coenae usu non arcemus, quos praesertim in religione pro aetate probe instructos esse constet, et fit etiam indies, ut plures sese nostris adiungant Ecclesiis, qui Coenae demum Dominicae nobiscum participare velint, — eorum sane utrorumque peculiarem examinationem observamus. Ac de adolescentium quidem talium exami-(166)natione, priusquam ad Coenam Domini admittantur, dictum est iam antea in Catechismi explicatione. Nunc igitur de eorum exploratione dicemus, qui in Ecclesiam primum omnium recipiuntur Coenaeque Dominicae participare debent.

Forma examinandi eos, qui recens in Ecclesiam
recipi Coenaeque Domini primum
omnium participare volunt.

Qui sese recens nostris adiungunt Ecclesiis atque ad Coenae Dominicae usum admitti postulant, iubentur post factam Coenae denunciationem intra quindecim dies illos, priusquam Coena administretur, venire ad Ministros et Seniores Ecclesiae in templo ipso sub finem pomeridiana alicuius concionis. Ubi postquam venerunt, Minister verbi aut Seniorum aliquis illos alloquitur in eam sententiam.

Non posse ullis verbis explicari magnitudinem beneficii Dei, quod semper coetum aliquem extare passim velit, in quo (167) publice sonet vox Dei in Euangelio Christi, per quam mirabili Dei providentia vocamur ad veram Dei et nostri cognitionem atque ad vitam aeternam in Christo Domino nobis gratuito delatam: modo ne tantum Dei beneficium contemnamus nostraque illud impietate a nobis propellamus. Esse autem hoc non postremum contemptus nostri argumentum, si institutam alicubi Ecclesiam Christi, in qua eam ipsam Dei vocem sonare audimus, negligamus nosque illi non protinus, ubi possumus,

cum alacritate animi et gr̄atiarum sedula actione adiungamus. Fieri sane non posse, quin in Satanae Ecclesia simus, si eo loco versemur, ubi Christi Ecclesiam institutam esse constet, et nos illi interim adiungere recusemus. Fieri non posse item, ut Christum quis ex animo amet, qui coetum in nomine suo collectum negligit contemnit ac traducit.

Qui igitur Christiani et vocari vero et esse etiam volunt, horum sane officium esse, ut, dum eo loco versantur, ubi Ecclesiam Christi nomine collectam esse sciunt, illi sese protinus adiungant inque illa pro sua virili gloriam Dei et regnum filii sui promoveant iuxta doctrinam Euange-(168)li ipsius.

Hicque versa ad eos oratione, qui sese Ecclesiae adiungere volunt, aget gratias Deo, qui illis eam mentem dederit, ut se cupiant adiungere Ecclesiae Christi, gratulabiturque illis eam mentem totius Ecclesiae nomine, et petet, ut sua ipsorum confessione ad Ecclesiae totius aedificationem singuli attestentur fidem suam, ut constet toti Ecclesiae, ipsos vere esse membra mystici corporis Christi et proinde illos ab Ecclesia pro fratribus deinceps agnosci oportere: id vero ut faciant per infrascriptas interrogationes et responsiones. Orditur ergo unus e Ministris aut Senioribus interrogationes, ad quas singuli, qui Ecclesiae adiungi cupiunt, respondent ad hunc modum:

1. Interrogatio. Undenam certo es persuasus in animo tuo, te revera esse membrum Ecclesiae Christi?

Responsio. Sentio Spiritus sancti testimonium in spiritu meo ipsius, quod sim filius Patris Dei, adoptatus ab illo gratuito propter filium ipsius, summum sacerdotem nostrum Christum Iesum, qui me sacrosancti corporis sui sacrificio et in-(169)nocentissimi sanguinis sui effusione ab omnibus peccatis meis repurgatum Patri suo coelesti reconciliavit. Sentio item, me per eundem ipsum Spiritum sanctum ad legis Divinae obedientiam excitari et commoveri ¹⁾.

2. Interro. Quanam est lex illa, ad cuius obedientiam omnes tenemur, ad quam tu etiam te, ut dicis, excitari commoverique sentis?

Respon. Lex Dei proposita est nobis summatim in Decalogo, Exodi 20° capite, ad hunc modum: *«Ego sum Dominus Deus tuus etc.»* Hic recitantur verba Decalogi, ut supra, pagina 65.

3. Interro. Quomodo dividitur hic decalogus?

Respon. Dividitur Decalogus in duas tabulas, quarum prior Deum, posterior proximum intuetur ²⁾.

¹⁾ Ioan. 1. Rom. 8. Heb. 7. 1 Ioan. 1. Gal. 4.

²⁾ Exod. 24, 31, 34. Deut. 9.

4. Interro. Quidnam docemur in prioris tabulae praeceptis?

Respon. Primum, quod, omissis omnibus creaturis omnino ¹⁾, in solum nos Deum, Patrem Domini nostri Iesu Christi, credere, illi fidere, illum invocare oporteat ²⁾. Secundo, quod cum ipsum Deum non (170) sub ullis omnino imaginibus, neque item per excogitatum a nobis cultum ullum, sed in spiritu duntaxat et veritate colere atque adorare debemus ³⁾. Tertio, quod nos adorandum nomen et verbum illius summa cum observantia usurpare reverenterque in rebus omnibus nostris illud celebrare oporteat. Quarto, quod omnes illius institutiones Ecclesiasticas diligenter observare inque illis nos summa cura exercere debeamus iuxta ipsius ordinationem ⁴⁾.

5. Interro. Quid vero docemur in posterioris tabulae praeceptis?

Respon. Primo, quod nos parentibus nostris omnem honorem obedientiam et adiumentum praestare omnino oporteat, praeterquam si quo modo id cum Dei gloria pugnare constet ⁵⁾. Sub parentum vero nomine comprehenduntur Magistratus, domini in quorum familia versamur, praeceptores et qui ullo modo nostri curam parentum instar habent, aut quorum ope atque opera ullo modo sublevamur ⁶⁾. Deinde vero in reliquis praeceptis eius tabulae docemur, ut proximum nostrum quemlibet vere et ex animo diligamus ⁷⁾, nullam omnino illius quoquo modo laedendi occasionem (171) scientes ac volentes tandem rebus ipsius, sed eum iuvare potius illique commodare modis omnibus pro nostra virili conemur.

6. Interro. Quid vero nobis praecipitur ultimo secundae tabulae praecepto?

Respon. Ne ullum omnino pravum affectum ullamve concupiscentiam, cum Dei gloria et proximi commodis ullo modo pugnantem, in corde nostro haerere patiamur ⁸⁾.

7. Interro. Astringimurne omnes ad plenam legis huius obedientiam sub poena condemnationis?

Respon. Omnino. Siquidem maledictum esse ait scriptura, qui non permanet in his omnibus, quae in libro legis huius sunt scriptae, ut faciat ea ⁹⁾.

8. Interro. Potestne quisquam eam ipsam Dei legem, ut est tradita, omni ex parte per suam obedientiam praestare?

Respon. Nequaquam. Lex enim ipsa in sese spiritalis est ¹⁰⁾, nos

¹⁾ Matth. 4.

²⁾ Ioan. 4. Esa. 29.

³⁾ Matth. 15. Psal. 115.

⁴⁾ Ezech. 20. Num. 15. Iere. 17.

⁵⁾ Levit. 19. Eph. 6. Prov. 23.

⁶⁾ Gal. 3. 1 Pet. 2. Rom. 13.

⁷⁾ Luc. 6. Rom. 12.

⁸⁾ Rom. 7.

⁹⁾ Deut. 27. Gala. 3.

¹⁰⁾ Rom. 5, 7, 8.

vero omnes, quod in nobis est, carnales sumus, et proinde etiam lex ipsa in nostra carne infirma esse docetur. Est tamen in piis ac fide-(172)libus omnibus initium quoddam studiumque obedientiae erga legem Dei, sed perfectam obedientiam nemo sibi, praeterquam in Christo, arrogare potest, quae praesertim subsistat in iudicio Dei ¹⁾).

9. Interro. Quo pacto ergo servari possumus?

Respon. Gratis, per Christum Iesum. Nempe cum in animis nostris, per Spiritum sanctum excitatis, certo atque indubitato statuimus, Deum Patrem nostrum coelestem nobis propter meritum mortis filii sui placatum prorsus propitiumque esse ²⁾).

10. Interro. Oportet igitur bonis nostris operibus omnibus fidem quoque adiunctam esse?

Respon. Ino vero ante omnia credere nos oportet ³⁾), ut bona opera omnia ex ipsa fide profluant, etenim sine fide impossibile est placere Deo, ut, quidquid aliunde quam ex ipso fidei fonte profluit, est peccatum omnino, etiamsi iuxta rationis nostrae iudicium speciosissimum esse videatur ⁴⁾).

11. Interro. Quid est fides?

Respon. Fides est motus nostri animi per Spiritum sanctum excitati, quo (173) proditis nobis in verbo Dei salutis nostrae ac vitae aeternae in Christo promissionibus assentimur illisque confidimus, illis nos consolamur et in illis toti conquiescimus omnino ⁵⁾).

12. Interro. Quidnam igitur nobis est credendum, ut servari possimus?

Respon. Id totum et id solum, quod nobis scriptura sancta de bona Dei Patris erga nos in Christo voluntate testatur. Id vero compendio nobis in certa quaedam capita collectum in eo Symbolo habemus, quod Apostolicum vocant.

13. Interro. Recita Symbolum illud?

Respon. Credo in Deum Patrem omnipotentem, etc. *Hic recitatur totum Symbolum. Pag. 72.*

14. Interro. Quid credis in prima illa huius Symboli parte, quae de Deo Patre disserit?

Respon. Credo in Deum Patrem. Hoc est, omnem meam fiduciam in aeterno illo et vero Deo Patre meo colloco, certo in corde meo persuasus, illum mihi in omnibus animae et corporis mei periculis ac necessitatibus haudquaquam esse defuturum, cum sit simul et omnipotens et beneficentissi-(174^a)mus pater erga nos omnes ⁶⁾).

15. Interro. Quid sub illis verbis credis: „Et in Iesum Christum, filium eius unicum, Dominum nostrum?“

¹⁾ Psal. 143, 130. Philip. 3. ²⁾ Rom. 3, 5, 8. Gal. 3. 1. Ioan. 2, 5. ³⁾ Heb. 11.

⁴⁾ Rom. 10.

⁵⁾ Hebr. 11.

⁶⁾ Gen. 17.

Respon. Hoc est, colloco etiam simul omnem meam fiduciam in filio Dei Iesu Christo, perinde atque in Patre ipso, cum sit proprius atque unigenitus filius ipsius, verus nimirum Deus, laudandus in saecula. Amen ¹⁾.

16. Interro. Quid credis sub illis verbis: „Qui conceptus est e Spiritu sancto, natus ex Maria virgine?“

Respon. Credo, Filium Dei non tantum esse Deum, sed esse simul etiam verum hominem, assumpta videlicet carne nostra et nostro sanguine ex matre virgine autore Spiritu sancto, sic ut iam habeamus verum atque unicum Dei et nostri mediatorem Iesum Christum, verum Deum ex Patre Deo et verum item hominem ex homine ²⁾ nempe matre virgine conceptum et natum Spiritus sancti opificio, ut mori posset, et peccata nostra omnia mortē sua innocentissima expiaret.

17. Interro. Quid credis sub illis verbis: „Qui passus est sub Pontio Pilato, crucifixus mortuus et sepultus, descendit-(175^a)que in infernum?“

Respon. Credo quod idem ipse filius Dei Christus Iesus mortem ignominiosissimam in sanctissimo suo corpore pro peccatis nostris pertulerit ³⁾. In anima autem sua simul etiam senserit saeveritatem iudicii divini ad extremam usque anxietatem et poenas inferni, ut nos ab illis liberaret.

18. Interro. Quid est, quod dicis: „Tertia die resurrexit a mortuis?“

Respon. Credo quod sacrosanctum ipsius corpus nullam prorsus in sepulchro senserit corruptionem, quodque anima ipsius neque in anxietate illa extrema ac infernali sit derelicta, neque amplius etiam quam intra triduum a corpore per mortem divulsa fuerit ⁴⁾: sed die tertio rursus ipse corpore simul et anima ex mortuis vere surrexerit, gloriosus iam victor in carne nostra peccati, mortis et inferni, expiata iam per mortem suam omni nostra, sub quam conclusi omnes fueramus, condemnatione.

19. Interro. Quid sub hisce verbis credis: „Ascendit in coelos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis, unde demum (174^b) est venturus, iudicare vivos et mortuos?“

Respon. Credo quod Iesus Christus non amplius sit in terris iuxta humanitatis suae naturam ⁵⁾, — nam alioqui verus ille Pontifex non esset, siquidem adhuc in terris esset, quemadmodum Paulus do-

¹⁾ Ioan. 5, 15. Rom. 8. Ioan. 13. Rom. 9. Ioan. 20, 1 Ioan. 5.

²⁾ Ioan. 1. Hebr. 2. Matth. 1. Luc. 1. Heb. 4. Phil. 1, 2. Heb. 1, 2. Rom. 1, 9. Gal. 4.

³⁾ Gal. 1, 2. 1 Pet. 2. Matth. 27. Phil. 2. Luc. 22.

⁴⁾ Act. 2, 13. Psal. 15. 1 Cor. 15. Ioan. 11. Gal. 3. Rom. 4.

⁵⁾ Act. 1, Heb. 3, 7, 8.

cet, — sed quod iam sit in supercoelestibus ad dextram Patris sui in aeterna gloria collocatus. Unde etiam nunc Divina sua potentia suam Ecclesiam ad saeculi usque consummationem regit ac defendit. Et tum demum in gloria ac Maiestate sua veniet ad iudicandum vivos et mortuos ¹⁾).

20. Interro. Quid est, quod dicis: „Credo in Spiritum sanctum?“

Respon. Quemadmodum Deo Patri et unigenito eius filio Christo Iesu confido, ita meam omnem fiduciam simul etiam colloco in Deo Spiritu sancto, tertia in Divinis persona; sine cuius afflatu Divino nemo purus sanctusque esse ac ne ullam quidem veram ac salutarem Dei cognitionem habere ullamve item inde consolationem concipere omnino potest ²⁾).

21. Interro. Credis igitur et Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum esse unum vi-(175^b)vum atque aeternum Deum?

Respon. Credo omnino, ita tamen, ut in una atque eadem Divinitatis henade distinctum prorsus trium personarum discrimen etiam agnoscam, iuxta quod videlicet in nomen et Patris et Filii et Spiritus sancti baptizamur ³⁾).

22. Interro. Quomodo vero in una eademque Divinitatis existentia trinitas personarum agnosci potest?

Respon. Cum scriptura expressis verbis testetur, unum duntaxat esse Deum, qui hanc gloriam nulli extra se alteri dare velit ⁴⁾, et hanc ipsam unius Dei gloriam eadem scriptura etiam tribuat Deo et Patri et Filio et Spiritui sancto, ego, reducto in captivitatem omni rationis meae iudicio, iuxta scripturas certo et indubitato credo, quod sit revera unus duntaxat iuxta suam divinam existentiam, et trinus nihilominus iuxta personarum distinctionem Deus, nempe et Pater et Filius et Spiritus sanctus ⁵⁾).

23. Interro. Quid credis sub illis verbis: „Sanctam Ecclesiam catholicam?“

Respon. Credo, Filium Dei Christum Dominum habuisse ab ipso mundi initio (176) habereque etiamnum et usque ad saeculi consummationem semper habiturum esse unum quendam coetum fidelium, in suo nomine ubique terrarum collectum, cuius me quoque membrum esse agnosco ⁶⁾).

24. Interro. Quidnam interest inter hunc talem coetum et alios omnes hominum in terris coetus?

Respon. Quod hic talis coetus prae aliis omnibus solus habeat promissam sibi verbo Dei, quod mentiri non potest, Sanctorum com-

¹⁾ Matth. 28, 25. ²⁾ 1 Cor. 2, 12. Ioan. 14, 16. ³⁾ Matth. 3, 28. Marc. 16.

⁴⁾ Deut. 6. Marc. 12. Esa. 18. ⁵⁾ Matth. 3. ⁶⁾ Matth. 16, 28. Ioan. 10.

munionem, remissionem peccatorum, carnis gloriosam resurrectionem, et vitam aeternam.

25. Interro. Quid inde consolationis haberi potest?

Respon. Primum quod omnes in hoc tali coetu constituti certi sunt ex verbi divini promissionibus ¹⁾, omnia Christi Domini beneficia ad se perinde atque ad alios sanctos omnes in coelo et in terra pertinere. Deinde quod certa fiducia semper obtinent indubitata omnium peccatorum suorum remissionem in omni sua per nomen Christi instituta invocatione ²⁾. Postremo quod, etsi se in mundo hoc contemptos atque invisos modis omnibus esse videant, certi sunt (177) tamen, se gloriose olim in suis corporibus resurrecturos esse ³⁾, et quidem non ad ullam deinceps condemnationem, quemadmodum impii et Christo adversarii homines, sed ad vitam et gloriam aeternam ⁴⁾.

26. Interro. Suntne ullae externae huius talis coetus Ecclesiastici notae, per quas haec Christi Ecclesia agnosci atque ab aliis hominum coetibus discerni possit?

Respon. Tribus praecipuis notis insignitam vult esse Christus Dominus suam Ecclesiam, ut ab aliis hominum coetibus discernatur: nempe ministerio verbi, ministerio Sacramentorum et usu Ecclesiasticae disciplinae, quae quidem ab invicem inter sese ita propendent, ut aliud sine alio plene observari non possit.

27. Interro. Quibus in rebus potissimum consistit verbi ministerium?

Respon. In legis divinae et Euangelii pura et fidei praedicatione.

28. Interro. Quid est lex?

Respon. Est aeterna divinae voluntatis, Decalogo nobis patefacta, constitutio, quae nobis ostendit, quid nos vel facere vel vitare oporteat, simulque etiam condemnat omnes, qui illam ad plenum praestare (178) non possunt ⁵⁾.

29. Interro. Quid est Euangelium?

Respon. Est laetum nuncium de certa peccatorum remissione per meritum summi nostri Pontificis Christi Iesu, quatenus per carnis nostrae adnatam nobis infirmitatem legi Dei satisfacere non valeamus ⁶⁾.

30. Interro. Quid sunt Sacramenta Ecclesiae Christi?

Respon. Sunt institutae a Christo Domino certae actiones sacrae (veluti verbi appendices quaedam) certis ceremoniis praescriptae, quae sub signorum visibilium involucro nobis ob oculos quodammodo ponunt, nos per meritum duntaxat mortis Christi habere veram et plenam omnium peccatorum nostrorum remissionem.

¹⁾ Gal. 3. Col. 3. ²⁾ Ioan. 1, 2. Heb. 7. ³⁾ 2 Cor. 4. Ioan. 5, 6. 1 Cor. 15.

⁴⁾ Phil. 3. Dan. 9. Matth. 25. Act. 24. ⁵⁾ Deut. 27. Lev. 26. Gal. 3.

⁶⁾ Luc. 2. Rom. 3. Eph. 2. Col. 2. Heb. 7, 10.

31. Interro. Quae sunt eiusmodi Sacramenta?

Respon. Duo, Baptismus et Coena Domini.

32. Interro. Quid est Baptismus?

Respon. Baptismus est sacra Dei institutio, iuxta quam omnia Ecclesiae membra sive in infantia sive in adulta aetate aqua baptizari debent in nomen Dei Patris et Filii et Spiritus sancti ¹⁾. (179)

33. Interro. Quam consolationem adfert Baptismi usus in Ecclesia Christi?

Respon. Primum obsignatur Ecclesia tota in fide certissima emundationis suae per sanguinem Christi: nempe omnia sua membra tam certo munda atque abluta esse sanguine Christi, quam certo aqua illa baptizari videt. Deinde baptizatus quisque, posteaquam suum et Christi Baptismum unum eundemque esse intelligit, credit verba illa, ad Christum a Patre Deo post eius Baptismum dicta, ad se etiam in Christo ipso pertinere ²⁾. Nempe quod sit dilectus Dei Patris filius, qui nihil unquam possit ab illo per nomen Christi petere, quod non certo sit impetraturus, potissimum autem peccatorum remissionem et vitam aeternam ³⁾.

34. Interro. Quid praeterca utilitatis adfert Baptismi usus in Ecclesia Christi?

Respon. Admonet nos, quoties illum intuemur, nostri officii nostraeque gratitudinis erga Deam. Ne videlicet emundationem nostri illam, per sanguinem Christi factam, flagitiis deinceps nostris contaminemus, sed per assiduam carnis nostrae et eius concupiscentiae mortificatio-(180)nem in vitae novitate pro summa virili nostra ambulare studeamus ⁴⁾.

35. Interro. Quid est Coena Domini?

Respon. Coena Domini est Christi Domini institutio, in qua per panis et poculi Coenae participationem salutaris ipsius mors visibiliter suo modo annunciat ⁵⁾.

36. Interro. Quomodo?

Respon. Panis fractio testatur, corpus Christi Domini pro nobis fractum ac in mortem traditum esse, et poculum testatur, sanguinem Christi in morte ipsius pro nobis effusum esse in remissionem peccatorum nostrorum.

37. Interro. Quid consolationis adfert Coenae usus in Ecclesia Christi?

Respon. Quod propter traditum in mortem sacrosanctum corpus Christi et fusum ipsius innocentissimum sanguinem ⁶⁾, certissimam ha-

¹⁾ Ioan. 3. 4. Matth. 28. Marc. 16. Eph. 5. ²⁾ Matth. 3. Marc. 1. Luc. 3.

³⁾ 1 Ioan. 2. Heb. 7. ⁴⁾ Rom. 6. ⁵⁾ Matth. 28. Marc. 14. Luc. 22. 1 Cor. 11.

⁶⁾ Heb. 7. Ioan. 9.

beamus peccatorum omnium remissionem, et quod Coenae Domini-
caae testimonio pascamur ad vitam aeternam, donata nobis gratuito
eius ipsius corporis et sanguinis Christi communione, dum de pane
et poculo Coenae participamus, quemadmodum quotidiano cibo et (181)
potu corpora hic nostra iuxta cursum naturae sustentantur.

38. Interro. Quid adfert praeterea utilitatis Coenae Dominicae usus
in Ecclesia Christi?

Respon. Admonet nos nostri officii nostraeque gratitudinis erga
Deum, ne quomodo dignitatem corporis et sanguinis Christi, cui
participamus, in nobis profanemus, sed nostram pro tanto beneficio
gratitudinem vitae nostrae innovatione et charitatis erga omnes offi-
ciis contestari et declarare conemur, ad quam sane utranque rem plu-
rimum conducit disciplinae Ecclesiasticae usus.

39. Interro. Quid est Ecclesiastica disciplina?

Respon. Est Christi Domini institutio ¹⁾, iuxta quam unusquisque
in Ecclesia alius alium ex verbo Dei in fraterna charitate admonere
aliusque ab alio admonitionem accipere debet ²⁾, et qui neutrum ho-
rum animo pertinaci velit facere, ut in Ecclesia, observatis admoni-
tionum gradibus, ne feratur.

40. Interro. An vero gladii ministerium in parte disciplinae Eccle-
siasticae positum (182) sit in Ecclesia Christi?

Respon. Etiam omnino, sed in ea disciplinae parte positum est
gladii ministerium, quae non ad verbi Ministros pertinet, sed ad Ma-
gistratum, qui et ipse Dei minister est in Ecclesia et non frustra
gladium gestat ³⁾.

41. Interro. Est igitur Magistratus minister gladii in Ecclesia
Christi, perinde atque Doctores ac Pastores sunt verbi Divini Ministri, ut
quemadmodum isti flagitia omnia verbi Divini autoritate ex Ecclesia
profligare debent iuxta disciplinae Apostolicae usum, ita Magistratus
quoque per gladii ministerium illa puniat et publicam tranquillitatem
cum omni pietate coniunctam tueatur ⁴⁾?

Respon. Ita prorsus. Docemur enim Magistratui gladium a Do-
mino tradi ad laudem bonorum et ad metum ac vindictam facinoro-
rorum ⁵⁾.

42. Interro. Num vero omnes illi sunt revera filii Dei, qui sese ad
hunc modum externae Christi Ecclesiae adiunxerunt?

Respon. Haudquaquam. Sunt enim plurimi hypocritae et semper
fuerunt (183) in Ecclesia ⁶⁾, sed illi demum sunt vere filii Dei et viva
Ecclesiae membra, qui fide non ficta aut simulata in Ecclesia ver-

¹⁾ Matth. 18.

²⁾ 1 Cor. 5.

³⁾ Rom. 13.

⁴⁾ 1 Tim. 2.

⁵⁾ Rom. 13. 1 Pet. 2.

⁶⁾ Matth. 13.

santur, Deumque assidue precantur pro perpetuis incrementis fidei et pietatis.

43. Interro. Quomodo precari debemus in nostris necessitatibus?

Respon. Ad eum potissimum modum, quem Christus Dominus Apostolis suis et proinde nobis quoque omnibus praescripsit Matth. 6, nempe: Pater noster etc. *Hic recitatur precatio Dominica.*

44. Interro. Quidnam petimus a Deo hac tali precatioe?

Respon. Primum, ut quae ad promovendam Dei regni sui gloriam potissimum videntur pertinere, ea omnia assidua sua incrementa sumant, ac rursum extirpentur atque aboleantur, quae illam remorantur aut impediunt quoquo modo Divinaeque eius voluntati adversantur. Deinde auxilium ac subsidium postulamus in omni animae et corporis nostri necessitate, cui perpetuo subiaceamus. Postremo adversus dolos ac tyrannidem Satanae malaque omnia nobis impendentia opera supplices imploramus. (184)

45. Interro. Quid sibi vult vox illa ad finem precatiois addita: Amen?

Respon. Perinde est ac si dicamus: Ita fiat. Docet autem Deum solum esse, qui haec quae petimus omnia nobis largiri et possit, ut omnipotens Dominus, et velit, ut Pater clementissimus. Et simul testatur, nos tam certa fiducia autore Spiritu sancto persuasos esse, quod in nostra tali precatioe a Patre Deo propter unigenitum suum filium proculdubio exaudiamur ¹⁾).

Haec ita ab omnibus exiguntur, qui se nostris Ecclesiis adiungere Sacramentisque nostris participare nobiscum volunt, etsi qui non satis commode ad ea respondere possunt, non reiciuntur quidem a coetu nostro, sed tempus illis praescribitur, intra quod haec melius ediscant, ac tum demum denuo explorantur, donec ad praedicta utcumque respondere possint.

Si qui vero sic satis apte ad praedicta respondeant, rogantur, num aliqua adhuc in parte doctrinae nostrae haereant, et, si quae proferant, explicantur approbanturque eis omnia, in quibus sibi haerere videntur. Si vero nihil proferant, tum Minister totius Ecclesiae nomine ab illis quaerit: pri-(185)mum, num statuerint in corde suo adhaerere ex animo doctrinae Euangelii Christi pro summa virili sua, quatenus id per suam infirmitatem praestare possint, vitamque deinceps suam etiam iuxta eandem ipsam doctrinam instituere, neglecto mundo hoc cum omnibus illecebris ac pompis ipsius. Deinde, velintne ultro ac sponte sua Ecclesiasticae sese disciplinae iuxta

¹⁾ Ioan. 16.

verbum Dei subiicere. Postremo, velintne omnia dissidia, si quae ullo modo cum aliis habeant, ex animo remittere omnesque occasiones Christianas quaerere, ut omnino componantur, si id ullo modo fieri possit.

Respondent singuli: „Etiam.”

Tum demum vero nomina illorum libro ad id peculiariter ordinato inscribuntur, adnotato simul loco habitationis ipsorum, ut facile, si quando sit opus, inveniri ac in vita praeterea ac conversatione ipsorum a tota Ecclesia observari possint, atque ita recipiantur in societatem Ecclesiasticam et ad Coenae usum tandem etiam admittantur.

Catalogus vero omnium nostrorum in nostris Ecclesiis per paroecias urbis distinctus est, ut Pastores paroeciarum An-(186)glicarum de numero nostrorum, qui in ipsorum paroeciis habitant, admoneri possint. Sunt enim hic plurimi Peregrini, neque confluere etiamnum cessant, qui aut Papisticae adhuc superstitioni addicti, aut variis alioqui sectis infecti, aut etiam Epicuraci prorsus homines, et Dei et omnis religionis contemptores nullis sese Ecclesiis adiungunt, atque sub fuce nostrarum Ecclesiarum Ministros Ecclesiarum Anglicarum fallunt, et sectas interim suas passim alunt. Ut igitur talium impostorum dolis occurreremus, et ne Ministri Anglicarum Ecclesiarum praetextu nostrarum Ecclesiarum ullo modo fallerentur, catalogum nostrorum omnium, qui in nostris sunt Ecclesiis, per paroecias urbis digestum habemus, ut singulos paroecos, de nostris omnibus in ipsorum paroeciis habitantibus, quotiescunque id postulant, certiores facere possimus, illique in omnes Peregrinos, qui in nostro Catalogo non habentur, inquirere pro debito officioque suo possint.

Atque haec nostra est ratio admittendi Peregrinos omnes in nostras Ecclesias, qui se istis adiungere volunt, quorum etiam ita iam admissorum curam sedulam habemus-(187)mus. Aliorum vero peregrinorum omnium cura pertinet, non ad nos, sed paroeciarum urbis Ministros et Pastores. Nos enim nostrorum, ut dictum est, duntaxat curam habemus.

Quodsi post factam illam primam Coenae Dominicae denunciationem nemo sese recens, aut Ecclesiis nostris adiungere, aut ex adolescentibus Ecclesiae ad Coenam admitti postulet, tum nihilominus intra quindecim dies illos praedictos admonitio semper ad eos, qui sunt in Ecclesia, habetur post pomeridianam quamlibet concionem de nostri ipsorum exploratione, ad hunc modum.

Consident una Ministri et Seniores omnes in totius Ecclesiae conspectu, et, quemadmodum in superioribus recensuimus, Ecclesiam nostram, propterea quod per totam urbem dispersa sit, in tres partes

distinctam esse, ita pars quaeque Ecclesiae per suas vices admonitioni huic adesse iubetur, ut, qui in ea Ecclesiae parte censentur, quae adesse iubetur, et admonitionem ipsam audiant et nomina demum sua omnes in novum catalogum conscribi sinant. (188)

Admonitionem porro facit Minister aut Seniorum aliquis in hanc sententiam.

Primum monetur Ecclesia, ut quisque sit diligens circa sui ipsius probationem, quemadmodum nostri probatio in prima admonitione circa Coenae denunciationem explicata habetur, utque, collocata in Christum omni fiducia, peccata quisque sua agnoscat ac deploret, et in animo suo proponat seriam vitae suae emendationem.

Deinde monentur omnes ad reconciliationem cum proximis suis sive eos ipsi laeserunt, sive etiam ab ipsis sint laesi. Ut videlicet et veniam ab iis quos laeserunt petant, positis privatis affectibus omnibus, et illis etiam condonent culpam ipsorum, a quibus sibi laesi esse videntur.

Postremo monentur omnes de observando diligenter inter sese usu Ecclesiasticae disciplinae. Nempe ut si quis fratrem suum non recto pede incedere videat, sive in verbo, sive in vitae conversatione, illum ex verbo Dei admoneat, et, si admonitiones suas contemni videat, gradus admonitionum a Christo praescriptos observet. Quibus si se nihil adhuc proficere posse videt, ut istiusmodi contemptores admo- (189) nitionum ad Ministros et Seniores Ecclesiae adferat. Hoc enim esse officium omnium in Ecclesia, si ad Coenam Domini indigne accedere nolint. Et, qui hac in parte negligentiores fuerint, ut culpam hic suam agnoscant, deincepsque ita negligentes esse non pergant.

Facta istiusmodi admonitione, iubentur qui adsunt ordine suo omnes ad Ministros et Seniores Ecclesiae, alii post alios, accedere, ut nomina omnium, qui Coenae Dominicae participare volunt, denuo adnotentur. Ibi vero Seniores singulos observant, et quos aut admonitione aliqua, aut consolatione, aut etiam reprehensione opus habere norunt, eos modeste ac graviter admonent, consolantur, aut reprehendunt, neque prius nomen cuiusque adnotatur, quam per Seniores omnes approbetur. Quodsi quis privata eaque longiore admonitione opus habere videatur, aut alicubi alioqui in doctrina ita haereat, ut paucis instrui non possit, tum huic tali tempus constituitur, ut aliquem Ministrorum aut Seniorum ante Coenae administrationem conveniat, aut simul ad omnes Ministros et Seniores in coetibus ipsorum vocatur, siquidem id (190) res postulare videtur.

Seniores autem Ecclesiae saeduli sunt toto interea tempore in inquirendis et componendis in tota Ecclesia dissidiis et in corripiendis

item atque ad resipiscentiam revocandis contemptoribus omnibus privatarum admonitionum, si qui sint ad illos hoc nomine delati, priusquam ad excommunicationem perveniatur.

Estque haec talis cura Ecclesiae valde utilis et plane necessaria, id quod nos indies magis ac magis experimur. Continet enim in officio et Ministros Ecclesiae omnes et totam vicissim Ecclesiam, facitque ut magna familiaritas inter Ministros et Ecclesiam totam incatur et omnia Ecclesiae incrementa aut decremента semper ob oculos Ministrorum ac Seniorum Ecclesiae ponit.

Quid pridie Coenae fiat.

Pridie Coenae convocatur Ecclesia ad horam pomeridianam secundam illicque concio publica rursus de Coena Domini habetur. Priusquam autem concio incipiat, conveniunt una Ministri et Seniores omnes, atque inter se inquirunt, num quis sit in Ecclesia, qui iustam aliquam ob causam a Coena Domini publice arceri debeat, sive suppresso adhuc, sive etiam addito illius nomine, pro eo ac observati antea admonitionum gradus postulare videntur. Fit enim ut a Coena arceantur, quorum flagitia Ministris duntaxat ac Senioribus Ecclesiae cognita sint, sic ut flagitia quidem illorum Ecclesiae indicari nonnumquam oporteat, suppresso tamen adhuc eorum nomine, si quomodo forte, flagitio quidem indicato, nomine autem auctoris suppresso, ad resipiscentiam is reduci possit, priusquam nomen eius traducatur.

Quodsi qui tales sint, qui a Coena Domini, ut est dictum, arceri debeant, indicantur Ministro illi, qui est concionem habiturus, ut huius admoneatur Ecclesia, sive flagitia sola sine auctorum nomine, sive etiam addito nomine debeant indicari.

In ipsa vero pridiana ante Coenae usum concione summatim ea repetuntur, quae quartodecimo antea die dicta fuerant circa primam Coenae administrandae denunciationem, de nostri videlicet vera ac salutari exploratione. Et ostenditur, illa omnia nobis ipsa etiam Coenae actione *συμβολικῶς* designari, ad hunc modum.

Argumentum pridiana ante Coenae Dominicae usum publicaeque admonitionis.

Primum monetur tota Ecclesia, ut se quisque diligenter ac serio exploret, num in corde suo vere et sine ulla hypocrisi statuatur Deum, Dominum nostrum esse, qui legis suae plenam atque absolutam obedientiam omnino requirat, et esse pariter iustissimum etiam iudicem,

qui omnem nostram puniat inobedientiam iuxta aeternum atque immutabile decretum suae sanctissimae voluntatis. Nemp̄e ut eam nostram inobedientiam, quae a contumaci prorsusque rebeli ac destinato omnino contemptu Dei provenit aeterna nostri condemnatione plectat. Quae vero ab adnata nobis infirmitate proficiscitur, sub quam alioqui omnes primi parentis nostri peccato conclusi sumus, eam sane in Christum Dominum translata, innocentissimo e-(193)ius sanguine etiam expiatam modis omnibus esse velit. Et proinde esse servatorem nostrum beneficentissimum, ut, etsi nos omnes ad gloriam Divini sui nominis sub peccatum concluderit, nolit tamen interea mortem peccatoris, sed potius ut respiscat et vivat, quemadmodum per Prophetam testatur ¹⁾).

Deinde monetur Ecclesia, ut nos ipsos etiam exploremus, posteaquam eiusmodi iam testimonium de Deo Optimo Maximo intra nos ipsi vere sentimus, num in corde nostro etiam vere et ex animo profiteamur, nos plane peccatores et aliud nihil omnino quam peccatores esse: an vero ulla adhuc meritorum nostrorum nostraeque qualiscunque dignitatis opinione in nostro animo intra nos quoquomodo titillemur.

Postremo monetur Ecclesia, ut nos ipsos exploremus, posteaquam nos aliud nihil quam peccatores esse agnovimus, atque hoc nomine nos ipsos morte aeterna dignos esse iudicavimus. Num interim certam aliquam fiduciam nihilominus, non equidem in nobis ullave parte nostri, sed in Dei illa plena consolationis promissione, intra nos ipsi in corde nostro sentiamus. (194) Quod ipse videlicet vere nolit mortem peccatoris pro sua ineffabili misericordia, sed potius ut respiscat et vivat. Eam porro suam promissionem cum non alibi praestiterit Deus, quam in unigenito suo filio Christo Iesu, non alibi nos etiam fiduciam nostram de hac Dei promissione explorare intra nos possumus, aut facilius, aut etiam certius, quam in accurata ac diligenti beneficiorum a Christo Domino in nos collatorum reputatione. In Christo namque Domino solo omnes salutis nostrae promissiones suum Amen suumque Etiam obtinuerunt atque in aeternum obtinebunt²⁾). Et hic est unicus ille animarum nostrarum cibus; in quo nobis Pater Deus omnes suas promissiones omnemque adeo nostram salutem ab aeterno obsignavit, translata in ipsum videlicet tota peccati nostri, sanguine suo innocentissimo expiati, condemnatione. Ad hanc talem igitur fiduciae nostrae in Divina illa promissione explorationem excitatur Ecclesia per accuratam seriamque ac diligentem beneficiorum Christi reputationem.

¹⁾ Ezech. 18.

²⁾ 2 Cor. 1.

Docetur praeterea Ecclesia, haec nobis omnia designari ipsa Coenae actione, si il-(195)lius mysteria paulo diligentius observemus.

Primum enim quatenus panis in Coena fractio poculique propinatio symbolo nobis suo adumbrat corporis Christi passionem, quod pro nobis fractum est, et sanguinis sui in morte sua effusionem, hactenus sane panis illa fractio et poculi propinatio adumbrant nobis testanturque et designant suoque quodam modo visibiliter annunciant Deum Dominum pariter ac Iudicem nostrum omnium esse, qui nostram omnino requirat obedientiam et inobedientem contra puniat iuxta decretum aeternum suae sanctissimae voluntatis. Quorsum enim morti ita atroci filium suum destinasset Deus, si non iudex esset, qui nostram in filio suo inobedientiam puniret? Aut quorsum nostram in Christo puniret inobedientiam, si non suam in nobis obedientiam, ut Dominus noster, requireret? Perspicuum esse igitur, necessariam esse nostri explorationem circa Coenae usum, num Deum Dominum pariter ac iudicem esse credamus, nisi indigne Coenam ipsam adire velimus.

Deinde, quatenus eadem ipsa panis fractio in Coena et poculi propinatio symbo-(196)la sunt fracti pro nobis corporis et fusi sanguinis Christi, Christusque Dominus (quantus erat) corpore simul et anima omni ex parte pro nobis passus est, hactenus sane et nos toto nostro corpore et tota nostra anima cum omnibus illius potentiis dotibus atque ornamentis morti aeternae, quod in nobis est, subiecti sumus et proinde aliud nihil quam peccatores. Peccati enim stipendium est mors ipsa, cui equidem ea parte subiecti non essemus, qua non essemus aliquo etiam minimo modo peccatores. Christum porro totum iuxta carnem corpore videlicet et anima mortuum esse docemur Coenae testimonio: docemur ergo simul etiam Coenae ipsius testimonio, nos omnes aliud nihil esse, quod in nobis est, quam deploratos prorsus peccatores, et proinde nostri quoque hac in parte explorationem necessariam esse, ut digne Coenae Dominicae participemus.

Postremo, quatenus panis ille in Coena Dominica fractus, poculum item propinatum nobis Christi nomine exhibetur atque per nos accipitur editur ac bibitur, illaque panis et poculi exhibitio acceptio et participatio symbola sunt nostrae societatis (197) cum Christo Domino in corpore ipsius, pro nobis in mortem tradito, et sanguine ipsius, pro nobis in morte sua effuso, per donatam nobis ab illo gratuito omnis meriti omnisque gloriae suae communionem, — hactenus sane panis illa iam fracti poculique propinati exhibitio perceptio et participatio, nobis adumbrant attestantur designant ac visibiliter suo symbolo annunciant verissimam esse divinam illam promissionem:

„Nolo mortem peccatoris, sed potius ut respiscat et vivat,” ipseque adeo Spiritus sanctus, perpetuus alioqui glorificator ac testis Christi in omni sua institutione, sub hac tali panis ac poculi participatione obsignat nostros animos divino afflatu suo in fide eius ipsius promissionis, ut quod pro nostra infirmitate credimus, id firmiter etiam impressum cordibus nostris teneamus. Unde demum facile est videre, quam sit necessaria nostri ipsorum exploratio in fide divinae illius promissionis: Nolo mortem peccatoris, circa Coenae Dominicae usum, idque per diligentem beneficiorum Christi reputationem, quae quidem Spiritum sanctum autorem suum habeat. Circa nostri igitur in fide ve-(198)ra explorationem autorem imprimis nostrae fidei intueri oportet, nempe, num animum nostrum ad fidendum divinae promissioni autore sancto illo adorandoque Spiritu, teste perpetuo et glorificatore Christi, an vero impostore illo Spiritu, qui se in lucis Spiritum transfigurare conatur, aut etiam carnis nostrae affectu, per rationis nostrae iudicium recitato, commoveri sentiamus. Porro Spiritus sanctus ita nos vult affectos esse proculdubio, ut ipsemet perpetuo affectus est, nempe ut extra Christum arguamus atque accusemus mundum universum et quidquid in illo est, ac proinde nos ipsos etiam, — Christi vero solius testes ac glorificatores simus, dum doctrinam ipsius et oris nostri confessione et verae pietatis studio et vitae totius innovatione profiteamur. Quare, si nos intra nos ipsos in vera promissionum divinarum fide explorare volumus, si item certo esse volumus, num Spiritu sancto autore ad reputationem beneficiorum Christi excitemur, hunc talem affectum in corde nostro perquirere debemus. Nempe ut vere et ex animo nobis mundus hic totus et, quidquid in illo est, ita displiceat, et (199) proinde nos quoque ipsi nobis ita displiceamus extra Christum, ut et mundum totum et nos ipsos aliud nihil quam accusemus atque arguamus, — Christum vero solum et vita et doctrina nostra perpetuo glorificare pro summa virili nostra studeamus. Sic enim explorata atque reperta etiam in corde nostro fide nostra et Coenae Dominicae digne participabimus et fructum olim proculdubio nostrae cum Christo communionis, in cuius fide Coenae usu obsignamur, in coelesti gloria sentiemus.

Absoluta ad hunc modum concione et recitatis consuetis precibus, priusquam Psalmus extremus canatur, Ecclesiastes, pro eo ac ex reliquis Ministris et Senioribus Ecclesiae intellexit, denunciari, quinam sint a Coenae usu arcendi, si quos arcendos esse constet, sive flagitiis tantum indicatis, sive nominibus etiam autorum additis, quemadmodum antea paulo expositum habetur.

Addit praeterea hanc talem denunciationem non alio consilio fieri, quam ut facinorosi illi homines publica istiusmodi reprehensione et

pudefactione ad resipiscentiam revocentur, aut, nisi resipiscant, tandem (200) cum publico Ecclesiae luctu excommunicentur.

Si vero nemo sit, qui a Coenae usu Seniorum iudicio arceri debeat, Ecclesiastes, priusquam Psalmus extremus decantetur, aget hoc nomine gratias Deo et precabitur, ut id ita perpetuum in Ecclesia esse possit. Admonet tamen de hypocrisi totam Ecclesiam, ut sibi quisque ab illa caveat. Nihil enim prodesse hypocritis, quod ad Coenae usum iudicio Ministrorum Ecclesiae admittantur. Illi namque non norunt, quid in homine lateat, sed iuxta id duntaxat, quod audiunt et vident, iudicant. At vero Deum non effugient hypocritae, qui omnia, quae sunt in homine, penitus novit et hypocritas a regno suo exclusurum se esse testatur. Oportere quidem tritico semper hic in vita hac admixtas esse paleas, sed ad extremum paleas reiici omnes, solum autem triticum in horreum reponi.

Atque ita finitis istiusmodi admonitionibus canitur Psalmus aliquis Ecclesiaeque demum demittitur in pace cum benedictione et pauperum commendatione, quemadmodum in superioribus est dictum. (201)

Quae ipso Coenae Dominicae die fiant.

Et ipso die, quo Coena Domini administrari debet, priusquam conveniat Ecclesia, mensa, quae est in totius Ecclesiae prospectu, panno lineo mundo insternitur tota, in cuius meditullio quatuor vitra circum tres lances stanneas circumponuntur. In una vero trium illarum lancium cibarius panis albus in usum Coenae reponitur ac mundo linteo contegitur. Duae vero lances minores ab utroque maioris lancis, in qua panis repositus est, latere ponuntur vacuae, ut in illas postea in ipso Coenae usu panis fractus per Ministrum reponatur et ad mensae demum finem utrinque in cibum his, qui accumbunt, protrudatur. Mensa porro ad hunc modum instructa, convenit Ecclesia circa horam octavam matutinam, Ministrique ac Seniores et Diaconi omnes iuxta suos ordines consident eo loco, ubi mensa instructa habetur, ut a tota Ecclesia conspici possint. Tum demum vero suggestum conscendit unus ex Ministris et publicam orditur concionem, in qua expo-(202)nit, quidnam potissimum nobis sit considerandum in sacra Coenae Dominicae actione, posteaquam nos iam, ut antea dictum est, exploravimus, tam in Dei nostrique pariter cognitione, quam etiam in fidei nostrae intra nos ipsos investigatione, ad hunc modum.

Argumentum concionis, quae ipso die Coenae habetur, ante eius administrationem.

Monetur Ecclesia, Coenam Domini non esse nudam otiosamve aut theatricam ullam actionem, sed esse divinam in Christi Ecclesia institutionem, salutarem omnibus, qui mentem ac voluntatem Christi Domini in illa iuxta doctrinam ipsius observare volunt. Mentem vero ac voluntatem Christi potissimum observari, si veram rationem et signi in Coena, quod in sensus nostros incurrit, et mysterii, quod adumbratur signo visibili, et finem item, propter quem Coena haec sit potissimum instituta, in ipsiusmet Christi Domini verbis intuemur. (203) Signum porro esse in Coena Dominica, non equidem panem aut vinum ipsum, sed totam illam externam, suis interim partibus constantem, Coenae formam ceremoniam atque actionem, nempe institutam a Christo Domino panis et poculi certa ceremonia participationem. Mysterium vero Coenae Dominicae esse id, quod nobis per institutam panis ac poculi istiusmodi participationem adumbratur, nempe veram ac salutarem piis omnibus cum Christo Domino nostram in corpore et sanguine ipsius communionem.

Finem autem Coenae Dominicae esse eum, quem Christus ipsemet verbis suis nobis commendat, nempe sui et mortis suae rememorationem. Haec sane omnia nobis diligenter observanda esse, si vim dignitatem ac fructum Coenae Dominicae recte considerare velimus. Primum igitur de signo Coenae Ecclesia monetur.

De signo Coenae Dominicae.

Signum Coenae Dominicae esse docetur, non panis aut vinum ipsum, ut iam diximus, quod ad substantiam quidem illorum at-(204) tinet, sed instituta a Christo Domino peculiari quadam ceremonia panis et vini participatio. De actione enim tota mandatum extat: "Hoc facite," in quo omne alioqui pondus Dominicae institutionis consistit, quod ad panis ipsam aut vini substantiam referri non potest. Ad eundem vero modum in aliis etiam Sacramentis omnibus, non res, quae actioni adhibentur, sed institutam a Deo externam actionem, signum Sacramenti esse videmus. Ita in circumcisionis Sacramento signum erat, non cultellus ipse, non praeputium, neque res ulla, quae actioni illi adhibebatur, sed Divini cum Abrahamo et eius familia foederis signum erat actio ipsa a Deo instituta, nempe praeputii cultello adhibito amputatio. Ita et in Paschali olim Coena Divinae erga Israellem benevolentiae signum erat, non agnellina caro ipsa, quod ad substantiam eius attinet, sed imperata a Deo illius

mactatio, postium sanguine eius cruentatio et praescriptus certa ceremonia esus illius. Ita et in Baptismo nostrae in sanguine Christi emundationis signum est, non sane aquae substantia ipsa, sive sit fluens, sive in vase quocunque (205) reposita, sed instituta per Christum in aqua tinctio, quae quidem fiat in nomen Patris, Filii et Spiritus sancti, quemadmodum id circa Baptismi explicationem clarius expositum habetur.

Constat autem hoc Coenae Dominicae signum certis suis partibus, nempe iis omnibus, quae Christum Dominum cum suis Apostolis tunc egisse nobisque, ut se imitemur, praecipisse Evangelistarum et Pauli testimonio videmus. Sic ut quod Christus Dominus egit, Minister Ecclesiae, qui eius locum in ministerio suo obtinet, in Coenae usu faciat, ac convivae rursus id etiam faciant, quod Apostoli, Christi Domini in Coena sua convivae, fecerunt. Partes signi igitur in ipso Ministri opere sunt circa Coenae usum: panis et poculi in manus Ministri sumptio, gratiarum actio, panis fractio, poculi propinatio, horum utrorumque in cibum ac potum convivarum exhibitio sive distributio cum testificatione de tradito in mortem pro nobis corpore et fuso item sanguine Christi. In ipso vero convivarum opere partes signi sunt: accubitus ad mensam Dominicam, panis et poculi e Ministri manibus sumptio et (206) eorum participatio. Haec tota, inquam, actio ac ceremonia tam in Ministri, quam in convivarum opere posita, est signum Coenae Dominicae, ad cuius observationem mandato illo Dominico *hoc facite* commonemur.

Et sane danda est opera piis omnibus, imprimis vero Ministris ac gubernatoribus Ecclesiarum, ne ulla signi huius pars in Coenae Dominicae usu praetermittatur, tum propter mandatum hoc atque institutionem Christi, quae sine illius indignitate mutari non potest, tum propter signi ipsius mysterium, quod nobis singulis eius partibus insigniter commendatur. Est tamen nobis interim etiam observandum discrimen quoddam inter ipsas signi partes. Nempe ut sciamus, quasnam necessario omnino urgendas, quas item non usque adeo necessario requirendas esse, statuere debeamus, praesertim si, quae ita sint abolitae, sive temporum iniuria, sive tyrannide Antichristiana, ut subito ac repente cum pace Ecclesiae revocari non possint. Discrimen autem hoc constitui oportet ex mysterii, quod Coenae usu adumbratur, consideratione, quatenus videlicet aliqua partium illud expressius nobis ac significantius designetur, (207) ut intelligamus Coenae Dominicae usum ideo nobis prorsus intermittendum non esse, quod omnes ac singulas signi in illa partes observare, ut vellemus, non possimus, modo ne illae omitantur, in quibus praecipuum mysterii pondus consistit. Tametsi eos, qui omnes et singulas signi in

Coena Dominica partes observare cum pace Ecclesiae possunt et id facere nolunt, culpa haud dubie obscurati Coenae mysterii liberare non possimus. Iam vero de ipso Coenae Dominicae mysterio videamus.

De Coenae Dominicae mysterio et ad quem modum multis nominibus in Coenae usu commendetur.

Cum unus sit atque idem ab aeterno et in aeternum Deus, unum item atque idem illius nobiscum foedus aeternum, quatenus sane in utraque Ecclesia omnes Abrahae filii esse censemur, unus denique Dei et hominum mediator Deus pariter atque homo Christus Iesus, et una atque eadem omnium in ipso salutis ratio, — unum sane (208) atque idem sit etiam necesse est mysterium omnium Sacramentorum. Sed quemadmodum unum in genere Coenae Dominicae signum, externa, inquam, illius actio seu ceremonia, multis nihilominus partibus constat, quarum unaquaeque suum mysterium adumbrat, ita unum illud atque idem etiam omnium Sacramentorum mysterium suis quibusdam partibus constat. Non quod in partes ullas dividatur, sed quod multis nobis nominibus, veluti partibus quibusdam suis, divino beneficio commendetur. Sic ut in qualibet signi in Coena Dominica parte peculiaris semper aliqua mysterii Coenae commendatio ob oculos nostros symbolica adumbratione ponatur. Ita tamen, ut inter partes ipsas signi Coenae totius aliae aliis expressius significantiusque nobis mysterium ipsum designent ac repraesentent.

Unum porro illud atque idem omnium Sacramentorum mysterium, et proinde Coenae quoque Dominicae, est nostra cum Christo Domino gratuito nobis delata communio in corpore et sanguine ipsius, quae quidem etiam unicum est prorsusque solum medium salutis nostrae omnium, siquidem (209) illud destinato ac rebelli contemptu nostro ipsimet a nobis non propellamus. Neque vero nostra haec cum Christo Domino in corpore et sanguine ipsius communio tum primum coepit institui, cum Christus Dominus in Coena sua Apostolis suis panem ac poculum Coenae exhiberet, sed initium suum habet ante tempora aeterna, quatenus sane ante tempora aeterna in Christo Domino ad vitam aeternam electi atque in filios Dei iuxta Pauli doctrinam adoptati sumus ¹⁾. Eligi enim aut adoptari in Christo non potuimus, si non aliquam cum illo iam tum, in divina providentia, communionem habuissemus. Neque alia communio nostra cum Christo Domino habetur, quam ea, quae est in corpore et sanguine ipsius,

¹⁾ Eph. 1. 2 Tim. 1.

quatenus videlicet omnes unus atque idem homo in Christo, coram oculis Patris Dei esse censemur, quemadmodum Paulus docet ¹⁾). Haec autem ipsa communio nostra cum Christo perinde erat olim circumcisionis et coenae Paschalis mysterium, atque nunc est in Christi Ecclesia et Baptismi mysterium et Dominicae Coenae, etiamsi aliis atque aliis signis adumbraretur, nisi quod tum venturi adhuc Christi commu-(210)unio designabatur, nunc autem exhibiti adumbratur. Ita in circumcissione cruenta illa praeputii amputatio nostram cum Christo Domino communionem in corpore et sanguine ipsius adumbrabat, quatenus testabatur condemnationem nostram accisi praeputii simbolo in Christi corpore (quod carnis nostrae corpus futurum erat) amputandam esse cum propitiatoria sanguinis ipsius effusione. Ita et in agni Paschalis coena, agni mactatio, postium cruentatio ad plagae evitacionem, agni ipsius typicus esus adumbrabat suo simbolo nostrae atque illius iam tunc Ecclesiae communionem cum Christo in corpore et sanguine ipsius, quatenus sane et esus agni ipse communionem cum vero nostro agno Christo Domino et postium cruentatio in sanguine agni expiationem nostram per sanguinem Christi suo simbolo designabat. Ita vero et nunc in Baptismo nostro tinctio nostra in mortem Christi, adeoque in Christum ipsum, quemadmodum Paulus ait ²⁾), nostram nobis cum Christo Domino communionem proculdubio adumbrat. Alioqui sane in Christum baptizari non possemus, si non aliquam cum illo communionem in cor-(211)pore et sanguine ipsius haberemus.

Ad eundem modum igitur etiam eadem ipsa nostra cum Christo Domino communicio Coenae Dominicae usu adumbratur, quod ad externam illius actionem seu ceremoniam attinet, iuxta singulas partes ipsius, quemadmodum mox ostendemus.

Hoc autem communionis nostrae cum Christo mysterium potens atque efficax est, ut in aliis Sacramentis, ita in Coenae quoque Dominicae usu, exeritque vim suam proculdubio, si vera fide in nostris cordibus apprehendatur. Admonet nos nimirum omnes nostri vicissim erga Deum officii nostraeque gratitudinis erga illum pro tantis illius erga nos in Christo beneficiis, ne inter contemptores eius olim numeremur. Quatenus ergo Coenae Dominicae et aliorum Sacramentorum usu Ecclesia per fidem in sua cum Christo Domino communi-
one obsignatur, ac rursus quatenus obsignata ad hunc modum in nostris animis communicio haec nostri nos vicissim officii nostraeque erga Deum gratitudinis admonet, hactenus nos duo quaedam mysteria, seu duas mysterii unius partes no-(212)bis designari dicimus, in usu

¹⁾ Gal. 3.

²⁾ Rom. 6. Gal. 3.

et Coenae Dominicae et aliorum Sacramentorum, sic ut partim ob-
signemur Coenae usu in fide nostrae cum Christo communionis, par-
tium vero nostrae vicissim erga illum gratitudinis nostrique officii ad-
moneamur. Sive igitur duo quodammodo mysteria, obsignatorium
videlicet et admonitorium, sive duas unius mysterii partes esse dica-
mus in Coenae usu, perinde est, modo ut vim ac dignitatem Sacra-
mentorum in ipsorum mysterio recte observemus, intelligamusque
usum Sacramentorum non esse vanam otiosamque ac scenicam quan-
dam theatricamve actionem.

Iam ut praestantiora esse censentur, quae aliquam causarum ratio-
nem in se habere, quam quae veluti effecta quaedam esse videntur, ita
praestantius est etiam in Sacramentorum usu, dum in fide communi-
onis nostrae cum Christo Ecclesia tota obsignatur, quam dum vi eius
ipsius obsignationis suae vicissim gratitudinis sui que officii admo-
netur. Etenim sine certo in corde nostro per fidem testimonio nostrae
cum Christo Domino communionis nihil prodest omnino ea obser-
vasse omnia, quorum Coenae u-(213)su admonemur. Contra vero, si
certum in corde nostro testimonium obfirmari Coenae usu sentiamus,
nostrae cum Christo Domino communionis, sine maximo fructu id
fieri non potest, etiamsi ea, quorum admonemur, in declaranda nostra
gratitudine, non ita, ut debemus, omnia praestemus.

Sed et ea, quae ad obsignandam nostram cum Christo communi-
onem in Coenae actione pertinent, alia aliis praestantiora sunt, qua-
tenus aut alia aliis tacite includuntur, etiamsi nullis peculiaribus
symbolis adumbrentur, aut alia item aliis fini Coenae Dominicae, ad
quem est instituta, luculentius multo significantiusve subserviunt ac
respondent, quemadmodum circa finem Coenae Dominicae clarius ex-
ponetur. Iam quid* singulis signi Coenae Dominicae partibus in eius
mysterio iuxta partes illius nobis adumbretur, ordine suo videamus.

Primum igitur in his signi Coenae partibus, quae in Ministri opere
sunt positae, ipsa panis ac poculi in manus Ministri sumptio, prius-
quam aut panis frangatur aut poculum exhibeatur, designat nobis
ipsummet Christum Dominum solum esse et neminem praeterea alium,
qui nos omnes (214) ad salutarem hanc nostram secum communionem
vocare potuerit, atque eundem ipsum esse etiam, qui nos omnes ad
illam non vocaverit modo, sed etiam amatissime pro ineffabili sua
misericordia factus homo invitarit, ut ab illo solo tanquam unico
mediatore, pastore ac capite nostro et fidem veram in vita hac no-
stra et olim demum etiam fructum nostrae huius secum communi-
onis, vitam inquam aeternam, petendam nobis atque expectandam esse
intelligamus. Quare, dum in Coenae Dominicae administratione panem
ac poculum in Ministri manibus videmus, Christi Domini opus in

Ministri opere oculis fidei intueri debemus, et cogitare, quod a solo duntaxat Christo Domino, velut ex ipsius manibus, et fidei nostrae incrementa per Spiritum sanctum suum, et fructum olim etiam nostrae secum communionis certo atque indubitato expectare debeamus.

Deinde gratiarum actoria mysterii Coenae per Ministrum Euangelicis atque Apostolicis verbis commendatio, ante panis et poculi exhibitionem, refert nobis extremam illam Christi Domini in Coena sua gratiarum actionem, qua nobis ille ineffabilem (215) suam erga nos charitatem attestari dignatus est. Nimirum, etsi atrocissimam mortem mox iam pro nobis oppetere debuerit atque illius faciem velut ob oculos suos positam cerneret, summa tamen alacritate et sibi ipse et suis Apostolis nobisque sub illorum nomine omnibus gratulabatur, ac, mortem suam sui glorificationem esse affirmans, Deo Patri suo gratias agebat de completo iam salutaris suae oblationis pro nobis tempore, ut doceret nostram sibi vitam sua ipsius vita gratiorem multo fuisse, et, quanquam certus esset vitam nostram non potuisse nisi morte sua eaque et crudelissima et ignominiosissima redimi, magis tamen de reddita in se nobis vita nostra gaudebat et gratulabatur, gratiarum actionis suae testimonio, quam ut vel cruciatuum (quos iam mox sustinere nostra causa debebat) vel mortis etiam atrocissimae metu ullo perturbaretur, donec Coenam suam illam mysticam peregisset. Dum igitur Minister, sumpto in manus pane aut poculo Coenae, usum illius nobis verbis Apostolicis atque Euangelicis commendat, nos, aulita illa commendatione, Christum ipsummet in Ministro intueri quodammodo et extre-(216)mae suae illius in Coena sua gratiarum actionis meminisse debemus, atque immensum illum charitatis erga nos suae ardorem ita nobiscum in corde nostro reputare, ut omnem plane dubitationem de optima ipsius voluntate conservandi nos in donata nobis corporis et sanguinis communionem ex animis nostris eximamus. Praesertim cum ita sit nobis de illa gratulatus apud Patrem suum, ut ne vitae quidem suae aut cruciatuum etiam, quos iam mox sustinere debebat atque in prospectu suo quodammodo habebat, ullam omnino habuerit rationem.

Praeterea ipsa panis fractio et poculi, priusquam exhibeatur, propinatio multa nobis et in Deo Patre nostro et in Christo item Domino, denique et in nobis ipsis designat contestatur et adumbrat.

Primum enim testificatur (ut alias quoque dictum est), Deum esse Dominum pariter ac iudicem nostrum, qui suam in nobis requirat obedientiam et nostram pariter inobedientiam iusto suo iudicio puniat iuxta aeternum atque immutabile decretum suae Divinae voluntatis. Quorsum enim nostram puniret inobedientiam, si non mandatorum in nobis suorum obedientiam, ut Domi-(217)nus noster, re-

quireret? Aut quorsum ita atrociter nostram in filio suo inobedientiam punisset, si non pariter vere etiam iustus iudex esset? Deinde testificatur etiam de Patre Deo, illum servatorem quoque nostrum nihilominus esse, qui videlicet nostri misertus nostram condemnationem gratuito transtulerit in unigenitum suum filium illumque traderit loco nostro in mortem atrocissimam et sanguinem ipsius innocentissimum fundi voluerit ad nostri expiationem. Postremo testificatur et de filio ipso Dei Christo Domino, ipsum propter restituendam in se salutem nostram ultro ac sponte sua carni et sanguini nostro participasse atque ita demum et corpus suum sacrosanctum atrocissimis cruciatibus mortique ad extremum ignominiosissimae exposuisse et sanguinem suum innocentissimum fudisse ad nostri cum Patre suo reconciliationem.

De nobis vero testificatur panis illa fractio et poculi propinatio, in Coenae Dominicae usu, nos toto nostro corpore totaque nostra anima, quanti omnino sumus, aliud prorsus nihil esse, quam pecudes quasdam, quod in nobis est, morti iam alioqui et condemnationi aeternae destinatas, nisi (218) nos ab illa Christus Dominus pro gratuita sua in nos benignitate ac misericordia liberasset. Ut enim Christus Dominus totus prorsus corpore suo totaque sua anima (ut homo) ad extremam usque desperationem Divini adversus nostrum peccatum iudicii severitatem vitare non potuit, quatenus in se quidem omnem nostram recepit condemnationem, ita panis illa in Coenae usu fractio et poculi propinatio, dum hanc talem Divini iudicii severitatem in passione et morte Christi nobis adumbrat, simul quoque testatur omnino, in toto plane nostro corpore totaque nostra anima nihil prorsus esse, quantum in nobis est, quod non sit modis omnibus obnoxium aeternae morti et condemnationi, nedum ut ullis omnino meritis ullive qualicumque tandem dignitati aliquis omnino locus in nobis reliquus esse possit.

Postremo panis et poculi in cibum ac potum nostrum exhibitio seu distributio designat nobis immensam plane atque ineffabilem Christi Domini erga nos benignitatem et dilectionem, qui omne prorsus mortis suae meritum, in corpore suo perpessae, omnemque illius vim ac dignitatem gratuito nobis secum communem esse ve-(219)lit, nobis inquam, qui non solum huius nihil promeremur unquam, sed, mortem aeternam iamdudum promeriti, tota praeterea vita hic nostra etiam aliud nihil quam peccare perpetuo ex nobis ipsis et proinde illum quoque perpetuo offendere possimus. Haec porro huius tantae dilectionis Christi erga nos religiosa ac diligens reputatio, circa panis et poculi Coenae exhibitionem seu distributionem multo plus adfert consolationis afflictis omnibus conscientis et plus multo item pon-

deris habet ad obfirmandos nostros animos in certa salutis nostrae in Christo possessione per fidem, quam si nobis ipsam corporis et sanguinis Christi naturalis substantiam per Ministri manus sub ipso pane ac poculo Coenae porrigi contendamus, cum haec sane convivas Coenae Dominicae omnes de salute ipsorum, etiamsi illam statuamus, certos reddere non possit. Id quod Iudae alioqui proditoris et omnium illius similium exemplo manifesto docemur.

In ipso autem convivarum opere accubitus seu consessus eorum ad mensam Dominicam nobis designat. Primum pacem ac quietem longe optatissimam nostrae, in hac etiam vita iam, conscientiae in (220) Christo, etiamsi in nobis ipsi aliud nihil neque esse ullo modo possimus nisi peccatores. Quam equidem nostrae conscientiae pacem ac quietem retineri a nobis vult in corde nostro Christus Dominus adversus Satanæ ac mundi insultus omnes, quibus perpetuo obnoxii sumus. In me, inquit, pacem habebitis etc. Deinde designat nobis etiam gloriam ac dignitatem nostram, quam in regno Dei olim habituri sumus. Nempe, quod quemadmodum Christus Dominus conviviali nos ad mensam suam in Coena sua accubitu sub persona suorum Apostolorum dignatus est, ita et in regno olim Dei aeterno illi demum beatoque convivio ut coelestes convivae adhibendi simus, ut ad aeternam Divinae gloriae fruitionem una cum Abrahamo Isaaco et Iacobo tandem accumbamus inque aeterna deinceps regni Dei foelicitate consideremus.

Acceptio item in manus convivarum panis ac poculi Coenae a Christo Domino imperata designat, non modo immensam illam Christi Domini erga nos dilectionem, quam nobis sub panis ac poculi exhibitum in Coena symbolo declaravit, sed etiam (221) peculiarem nostri curam, ne tantum beneficium nobis per nostram diffidentiam imprudenter perire sinamus. Neque enim illi satis erat, et panem et poculum utcumque exhibuisse, sed voluit, ut utrumque Apostoli ex illius manibus acciperent atque ut id facerent praecepit. Vult nimirum, ut suum hoc beneficium nostris cordibus ita infigamus atque de illo intra nos ita certi simus, ut certi alioqui esse solemus, ea, quae in nostris ipsi manibus habemus, nostra proculdubio esse atque ad nos omnino pertinere. Deinde designat in nobis ipsis etiam panis haec et poculi Coenae in manus convivarum acceptio fidei nostrae certitudinem, quod adumbratum nobis Coenae usu nostrae cum Christo communionis mysterium certo ad nos pertinere credamus, vera alioqui et non simulata fide, quam ille in nobis mandati huius testimonio de pane et poculo per nos accipiendo requirit. Non quod fides nostra id per se efficiat, ut servemur, sed quod quisquis donum hoc nostrae secum communionis aut nolit ullo modo per contemptum

illius destinatum apprehendere, aut etiam hypocritica illud fide se, ut fallat Ecclesiam, apprehen-(222)disse fingat, is sane culpam omnem suae condemnationis, non certe in denegatam quoquo modo donum illud, sed in suum ipsius contemptum suamque hypocrisim, suo ipsius convictus iudicio, referre cogatur.

Participatio vero panis et poculi in Coenae usu, hoc est, panis esus et poculi potio ipsa, est veluti colophon quidam totius externae in Coena Dominica actionis, designatque nobis suo symbolo, tam ad nos pertinere nostramque adeo prorsus iam esse donatam nobis nostram cum Christo Domino in corpore et sanguine ipsius communionem, quam vere nostram esse alioqui certi sumus, quod ore ipsi nostro edimus ac bibimus transmissumque iam intra nos omnino habemus; tamque nos vere ac certo pasci ad vitam aeternam donata nobis gratuito nostra cum Christo Domino in corpore et sanguine ipsius communione, siquidem illam ore fidei nostrae apprehendamus, quam certo nos in vita hac panis ac vini usu pasci atque ali ex Divina ordinatione sentimus.

Haec sane omnia nobis adumbrantur externo Coenae Dominicae signo iuxta singulas partes illius ad fidei nostrae confir-(223)mationem in nostra cum Christo Domino communione, qua sola alioqui fit, ut omne meritum omnemque gloriam ac dignitatem mortis ac resurrectionis Christi nobis cum illo communem ipsius beneficio habeamus.

Quemadmodum autem diligenti horum omnium reputatione, quae nobis externo Coenae Dominicae signo adumbrantur, obfirmamur proculdubio Spiritu sancto autore in certa et indubitata fide nostrae cum Christo Domino communionis (id quod nobis iam perspicue satis exposuisse videmur), — ita eiusdem ipsius etiam signi in Coenae significatione iuxta easdem ipsas illius partes nostri simul officii nostraeque gratitudinis erga Christum Dominum pro tantis in nos illius beneficiis admoneamur. Nimirum corda nostra in fide communionis nostrae cum Christo obfirmata simul etiam excitantur per Spiritum sanctum, pro ratione incrementorum fidei, ad gratiarum actionem et declaranda gratitudinis nostrae officia pro nostra qualicunque virili et facultate.

Primum ergo panis ipsa et poculi Coenae in manus Ministri sump-tio, quemad-(224)modum nobis designat neminem alium esse, a quo aut per quem salutem nostram omnem et petere et expectare debeamus, nisi Christum solum, unicum alioqui atque aeternum Pontificem nostrum omnium, ita nos simul etiam symbolo suo commonefacit nostrae erga Deum in primo suo prioris tabulae praecepto obedientiae. Nempe, ut ne nobis Deos novos ullos in conspectu Domini Dei

nostro et, quem ille misit, filii sui unigeniti Christi Domini constituamus, per quos aut sublevari quoquo modo, aut etiam vi ipsorum propria laedi nos posse existimemus, sed sola mediatoris nostri Christi Domini fiducia, qui nos in salutarem suorum omnium bonorum communionem vocavit, Dominum duntaxat Deum nostrum invocemus atque ab illo solo et bona precemur omnia et mala omnia deprecemur, illumque solum esse statuamus, qui nos et servare et perdere possit, iuxta beneplacitum suae sanctissimae voluntatis.

Deinde vero gratiarum actoria mysterii in Coena per Ministrum Apostolicis Euangelicisve verbis commendatio, qua Minister ipsam Christi Domini gratiarum (225) actionem imitatur, quemadmodum incredibile nobis studium designat Christi Domini in restituenda nobis salute nostra vitae etiam suae ipsius iactura, ita nos simul etiam nostri erga Christum Dominum admonet officii, gratitudinis inquam nostrae, nempe ut illi pro tanta erga nos sua propensione maximas gratias agamus, et, quem in illo erga nos in restituenda nobis salute nostra ardorem fuisse scimus, eundem sane erga nostros proximos omnes propter illum declarare conemur.

Panis autem fractio per Ministrum et poculi propinatio, priusquam convivis in cibum et potum exhibeatur, quemadmodum nobis designat, Christum Dominum ultro ac sponte sua sacrosanctum corpus suum atrocissimis cruciatibus nostra causa exposuisse, morteque demum ignominiosissima, fuso pro nobis sanguine suo, oppetiisse, ita nos simul nostri vicissim erga Christum officii commonefacit, ut et nos pro nominis sui adorandi regnique item sui in sua Ecclesia promovendi gloria non recusemus et facere et pati omnia, quaecunque in nos ille pro bona voluntate sua, permittere velit, (226) ac rursus, ut fratrum nostrorum pericula nostris ipsorum periculis, si ita res poscat, redimere ne detrectemus, quemadmodum vitam nostram crudelissima Christi Domini passione ac morte redemptam esse videamus, quam alioqui nobis ipsa panis in Coena fractio et poculi propinatio, ut est dictum, repraesentat.

Postremo panis ipsa in cibum et poculi in potum exhibitio, quemadmodum nobis ineffabilem prorsus Christi Domini erga nos amorem et dilectionem attestatur et designat, nempe quod, quidquid omnino in assumpta per ipsum carne nostra suum erat, neque ad quenquam nostrum ullo prorsus modo — quod in nobis quidem est — poterat pertinere, id totum soli sibi proprium esse haudquaquam voluit, sed nos in gratuitam illius communionem omnes vocavit, — ita nos simul admonet etiam, ut nostra omnia, quae Divino beneficio in nos sunt collata, non equidem soli, exclusis omnibus aliis, veluti nostra ipsorum propria possideamus, sed illa ad promovendam Christi Domini

gloriam et sublevandam pro nostra virili ipsius Ecclesiam, perinde atque si communia essent, exposita semper habeamus. (227)

Rursum vero in ipso convivarum opere accubitus seu consessus ad mensam Dominicam, quemadmodum nobis et nunc in vita hac nostra pacem ac quietem longe optatissimam nostrae in Christo conscientiae per fidem et gloriae demum ac dignitatis nostrae etiam in regno Dei imaginem quandam refert atque adumbrat, — ita nos simul nostri vicissim admonet officii, ut certa nostrae huius pacis gloriaeque praeterea futurae fiducia omnes omnino vitae huius nostrae afflictiones ac molestias omnemque Satanae et eius satellitum tyrannidem forti infractoque semper animo perferamus, ac, velut in ipso Christi Domini sinu recubentes, pro omnibus semper Domino Deo nostro gratias agamus, certi, non posse conferri ullo modo nostras hic afflictiones cum coelesti illa immortalique gloria, quam oculis nostrae fidei sub consessus nostri in Coena symbolo intuemur.

Deinde acceptio in manus convivarum panis ac poculi Coenae, quemadmodum nobis designat peculiarem Christi Domini pro nobis curam, dum nos ille e suis manibus panem ac poculum accipere iubet, ita nos commonefacit etiam mutuae nostrae invicem aliorum pro aliis curae ac sollicitudinis, ut, qui unius mensae convivae sumus, demus etiam in solidum operam omnes, ut adumbratum nobis Coenae signo donum illud ac beneficium Christi vere nos ex ipsiusmet Christi Domini manibus percepisse omnes pariter sentiamus. Potissimum tamen admonet Ministros ipsos, ut, quam nostri hic curam a Christo Domino habitam esse vident in ministerio ipsius, eandem ipsi quoque in suo sibi ministerio intelligant pro sua virili praestandam omnino esse, ut coram Dei iudicio olim, non equidem ad ostentationem aucupandamve hic apud homines ullam omnino sive gratiam sive gloriam, sed ad Ecclesiae potissimum propagationem fructumque illius publicum in cognitione Euangelii Christi ministerio suo functi esse videantur.

Rursus quemadmodum acceptio ipsa panis et poculi Coenae in manus convivarum fidei nostrae certitudinem nobis designat de nostra iam pace ac quiete in Christo, quatenus sane, accepto in manus pane ac poculo Coenae, nostram nos cum ipso communionem certo iam apprehendisse ac veluti manibus nostris tenere testamur, ita nos si- (229) mul etiam commonefacit, ne ineffabile hoc Christi Domini beneficium — delatae videlicet nobis nostrae secum communionis, et proinde pacis iam etiam ac quietis nostrae in ipso — aut contemptu ipsi nostro nostraque impietate a nobis propellamus, aut hypocritica illud fide nos accepisse fingamus.

Postremo participatio ipsa panis ac poculi in Coena, quemadmodum

nobis designat, tam certo nostra iam esse omnia, quae Christo soli propria erant, per delatam nobis gratuito illorum communionem, quam certo nostra sunt, quae intra nos iam sumpta habemus, — ita nos monet etiam, ut Christum Dominum in nobis iam manentem per fidem vita etiam nostra exprimere studeamus illumque in nostris cordibus habitare testemur per mentis nostrae affectuumque nostrorum innovationem. Et rursus, quemadmodum haec ipsa panis et poculi in Coena participatio testificatur, Christum Dominum in deferenda nobis nostra secum communionem nostrum imprimis fructum nostramque utilitatem spectasse, — nimirum ut illa et iam in vita nostra per fidem et demum re ipsa etiam in coelesti olim gloria fruere — ita nos simul quoque ad-(230)monet, ut nostra omnia, quae in nos contulit Dominus, proximis etiam ac fratribus nostris utenda, si quando res ita postulet, exhibeamus, ac tum demum sane nostra nos fratribus nostris detulisse gaudeamus, cum illos nostris uti ac frui in ipsorum necessitate videmus.

Observantur autem et alia mysteria in ipsis Coenae elementis, pane inquam et vino, si naturam illorum diligentius paulo observemus. Neque enim temere Christus Dominus pane potissimum et vino Coenam suam novi testamenti peregit et non frustra alioqui Paulus etiam Coenae Dominicae convivas unum panem esse docet. Sed de his plura in admonitione, quae habetur post ipsam Coenae administrationem. Nunc de fine Coenae videamus.

De praecipuo Coenae Dominicae fine.

Coenae Dominicae fines alii plures, alii duos faciunt. Nos unum duntaxat esse dicimus, reliquos vero inter unius istius fructus omnes numeramus. Eum (231) porro Coenae Dominicae finem Christus ipsemet Dominus eundem omnino esse docet, quem et in aliis Sacramentis omnibus scripturarum testimonio nobis commonstratum habemus, nempe ut Christi Ecclesia obfirmetur atque obsignetur Coenae Dominicae usu in vera eius mysterii fide, quod externo illius signo adumbratur, nempe in donata nobis cum Christo Domino gratuita in corpore et sanguine suo communionem. Hanc enim Coenam suam instituit ad sui recordationem, quatenus ipse quidem, tradito pro nobis in mortem suo corpore et fuso item suo sanguine, ad vitam nos rursus aeternam a morte aeterna revocavit, donata nobis alioqui omnis sui meriti omnisque suae iustitiae communionem. Atque recordatio sane haec non tantum est posita in nuda quadam historiae veteris alicuius reminiscencia, quae rei gestae (ad nos alioqui non ita multum pertinentis) memoriam renovet, atque in nudam

duntaxat quandam rationis nostrae cogitationem incurrat, sed quae ad ima usque cordis nostri penetrabilia autore Spiritu sancto pertingat. Nimirum Spiritus sanctus (assiduus alioqui testis Christi, et efficax proculdubio glorificator in omni ipsius institutione) longe (232) aliam Christi recordationem in nostris cordibus operatur circa Coenae usum, quam faciant omnes humanae sive imagines sive statuae seu theatricae qualescunque repraesentationes. Haec ita, inquam, cum se habeant omnia, perspicuum est, Christum Dominum, qui Divinam alioqui Spiritus sancti vim in suae institutionis observatione intuebatur, ad eiusmodi certe sui recordationem Coenam suam instituisse, quae nobis non historicam tantum rei gestae memoriam in otiosam quandam cogitationem revocaret, sed quae ipsas etiam cordis nostri medullas ad nos in fide adumbrati nobis mysterii obfirmandos atque obsignandos Spiritu sancto autore penitus commoveret.

Ad eundem porro finem et circumcisionem olim institutam fuisse, ex Dei ipsius ad Abrahamum verbis videmus, dum ait, ideo illam fuisse in eius familia observandam, ut esset Deus ipsius et seminis ipsius¹⁾. Neque enim post circumcisionem aut Abrahami aut cuiuspiam alterius in suo semine Deus tum primum incoepit esse et Abrahami et seminis ipsius Deus, quemadmodum Paulus docet. Sed his verbis docetur Abraham ideo sibi et suae familiae imperatam fuisse (233) circumcisionem, ut et ipse per omnem vitam suam et familia eius deinceps post ipsum certi essent signi huius testimonio, Deum proculdubio suum Deum esse, qui illis, ut electo suo populo, in ipsorum necessitatibus nunquam esset ope sua Divina defuturus, modo ne illum destinata impietate rebellique suo contemptu ad iracundiam provocarent. Ita et in Paschali Coena olim finem videmus eundem prorsus, dum Deus ipsemet illam se ad monumentum aeternum sui erga Israellem beneficii instituisse testatur, nimirum ut tota illa Israelis Ecclesia Coenae suae illius anniversariae testimonio certa esset, Deum semper fore protectorem et adiutorem suum, quemadmodum id admirabili illa prorsusque stupenda ex Aegypto ipsius educatione luculentissime declaravit. Ita et Baptismum ad eundem ipsum finem institutum esse clarissime docet Petrus, dum illum *ἐπερώτημα* bonae nostrae erga Deum conscientiae esse testatur. Nimirum pii omnes in Ecclesia obfirmantur Baptismi testimonio in certa fide emundationis et reconciliationis suae cum Patre Deo per sanguinem Christi Domini, cuius demum fiducia non reformi-(234)dant iudicium Dei propter suam cum Christo Domino in corpore et sanguine ipsius, quo sunt abluti, communionem.

¹⁾ Gen. 17.

Sic igitur et Coenae Dominicae eundem plane finem esse ex Christi ipsiusmet Domini verbis docemus, nimirum ut per institutam ab ipso, non equidem frigidam ullam, sed quae Spiritus sancti virtute fiat, sui recordationem Ecclesia ipsius obsignetur in salutari sua cum ipso communione. Et quemadmodum Christus Dominus est caro ex carne nostra iuxta substantiam ipsam et os ex ossibus nostris per suam incarnationem, ita et nos vicissim Coenae suae testimonio certi sumus, nos esse carnem ex sacrosancta carne ipsius et ossa ex nunquam alioqui comminuendis ossibus ipsius per donatam nobis gratuito omnis sui meriti omnisque suae iustitiae in corpore et sanguine suo communionem. Ita sane Paulus convivas Coenae Dominicae omnes unum cum Christo corpus esse docet Coenae ipsius testimonio, dum illos, eo quod de uno pane edunt, unum corpus esse testatur ¹⁾, ut intelligamus ea omnia, quae Christo Domino soli in corpore et sanguine ipsius — quorum utrunque ipse a nobis iuxta substantiam ipsorum in (235) sua incarnatione mutuatus alioqui erat — propria omnino fuerant neque ad nos per sese ullo modo pertinebant, ea iam omnia inquam nostra omnino esse per donatam nobis eorum omnium sub corporis et sanguinis nomine salutarem et gratuitam communionem, nempe ut iam sancti iusti innocentes, denique et dilecti Dei filii simus in Christo per nostram hanc secum communionem, qui in nobis alioqui ipsis aliud nihil quam peccati et mortis aeternae mancipia sumus.

Porro quum eam ipsam Christi Domini recordationem in Coenae usu Spiritus sanctus, ut testis et glorificator illius perpetuus, in nobis operetur, quemadmodum supra dictum est, atque hac tali recordatione animi nostri in nostra illa cum Christo Domino communione obfirmantur et obsignentur, — fit sane etiam eodem ipso Spiritu sancto autore, ut dum hac tali Christi Domini recordatione in fide beneficiorum ipsius obsignamur, simul etiam corda nostra excitentur ad amandum tam beneficium nostrum liberatorem et servatorem praestandaque nostrae erga ipsum gratitudinis officia omnia, quae modo praestare pro (236) nostra infirmitate possumus, gignunturque novi quidam motus in nostris cordibus autore Spiritu sancto per talem obsignationem, ut Christum Dominum et sua amemus omnia, aut amare saltem cupiamus (utcumque nos carnis nostrae corruptela nobis adnata remoretur ac impediatur) et ad declarandam nostram erga illum gratitudinem pro nostra virili adnitamur. Qui quidem novi motus certa sunt indicia certique fructus nostrae illius in fide beneficiorum Christi obsignationis, ut, si illos intra nos ipsi sentiamus, de vera etiam

¹⁾ 1 Cor. 10.

nostri obsignatione ad vitam aeternam non dubitemus. Sin minus, frustra equidem de nostri obsignatione et proinde de digna quoque Coenae Dominicae participatione nobis blandiamur.

Finis ergo Coenae Dominicae est eiusmodi nostri in fide nostrae cum Christo communionis obsignatio, quae novos motus in cordibus nostris gignat autore Spiritu sancto ad amandum vicissim Christum Dominum suaeque omnia et ad declaranda nostrae erga illum gratitudinis pro nostra infirmitate officia. Quoniam vero talis haec obsignatio novos motus illos in nobis gignit, ut dictum est, et aliud est interim in fide obsignari, aliud vero novos motus ad amorem et gratitudinem excitari, duos alii Coenae Dominicae fines constituere maluerunt: obsignationem nostri videlicet et novi rursus motus ad amandum Christum et declaranda erga ipsum gratitudinis nostrae officia excitationem. Neque magnopere refert, unumne aut plures Coenae Dominicae fines statuamus, modo ut alios fines omnes ad obsignationem illam, tanquam ad radicem aliorum omnium, referamus.

Quemadmodum autem in hoc potissimum Coenam Domini institutam esse videmus, ut eius usu in fide nostrae cum Christo Domino communionis obsignemur, ita haec potissimum etiam in signo Coenae partes observandae nobis sunt, quae nobis omnium significantissime Coenae ipsius mysterium adumbrant atque repraesentant, quo in fide illius certius obsignemur. Et quia rursus mysterium nostrae cum Christo communionis multis variisque nominibus ac considerationibus nobis commendatur, quorum aliae aliis sunt evidenciores magisque necessariae ad fidem illius approbandam, in qua animi nostri debeant potissimum obsignari, — (238) sane si tanta est mysterii huius dignitas atque utilitas, ut nullae quantumvis remotae illius considerationes omitti, nedum inutiles aut nimiae existimari quoquo modo debeant, tamen aliae prae aliis magis sunt observandae, praesertim si non omnium semper ex aequo meminisse possimus, nempe quae magis, ut diximus, evidentes sunt ac necessariae ad comprobendam mysterii ipsius fidem, in quo iuxta praestitutum Coenae Dominicae finem obsignari debeamus. Quatenus igitur nostrae cum Christo Domino communionis considerationes aliae sunt aliis evidenciores ac magis necessariae ad approbandam nobis fidem illius, et proinde merito etiam aliae prae aliis, cum alias semper, tum vero in ipso imprimis Coenae Dominicae usu observari magis debent, propter Coenae ipsius finem, nostri inquam in fide eius ipsius communionis obsignationem, — haecenus sane et in signo Coenae Dominicae inter eas, quas commemoravimus illius partes, illae aliis praestantiores existimandae et proinde maiore etiam cura observandae sunt, quae ad adumbrandas evidenciores illas ac magis necessarias approbandi nobis mysterii Coe-

(239)nae considerationes institutae esse videntur. Iam ut in approbanda rei alicuius donatae legitima et bonae, ut vocant, fidei possessione, etsi multa produci in medium possunt, et quo plura producuntur, hoc maiorem illius fidem faciunt, imprimis tamen haec sunt necessaria, quibus legitima traditio ac rursus possessionis apprehensio probari possit, neque negari potest nostrum plane esse, de cuius legitima traditione nobis facta deque legitima item nostra possessione doceri possit, etiamsi factae nobis donationis rationes atque occasiones omnes non semper recenseamus, — ita et ad approbandam nostrae cum Christo communionis fidem, quo certius in illa obsignemur, etsi ea omnia, quae Christus Dominus ad eam rem instituit, non possunt non esse vehementer utilia dignaque prorsus, quae summa cura ac religione observentur (ne quis hinc incuriae indulgentiaeve nescio cuius suae excusationem aut patrocinium venetur), tamen ea imprimis ac necessario observanda sunt neque ullo modo praetermittenda, quae nos omnium evidentissime certos faciunt de legitima illius, cum donatione nobis facta, tum vero legitima etiam nostra (240) possessione. Et proinde in Coenae quoque Dominicae usu hae potissimum mysterii ipsius considerationes urgendae observandaeque sunt, quae nos certos faciant, nostram cum Christo Domino in corpore et sanguine ipsius communionem et donatam nobis esse legitime, nempe a Christo Domino, qui nihil non legitime agit, et nos item legitime etiam, nempe ex ipsiusmet Christi Domini manibus, illius possessionem habere atque in illa eius beneficio permanere. Nam si haec ita certo animis nostris infixae habeamus, ut in dubium intra nos ipsos revocari non possint, equidem neque mundus neque mors neque Satan in vera nos ac salutari communionis nostrae istius cum Christo possessione perturbare ullo modo poterit, nedum ut illam nobis eripere quoquo modo possit, etiamsi reliquas communionis nostrae huius rationes non perinde semper in medium producere possimus, quamquam nulla sit illius omnino a Christo Domino nobis relicta consideratio, quae non suum etiam pondus ac robur hac in parte habeat, observarique modis omnibus debeat, si id ullo modo fieri potest. Quare et in signo Coenae Dominicae omnes sane illius partes (241) observandae sunt omnino, si id ullo modo fieri potest, ne ulla relicta nobis a Christo Domino nostrae secum communionis consideratio aut obscuretur aut obliteretur per nostram incuriam aut negligentiam, quod quidem sine Christi Domini indignitate fieri omnino non potest, — sed illae interim signi partes in Coenae Dominicae usu potissimum sunt observandae neque ullo modo praetermittendae, quibus et donatio ipsa nostrae cum Christo communionis et doni item possessio nostra *συμβολικῶς* adumbratur. Porro in ipso Coenae Do-

minicae signo non alia re significantius nobis adumbratur donatio ipsa nostrae cum Christo Domino communionis adeoque et ob oculos quodammodo nostros ponitur, quam panis et poculi per manus Ministri distributione seu exhibitione. Ac rursus doni huius legitima possessio non alia etiam re magis adumbratur in Coenae usu, quam acceptione panis ac poculi per convivas e Ministri manibus, qui Christi locum obtinet, et eorum tandem publica participatione. Ut igitur menti ac voluntati Christi Domini satisfiat in Coenae suae institutione, hoc est, ut iuxta traditum nobis Coenae suae finem, u-(242)su illius in fide nostrae cum ipso communionis obsignemur, quemadmodum in mysterii ipsius considerationibus ea nobis potissimum observanda esse ostendimus, quae nos omnium evidentissime certos reddant de nostrae cum ipso communionis et donatione et possessione, — ita et in signi Coenae partibus exhibitio potissimum panis ac poculi Coenae in cibum et potum convivarum per manus Ministri, et rursus eiusdem panis ac poculi per convivas e Ministri manibus acceptio ac participatio publica, observandae sunt omnino urgendaeque modis omnibus neque ullo modo praetermittendae, quatenus sane istis potissimum signi in Coena partibus et donatio ipsa et etiam nostra possessio nostrae cum Christo Domino communionis designatur adumbratur ac repraesentatur. Sic ut, si quando aut per temporum iniquitatem, aut per tyrannidem Antichristianam, non omnes pariter instituti a Christo Domino signi Coenae partes observari ex aequo possint sine certo dissipandae Ecclesiae periculo, ut sic inquam Coenam Domini postulante Ecclesia administrare liceat cum trium istarum partium signi legitima observatione, etiamsi reli-(243) quae signi partes, ut dictum est, ex aequo observari non possint, quae tamen haudquaquam sunt praetermittendae, si ullo modo cum pace Ecclesiae observari ac revocari queant. Qua in re Ministri potissimum Ecclesiarum fidem ac diligentiam suam Domino Deo imprimis, deinde vero suis etiam Ecclesiis approbare debebunt.

Haec ita docentur de signo, mysterio ac fine Coenae Dominicae, ante illius administrationem eo ipso die, quo Coena administrari debet. Fitque id quandoque contractius, quandoque vero prolixius, pro eo ac id res et tempus ipsum postulare videtur. Atque ita finis imponitur ipsi publicae concioni.

Postea orditur Ecclesiastes publicae Ecclesiae preces, quarum in superioribus circa diei cuiuslibet Dominici ceremoniam forma praescripta habetur. Absolutisque precibus, priusquam Psalmus decantetur, incipit Coenae ceremonia ad hunc modum.

Consistunt ante omnia Ministri, Seniores et Diaconi omnes ante mensam instructam, versa ad populum facie, praeter Ecclesiasten ip-

sum qui concionem habuit. Is enim in suggesto manet et, ubi reliqui Ministri, Seniores ac Diaconi ordine, ut (244) dictum est, ante mensam constituerunt, admonet ante omnia Ecclesiastes Ecclesiam de omnibus, qui sint arcendi a Coenae usu.

Ac primum, si pridiana concione aliqui a Coenae usu prohibiti peculiariter fuerant, sive addito ipsorum nomine sive omisso, pro eo ac culpa ipsorum id poscebat, hi rursus ad eundem modum, quo antea, venire ad Coenam prohibentur.

Deinde publica denunciatione etiam illi omnes a Coenae usu arcentur, qui neque fidei suae confessionem aut publice aut coram Ministris saltem et Senioribus Ecclesiae aediderunt, neque item disciplinae sese Ecclesiasticae ultro ac sponte sua subiecerunt. Cum enim illi inter domesticos fidei in Ecclesia censi nolint, ut nostrum agnoscant ministerium, neque nos inter oves nostras illos possumus numerare.

Postremo et illi a Coenae usu arcentur, qui intra quindecim dies illos a prima Coenae denunciatione non sese Ministris ac Senioribus Ecclesiae semel praesentarunt, praeterquam si illos valetudo prohibuisset. Hi enim cum ordinationem Ecclesiasticam in nostro contemnunt ministerio, ut de incrementis ac decrementis Ecclesiae certi sem-(245)per esse possimus, ut item fidem cuiusque in Ecclesia certo exploremus et hypocritas e coetu nostro, quod in nobis est, arceamus, indignos se ipsos esse declarant, qui ad Coenam Dominicam admittantur.

In genere autem reprehenduntur omnes, qui, posteaquam se Ecclesiae adiunxerunt, ad Coenae interim Dominicae usum non veniunt, etiamsi neque morbo ullo neque violenta necessitata ulla impediuntur, et docetur Ecclesia tales omnes gravissime peccare, primum contra Christum ipsum, Coenae suae autorem, qui in sua contemnitur institutione, deinde vero et contra Ecclesiam totam, quae in publicis suis coetibus publicoque suo ministerio pro Christiani cuiusque hominis officio non honoratur.

Hac veluti praefatiuncula quadam absoluta Ecclesiastes hortatur Ecclesiam, ut se iam quisque ad adeundam digne Coenam Domini componat atque ad precandum omnes secum invitat, et, procumbente in genua tota Ecclesia, ad hunc modum e suggestu clara voce precatur: (246)

* Omnipotens aeternae Deus, misericors Pater! convenimus ecce in conspectu tuae Divinae Maiestatis ad Coenam unigeniti tui filii Christi Domini peragendam iuxta ipsius institutionem, ut traditi pro nobis in mortem sacrosancti sui corporis et fusi item ad nostri ex-

piationem innocentissimi sui sanguinis memoriam celebremus nostramque secum ita demum in eodem ipso corpore et sanguine suo communionem publice in coetu hoc nostrae Ecclesiae contestemur. Te igitur supplices oramus, sanctissime Pater! ut tantum eius ipsius filii tui in nos beneficium, excitatis per Spiritum sanctum tuum nostris animis, digne nobiscum reputare fidemque in illum nostram exercere possimus, atque ita per incrementa nostrae demum fidei cordiumque nostrorum in salutari nostra secum communionem obsignationem pascamur omnes tuo beneficio ad vitam usque aeternam, quam nobis in ipso pro tua ineffabili misericordia ab aeterno praeparatam esse non dubitamus. (247) Id vero abs te petimus, Pater indulgentissimel per nomen eiusdem ipsius filii tui, qui solus est verus atque unicus animarum nostrarum cibus, ut intra nos ipsi conscientiae nostrae testimonio sentiamus, te vere esse Deum ac Patrem nostrum, qui nos audias, nosque vicissim tuum populum tuosque adeo filios, preciosissimo filii tui sanguine consecratos, qui vivis et regnas cum eodem ipso tuo filio ac sancto Spiritu aeternus unus et trinus Deus laudandus in saecula. Amen."

Finita hac precatione hortatur Ecclesiastes totam Ecclesiam, ut ipsam Coenae institutionem, ut est a Paulo tradita, diligenter auscultet. Atque mox recitat verbis distinctis ad hunc modum ipsam Coenae institutionem:

"Haec dicit Paulus Apostolus de Coenae Dominicae institutione: "Ego accepi," inquit, "a Domino, quod et tradidi vobis. Nempe quod Dominus noster Iesus Christus ea ipsa nocte, qua prodebat, accepit panem et actis gratis fregit ac dixit: Hoc meum est corpus, quod pro vobis frangitur, hoc facite in (248) mei recordationem. Ad eundem modum et poculum, ubi coenasset, dicens: Hoc poculum novum testamentum est in meo sanguine, hoc facite, quoties biberitis, in mei recordationem. Quoties enim comederitis panem hunc, et poculum hoc biberitis, mortem Domini annunciat, donec veniat. Igitur quisquis ederit panem hunc aut biberit poculum Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini. Probet autem homo se ipsum, et sic de pane illo edat deque poculo illo bibat. Nam qui edit et bibit indigne, iudicium sibi edit et bibit, non diiudicans corpus Domini" (1).

Recitata ad hunc modum ex Paulo Coenae Dominicae institutione, admonet paucis denuo Ecclesiastes totam Ecclesiam de extrema in hisce Pauli verbis comminatione, qua iudicium seu condemnationem sibi ipsis edere et bibere dicuntur, qui indigne participant pani ac poculo Dominicae Coenae hisce verbis:

¹⁾ 1 Cor. 11.

„Audivistis, viri fratres! quantum periculi secum trahat indigna panis ac poculi Coenae huius participatio. Nempe quod nos reos faciat corporis et sanguinis Christi, et quod nos ipsimet aeternam nobis condemnationem per hanc talem participationem accersamus. Audivistis item, qua in re posita sit culpa indignae istius participationis, nempe in neglecta corporis Dominici diiudicatione. Et audivistis in iisdem Pauli Apostoli verbis, eam ipsam diiudicationem ex seria ac diligenti nostri ipsorum probatione maxima ex parte pendere. Etenim si qui corpus Domini non diiudicant, perinde indigne Coenae Dominicae participant atque illi, qui se ipsos non probant. Ac rursum si aequè digne participant, qui diiudicant, atque illi faciunt, qui se ipsos probant, perspicuum est, diiudicationem corporis Dominici in hisce Pauli verbis positam esse potissimum in vera ac seria nostri ipsorum probatione. Iam vero etiam audivistis, quibus in rebus sita sit potissimum nostri probatio. Nempe in vera Dei et nostri cognitione, quae nos ad agnoscendam Divinorum erga nos beneficiorum in Christo magnitudinem quodammodo nudavit, et nostrae cum Christo Domino communionis in corpore et sanguine suo dignitatem nobis mirifice commendat, facitque ut, agnita ea dignitate nostrae cum Christo Domino communionis, mysticum Coenae Dominicae cibum ac potum a reliquis cibis ac poculis omnibus summa cum observantia discernamus, et proinde corpus Domini etiam in Coenae usu, reputata nobiscum in illo communionem cum Christo, diiudicemus. Postremo audivistis, ad quem modum adumbretur ac commendetur toti Ecclesiae sub signo Coenae Dominicae in singulis ipsius partibus haec ipsa nostra cum Christo in corpore et sanguine ipsius communio, idque multis nominibus ac considerationibus, quae nobis per singulas in Coena signi partes velut ob oculos nostros ponuntur. Haec igitur omnia vobiscum ipsi iam reputate atque animo revolvite et corda vestra sursum ope Spiritus sancti implorata erigite ad sentiendam vim efficaciam ac dignitatem nostrae huius cum Christo Domino beatae prorsus neque unquam interrumpendae communionis in sacrosancto corpore et sanguine ipsius. Id porro nobis omnibus largiatur Pater noster coelestis per Spiritum sanctum suum, cum quo unaque et suo dilecto filio vivit et regnat verus unus atque aeternus Deus laudandus in saecula. Amen.”

Post absolutam hanc admonitionem descendit e suggestu Ecclesiastes, considerante quiete tota Ecclesia, venitque ad reliquos Ministros, Seniores ac Diaconos ante mensam instructam in totius Ecclesiae prospectum, ut antea dictum est, ibique in medio Ministrorum considerans, recitat, versus ad populum, laetum illud ac salutare toti Ecclesiae

nuncium ex Paulo de oblata iam pro nostris peccatis innocentissima illa totius mundi victima Christo Iesu, hisce verbis:

„Ecce iam, fratres dilecti! Pascha nostrum immolatus est pro nobis Christus. Itaque festum celebremus, non in fermento veteri, neque in fermento malitiae ac versutiae, sed in panibus infermentatis, nempe synceritate et veritate, per eundem ipsum Iesum Christum, Do-(252) minum et servatorem nostrum. Amen” ¹⁾.

His dictis considet ad meditullium mensae, versa ad populum facie, Ecclesiastes, a cuius demum utroque latere reliqui Ministri, Seniores ac Diaconi omnes ordine una accumbunt, aliique praeterea ex Ecclesia viri, donec mensa tota impleatur, relicto interim ante Ecclesiasten spatio vacuo, ut is a tota semper Ecclesia et videri commode et audiri possit. Ubi vero mensa tota, relicto ante Ecclesiasten spatio, completa est, Ecclesiastes in conspectu totius Ecclesiae sumit in manus panem e maiore lance, quae pane referta est, videnteque et auscultante tota Ecclesia, clara voce et verbis distinctis ait:

„Panis quem frangimus communio est corporis Christi” ²⁾.

Simulque dum haec dicit, panem in manus sumptum frangit, donec minorem utranque lancem, ab utroque maioris lancis pane refertae latere positam, pane ita fracto, quantum pro uno mensae accubitu satis sit, impleat, ut quisque accumbentium frustum panis inde accipere possit. Interea vero quatuor pocula, de quibus iam antea dictum est, vino implentur et ab utroque lancium (253) minorum latere bina disponuntur. Quibus omnibus ita dispositis, Ecclesiastes fractum iam panem iis, qui proximi illi utrinque assident, e minoribus lancibus sumptum singillatim distribuit, atque inter distribuendum ait:

„Accipite, edite et meminertis, corpus Domini nostri Iesu Christi pro nobis in mortem traditum esse in crucis patibulo ad remissionem omnium peccatorum nostrorum.”

Simulque Ecclesiastes sibi etiam ipse sumit atque edit panis frustulum ac demum lances illas minores cum pane fracto ad fines mensae ab utroque latere a se protrudit, ut quisque sibi inde panis particulam sumat atque edat in memoriam traditi pro se ad mortem corporis Christi, donec lances illae per alios demum, qui sunt proximiores, ad fines usque mensae perveniant, et quisque accumbentium panem inde sibi edendum sumat. Ubi vero Ecclesiastes omnes iam, qui accumbunt, de pane illo edisse videt, sumit in manus unum poculum, et demum clara voce ait:

¹⁾ 1 Cor. 5.

²⁾ 1 Cor. 10.

„Poculum laudis, quo laudes celebramus, communio est sanguinis Christi”. (254)

Moxque porrigens bina ad utrumque latus pocula, alterum post alterum, ait:

„Accipite, bibite et memineritis sanguinem Domini nostri Iesu Christi pro nobis fusum esse in crucis patibulo ad remissionem omnium peccatorum nostrorum”.

Simul vero etiam Ecclesiastes ipse ex uno eorum poculorum inter porrigendum bibit, et ita demum reliqui omnes, qui mensae accumbunt, alter alteri poculum ab Ecclesiaste acceptum porrigit, usque dum omnes biberint. Postquam vero omnes iam in eo consessu biberunt, surgent a mensa omnes, solo Ecclesiaste excepto: is enim ad administrandam reliquae toti Ecclesiae Coenam loco suo ad meditullium mensae residet.

Quidam autem peculiariter in hoc deputati Ecclesiae Seniores, certo ordine et lances illas minores, quae cum pane fracto ad fines usque mensae protrusae fuerant, et pocula item denuo impleta ad mensae meditullium ad Ecclesiasten referunt illicque reponunt. Alii vero Seniores et Diaconi eos omnes observant, qui ad mensam Domini accedere volunt, ne quis ignotus accedat. Et unus e Ministris suggestum con-(255)scendit, qui lectionem sacram clara voce et distinctis verbis orditur a cap. Ioan. sexto, in quo nobis spiritualis nostra corporis et sanguinis Christi participatio exponitur et commendatur. Dum vero ita praelegitur, accedit Ecclesia ad mensam Dominicam ab utroque templi latere et a finibus mensae ad illius meditullium in utroque mensae latere ascendunt, donec mensa tota compleatur, viri primum suis ordinibus, deinde vero mulieres. Et ubi omnes illi con-sederunt, intermittit nonnihil lector ille suam e suggestu praelectionem, ut Ecclesiastes ad meditullium mensae considens panem rursus iis, qui denuo accubuerunt, frangat atque una cum poculo demum exhibeat, quantum toti novo illi consessui sufficere posse putat. Posteaquam igitur novo rursus accubitu fratrum mensam totam Ecclesiastes completam esse videt lectorque a sua substitit praelectione, tum Ecclesiastes panem ex minoribus lancibus, iam alioqui fractum, in manus sumit eumque, quemadmodum prius fecerat, proxime sibi assidentibus distribuit, additis verbis suprascriptis in prima panis distributione. Atque ita demum etiam, ubi omnes utrinque iam (256) panem sumpsisse atque edisse videt, exhibet denuo etiam poculum utrinque omnibus, qui mensae accumbunt, additis praedictis verbis in prima poculi exhibitione. Absolutis vero verbis illis circa poculi exhibitionem, lector rursus prosequitur suam e suggestu praelectionem, donec, qui mensae iam accubuerunt, rursum surgant atque alii illis denuo,

ut dictum est, suo ordine succedant. Post singulos autem consessus Seniores ad id designati lances rursum ac pocula, per Diaconos ad id deputatos denuo impleta, ad meditullium mensae ante Ecclesiasten ordine suo referunt ac reponunt, et Ecclesiastes denuo etiam panem e lance maiore sumptum in minores lances ante se repositas, quemadmodum et antea, frangit, quantum pro unoquoque consessu satis esse videt. Sicque, observantibus semper reliquis Senioribus ac Diaconis totam Ecclesiam, succedunt alii aliis, ut dictum est, ad mensam Dominicam in summo silentio et cum summa modestia, ne lectio sacra quoquomodo inturbetur. Postquam autem viri Coenae iam Dominicæ participarunt, tum demum foeminae etiam suis ordinibus, quemadmodum et viri, ad mensam Dominicam (257) accedunt sine ullo alioqui peculiari delectu personarum, sed ut unicuique commodum est, sumpto initio ab iis, quae remotius aliis in coeta sedebant. Lector vero in singulis consessibus interrumpit suam lectionem, ubi videt tempus iam adesse exhibendi per Ecclesiasten panis et poculi Coenae iis, qui accubuerunt, et, absoluto sexto Ioannis capite, prosequitur suam lectionem in eiusdem Euangelistae capitibus 13, 14, 15 et deinceps, donec tota Coenae actio absolvatur. Nonnunquam tamen leguntur alia ex scripturis etiam, pro eo ac Ministri Ecclesiae id iudicant ex maiore usu Ecclesiae fore ad eius aedificationem.

Post absolutam porro totam Coenae actionem imponit lector finem suae et suggestu lectioni, et Minister qui Coenam administravit seu Ecclesiastes surgit a mensa ac, inter alios Ministros et Seniores ante mensam medius consistens, Ecclesiam totam hisce verbis alloquitur:

«Credite et ne dubitate omnes, qui Coenae huic Dominicæ in memoriam mortis Christi participastis cum mysterii sui reputatione, habere vos certam et salutarem cum ipso commu-⁽²⁵⁸⁾nionem in corpore et sanguine suo ad vitam aeternam. Amen.»

Deinde invitat Ecclesiam ad publicam gratiarum actionem istiusmodi praefatione:

«Neminem vestrum esse puto, qui intra sese Coenae huius testimonio non sentiat vim ac fructum nostrae cum Christo Domino communionis in corpore et sanguine ipsius, quietem videlicet ac pacem vestrae conscientiae propter innocentiam iustitiam meritum et victoriam Christi Domini, quae iam omnia tam certo nostra esse Coenae huius usu ex Christi ipsius institutione testati sumus, quam nos certo de pane et poculo Coenae nostris ipsi manibus nostroque ore participasse scimus. Spero item vos omnes in vestro ad Coenam hanc accubitu intuitos esse fidei vestrae oculis beatum illum in regno olim

Dei accubitus cum Abrahamo Isaaco et Iacobo, tamque vos de illo iam certos esse fiducia iustitiae meriti et victoriae Christi Domini, in quorum communione nunc obsignati sumus, quam certo nunc ad mensam hanc Domini una omnes accubuimus. (259)

«Praeterea non dubito vos vicissim motum quandam in cordibus vestris sentire, Spiritu sancto autore, ad agendum gratias Divinae benignitati pro tantis hisce beneficiis erga nos in Christo Domino collatis, et praestanda pro nostra virili gratitudinis nostrae officia omnia, nempe, ut donatam nobis iam Christi Domini iustitiam meritum ac victoriam exprimere modis omnibus conemur et tanta Dei in nobis dona ne rursus flagitiis nostris contaminemus nostraque ipsimet impietate a nobis propellamus. Haec vos sane omnia in vestris cordibus Spiritus sancti beneficio sentire credo, et proinde aequum esse puto, ut horum donorum omnium nomine, in genua nostra procumbentes, Deo et Patri nostro gratias agamus et supplices oremus, ut in illis indies magis ac magis per omnem vitam nostram confirmemur.»

Gratiarum actio post Coenae Dominicae administrationem. (260)

Domine Deus et Pater noster coelestis! agimus gratias tuae Divinae Maiestati per filium tuum Christum Iesum Dominum et redemptorem nostrum, quod nos in eodem ipso filio tuo a morte aeterna, sub quam conclusi fueramus, revocare dignatus es per peccatorum nostrorum omnium in morte ipsius expiationem et donatam nobis gratuito omnis suae iustitiae meriti ac victoriae communionem, quam alioqui tu solam in aeterna tua providentia intuitus, corpori nos eiusdem ipsius tui filii inclusos, ad vitam aeternam ante mundum conditum elegisti, quodque illum nobis propter adnatam nostram infirmitatem, quae assiduis eget remediis, in cibum ac refectioem nostram salutarem donare dignatus es, sub instituto per ipsum verbi tui Divini et Sacramentorum in sua Ecclesia ministerio, quod nunc per tuam gratiam exequuti sumus. Agnoscimus haec omnia dona sane esse gratuita ineffabilis tuae bonitatis Divinae ac misericordiae, praeter omne nostrum meritum in nos collata. Sed et nostram rursus infirmitatem ac miseriam in nobis ipsis agnoscimus, nempe quod ex nobis ipsis neque dona haec tua retinere neque nostram erga te gratitudinem testari, pro eo ac debemus, possimus. Quemadmodum igitur tibi, ad pedes tuos provoluti, pro hisce beneficiis tuis gratias agimus Pater beneficentissime! ita te etiam per eundem ipsum filium tuum supplices precamur, ut hanc nostri in unum cum Christo

Domino corpus aggregationem, quam in aeterna tua providentia iamdudum clementer orsus es, ad finem usque conservare in nobis nosque in certa illius fide indies magis ac magis per Spiritum sanctum tuum obfirmare digneris, ut, etsi ex nobis ipsi nihil possimus, fructus tamen nostrae fidei et intra nos ipsi per mentis nostrae affectuumque nostrorum renovationem sentire in nostris cordibus et coram tua etiam Ecclesia per charitatis officia declarare utcumque possimus, quo nomen tuum adorandum inter nos ita demum vere sanctum esse reputetur et toto (262) orbe terrarum religiose colatur, qui solus alioqui es in Divina tua triade unus verus atque aeternus Deus super omnia laudandus. Amen”.

Finita hac gratiarum actione Ecclesiastes subiicit brevem quandam adhuc admonitionem, in qua explicantur mysteria quaedam petita ex elementorum Coenae, panis inquam et vini, consideratione, et admonetur Ecclesia debiti officii sui erga Christum pro beneficiis ipsius.

Argumentum admonitionis post Coenae Dominicae administrationem.

Admonetur Ecclesia, ut in ipsis etiam elementis Coenae, pane et vino, sua mysteria observet, quae cogitandum alioqui non est, Christum Dominum temere mensae et Coenae suae adhibuisse. Id quod ex Pauli verbis, dum de pane loquitur, facile deprehendi potest. Eadem vero propemodum in vini consideratione, quae et in pane, observari possunt, si pauca quaedam modo iuxta cuiusque naturam ad-(263)aptentur, ut, quae de uno dicuntur, de utroque dicta videri possint. Cumque Paulus panis mysterium potissimum attingat, nobis etiam satis erit, si Pauli exemplo in panis duntaxat consideratione ea observemus, quae et verbo Dei consentanea esse et ad Ecclesiae aedificationem propius pertinere videntur.

Docetur ergo Ecclesia, nobis per elementum panis in Coenae Dominicae usu designari, non equidem substantiam ipsam naturalis Christi corporis, sublata panis substantia, sed coetum ipsum Ecclesiae potius, qui ad Coenae participationem convenit. Ita enim Paulus diserte nos, qui de uno pane edimus, unum panem esse docet. Refelliturque prorsus hisce Pauli verbis tota doctrina Papisticae transubstantiationis. Cuius enim esu id ipsum esse dicimur, quod edimus, equidem, quod edimus, id esse etiam re vera oportet, quod nos per esum illius esse dicimur, siquidem ratiocinatio ipsa procedere

) De hoc lege CYPRIANUM, libro *Epistolarum* l. Epistola 6 ad *Magnum*.

omnino debeat. Alioqui si in Coena Dominica id, quod edimus, *fuerat* duntaxat, non autem amplius *est* panis, quemadmodum Papistae somniant, neque nos sane esu illius, quod non *est*, sed *fue-(264)rat* duntaxat panis, *esse* etiamnum panis proculdubio, sed *fuisse* potius dici possemus. Nobis porro maior est Pauli unius hac in parte autoritas, quam Papisticorum transformatorum omnium, quibuscunque titulis atque infulis ornentur.

Docetur item Ecclesia, non frustra nobis eam doctrinam a Paulo traditam esse, quod unus panis simus omnes, eo quod de uno pane in Coena pariter omnes participemus. Nimirum ut intelligamus, requiri in nobis ea omnia, dum unus panis omnes esse dicimur, quae pani alioqui ipsi iuxta naturam illius propria esse constat. Esse autem multa, quae de panis proprietatibus dici atque ad nostri institutionem accommodari possent, sed esse interim praecipua quaedam, quae maiore cum fructu atque aedificatione observari expediat, quae ita paucis exponuntur:

1. Quemadmodum panis esse non potest, nisi multis granis in unum coacervatis, ita cogitemus nos non posse etiam vere esse panem Dominicum, quem nos interim Coenae testimonio esse profiterur, nisi nos ita in Domino collectos esse sentiamus, ut nos unius atque eiusdem corporis mem-(265)bra esse sub capite nostro Christo Domino aggregata agnoscamus.

2. Quemadmodum satis non est, multa grana coacervata esse, ut panis fiat, nisi in mola pariter commolantur, ita et nos cogitemus, satis non esse ut panis Domini simus, si in unum colligamur, nisi nos ipsos pariter omnes etiam cum omnibus carnis nostrae affectibus omnibusque rationis nostrae consiliis, quod ad Divina potissimum attinet, in mola verbi Divini commolendos ultro ad nostri abnegationem et crucis tolerantiam praebeamus.

3. Quemadmodum neque hoc satis est ut panis fiat, si grana coacervata commolantur, sed, ubi commolita sunt, repurgari illa demum oportet, ut mundus panis fiat, — ita et nos cogitemus nostri debiti officii esse, omnes crassos in coetu nostro furfures, qui commolita grana quoquo modo adhuc dedecorant, neque se mutuis ex verbo Dei admonitionibus per usum disciplinae Ecclesiasticae repurgari ullo modo patiuntur, inter nos nobis haudquaquam ferendos esse, si purus panis in conspectu Christi Domini esse velimus.

4. Quemadmodum panis esse (266) adhuc non potest, posteaquam collecta commolitaque ac repurgata sunt grana omnia, ex quibus panis fieri debeat, nisi addita praeterea etiam aqua in pastam unam ita sane coagulentur, ut dissipari amplius non possint, — ita et nos cogitemus satis adhuc non esse, ut Dominicus panis simus, si nobis

collecti iam commolitique ac repurgati omnino esse videamur, sed nos oportere adhuc effusam in nos habere aquam illam vivificam, quam Christus Dominus solus iuxta Patris sui coelestis beneplacitum effundere in nos potest, sanctum inquam atque adorandum Spiritum, cuius vinculo Divino in unam pastam nexu indissolubili ita coadunemur, ut una sit mens, una voluntas et una fides nostrum omnium in Christo, cuius nos panem esse profiteremur.

5. Quemadmodum ne tum quidem adhuc absolutus panis est, dum grana in unum collecta commolitaque ac repurgata, denique et in unam pastam coadunata iam habentur, sed formari pastam illam oportet in panis formam ac in furnum tandem etiam ignitum, ut torreatur, reponi, — ita et nos cogitemus satis adhuc non esse, siquidem absolutus iam panis Domi-(267)nicus esse velimus, ut in unum collecti commolitique ac repurgati, denique et in unam pastam reducti etiam simus, sed nos per omnem vitam nostram ad exemplar Christi, qui vitae nostrae panis est, formari oportere, sic ut illius forma in nobis conspici possit et ad omnes praeterea vitae huius pressuras afflictiones ac persecutiones expositos esse, ut nos veluti in furno quodam exerceri atque panis instar torreri non recusemus, siquidem in nos Dominus aliquid, pro beneplacito voluntatis suae, permittere velit.

Haec ita de panis consideratione dicuntur in ea, quae post Coenam administratam habetur, admonitione, ut omnes in Ecclesia verum se panem Dominicum esse in exprimendis hisce panis proprietatibus declarent pro suorum quisque donorum mensura. Protrahuntur autem, aut etiam contrahuntur omnes istae admonitiones, pro eo, ac res id ac tempus etiam postulare videntur.

Finita vero extrema hac admonitione, canitur Psalmus lingua vulgari a tota Ecclesia, quo absoluto, dimittitur Ecclesia more alias solito cum pauperum commen-(268)datione et totius Ecclesiae benedictione.

Diaconi autem ad portas templi, ut alias quoque dictum est, elemosynas pro pauperibus colligunt, panisque ac vini, quae ex Coenae usu superfuerunt, reliquias pauperibus Ecclesiae, ut quisque opus habet, largiuntur, praesertim si qui sint valetudinarii aut natu alioqui grandiores. Atque de Coenae ceremonia tantum. Iam de Disciplina eiusque usu dicendum erit.

DE ECCLESIASTICA DISCIPLINA ET EIUS USU
IN ECCLESIA PEREGRINORUM
LONDINI.

Cum fere abolutus sit iam ubique legitimus disciplinae Ecclesiasticae usus et magna hominum pars ignorare propemodum videatur, quidnam sit disciplina Ecclesiastica et qua in re potissimum etiam consistat, non abs re fuerit haec paucis indicare, quo facilius etiam legitimus disciplinae usus in nostra Ecclesia a piis omnibus agnosci possit. Disciplinae igitur diffinitionem ante omnia ponemus cum eius approbatione. (269)

Disciplina Ecclesiastica est certa quaedam e scripturis petita ratio observandi gradatim Christianas admonitiones ex verbo Dei inter fratres invicem omnes in Ecclesia Christi, ut et corpus universum singulaque illius membra in suo officio, quoad eius fieri potest, contineantur, — et, si qui in illa deprehendantur obstinati admonitionum istiusmodi contemptores, ut Satanae ad extremum per excommunicationem tradantur, si quo modo per talem pufactionem et caro in illis interire, quod ad affectus illius attinet, et spiritus ita demum revocari ad resipiscentiam ac proinde servari etiam possit.

Hanc porro diffinitionem per singulas illius partes approbari oportet, ne quid in illa temere positum esse videatur: id quod iam facere aggrediemur.

1. Diximus, disciplinam Ecclesiasticam esse certam quandam rationem observandi admonitiones, ut intelligamus, neque dubiam neque item vagam aut exlegem esse, sed niti certis ac solidis scripturae testimoniis, et certum item ordinem certosque fines suos (270) habere; quemadmodum in reliquis diffinitionis partibus comprehensum habetur. Estque hic velut genus quoddam in nostra diffinitione ratio observandi admonitiones, ut iuxta reliquas diffinitionis partes admonitiones, quae disciplinae Ecclesiasticae sunt propriae, a quibuslibet aliis admonitionibus discernantur.

2. Ut ostenderemus certam minimeque dubiam esse, diximus, esse petitam e scripturis, ne quis illius negligentiam aut contemptum, tanquam humanae alicuius traditionis, impunem fore arbitretur. Ut igitur constet, esse certam rationem observandi admonitiones, quam

Deus in sua Ecclesia observari velit, fontes illius proferemus. Christus Dominus apud Matthaeum et Lucam iubet, ut offensi quoquo modo per fratrem admonitionibus apud illum utamur ¹⁾). Paulus item monet Thessalonicensium Ecclesiam, ut admonitiones adversus inordinatos fratres ne praetermittat ullo modo ²⁾). Idemque Hebraeos diligenter hortatur ad observandas admonitiones, ne qui inter illos neglectis admonitionibus per peccati seductionem indurentur ³⁾). Ac rursus graviter obiurgat Corinthios, quod (271) usu disciplinae adversus eum, qui cum noverca consuetudinem habebat, neglexissent ⁴⁾). In hisce sane scripturae locis extant fontes manifesti observandarum admonitionum in Ecclesia Christi, ut eas sine gravi culpa intermitteri non posse constet.

3. Ut ostenderemus, admonitiones in usu disciplinae non esse vagas aut exleges, sed certum suum habere ordinem, iuxta quem observari debeant, diximus illas gradatim observandas esse. Habent nimirum admonitiones in usu disciplinae ordinem suum, certis quibusdam gradibus constantem, quos alibi non ita oportet observari. Ita Christus Dominus vult, ut eos fratres, per quos offensi aliquo modo sumus, primum soli solos, deinde uno atque altero teste adhibito, postremo totius Ecclesiae autoritate redarguamus.

4. Diximus eas admonitiones, quae ita gradatim observari debeant, oportere esse Christianas, ut intelligamus tria nobis peculiariter observanda esse in illarum usu. Primum, ut ex mera charitate Christiana candidoque et amanti pectore proficiantur, non equidem traducendi, sed lucrificandi fratris studio, neque item ad nostri (272) ipsorum ostentationem, sed ad Ecclesiae totius aedificationem. Deinde, ut nobis certe constet, id, de quo frater aliquis sit admonendus, pugnare omnino cum verbi Divini doctrina facereque contra fidem nostram aut charitatem. Alioqui hypocriticum est potius, quam Christianum, ea redarguere velle, quae cum doctrina verbi Dei consistere simul possunt. Postremo, ut modestiam ac prudentiam Christianam in nostris istiusmodi admonitionibus adhibeamus. Nempe ut, si res incerta sit, de qua frater aliquis debeat admoneri, amanti aliqua sciscitatione duntaxat temperetur. Si vero res plane sit certa, ut rursus videamus, multisne iam sit cognita nec ne, multosne secum item aut totam forte etiam Ecclesiam ita involvat, ut in discrimen aliquod induci possit. Si enim res multis iam est cognita multosque secum periculo alicui involvit, plures sane adhiberi possunt in prima etiam amonitione. Si vero ad totam alioqui Ecclesiam eiusve ministerium pertineat, ut ad Seniores Ecclesiae protinus deferatur, quibus sane

¹⁾ Matth. 18. Luc. 17. ²⁾ 1 Thess. 5. ³⁾ Hebr. 12. ⁴⁾ 1 Cor. 5.

curam et gubernandae et conservandae Ecclesiae demandatam esse constat. Christi enim doc-(273)trina de solo fratre primum omnium privatim admonendo ad eos duntaxat pertinet, qui unum duntaxat aliquem, non autem simul multos, nedum totam Ecclesiam aut offenderunt aut in discrimen aliquod induxerunt. Et lex ipsa charitatis hoc postulat, ut totius corporis plurimumve adeo membrorum etiam in uno eodemque corpore maior sane, quam unius duntaxat membri, ratio habeatur, et, quemadmodum Christus ipsemet docet ¹⁾, praestat, corpus ipsum, cum reliquorum membrorum compage servari, uno aut altero membro mutilatum, quam ut propter unum membrum corpus totum eiusque compages dissipentur.

5. Diximus, Christianas istiusmodi admonitiones, quae in usu disciplinae observari debeant, ex verbo Dei petendas esse, ut intelligamus, satis non esse, si sciamus id, de quo fratrem volumus admonere, cum doctrina verbi Divini non posse consistere, sed oportere etiam nostras admonitiones formari ex verbo Dei, ut, qui est admonendus, videat se non tam nostra, quam Divina potius autoritate, admoneri, convincaturque in corde suo, non tam nos in nostris admonitionibus, si illas reiiciat, quam Di-(274)vini verbi potius Deique adeo ipsius autoritatem contemni, — id quod equidem, qui vel micum Christianae mentis habent, facile intelligent, a se quam longissime abesse oportere — et quae nos offendunt, ex verbo Dei arguenda sunt, ne, si verbum Dei non proferamus, peccata peccatis erroresque erroribus commutare potius, quam corrigere velle videri possimus ²⁾.

6. Diximus, Christianas istiusmodi admonitiones inter fratres in Christi Ecclesia observandas esse, ut intelligamus, usum disciplinae, quemadmodum eos non complectitur, qui sunt extra Ecclesiam, ita rursus ad omnes omnino, qui modo pro membris Ecclesiae haberi volunt, pertinere, neque quenquam omnino in Ecclesia aut posse, aut debere se eximere quoquo modo ab usu disciplinae, quocumque tandem in illa ministerio fungatur, aut quacumque dignitate etiam alios antecellat. Nimirum vinculum societatis Ecclesiasticae adigit omnes in Ecclesia sine ulla cuiusquam exceptione ad mutuam aliorum pro aliis curam ac sollicitudinem, quam nobis omnes invicem tanquam unius corporis membra iuxta Pauli doctrinam debemus, etiamsi alia a-(275)liis inter nos longe praestantiora esse non dubitemus. Atque hic sane se prodit Papae Romani et Episcoporum suorum omnium a vera Christi Ecclesia defectio, quod sese ab usu disciplinae Ecclesiasticae contra verbum Dei exemerunt, abolitaque Ecclesiae per Seniores illarum gubernatione atque usu ita demum

¹⁾ Matth. 5, 18. Marc. 9.

²⁾ 1 Cor. 6.

etiam disciplinae abolito, dominatum sibi nescio quem in Ecclesiis usurparunt, et haeresim esse interpretantur, si quis illos ad primae-vum rursus Ecclesiae ordinem revocare et Ecclesiae cuiusque gubernationem legitimis illius Presbyteris seu Senioribus restitui velit, quod tamen nisi fiat, neque legitima sane Ecclesiarum, quod ad Divina attinet, gubernatio, neque usus item disciplinae haberi ullo modo potest. Eos porro, qui sunt extra Ecclesiam, nihil attinet sub disciplinae usum cogere. Dominus enim illos iudicabit, quemadmodum Paulus docet. Praetermitti tamen in nobis non debent interim occasiones et istos lucrificandi, si ullae se modo offerant, nisi quod gradus superscriptos admonitionum apud eos non oporteat observari.

7. Diximus, eas admonitiones inter omnes invicem fratres observandas (276) esse, ut intelligamus usum disciplinae Ecclesiasticae non tantum in faciendis, sed etiam in recipiendis admonitionibus positum esse, et, qui admonentur, tam se peccare intelligant in Christum Dominum et Ecclesiam ipsius, si fraternae admonitiones non amanter, ut debent, ac reverenter recipiant iuxta usum disciplinae, quam illi etiam in Christum et eius Ecclesiam peccant, qui fratris sui curam, pro quo Christus est mortuus et qui pro eiusdem corporis membro habetur, neglectis admonitionibus, habendam sibi non esse putat.

8. Ut fines disciplinae Ecclesiasticae exponeremus, diximus eas omnes admonitiones, quae ad usum disciplinae pertinent, ita observandas esse, ut corpus universum Ecclesiae et singula illius membra in suo officio contineantur, ut intelligamus, usum disciplinae institutum esse in Christi Ecclesia, non equidem in condemnationem, sed in remedium potius infirmitatis nostrae omnium, ut eam usu disciplinae veluti freno quodam cobibeamus, tam in universo in genere Ecclesiae corpore, quam in singulis peculiariter etiam (si quomodo id fieri queat) membris illius, sine ulla (277) cuiusquam exceptione. Et res ipsa loquitur, usum disciplinae in Ecclesia non solum esse frenum salutare infirmitatis nostrae in corruptela hac naturae nostrum omnium, ne illi nimium indulgeamus, sed esse etiam vinculum longe solidissimum adeoque et veluti pabulum quoddam in Ecclesia mutuae invicem omnium charitatis et libertatis Christianae. Nec abs re disciplina Ecclesiastica idem esse dicitur in Ecclesia ad eius conservationem, quod sunt nervi in compage ipsa corporis humani.

9. Diximus, eas praeterea admonitiones ideo etiam observandas esse, ut, qui illas obstinato animo contemnendas esse putant, Satanae ad extremum tradantur, ut ostenderemus, quousque progrediendum sit in usu Ecclesiasticae disciplinae. Nempe cessandum nobis non esse, etiamsi apud eos, qui admonentur, praereptum nobis quodam-

modo fructum admonitionum nostrarum esse videamus. Etsi enim singula membra in suo officio retineri non possunt, cura nobis tamen propterea totius Ecclesiae non est intermittenda, sed est admonenda Ecclesia, ut sibi ab istiusmodi contemptoribus disciplinae Ecclesiasticae (278) deinceps caveat, ne simili indulgentiae in peccatis contagione inficiatur. Et contemptores ipsi resecandi sunt a reliquo Ecclesiae corpore per publicam denunciationem, ut et Ecclesia sciat, a quibus sibi cavere debeat, et, qui peccarunt in contemnendis admonitionibus, sentiant se etiam a societate Ecclesiastica et omni deinceps usu disciplinae, tanquam deploratos homines, exclusos esse, neque aliud sibi iam ab Ecclesia expectandum esse, quam quod eiectione a societate aliqua usu venire solet. Nempe, ut, nisi culpam ipsa suam agnoscant proque illa veniam petant et se rursus Ecclesiae per publicam poenitentiam reconcilient, nunquam sint omnino in Ecclesiam recipiendi.

10. Diximus, contemptores disciplinae tradendos esse Satanae, si quo modo in illis et caro interire, quod ad eius affectus attinet, et spiritus per resipiscentiam servari demum possit, ut intelligamus, quanta poena contemptores istiusmodi maneat, nisi in tempore resipiscant, et rursus excommunicationem in Ecclesia, non ad condemnandos sane homines institutam esse, sed ad liberandos potius a commonstrata condemnatione per publicam (279) pudefactionem, — impietate vero nostra atque induratione id fieri, ut, quemadmodum Lex ad vitam alioqui data, in mortem nobis nihilominus cessit per carnis nostrae corruptelam ¹⁾, ita et excommunicatio, in remedium condemnationis nostrae instituta, cedat nihilominus tandem tandem in ipsam condemnationem. Ita sane et qui sunt extra Ecclesiam, palam alioqui blasphemi ac flagitiosi homines, denique et Tyranni et Haeretici publici, non equidem ideo apud Ecclesiam publice denunciantur, ut per eiusmodi denunciationem orco tradantur, sed ipsorum impietate atque obstinatione fit, ut in istiusmodi denunciationibus suam ipsi condemnationem agnoscere cogantur, dum illas praesertim niti sentiunt invicta verbi Divini auctoritate. Unde et a Paulo *αὐτοκατάκριτοι* vocantur ²⁾. Denunciantur porro apud Ecclesiam tyranni, haeretici palamque blasphemi ac flagitiosi homines, ne quo modo Ecclesia ab illis tanquam a furibus ac latronibus lupisve aut aliis noxiis feris impleatur, id quod alioqui et ab ipsomet Christo Domino et ab eius Apostolis factum videmus.

Habemus igitur iam explicatas atque (280) approbatas partes omnes nostrae huius diffinitionis. Nunc restat, ut qua in re potissimum usus disciplinae Ecclesiasticae positus sit, videamus.

¹⁾ Rom. 7.

²⁾ Tit. 3.

Qua in re consistat usus Ecclesiasticae disciplinae.

Pudet referre, quibus in rebus disciplinae usum constitutum esse in Papae Ecclesia videamus, ubi soli Monachi usum disciplinae inter sese, in suo quisque et quidem reformato, ut vocant, ordine retinuisse videri volunt. Nec est nostri instituti in his nunc immorari, sed potius, ut de legitimo Ecclesiasticae disciplinae usu et, qua in re potissimum consistat, exponamus.

Ex praemissa vero disciplinae Ecclesiasticae diffinitione eiusque explicatione facile est videre, qua in re potissimum consistat usus legitimus ipsius, nempe in faciendis ac rursus recipiendis invicem iuxta gradus suos inter fratres admonitionibus Christianis, et non ferendo in Ecclesia contemptu illarum quoquomodo, quemadmo-(251) dum utrumque id in ipsa diffinitione eiusque explicatione satis iam aperte expositum habetur.

Ex praescriptis autem admonitionum gradibus facile etiam apparet, duplicem usum habendum esse disciplinae Ecclesiasticae in Ecclesia Christi, nempe privatum et publicum, privatumque publico semper praemittendum, praeterquam si aut manifesta contemptus indicia in eo, qui admonendus esset, conspiciantur, aut flagitium ipsum ita iam plerisque innotuit, ut caelari iam amplius non possit, ut multos secum alioqui totamque forte Ecclesiam in praesens aliquod discrimen adducat.

Publicum vero disciplinae usum adhibendum esse post contemptas privatas admonitiones, aut si flagitium sit, ut iam dictum est, vel prorsus publicum, vel notius quam ut caelari amplius possit, vel multos secum totamque forte Ecclesiam praesenti periculo involvat.

Ad privatum igitur disciplinae usum pertinere, duos priores illos a Christo Domino praescriptos admonitionum gradus. Nempe ut frater a fratre offensus, primum solus solum, deinde adhibito altero plu-(252) ribusve admonitionis sociis redarguat admonitusque vicissim pareat admonitioni.

Publicum vero disciplinae usum esse, dum, re aliqua ad Ministros ac Seniores Ecclesiae delata ac fide dignis testimoniis comprobata, per Ministros primum ac Seniores in coetu ipsorum, deinde vero coram tota Ecclesia instituuntur admonitiones ac reprehensiones, donec ad excommunicationem perveniatur, — ac rursus dum, qui excommunicatus est, per publicam reconciliationem et poenitentiam in coetum Ecclesiae cooptatur.

In legitimo igitur disciplinae Ecclesiasticae usu observari oportet, pro eo ac res incidunt, et privatas et publicas admonitiones, quales in diffinitione praescribuntur, reprehensiones item publicas, donec ad excommunicationem perveniatur, et publicam praeterea excommu-

nicatorum, si resipiscant, in coetum rursus Ecclesiae receptionem, per publicam poenitentiam et reconciliationem. Et observari haec omnia oportet inter omnes invicem fratres Ecclesiae sine ulla cuiusquam exceptione omnino, qui modo se Ecclesiae adiunxit, sive sit in ministerio, sive non sit in mini-(283)sterio, sive sit summus, sive infimus. Subesse enim Christo Domino oportet universum corpus ipsius, tanquam summo capiti nostro omnium. in doctrinae suae observatione, etiamsi membra in corpore alia aliis longe sint praestantiora. Neque sane pugnat cum membrorum praestantiorum dignitate, sed illam ornat potius, si sceptro regio Christi Domini, verbo inquam ipsius et eius disciplina regantur.

Haec vero ita praefati de disciplina Ecclesiastica, ad exponendum iam demum illius in nostris hic Ecclesiis usum venimus. Et, quoniam plura observentur in retinendo inter Ministros disciplinae usu, quam inter reliquam Ecclesiae plebem, eo quod illi et reliquae Ecclesiae veluti exemplaria quaedam esse et curam praeterea ac custodiam retinendae tuendaeque verae in illa religionis habere debent¹⁾, primum de usu disciplinae in plebe Ecclesiae, deinde vero de his, quae inter Ministros ipsos observantur, dicemus. Prius autem privatum, deinde vero publicum illius usum exponemus.

[DE USU DISCIPLINAE IN PLEBE.]

*De privato disciplinae Ecclesiae-(284)sticæ
usu in plebe ipsa.*

Primum monentur saepenumero in Ecclesia omnes in publicis concionibus de praecipuis cuiusque singillatim officiis, quae sine offendiculo intermitteri non possunt. Etsi enim magna sit officiorum varietas pro aetatis cuiusque vocationumque multarum ratione, sic ut ad omnia illa praestanda admonitiones iuxta usum disciplinae institui non possint, cum de eorum neglectu non protinus constare queat, — sunt tamen quaedam plebis in Ecclesia officia, quae ab omnibus, qui pro membris Ecclesiae haberi volunt, ita sunt retinenda, ut eorum custodia ad usum disciplinae pertineat omnino, neque ad illorum negligentiam conniveri ullo modo aut debeat aut possit. Ea vero partim intuentur Deum ipsum, in cultu atque obedientia ipsius, partim Ministros Ecclesiae publicos illorumque ministerium, partim autem mutuam invicem fratrum in Ecclesia omnium societatem.

Officia plebis totius in Ecclesia et omnium membrorum illius, quae Deum ipsum in cultu atque obedientia ipsius intuentur, (285) sunt in iis potissimum posita:

¹⁾ 1 Pet. 5.

1. Ut quisque in Ecclesia suam in Deum fidem ore suo pro doni sui mensura contestetur, priusquam ad Coenae Dominicae usum admittatur.

2. Ut institutum a Christo Domino in sua Ecclesia cultum publicum in publico verbi, Sacramentorum et obsecrationum ministerio quisque diligenter observet.

3. Ut suam quisque infirmitatem in Ecclesia, quod ad legis Divinae obedientiam attinet, ingenue agnoscat, in illa se sibi displicere, illam se accusare proque illa se veniam petere oportere semper testetur.

Plebis item in tota Ecclesia omniumque illius membrorum officia erga Ministros et ipsorum ministerium in hoc potissimum sunt posita:

1. Ut quisque in Ecclesia publicum illius a Deo institutum ministerium, non hominum sed Dei ipsius ministerium esse agnoscat illudque ut Dei ordinationem veneretur ac suscipiat.

2. Ut Ministris suis legitimis quisque in Ecclesia, tanquam Christi ipsius legatis in ipsorum ministerio, imo vero tanquam Christo ipsimet Domino, per illos Ecclesiam suam (286) gubernanti, pareat: admonitiones illorum, tam privatas, quam publicas reverenter atque amanter admittat, et ab omni adversus illos murmuratione modis plane omnibus sibi caveat.

3. Ut non solum sibi quisque a murmurationibus contra Ministros in Ecclesia caveat, sed ut, si quos alios murmuratores novit, illos privatim primum, deinde uno atque altero teste adhibito, redarguat, et, si admonitiones suas contemni videt, ab illorum familiari consuetudine se subducat remque ad Ministros Ecclesiae deferat.

4. Ut quisque in Ecclesia consensum doctrinae unanimem una cum Ministris retinere se ac tueri apud omnes debere statuatur, et, si quid in doctrina vitae Ministrorum desiderat, illos prius observatis admonitionum gradibus redarguat, quam eos quoquo modo ministeriumve illorum traducat.

5. Ut quisque in Ecclesia intelligat atque agnoscat esse debiti officii sui, ut pro sua virili adiumento sit toti Ecclesiae in alendis ac fovendis Ministris ipsius. Aequum est enim, ut, qui seminant spiritualia, me-(287)tant corporalia apud eos, quibus coelestia seminarunt, neque desit pabulum apud eos bovi trituranti, apud quos ille triturat ¹⁾).

Quae autem plebis totius ac singulorum membrorum in Ecclesia officia ad mutuam fratrum invicem omnium societatem pertinent, in hoc imprimis consistere videntur:

¹⁾ 1 Cor. 9.

1. Ut quisque in Ecclesia totius simul corporis Ecclesiae imprimis, deinde vero singulorum ipsius membrorum inter sese, quoad eius fieri potest, pacem concordiam atque unitatem sub verbi divini obedientia observet custodiat promoveat ac tueatur pro sua virili neque illam, quod in ipso est, scindi quoquo modo perturbarive sinat.

2. Ut quisque in Ecclesia, sicubi aliquis in praestandis hisce iam praedictis officiis cessare videatur, aut praestanda non esse dicat, alius alium fraterne ex verbo Dei admoneat et alius ab alio vicissim admonitiones eiusmodi libenter accipiat neque illis offendatur ullomodo.

3. Ut quisque in Ecclesia talium admonitionum contemptores, siquidem e coetu sint Ecclesiae, adiuncto sibi uno atque altero fratre redarguat, et, si eiusmodi quoque admonitionem ac reprehensionem contemni videat, ut rem ad Ministros ac Seniores Ecclesiae deferat.

Ad observanda igitur haec in coetu Ecclesiae et inter singula illius membra officia, privatus disciplinae Ecclesiasticae usus urgetur ac retinetur in nostris Ecclesiis per privatas inter fratres invicem omnes in Ecclesia admonitiones. Et docentur fratres Ecclesiae omnes, esse debiti officiique ipsorum, ut ad horum officiorum negligentiam cessationemve aut contemptum inter sese non conniveant quoquo modo, paremque culpam esse eorum, qui ad haec connivent silentioque illa suo alunt, cum iis, qui negligentia cessationeve aut contemptu officiorum istiusmodi peccant; neque minus dignos esse reprehensione ac disciplinae usu eos, qui scientes ac volentes per suum silentium indulgent negligentiae cessationi aut contemptui praedictorum officiorum inter fratres, quam illi reprehensione usuque disciplinae digni sunt, qui negligentiae ipsimet cessationisve aut contemptus istiusmodi culpa tenentur.

Monentur autem subinde in Ecclesia (289) omnes, ut in omnibus suis privatis istiusmodi admonitionibus eorum semper sint memores, quae in illis iuxta suprascriptam disciplinae definitionem requiruntur, nempe ut iuxta gradus suos instituantur, ut, qui admonetur, intelligat Christianas esse petique ex verbo Dei, et ut inter omnes invicem fratres in Ecclesia sine ulla cuiusque exceptione observentur. De quibus alioqui iam satis est dictum in ipsa definitionis approbatione, in 3, 4, 5, 6 et 7 observatione.

Docetur item Ecclesia admonitiones eas, quae uno atque altero fratre adhibito instituantur, ad privatum adhuc disciplinae usum pertinere, et proinde non prius esse invulgandum peccatum admoniti cuiusvis fratris per eos, qui illum admonuerunt, quam ad Ministros ac Seniores Ecclesiae referatur lapsusque frater per illos publici ministerii nomine reprehendatur, nisi si crimen ipsum ita per se sit

publicum, ut caelari non possit, aut ita grave, ut illud propter maiora pericula vitanda oporteat publicari.

Ex his vero omnibus facile est iam videre, in quibus potissimum consistat privatae disciplinae usus in nostra Ecclesia. (290) Nempe in observatione mutua inter fratres Ecclesiae omnes earum admonitionum, quae aut ab uno duobusve demum aut tribus fratribus apud lapsum aliquem fratrem fiunt atque ex Christiano pectore iuxta verbi divini praescriptum proficiscuntur. Sic ut non eos solum admoneri ad hunc modum oporteat, qui negligentia cessatione aut contemptu suorum officiorum peccant, sed illos etiam, qui scientes ac prudentes ad haec connivere silentioque illa suo alere sciuntur. Atque de privatae disciplinae usu tantum, quam equidem observari oportet, priusquam ad publicae disciplinae usum perveniatur, de qua iam demum etiam dicemus,

De publico disciplinae usu in plebe Ecclesiae.

Publicae disciplinae usus in plebe Ecclesiae non alias locum habet, nisi aut post contemptas privatas admonitiones omnes, aut si facinus ita sit publicum, ut caelari non amplius possit, aut ita alioqui grave, ut propter graviora multorum totiusve Ecclesiae pericula publicari omnino oporteat.

Quemadmodum autem privatae disci-(291)plinae initium sumitur a privatis unius apud alterum fratris admonitionibus, siquidem res privatim transigi possit, — ita publicae disciplinae initium sumitur ab iis, quae in Ministrorum duntaxat ac Seniorum Ecclesiae coetu habentur, admonitionibus, posteaquam frater apud illos aliquis accusatus est, qui aut privatas omnes admonitiones contempsisset, aut publicum aliquod flagitium designasset, aut aliquid eiusmodi commisisset molitusve esset, quod sine multorum totiusque forte Ecclesiae periculo premi haudquaquam posset.

Habet vero publica disciplina, quemadmodum et privata, gradus suos, quos observari oportet in legitimo usu ipsius, ut omnia ordine in Ecclesia fiant. Primum enim accusari legitime oportet sub gravi ac fide digno duorum aut trium ut minimum testimonio coram coetu Ministrorum ac Seniorum Ecclesiae eos, qui publici ministerii Ecclesiastici nomine redargui reprehendique debent. Deinde, qui ita iam accusantur, in ipso etiam Ministrorum ac Seniorum coetu sub fide silentii ipsorum reprehendi redarguique ex verbo Dei ita debent, ut ad resipiscentiam et (292) peccati sui agnitionem veluti manuducantur et invitentur. Postea, qui ad hunc modum sunt reprehensi, agnita peccati sui culpa, illam vel apud coetum ipsum Ministrorum ac Se-

niorum Ecclesiae deprecari, et cum omnibus, quos ullo modo offenderunt, sese reconciliare debent pro eo ac Ministri ac Seniores Ecclesiae id iudicant magis facere ad Ecclesiae aedificationem. Postremo, si ad hunc modum reprehensus quispiam in Ecclesia frater peccati nihilominus sui culpam neque agnoscere neque deprecari ullo modo velit, Ministri et Seniores Ecclesiae progrediuntur in publico disciplinae usu usque ad obstinati fratris istiusmodi excommunicationem. De quibus singillatim omnibus iam nobis dicendum erit.

De accusatione lapsi alicuius fratris apud Ministros ac Seniores Ecclesiae.

Circa accusationem adversus fratrem pluresve in Ecclesia apud Ministros et Seniores instituendam haec ita observari omnia solent: (293)

1. Ut omnis apud Ministros et Seniores accusatio non nisi sub gravi ac fide digno duorum aut trium testimonio instituat.

2. Ut accusatores peccatum admoniti fratris non apud alios traducant post contemptas privatas suas admonitiones, sed illud Ministris ac Senioribus indicent, si quo modo fieri possit, ut offensi fratres in coetu Ministrorum sine ulteriore peccati publicatione per fratrem admonitum reconcilientur, praeterquam si peccatum sit aut ita publicum, ut sit iam in ore multorum, aut ita noxium, ut sine multorum totiusve Ecclesiae periculo caelari neque debeat neque possit.

3. Ut nulla per Ministros ac Seniores recipiatur accusatio, nisi de iis, quae vel doctrinae sanae consensum legisque divinae obedientiam violare, aut pacem tranquillitatemve publicam vel ordinem ac gubernationem ministerii in Ecclesia, seu mutuum alioqui fratrum inter se invicem omnium societatem perturbare aut labefactare quoquo modo posse videantur.

4. Ut omnes istiusmodi accusationes in charitate et modestia (294) Christiana, non equidem infamandi, sed lucrificandi fratris studio instituantur. Qui enim infamandi fratris studio accusationes instituunt, non minus sunt digni publica reprehensione, quam is, qui accusatus est, tametsi peccatum illorum eum, qui accusatur, culpa sua non liberet: debentque accusatores cum accusato in coetu Ministrorum protinus reconciliari, quatenus in sua adversus illum accusatione sunt transgressi fines charitatis ac modestiae Christianae.

De prima accusati alicuius fratris per Ministros et Seniores in coetu ipsorum reprehensione.

Circa primam accusati fratris cuiuspiam in coetu Ministrorum ac

Seniorum Ecclesiae reprehensionem fontes accusationis ante omnia sunt observandi. Num videlicet peccatum accusati fratris cuiusmodi sit, ut offensis per illud fratribus in ipso duntaxat Seniorum coetu satisfieri iustaque inter ipsos reconciliatio fieri possit, an vero publicam coram tota Ecclesia poenitentiam requirat. Etenim si propter contemptas duntaxat privatas admonitiones in privato etiam peccato frater quispiam accusetur, Ministrorum partes sunt, ut accusato fratri culpam sui peccati ob oculos ipsius ex verbo Dei ponant, et omnia tentent, si quo modo frater ille accusatus peccati sui culpam in medio ipsorum coetu agnoscere et cum iis, quos offendit, unaque et cum Ministris ac Senioribus Ecclesiae, apud quos est accusatus, pariter sese reconciliare possit. Id porro si fiat, actis Deo gratiis iunctisque invicem dextris fit reconciliatio inter accusatum fratrem et qui in illo fuerant offensi, unaque inter illum et Ministros ac Seniores Ecclesiae omnes, posteaquam accusatus frater ille peccati sui culpam agnovit. Si vero frater quispiam propter publicum, pluriesve alioqui post publicas admonitiones Seniorum repetitum aliquod flagitium accusetur, aut quod etiam propter Ecclesiae totius aut bonae illius partis periculum, cum in vita, tum pietate fratrum, caelari minime possit, tum sane partes Ministrorum ac Seniorum Ecclesiae erunt, ut illum (296) ad publicam coram tota Ecclesia poenitentiam in suis admonitionibus ac reprehensionibus adhortentur. Aequum est enim, ut qui publice pluriesve iam alioqui per Seniores publico ministerii ipsorum nomine admonitus, aut cum totius Ecclesiae bonaeve partis ipsius periculo peccat, publice etiam coram tota Ecclesia culpam peccati sui agnoscat illamque deprecetur. Quodsi accusatus frater quispiam de eiusmodi flagitio, quod publicam requirat poenitentiam, sequi velit Ministrorum ac Seniorum admonitionem, constituitur illi per Ministros ac Seniores certus dies, quo id facere debeat, quemadmodum postea circa formam publicae poenitentiae dicetur.

De progressu disciplinae publicae post primam in coetu Ministrorum ac Seniorum admonitionem.

Si post primam in coetu Ministrorum ac Seniorum Ecclesiae admonitionem accusatus frater aliquis, sive propter contemptas (297) privatas aliorum fratrum in privato peccato admonitiones, sive propter publicum aliquod flagitium, aut quod sine Ecclesiae totius periculo bonaeve illius partis caelari haudquaquam possit, neque culpam peccati sui agnoscere interim, neque illam vel in Ministrorum ac Seniorum omnium coetu, vel coram tota Ecclesia (si ita res postulet)

deprecari velit, sed, contempta Ministrorum ac Seniorum admonitione, in peccato sibi suo indulgere nihilominus pergat, dantur illi dies aliquot, ut intra illos secum cogitet, quidnam facere velit. Interea vero duobus aut tribus Senioribus negotium datur, ut eum oportuno aliquo tempore adcant et debiti rursus officique sui privatim admonent, atque, si ad constitutum diem illum frater accusatus ille det signa aliqua verae resipiscentiae, ad Ministros rursus ac Seniores venit. Et, si propter contemptas duntaxat privatas in peccato privato admonitiones accusatus est, dant operam Ministri ac Seniores, ut in coetu ipsorum, re non amplius invulgata, reconciliatio fiat. Si vero propter publicum aliquod flagitium, vel quod propter totius Ecclesiae bonaevae illius partis peri-(298)culum, ut ante dictum est, minime caelari possit, accusatus est, et signa poenitentiae publicae ad diem constitutum aliqua dederit, dies illi rursus praefigitur a Minisiris ac Senioribus publicae poenitentiae peragenda, pro eo ac id Ministris ac Senioribus Ecclesiae videtur expedire. Quodsi autem is, qui propter contemptas privatas duntaxat in privato peccato admonitiones, ne post alteram quidem in coetu Seniorum admonitionem culpam adhuc suam agnoscere eamque nec apud fratres offensos, nec apud Seniores Ecclesiae deprecari velit, tum illi tempus adhuc cogitandi de resipiscentia permittitur ad proximum Dominicum diem. Ante quem diem nisi et cum fratribus offensis et cum Ministris ac Senioribus Ecclesiae reconcilietur, tum eo ipso die Dominico Ecclesiastes in publica concione peccatum fratris illius simulque et contemptum admonitionum ordine omnium coram tota Ecclesia exponit, suppresso tamen adhuc illius nomine, si quo modo per peccati duntaxat sui illam sine nomine denunciationem frater ille accusatus ad resipiscentiam adhuc culpaque in coetu Seniorum agnitionem ac deprecationem (299) induci possit, instituiturque post talem denunciationem precatio publica pro fratre illo, et simul monetur Ecclesia, ut, qui cum accusato fratre illo familiariter vivere consueverunt (quatenus illis quidem est notus), eum convenient et ad resipiscentiam hortentur. Rursumque dies alius designatur per Ecclesiasten e suggestu, ante quem, ut se frater ille et cum fratribus, quos offendit, et cum Ministris ac Senioribus Ecclesiae reconciliet in medio ipsorum coetu, publice iam tertio admonetur. Porro si neque post tertio constitutum iam reconciliationis diem frater ille, propter contemptum toties repetitarum admonitionum accusatus, culpam suam in coetu Seniorum agnoscere adhuc ac deprecari velit, tum demum eodem loco plane habetur deinceps cum iis, qui propter publicum aliquod flagitium accusantur: nempe ut sine publica coram tota Ecclesia poenitentia ad reconciliationem non amplius admittatur. Sed, quemadmodum fratres de publico no-

minatim accusati flagitio ad publicam protinus poenitentiam urgentur, ita et isti deinceps sine publica poenitentia ad nullam omnino reconciliationem admittuntur. Et, si neque ad constitu- (300) tum tertio iam reconciliationis diem et fratribus sese, quos offenderunt, et Ministris ac Senioribus in coetu ipsorum reconciliaverint, tum, quemadmodum de publicis accusati flagitiis post alteram in coetu Ministrorum admonitionem, nisi resipiscant, addito ipsorum nomine coram tota Ecclesia denunciatur et peccatum ipsorum cum omnibus suis circumstantiis publice accusatur, — ita et isti nominatim iam coram tota accusantur Ecclesia, exposito et peccato ipsorum et toties contemptis omnibus admonitionibus tam publicis quam privatis, unoque iam plane atque eodem deinceps loco habentur (quod ad reconciliationem publice faciendam attinet), posteaquam nominatim coram Ecclesia denunciati sunt, ét qui propter publica flagitia accusati sunt, ét qui contemptu admonitionum in privatis etiam peccatis eo rem ad extremum deduxerunt, ut nominatim coram Ecclesia accusarentur.

Quo die vero nominatim iam coram Ecclesia fratres aliqui accusantur, instituitur denuo pro illis per Ecclesiasten publica precatio, et dies rursus constituitur, quo denunciati fratres illi (nisi interea re- (301) sipiscant) sint tandem coram tota Ecclesia cum publico illius luctu excommunicandi. Hortaturque denuo Ecclesiam Minister e suggestu, ut, si qui se aliquid adhuc apud denunciatos fratres illos ad resipiscentiam revocandos efficere ullo modo posse putant, ne id praetermittant omnino, sed pro sua virili toti in hoc incumbant, ne tota Ecclesia in excommunicando fratre suo lugere cogatur. Et, si cui forte in Ecclesia indignum id adhuc quoquo modo videretur, ut denunciati fratres illi excommunicentur, hi ut interea ante ipsum excommunicationis diem rationem sui in hac parte consilii Senioribus, aut privatim aliquibus, aut simul in coetu ipsorum omnibus ex verbo Dei exponant, alioqui Ministros ac Seniores publicum Ecclesiae silentium pro tacito assensu ipsius accepturos esse, atque ita demum ad excommunicationem cum luctu Ecclesiae progressuros.

Ibi vero si denunciati fratres illi ante destinatum excommunicationi diem culpam peccati adhuc sui publice coram Ecclesia agnoscere ac deprecari velint, primum sese cum offensis privatim fratribus Ministrisque ac Senioribus in coetu ipso- (303) rum reconcilient, ut de vera ipsorum resipiscentia constare possit. Deinde vero toti Ecclesiae in publico illius coetu eo ipso die, quo excommunicari debebant, per publicam poenitentiam iuxta infrascriptam ipsius formam reconcilientur. Sin autem in animi sua adhuc obstinatione perstent, contemptis omnino omnibus admonitionibus, tum demum Ecclesiastes ad constitutum diem illos a coetu ipso Ecclesiae rescindit atque Satanae tra-

dit per excommunicationem, cuius formam alioqui etiam indicabimus post expositum ritum ac ceremoniam publicae poenitentiae, priusquam ad excommunicationem perveniatur.

Ratio ac forma publicae poenitentiae ante
excommunicationem.

Nemo ad publicam poenitentiam prius admittitur, quam illius resipiscentia per Ministros ac Seniores Ecclesiae in coetu ipsorum diligenter exploretur, sic ut, qui ad publicam poenitentiam admitti velit, claram prius ac perspicuam dare (304) debeat in coetu Seniorum verae Christianaeque resipiscentiae (displicentiae inquam et accusationis sui in suo peccato) significationem per plenam et disertam culpae suae agnitionem et deprecationem, sic ut in illa a Ministris ac Senioribus nihil omnino desideretur. Interest enim Ministrorum, ne quisquam Christi Ecclesiae ipsique adeo Christo Domino per hypocrisim suam, simulatamque poenitentiam, quatenus id quidem caveri potest, illudat. Tum demum vero in iudicio Ecclesiae vere resipuisse quisque existimandus est, dum sibi ipse prae omnibus aliis magis displicet, dum peccatum ipse suum plus caeteris accusat, non autem ulla excusationes quaerit, nedum ut alios pari culpa onerare ad peccati sui extenuationem conetur. Alioqui longe abest adhuc a vera Christianaque poenitentia, qui sibi ipse magis quam aliis, ne dicam Ministris Ecclesiae, in peccato suo placet, quive excusationes, aliis suspectas, in peccato suo quaerit, aut qui culpa alios pari aut etiam maiore onerare conatur, quo magis peccatum ipse suum extenuare possit.

Ubi igitur notae istae verae Christianaeque poenitentiae in fratre denunciato non conspiciuntur, tum sane Ministri et Seniores Ecclesiae post observatos admonitionum gradus, ut dictum est, procedant ad fratris illius denunciati excommunicationem. Si vero notas illas verae Christianaeque poenitentiae videant, agnoscit primum omnium denunciatus frater ille atque etiam deprecatur culpam peccati sui in coetu ipso Seniorum apud offensos peculiariter fratres suos, qui illum accusarant, et simul etiam apud Ministros ac Seniores Ecclesiae omnes. Deinde vero dies constituitur peragendae poenitentiae publicae, quemadmodum supra dictum est, et frater ille denunciatus monetur, ne illum pudeat publice coram tota Ecclesia peccatum suum ultro ac plene agnoscere, quandoquidem et ipsi omnes sint etiam ex aequo peccatores, qui non tam ipsum, quam se ipsos potius in ipsius peccato essent apud Deum pariter omnes accusaturi, pariterque cum ipso etiam veniam peccatorum suorum apud Deum Optimum Maximum imploraturi. Deinde praestare, ut hic in coetu

fratrum nostrorum pudeamus per peccati nostri agnitionem, quam ut postea coram toto mundo in conspectu Dei Angelorumque ac Sanctorum (306) suorum omnium illud inviti ad aeternam nostram condemnationem agnoscere cogamur, siquidem illud hic agnoscere detrectemus. Hisce et similibus verbis excitatur frater ille denunciatus ad peragendam ultro ac libenter publicam poenitentiam ad Dei gloriam et Ecclesiae aedificationem.

Ad constitutum porro publicae poenitentiae diem concio publica paululum contrahitur, ut brevis quaedam de publicae poenitentiae rationibus tractatiuncula apud Ecclesiam haberi possit. Post concionem igitur, absolutis publicis Ecclesiae precibus, priusquam Psalmus decantetur, Ecclesiastes orditur tractatiunculam de publica poenitentia in Ecclesia Christi atque illius fontes in scripturis sanctis paucis commonstrat. Oportet enim omnia in Christi Ecclesia institui ad illius aedificationem, et non est alia ulla, iuxta Paulum, legitima aedificationis in Christi Ecclesia ratio, quam ut, quidquid omnino extruere volumus, id totum posito iam per Prophetas et Apostolos fundamento superstruamus ¹⁾. Fontes porro publicae poenitentiae in illo Christi Domini mandato commonstrat(307)bit, quo praecipitur, ut qui fratrem suum quoquo modo offendit, illi se protinus reconciliet, siquidem ullum opus suum Domino Deo gratum esse velit ²⁾. Etenim tunc docemur, si plures offenderimus, plures quoque nobis reconciliandos esse, et proinde, si totam forte Ecclesiam aut bonam aliqui illius partem offenderimus, toti nos etiam Ecclesiae reconciliari oportere. Traditur porro nobis ibidem ipse modus etiam eius, quam Christus imperat, reconciliationis, dum eos, quos offendimus, a ire illisque reconciliari iubemur. Et Iacobus vult, ut culpam apud eos nostram agnoscamus veniamque apud illos petamus ³⁾. Utrumque enim id vox confitendi apud Iacobum complectitur. Quare, ut nobis sunt adeundi fratres, quos offendimus, agnoscendaque est nobis apud illos offendiculi nostri culpa et petenda venia, ut eis reconciliemur, — ita, si totam aliquam Ecclesiam bonamve illius partem offendimus ullo modo, ipsam nobis etiam Ecclesiam in coetu suo adeundam esse intelligemus, quatenus sane universus illius coetus unus in Christo Domino homo esse censetur. Agnoscendaque nobis erit apud totam Ecclesiam offendi(308)culi nostri culpa et petenda venia, qua parte illam per nos offensam esse nobis conscii sumus, ut illi reconciliemur.

Hoc vero ipsum, nempe reconciliari ad eum modum offensae per nos Ecclesiae, nos publicam poenitentiam vocamus, et fontes illius in scripturis hosce commonstramus.

¹⁾ Eph. 4. ²⁾ Matth. 5, ³⁾ Iaco. 5.

Praeterea idem ipse Christus Dominus „væh” suum intonat omnibus, per quos offendicula veniunt ¹⁾, sic ut dubium non sit, sub ea imprecatione censerī omnes, per quos unus quispiam frater, nedum tota Ecclesia offenditur quoquo modo. A qua equidem imprecatione liberari haudquaquam possumus, nisi offendiculum, quod dedimus, rursus omnino tollamus. Quod sane fieri nullo alio modo potest, nisi per eorum, quos offendimus, reconciliationem, quatenus id quidem per nos fieri potest.

Commonstratis autem ad hunc modum publicae coram Ecclesia poenitentiae fontibus, monetur Ecclesia de iis, quae in publica quavis poenitentia imprimis debeant observari, nempe de tribus notis illius. Primo de vera nostri in peccato nostro, cuius culpam agnoscere et deprecari debemus, displicentia et accusatione, nempe ut nos ipsimet in nostro peccato plus caeteris omnibus accusemus, non autem illud aut excusemus quoquo modo, aut alienorum peccatorum commemoratione extenuemus. Haec enim hypocritarum sunt propria, dum vel inviti culpa se peccatorum liberare non posse vident, interim tamen omnes rimas quaerunt excusandi extenuandique suum peccatum praetextu alienorum peccatorum. Deinde de fiducia remissionis peccati, nempe ut in corde nostro sentiamus quietem nostrae conscientiae, nosque illam etiam coram Ecclesia, pro eo ac possumus, verbis contestemur, remissum nobis esse iam videlicet peccatum nostrum illud, cuius culpam agnoscimus et deprecamur, imo vero omnia etiam alia nostra peccata propter filium Dei, Christum Dominum, et meritum mortis suae. Hic est enim fructus nostrae omnis poenitentiae, ut consolationem in corde nostro ex remissione peccatorum nostrorum in Christo autore Spiritu sancto sentiamus. Postremo de publica totius Ecclesiae in publica istiusmodi lapsorum fratrum poenitentia aedificatione, nempe ut quisque in Ecclesia cogitet peccatum fratris ita poenitentis non tam ipsius solius, quam suum etiam totiusque adeo Ecclesiae esse, ut quisque se et totam Ecclesiam in conspectu Dei aequae ream esse statuatur, seque pari apud Deum reconciliatione in Christo opus habere, atque lapsum fratrem oportuisse se cum Ecclesia reconciliare in peccato ipsius videt. Ac rursus tota etiam Ecclesia de certa omnium peccatorum suorum remissione consolationem accipiat per attestatoriam illam remissionis peccatorum cum Ecclesia fratris lapsi reconciliationem.

Commonefacta vero ad hunc modum Ecclesia, sistitur frater ille denunciatus in conspectu totius Ecclesiae Ministrique ac Seniores Ecclesiae illum circumstant obversa ad Ecclesiam facie. Quod ubi

¹⁾ Matth. 18. Luc. 17.

videt Ecclesiastes orditur eam, quae sequitur, ad totam Ecclesiam admonitionem.

Admonitio ad Ecclesiam super lapsu et publice poenitente fratre. (311)

« Viri fratres! constituimus ecce in medio coetu vestro pro nostri ministerii officio lapsum hunc fratrem nostrum, qui ad attestandam apud vos veram suam Christianamque resipiscentiam non recusat peccati sui culpam, quo Dominum Deum eiusque Ecclesiam offendit, publice agnoscere, ad suam quidem, ut videtis, erubescitiam, sed ad Domini Dei nostri gloriam et Ecclesiae huius nostrae aedificationem, cupitque vobis rursus omnibus in conspectu Dei reconciliari, et in vestra adeo fraternitate Ecclesiastica deinceps etiam retineri. Quare vos mihi vestri hic debiti atque officii erga illum nonnihil ex verbo Dei admonendi estis, ut sciatis, quidnam et de lapsi fratris huius et de vestris adeo simul omnium peccatis cogitare omnes debeatis.

« Duo nobis igitur de peccato in scripturis prodita habemus. Alterum, nos omnes sub peccatum conclusos esse. Alterum vero, conclusos quidem esse, sed ut omnes etiam per gratuitam (312) Dei in Christo misericordiam, quod ad Deum quidem attinet, servemur, non autem in peccato nostro pereamus, praeterquam si, contempto Dei erga nos in Christo beneficio, nobis ipsi in peccato nostro placeamus, atque ita demum in illo etiam, iusto Dei iudicio, obduremur. Hinc porro docemur, quidnam et de nostris ipsorum, et de aliorum item peccatis cogitare, ac rursus ad quem modum alii erga alios, hac potissimum in parte, affecti esse debeamus. Dum enim audimus, nos omnes sine ulla cuiusque exceptione sub peccatum conclusos esse, facile intelligimus nos pariter omnes natura nostra in omne scelorum genus semper propendere, et proinde non admirabimur aliorum lapsus ullos, multo minus autem lapsos fratres nostros prae nobis ipsis vel accusabimus vel contemnemus, sed nostri id debiti atque officii esse statuemus, ut aliorum lapsus omnes, quantumvis graves ac detestandos, pro nostris ipsorum lapsibus omnino reputemus. Neque tam lapsos fratres nostros, dum resipiscunt, in lapsu ipso-(313)rum, quam nos ipsos in illis potius intuebimur, neque tam illos prae nobis, quam nos simul omnes cum illis coram Domino Deo nostro potius accusabimus. Etenim, si nos una omnes sub peccatum conclusos esse vere et ex animo credimus, facere equidem non possumus, quin eadem quoque opera fateamur, nihil a nobis alienum esse, quod ab aliis quoquo etiam modo patrari videmus, nisi singulari Dei beneficio

praeservemur; atque gratias sane immortales agemus Domino Deo nostro, si nos in ea ipsa aut etiam graviora vitia prolabi non sinat, in quae alios prolapsos esse audimus. Denique et assiduis nostris precibus instabimus, ne nos deinceps labi etiam patiatur. Sed, dum nobiscum reputamus, nos pariter omnes sub peccatum conclusos venundatosque esse, omnia nobis inter nos peccata sane invicem agnoscenda etiam invicemque ferenda ac toleranda esse, dum resipiscimus, per mutuam charitatem intelligemus. Alioqui ipsimet nos culpa peccatorum nostrorum graviter oneramus, dum alios prae nobis eorum no-(314)mine vel accusamus vel damnamus, quae nobis cum illis communia esse, quod in nobis quidem est, fatemur.

* Rursum vero dum audimus, nos sub peccatum conclusos esse, non equidem ut pereamus (non enim amat interitum nostrum Deus), sed ut sola eaque gratuita Dei in Christo misericordia, non autem ulla nostra operumve nostrorum dignitate, ad laudem et gloriam ipsius servemur, cogitare debemus, non esse nobis haerendum in nostris peccatis, in quae nos prolapsos esse videmus, sed protinus agnita culpa nostra recurrendum esse ad Dei misericordiam, qua nos ita est complexus in unigenito suo filio, ut omnium peccatorum nostrorum culpam in ipsum translata esse velit, ipsique totam imputat, modo et nos nobis ipsi in nostris peccatis vere et ex animo displiceamus, nosque ipsosmet in nostra corruptela, non autem illum in sancta alioqui ac salutari lege sua iustoque suo iudicio accusemus, et, sola demum ipsius vere Divina benignitate confisi, nobis vero prorsus diffisi, gratiam eius saluta-(315)rem unanimiter toto omnes pectore imploramus. Neque hic est severus aut morosus Dominus Deus noster, ut multos aut magnos verborum apparatus in imploranda sua gratia ac misericordia requirat. Cor intuetur ille, non verborum splendorem ullum aut apparatus. Et, si nos in corde nostro vere nobis displiceamus gratiamque illius supplices cum vera ac seria nostri accusatione ac certa rursus per Christum fiducia imploramus, audit nos proculdubio, priusquam etiam clamare ad ipsum incipiamus, et in amplexus nostros ultro procurrit, priusquam nos nostram adversus nos ipsos accusationem instituamus. Imo vero et hoc ipsum nobis ille largitur, ut vere atque ex animo poeniteamus. Poenitentes porro humeris filii sui imponit, ut nos ad ovile rursus suum referat, et maius insuper gaudium in regno suo instituit super uno peccatore poenitentiam agente, quam super nonaginta novem iustis, quos iam antea alioqui regni sui socios habebat.

* Haec sane cum ita se habeant omnia, fratres dilecti! vosque nunc in con-(316)spectu vestro lapsum hunc fratrem nostrum habeatis, qui in vera, ut speramus, sui ipsius displicentia et accusatione culpam

peccati sui publice et apud Deum et apud vos omnes, tanquam Dei Ecclesiam, agnoscere ac deprecari constituit, rursumque vobis per hanc suam poenitentiam reconciliari atque in vestra societate Ecclesiastica, ut frater, retineri cupit. Coniungite iam et vos, imo vero coniungamus simul omnes cum ipsius peccato nostra peccata omnia, et lapsum ipsius nostrum simul omnium lapsum esse cogitemus. Sumamus exemplum a lapso hoc fratre nostro, ut, quemadmodum se ille sibi in peccato suo displicere publica hac sua poenitentia testatur, ita et nos nobis omnes in nostris peccatis displiceamus nosque ipsos una cum fratre hoc nostro coram Domino Deo nostro accusemus. Coniungamus preces nostras cum ipsius precibus, coniungamus et lachrymas nostras cum lachrymis ipsius Deumque supplices pariter omnes invocemus, ut frater hic noster culpam peccati sui vere et ex aui-(317)mo agnoscat et deprecetur, ad nominis divini gloriam suamque ipsius salutem et totius nostrae huius Ecclesiae aedificationem”.

Precatio super lapso et poenitente publice fratre ante ipsius confessionem.

“Omnipotens et misericors Pater noster coelestis! qui per os sanctorum Prophetarum et Apostolorum tuorum diserte testatus es, te nolle mortem peccatoris, sed potius ut resipiscat et vivat, quique unigenitum filium tuum non pro iustis, sed pro peccatoribus mori voluisti, ut, qui se peccatorum pondere oppressos sentirent, sibi prorsus diffusi, sola filii tui fiducia thronum gratiae tuae supplices adirent, certo se abs te audiri ne dubitarent, convenimus ecce in nomine eiusdem ipsius filii tui Domini nostri Iesu Christi, ut peccata nostra apud te ipsimet accusemus veniamque pro illis per nomen eiusdem ipsius fi-(318)lii tui, ad pedes tuos provoluti, petamus. Supplices te oramus igitur, Pater indulgentissime! primum, ut corda omnium nostrum excites per Spiritum sanctum tuum ad veram ac salutarem peccatorum nostrorum agnitionem. Imprimis vero cor lapsi inter nos fratris nostri N., qui ut peccato nuper suo totam hanc nostram Ecclesiam offendit, ita culpam illius publice etiam agnoscere ac deprecari non recusat, ad sancti nominis tui gloriam et Ecclesiae huius tuae aedificationem. Deinde ut agnitam per fratrem hunc nostrum peccati sui culpam nostraque peccata etiam omnia et illi et nobis clementer in visceribus praedilecti filii tui condones, et nos pariter omnes Spiritu sancto tuo ita deinceps gubernes ac communias, ut, etsi nunquam sine peccatis omnino esse possimus, in eiusmodi tamen flagitia ne prolabamur, per quae nomen tuum adorandum male audiat, causa Evangelii filii tui infametur, ministerium verbi tui Divini de-

decoretur et Ecclesia tua, in sacrosancto tuo nomine collecta, dissipetur. (319) Ab istiusmodi flagitiis libera nos quaesumus, Domine Deus noster! propter filium tuum inque nostra infirmitate Divinam virtutem tuam adversus diram in nos Satanae ac peccati nostri tyrannidem exeras atque illustres, ut in sanctitate et iustitia regnum filii tui in ipsius Ecclesia promoveamus, cui tecum una et cum sancto Spiritu in triade et monade Divina sit laus honor et gloria in aeternum. Amen".

Absoluta hac precatione Ecclesiastes vertit suam orationem ad fratrem illum lapsum ac poenitentem eumque audiente tota Ecclesia alloquitur ad hunc modum:

Admonitio ad lapsum ac poenitentem fratrem.

* Audivisti iam, dilecte frater! quodnam sit tuum ergo offensam per te Ecclesiam officium, nempe ut peccati tui culpam ultro ipse apud illam in conspectu Dei agnoscas ac depreceris, atque ita demum te reconcilies offensae in te Ecclesiae Christi. Audivisti etiam, quae nam sint eius vicissim partes erga te, lapsum ac poenitentem fratrem suum, nempe ut suum peccatum cum tuis peccatis una coniungat lapsumque tuum suum ipsius lapsum esse cogitet, — coniungat preces suas cum tuis pro tuo peccato precibus, coniungat et suas lachrymas cum tuis lachrymis, se tecum una accuset et tecum una etiam Dei gratiam impleret. Haec vero omnia a nostra hac Ecclesia facta iam esse vides in publica illius precatione. Nunc itaque tuum erit praestare etiam, quod tui officii esse audisti, nempe ut peccati tui culpam, non in nostram ulliusve hominis gratiam, sed ad Dei ipsius gloriam et verae tuae resipiscentiae testimonium ultro ac sponte tua agnoscas ac depreceris.

* Igitur intra te ipsum, mi frater! descende tuumque ipsius cor in conspectu Dei, cui nota sunt omnia, intueare et explores. Cogita te coram Deo stare, non coram hominibus tantum. Cogita te cum Deo ipso in nostro ministerio, non autem nobiscum tantum a- (322) gere, ac nos quidem, ut homines, falli abs te posse, sed Deum non posse falli ullo modo, neque abs te neque ab alio quoquam, et nunquam impune permittere, si quis illum in suis Ministris fallere conetur. Vide ergo, mi frater! ne Deo ipsi et Spiritui sancto in nostro ministerio imponas. Nos quidem ea duntaxat, quae extime videmus, contestamur, caeterum Deus ipsa etiam cordis nostri penetralia intuetur, et severum se ultorem esse pluries declaravit eorum, qui illi in Ecclesiastico ipsius ministerio imponere voluerunt. Da itaque et tu iam gloriam Domino Deo tuo in vera tua nunc peccati displicentia et

accusatione. Da specimen coram hac Dei Ecclesia verae tuae Christianaeque resipiscentiae per ultroneam culpae tuae agnitionem pariter ac deprecationem. Haec est enim Dei gloria, ut gratuitam illius misericordiam omnes cum nostri in peccatis nostris accusatione per nomen unigeniti sui supplices imploremus perque eius demum vere Divinam benignitatem servemur. Quod equidem et tibi et (323) nobis simul omnibus largiatur trinus ille et unus Deus, Pater, Filius et Spiritus sanctus, laudandus in saecula. Amen."

Hic vero lapsus frater ille aedet publicam peccati sui confessionem culpamque suam publice agnoscat ac deprecabitur et se inter membra Ecclesiae retineri petet. Et, quoniam fieri potest, ut, qui ad eum modum coram tota Ecclesia peccati sui culpam agnoscere ac deprecari debent, aut imperitia ipsa aut etiam pudore ea dicendi facultate destituantur, quae ad rem totam explicandam requiri forte posset, Ecclesiastes veluti per epilogum repetit publice coram tota Ecclesia lapsi illius, qui poenitentiam agit, capita praecipua totius confessionis, ac demum a fratre illo poenitente quaerit, num ea omnia, quae ipse commemorasset, vera esse agnoscat proque illis omnibus culpam suam publice deprecetur et petat hoc ipso nomine cum tota Ecclesia reconciliari. Quodsi frater ille poenitens se assentiri testetur, tum Ecclesiastes, versa ad Ministros alios ac Seniores oratione, ab illis publice quaerit, num adhuc in pu-(324)blica illa fratris lapsi poenitentia aliquid desiderent et requirant. Ac tum, si quid aliquis Ministrorum in medium vult adferre, quod in poenitentia illa desiderari adhuc posse videatur, id cuique illorum ordine suo licet. Si vero nemo illorum quidquam habet, quod dicat, tum Ecclesiastes infra scripta admonitione ad fratrem illum poenitentem utetur.

Admonitio ad lapsum ac poenitentem fratrem post eius confessionem.

" Audivimus tuam confessionem, mi frater! cuius nomine et tibi et nobis simul omnibus maiorem in modum gratulamur. Atque Domino Deo nostro de hac tua resipiscentia gratias agimus, qua tu non tam sane te ipsum tuamque infirmitatem, quam potius Satanam ipsum per tuam adversus illum tuumque peccatum victoriam in Christo Domino pudefecisti in culpae nunc tuae publica ista agnitione et deprecatione. Vincimus e-(325)nim adeoque et pudefacimus revera Satanam ipsum cum universa tyrannide ipsius ac pedibus nostris quodammodo caput ipsius conculcamus, ino vincit pudefacit ac conculcat illum in nobis ipsemet Christus Dominus, quoties illius beneficio peccata nostra au-

tolemque illorum Satanam, cum Divinae gratiae imploratione et certa spe veniae, propter eundem ipsum Christum Dominum accusamus.

„Agnosce igitur singulare Christi Domini beneficium, mi frater! in aedita nunc per te peccati tui adeoque et Satanae ipsius accusatione. Neque enim hoc aut tuum aut ullius hominis opus est, qui ex nobis ipsi nihil alioqui boni omnino etiam cogitare possumus, sed est opus proculdubio ipsiusmet Christi Domini, qui id per suum Spiritum solus operatur ad Divini nominis sui gloriam nostramque salutem et Ecclesiae suae aedificationem. Hoc agnosce, inquam, et cave, ne tanto beneficio deinceps per tuam in peccatis tuis indulgentiam ad tuam ipsius (quod absit) condemnationem (326) abutaris. Cogita aegerrime id laturum esse Satanam, suam istam, inquam, in tua hac poenitentia pudefactionem ac conculcationem, et proinde nihil non esse tentaturum proculdubio, ut te quoquo rursus modo illaqueat. Vide igitur, quod in te est, ne illi per peccatorum tuorum indulgentiam locum in te ullum permittas, ne postrema primis deteriora fiant. Insta precibus assiduis apud Dominum Deum tuum precesque piorum etiam cum tuis precibus coniungito, ut te regat ac communiat Spiritu sancto suo, utque tibi armaturam illam subministret, quam nobis Paulus proscribit ¹⁾, quo minus insidiosis Satanae conatibus atque impulsio-nibus opprimaris. Fidelis porro est Deus, ut id faciat, modo illum per nomen unigeniti sui filii vere et ex animo invocemus. Illi te igitur totum commenda, mi frater! illum appella, illi te totum prae-be, illi toto pectore confide. Ita enim fiet haud dubie, ut, quemadmodum in capite nostro Christo Domino nihil iam habet neque habere ullo modo potest Satan, ita neque in te (327) etiam nobisque simul omnibus quidquam omnino habere amplius possit”

Admonitio ad Ecclesiam.

„Vos autem, fratres! omnes exemplum a lapsio hoc et poenitente fratre vestro sumite. Primum ut vobis in vestris peccatis vere in corde vestro displiceatis. Deinde ut vos in illis coram oculis Dei una cum poenitente hoc fratre vestro accusetis Divinamque pariter omnes misericordiam supplices imploretis. Postremo, si quempiam vestrum publice, ad quem modum illi contigit, labi aliquando contingat, ut publice etiam peccati vestri culpam agnoscere ac deprecari Ecclesiaeque vos, exemplo fratris huius, reconciliare ne detrectetis. Quod vero iam restat, condonetis iam ex animo in conspectu Domini fratri huic vestro omnem offensionem omnino, quemadmodum et vestra vobis

¹⁾ Eph. 6.

peccata omnia a Domino Deo vestro condonari optatis. Agnoscite illum deinceps pro fratre no-(328)stro omnium, et, omissis in posterum omnibus omnino exprobrationibus, omnes illum fraterno amore nostro in Domino complectamur. Atque, ut ipse certum iam suae vobiscum reconciliationis indicium ac testimonium habere possit, procumbite in genua omnes Deoque patri nostro mecum una gratias agite pro hac fratris nostri istius resipiscentia et reconciliatione, ad hunc modum:”

Gratiarum actio pro resipiscentia lapsi fratris et reconciliatione.

„Pater noster coelestis! inexhauste fons omnis misericordiae et consolationis! non equidem indigni sumus omnes, quos tu respicias, nedum ut nos audias, multo minus autem ut nos inter filios tuos numeres paternaque benignitate tua complectaris, sed, dum ineffabilem tuam erga nos bonitatem ac misericordiam in unigenito filio tuo Christo Domino, ipsius (329) beneficio, intuemur, qua nos, mortem aliqui aeternam dudum commeritos atque perpetuo etiam magis commerentes perire nihilominus non vis, sed amanter revocas ad resipiscentiam, condonataque nobis gratuito culpa omni nostrorum peccatorum, in gratiam rursus tuam vere paternam recipis, propter dilectum tibi unice filium tuum et meritum salutare ipsius. Non possumus tantum hoc tuum beneficium non supplices agnoscere, teque illius nomine non toto etiam nostro pectore colere atque adorare, et pro illo tibi ad pedes tuos provoluti ingentes agere gratias. Nunc te igitur eo ipso nomine laudamus, Pater sanctissime! una cum filio tuo et sancto Spiritu te adoramus, tibi que omnes pariter gratias agimus, praesertim vero cum tuae istius benignitatis testimonium in fratre hoc nostro in publica hac ipsius poenitentia conspiciamus, — et te supplices oramus, Pater indulgentissime! ut nobis omnibus in nostris peccatis cor poenitens largiri digneris, nempe ut nobis in illis semper displiceamus, neque (330) erubescamus nos in illis semper accusare, sed per nostri pudefactionem virtutem ac gloriam tuam in nostra infirmitate celebremus ad nominis tui adorandi gloriam, salutem nostrum hic omnium et catholicae tuae Ecclesiae aedificationem, pro filium tuum Dominum nostrum Iesum Christum. Amen”.

Finite hac gratiarum actione quaerit Minister a poenitente fratre illo, num deinceps quoque disciplinae Ecclesiasticae subesse velit iuxta verbum Dei, illeque respondet: „Etiam”.

Tum Minister illi annunciat et contestatur veram ac plenam peccati

ipsius coram Deo et eius Ecclesia remissionem, non tantum in terris, sed etiam in coelo, idque propter Christum Dominum, qui mortuus est pro omnibus peccatis nostris et ministerium suae Ecclesiae in coelo quoque firmum ac ratum esse affirmavit.

Postremo Ministri ac Seniores ordine omnes fratrem poenitentem illum dextris datis amplexantur in totius Ecclesiae conspectu et suam cum illo totiusque Ecclesiae reconciliationem datis illi osculis (331) suis attestantur.

Atque ita demum Psalmus gratulatorius canitur a tota Ecclesia, [Psalm.] 103, „Benedic anima mea Domino” aut alius similis, — dimittiturque Ecclesia more solito cum pauperum commendatione et benedictione.

Hic simplex publicae poenitentiae ritus, priusquam ad excommunicationem perveniatur, sufficere nobis visus est in nostris Ecclesiis. Praesertim cum in se complecti videatur omnia, quae ad salutarem fratris cuiusque lapsi resipiscentiam pertinent ullo modo et faciant proculdubio, cum ad fratris poenitentis consolationem, tum vero etiam ad totius Ecclesiae aedificationem, quae quidem potissimum sunt spectanda in toto usu Ecclesiasticae disciplinae. Externas vero illas in vestibulis ac gestibus propemodum theatricis notas, quae vulgo publicae poenitentiae adhiberi consueverunt, non magnopere morati sumus, quod neque prorsus a suspitione liberae esse videntur, et fallant non raro sua hypocrisi multorum iudicia. Denique non ita multum videntur ad aedificationem facere, et pertinent potius ad Magistratus politici iudicia, quam ad Ecclesiasticae (332) disciplinae observationem. Atque de publica poenitentia tantum. Nunc de excommunicatione dicendum erit, ad quam recurrere oportet, tanquam ad sacram ancoram, si qui in Ecclesia nullis omnino neque privatis neque publicis admonitionibus, iuxta earum gradus, ad resipiscentiam revocari possint.

De modo ac ritu excommunicationis.

Post observatos omnes omnium, ut dictum est, admonitionum gradus, si frater quispiam illis neglectis ita in peccato suo obdurescat, ut nullam reliquam spem faciat resipiscentiae suae Ministris ac Senioribus Ecclesiae omnibus, tum necessario est veniendum ad talis cuiuslibet fratris excommunicationem. Dictum est autem iam de gradibus et ordine admonitionum, quae privatim et publice habentur apud lapsum fratrem aliquem, deinde in coetu Ministrorum ac Seniorum Ecclesiae, postremo coram tota Ecclesia, priusquam ad excommunicationem perveniatur, u-(333)bi de progressu disciplinae agitur. Ubi igitur omnibus illis admonitionibus nihil effici potuit, hoc solum restat

tandem, ut contemptor ille omnium istiusmodi admonitionum a coetu Ecclesiae reiiciatur.

Neque vero sola Ministrorum ac Seniorum una omnium (ne dicam unius aut alterius Ministri) autoritate ab Ecclesia quisque eiicitur, sed unanimi totius Ecclesiae consensu atque approbatione. Ita enim Paulus lugere vult totam Ecclesiam circa fratris alicuius excommunicationem, et non temere spiritum suum toti Corinthiorum Ecclesiae coniungit in tradendo Satanae illo, qui cum noverca illic sua consuetudinem habebat ¹⁾. Papa quidem Romanus et iurati illi Episcopi Ecclesiam hic non morantur, sed, contempto illius iudicio, nescio quam sibi iurisdictionem arrogarunt, ad quam id quoque pertinere putant, ut per illos solos excommunicatio fiat. Hac via scilicet perveniendum erat ad premendam tyrannide Christi Ecclesiam, qui unicus in omnibus ipsorum concilii scopus fuisse videtur. At vero Paulus, qui non minore alioqui apud Corinthios ministerii sui autoritate, quam Petrus (334) apud Romanos valebat (ne quid hic de Papa Romano eiusque cornutis Episcopis dicamus), tantum sibi non sumit interim, ut sua ipse autoritate Corinthium illum, thori paterni violatorem, Satanae tradat, sed, absens cum esset, Ecclesiam hortatur exposita illi sua sententia, ut flagitiosus ille in totius Ecclesiae coetu, tanquam se ipso etiam praesente, Satanae cum publico luctu Ecclesiae tradatur. Hoc nimirum posebat fides ministerii Apostolici, ut curam quidem seriam ac diligentem suae Ecclesiae, quamlibet absens, haberet, illamque de sua voluntate certiore in eius gubernatione faceret, adeoque et officii illam sui de rescindendis flagitiosis istiusmodi hominibus graviter admoneret. Sed sibi ipse non sumit, ut in publico etiam facinore quidquam omnino sua solius autoritate agat. Caeterum Ecclesiae ipsi suam autoritatem permittit, ut ipsa in coetu suo id agat, quod ille agendum esse omnino putabat. Ita vero et in nostris Ecclesiis non solum Superintendens, sed ne Ministri quidem ac Seniores Ecclesiae una omnes excommunicare quenquam possunt in sua Ecclesia, nisi totius simul Ecclesiae assensus publicus (335) atque approbatio accedat.

Diximus autem, quo die frater aliquis publice et nominatim coram tota Ecclesia denunciatur propter contemptas priores omnes admonitiones, simul quoque diem constitui, quo frater ille, ita iam denunciatus, nisi interea respiscat, excommunicari debeat, et moneri praeterea Ecclesiam totam, ut, si quisquam nimium praecipitari, aut alioqui parum legitime peragi putet excommunicationem ipsam adversus denunciatum fratrem illum, intra octo totos dies ante ipsam excom-

¹⁾ 1 Cor. 5.

municationem Ministros ac Seniores Ecclesiae huius admoneat, sive privatim aliquos, quos velit, sive simul omnes in consueto coetu ipsorum, et sententiae suae rationem ex verbo Dei reddat.

Si igitur ante constitutum illum excommunicationis diem, neque quisquam alius ex verbo Dei ostendere possit, peccari ullo modo in denunciato fratre illo, ita iam (ut est dictum) excommunicando, neque ipsemet denunciatus frater ille ullam det resipiscentiae suae significationem, tum sine longiore mora silentium Ecclesiae habetur pro tacito consensu ipsius et approbatione futu-(336)rae excommunicationis. Si vero aut alius quisquam e coetu Ecclesiae ostendat ex verbo Dei causas aliquas legitimas differendae adhuc aliquousque excommunicationis, aut frater ipsemet denunciatus ille ante diem constitutum specimen aliquod certum det suae resipiscentiae, tum res tota rursus differtur spe illius resipiscentiae in proximum alterum Dominicum diem, et causae huiusmodi dilationis publice coram Ecclesia exponuntur. Proximo vero deinceps Dominico die frater ille denunciatus aut publica poenitentia sese reconciliat Ecclesiae iuxta suprascriptam illius formam, aut tandem tandem necessario excommunicatur.

Ut autem circa excommunicationem graviter et ordine omnia gerantur, pridie excommunicationis habendae conveniunt a meridie Ministri et Seniores utriusque Ecclesiae et diligens a singulis inquisitio fit, num aliquae causae proferri possint, propter quas iuxta verbum Dei excommunicatio ipsa aut differri adhuc aut etiam plane omitti deceat. Quodsi quid eiusmodi profertur, quod pondus aliquod iuxta verbum Dei habere posse videtur (337), sive id Seniorum aliquis ex sese proferat, sive ab aliis auditum exponat, cum de eo inter Ministros et Seniores ita deliberatur, ut unanimis omnium consensus habeatur, qui verbo Dei alioqui nitatur. Si vero nihil eiusmodi profertur, tum postridie proceditur ad excommunicationem denunciati fratris et publicum Ecclesiae silentium pro assensu illius atque approbatione habetur.

Quo die vero est habenda ipsa excommunicatio, nempe constituto ad id, ut dictum est, Dominico die, contrahitur nonnihil consueta publica concio matutina, ut Ecclesiastes tempus aliquod habere possit ad explicandam naturam ac rationem excommunicationis in Ecclesia Christi. In ipsa vero explicatione haec potissimum tractantur.

Argumentum admonitionis publicae de excommunicatione.

1. Exponit Ecclesiastes, quid sit et quid in se complectatur, quamque vim obtineat ipsa excommunicatio. Docet esse Christi (338)

Domini institutionem ad retundendum in eius Ecclesia contemptum legitimarum omnium admonitionum ordinatam, quae nos etiam nostrae invicem omnium aliorum pro aliis curae ac sollicitudinis admoneat, qui nos unius in Christo corporis membra esse profiteremur. Docet item duo imprimis esse observanda in ipsa excommunicatione. Primo resectionem ipsam membri a toto reliquo Ecclesiae corpore, quae praesertim fiat in nomine et cum virtute atque potentia Domini nostri Iesu Christi, quemadmodum Paulus loquitur ¹⁾, — deinde traditionem resecti membri in potestatem Satanae in interitum carnis. Utrumque porro id horribile plane esse, nam istiusmodi resectione iam fieri, ut, tantisper dum nos rursus Ecclesiae non reconciliamus, nullae omnino vitae ac salutis aeternae promissiones ad nos censeantur quoquo modo pertinere. Cum enim Ecclesia sit mysticum Christi corpus, ut, qui ab illa resecti sunt, ad Christi quoque Domini corpus pertinere non possint, et extra illud ipsum Christi Domini corpus nulla sit certa salutis spes Divinis promissionibus proposita — quatenus sane nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de coelo — ²⁾ perspicuum est, resectos ab Ecclesia ab omni simul etiam salutis spe excludi, quatenus sane e corporis Christi compage eiciuntur, donec per Ecclesiam rursus facta legitima reconciliatione recipiantur. Etsi autem Christus Dominus eodem loco a nobis haberi velit resectos istiusmodi admonitionum Ecclesiasticarum contemptores, quo Ethnici et publicani haberi solent, est tamen tanto gravior excommunicatorum conditio, quanto gravius est auditas contempsisse a Christo ipso institutas admonitiones, quam nunquam auditas non observasse. Et dum Dominus noster admonitionum omnium contemptores eodem plane cum Ethnicis et publicanis loco habendos esse docet, non equidem hoc agit, ut crimen utriusque par faciat, sed ut consuetudinem utriusque, dum nullum dant specimen resipiscentiae, perinde vitandam in Ecclesia esse doceat. Contemptus igitur admonitionum Ecclesiasticarum graviolem multo reddit causam eorum, qui ab Ecclesia per usum disciplinae resecantur, cuius equidem nomine Ethnici accusari non possunt, ut intelligamus peccatum eorum, qui sunt excommunicati legitimo (340) Ecclesiae ordine, graviore vinculo ligatum esse in coelo pariter atque in terra, quam peccatum Ethnicorum. Sed mali magnitudinem conduplicat, dum quis ab Ecclesia rescinditur in nomine et virtute ac potestate Domini nostri Iesu Christi. Quemadmodum enim plurimum interest, humana ne an vero Divina vi ac potentia e Diaboli tyrannide liberemur, ita plurimum interest etiam, humana ne autoritate an vero in nomine virtute ac potestate Christi Do-

¹⁾ 1 Cor. 5.

²⁾ Ioan. 3.

mini ex Ecclesia eiiciamur. Nimirum eos, qui ad hunc modum excommunicantur, Satanae ipsi tradi audimus. Qui equidem indulgere non solet, illis praesertim, quos sibi ad eum modum traditos habet, potissimum autem si ullam in eis spem resipiscentiae videat, aut, si quibus indulget, non alio id proculdubio consilio facit, quam quod, dum sibi ab illorum resipiscentia non magnopere metuit, contemptum eorum sua istiusmodi indulgentia alere obfirmareque conatur. Essetque plane deplorata ac modis omnibus desperata causa omnium (quod in ipsis est), qui ad eum modum ab Ecclesia eiiciuntur, si non certis finibus nobis Spiritus sanctus eam Satanae in excommunicatos (341) potentiam circumscripsisset. Sed in carnis interitum tradi eos Satanae Paulus docet, qui ad eum modum excommunicantur, ut intelligamus, merito quidem eos, qui se per contemptum omnium admonitionum excommunicari patiuntur, Satanae posse tradi sine spe veniae ulla ad aeternam condemnationem, sed gratuita id Dei erga nos benignitate in Christo fieri, ut in carnis duntaxat interitum tradantur, si quomodo per immissas a Satana iuxta permissam illi potestatem carnis afflictiones caro ipsa spiritui subiici, atque ita demum, qui sunt resecti, ad resipiscentiam et reconciliationem revocari possint. Interim tamen Hiobi exemplo docemur, ad quem modum a Satana tractentur, in quos ille potestatem sibi, quod ad carnem attinet, a Deo traditam habet, quamcumque id tandem ob causam nonnunquam Dominus faciat ¹⁾). Nec leve est, quod de Corinthio illo per Paulum excommunicato legimus, nempe non multum abfuisse, quin absorberetur in suis afflictionibus, posteaquam reiectus esset. Et certum est in neminem solere esse mitiorem Satanam in hac vita, quam in eos, a quorum resipiscentia sibi nihil metuit, (342) sic ut hoc sane magis sit exitialis iudicanda eorum excommunicatio, quo mitius a Satana tractari videmus, quos ille sibi iam in suam potestatem, potissimum autem in nomine virtute atque autoritate Christi Domini traditos habet.

2. Docet Ecclesiastes, non tam equidem crimina ipsa atque flagitia, quantumvis gravia, quam contemptum potius rebellem ac praefractum, excommunicationis remedio ab Ecclesia Christi arceri. Nullum enim tam esse atrox facinus ac flagitium, quod Ecclesia ferre non debeat, cum et ipsa sit omni infirmitatis genere circumdata, praeter obstinatum rebellem ac praefractum contemptum admonitionum ex verbo Dei. Hoc enim fermentum ferre non potest Christus Dominus in sua Ecclesia, perinde atque Diabolum ipsum, huius fermenti artificem et autorem. Inde vero facile apparere, quidnam sit sentiendum de Papistis excommunicationibus, dum per illas non equidem contemptum

¹⁾ Iob 1.

legitimarum admonitionum ex verbo Dei arceri ab Ecclesia, sed humanarum traditionum transgressiones puniri per tyrannidem Antichristianam videmus. (343)

3. Explicat Ecclesiastes modum et ordinem instituendae excommunicationis. Nempe excommunicationem non esse positam in Ministrorum pariter omnium, nedum in unius, quamlibet magnus habeatur, arbitrio atque autoritate, sed in unanimi totius Ecclesiae consensu iuxta verbum Dei, et proinde toti Ecclesiae indicari oportere causas omnes instituendae cuiuslibet in fratrem quempiam excommunicationis, eiusque publicum assensum requiri, priusquam instituat. Ita Paulus Corinthium illum non aliter Satanae tradit, quam coniuncto spiritu suo cum ipso coetu Corinthiaca Ecclesiae. Ut autem legitimus Ecclesiae assensus haberi possit, ét peccatum ipsum excommunicandi fratris cum suis circumstantiis ét obstinationem ipsius in contemnendis omnibus Ecclesiasticis admonitionibus coram tota Ecclesia exponit, docetque esse id debiti officiique omnium in Ecclesia, ut, si quisquam aut in observato apud excommunicandum fratrem admonitionum ordine ac modo, aut in ipso disciplinae progressu aliquid requireret, id tempore Ministris ac Senioribus Ecclesiae indicaret. Alioqui silentium totius Ecclesiae habendum esse pro unanimi consensu ipsius. Inde vero etiam docemur, quid de Papisticis excommunicationibus statuendum sit, quae sola Pseudoepiscoporum tyrannide pro ipsorum tribunalibus instituuntur, et omnium gravissimae esse censentur, quae odio verae religionis in studiosos doctrinae ac religionis Evangelicae Pharisaeo supercilio decernuntur. Nimirum de illis docet Christus Dominus: Beati eritis, cum vobis maledixerint propter nomen meum ¹⁾, — et ad illas pertinet Propheticum illud: Maledicam benedictionibus vestris, quibus et iam maledixi, etc ²⁾.

4. Exponit Ecclesiastes, excommunicationis usum non solum non pugnare cum lege charitatis Christianae, sed gravissime etiam violari legem charitatis in Ecclesia Christi, si legitimus excommunicationis usus non observetur. Quemadmodum enim infidelis chirurgi est putridum ac noxium toti corpori membrum in totius corporis perniciem fovere velle, quemadmodum item veneficium est, non autem beneficium, fermentum lue aliqua infectum toti conspersioni immiscere velle, — ita, cum nihil sit nocentius obstinato re-(345)bellique ac prae fracto prorsus contemptu admonitionum ex verbo Dei in Christi Ecclesia, gravissime proculdubio peccant Ministri illius — nedum ut illam ament — qui infectum lue hac exitiali membrum ipsius aliquod in perniciem totius corporis alere inter sese fovereque pergant, ac non potius to-

¹⁾ Matth. 5.

²⁾ Malac. 2.

tam admonent Ecclesiam, ut sibi iuxta Christi et Apostolorum doctrinam a tam noxio fermento caveat.

5. Exponit fructus legitimae excommunicationis: nempe, primum Dei nomen per illam honoratur, quatenus sane legitimo excommunicationis usu testamur, nos longe ab illis abesse, qui indulgentiae flagitiorum Dei et sui Euangelii nomen praetendunt, quae sane res facit, ut male nunc passim audiat doctrina Euangelii Christi, dum illam indulgentiae nostrae praetexere conamur. Deinde usu legitimae excommunicationis conservatur Ecclesia in suo officio, discit sollicita esse pro salute membrorum suorum, docetur quam res sit invisae Deo planeque intolerabilis admonitionum Ecclesiasticarum contemptus, coadunatur indies magis ac magis per quotidianas invicem ex verbo Dei inter sese (346) admonitiones ac consolationes atque assiduis istiusmodi exercitiis in unanimi semper consensu confirmatur. Postremo remedium etiam adhibetur iis, qui sunt excommunicandi, legitimo usu excommunicationis. Negari enim non potest curam haberi eorum, qui sunt excommunicandi ab Ecclesia. Suffunduntur enim pudore, ut per publicam pudefactionem peccati sui magnitudinem agnoscant, in illoque sibi displiceant ac tandem respiscant. Resecantur a reliquo toto Ecclesiae corpore cum luctu publico, ut cum publica rursus gratulatione per reconciliationem recipiantur. Traduntur Satanae, ut agnita demum sua miseria Dei misericordiam implorent. Breviter, quemadmodum membra in corpore humano, quae gangraena occupavit, secantur uruntur ad hominis revalentiam, et quo maiore id cura fiat, hoc est maior spes restituendae valetudinis, — ita ad propellendam a nobis gangraenam omnium maxime exitialem ac pestiferam (contemptum inquam obstinatum ac rebellem Ecclesiasticarum omnium admonitionum) institutum habemus a Christo Domino in sua Ecclesia extremum illius remedium, ex-(347) communicationem.

6. Ostendit Ecclesiastes, quam sit noxia Ecclesiae intermissio disciplinae et perinde etiam excommunicationis. Primum ab una morbida pecude facile infici totum gregem, si non illi aliquo remedio tempore occurratur. Deinde provocari iram Dei adversus totam Ecclesiam per disciplinae negligentiam, adeoque et Divina punitio accersitur, quemadmodum Paulus docet ¹⁾. Neque desunt exempla Divinae severitatis gravissima adversus disciplinae Ecclesiasticae negligentiam. Nimirum, ut non raro declinamus Divinam ultionem, dum nos diuidicamus, ita, dum nobis ipsi neglecto disciplinae usu indulgemus, Dei in nos vindictam provocamus. Hinc enim et tyrannidis immanitas et

¹⁾ 1 Cor. 11.

sectarum omnium seges. Digni sumus videlicet, qui et sectarum et tyrannidis carnificina puniamur, dum paterna iuxta usum disciplinae Ecclesiasticae virga corrigi non sustinemus.

Haec ita de excommunicatione dicuntur ad totam Ecclesiam, et impietas eorum accusatur, qui usum disciplinae Ecclesiasticae aut traducunt, aut in gratiam hominum (348) negligunt seu profanant. Deinde Ecclesiastes ad exercendam ipsam excommunicationem progreditur in hunc modum.

Sedent in prospectu totius Ecclesiae Ministri, Seniores ac Diaconi omnes, quos ad diligenter auscultandum omnia Ecclesiastes adhortatur, ut de omnibus, quae ad ipsorum ministerium hac in parte pertinent, in conspectu totius Ecclesiae respondere possent iuxta ipsius interrogationes. Tandem, ad Ecclesiam conversus, illam alloquitur in hunc modum:

• Non ignoratis, fratres! admonitum iam pluries fuisse fratrem nostrum N. et privatim et publice iuxta usum disciplinae Ecclesiasticae, tam de peccato suo, quam etiam de contemptu omnium apud ipsum factarum admonitionum, tam in coetu Ministrorum ac Seniorum omnium, quam hic etiam semel atque iterum in publico totius Ecclesiae coetu, ne quid de privatis aliorum fratrum admonitionibus dicamus: atque haec omnia toties facta esse, ne ad lugubrem nobis omnibus hanc ipsius excommunicationem perveniretur. Sed cum haec omnia frustra apud eum facta esse cum (349) magno animi nostri dolore videamus, ipseque nulla adhuc det indicia verae resipiscentiae per ullam culpae suae legitimam agnitionem ac deprecationem, vosque praeterea silentio vestro consilium Ministrorum, Seniorum ac Diaconorum vestrorum omnium de exercenda adversus hanc ipsius obstinationem excommunicatione approbatis, — cogemur iam tandem, quamquam inviti nec sine publico luctu nostrum omnium, descendere ad eius excommunicationem. Et, ut omnibus vobis liquido constet, nos omnes invitos ad illam plane compelli, peccatum ipsius, quo adversus legem Dei fratres suos imprimis, deinde vero universam nostram hanc Ecclesiam offendit, exponemus”.

Atque hic Ecclesiastes recenset omnia ordine, quae excommunicandus ille frater designavit, tam ante, quam post admonitiones omnes et privatas et publicas: quoties item et per quos fuerit admonitus, tam privatim quam publice nomine Ministrorum ac Seniorum omnium, et etiam coram toto Ecclesiae coetu; haec tamen omnia frustra apud (350) ipsum hactenus acta fuisse.

Tandem vero ad reliquos Ministros, Seniores ac Diaconos conversus Ecclesiastes ab eis coram tota Ecclesia sciscitatur, num ita se habeant omnia, quemadmodum ipse narrasset, illique, auscultante tota

Ecclesia respondent: „Etiam”. Deinde ab iisdem Ministris reliquis ac Senioribus et Diaconis quaerit, num quisquam ex Ecclesia tota illa hebdomade ad ipsos retulerit, quod merito obstare posse videretur, quominus ad fratris denunciati excommunicationem procedatur, illique rursus respondent, aut nihil ad se relatum esse, aut quod non ita multum ad rem ipsam facere videatur. Quodsi futilia quaedam ad se relata esse dicant, tum ea omnia per Ecclesiasten ex verbi Divini autoritate confutantur et refelluntur.

Postea vertit sese ad Ecclesiam Ecclesiastes, illamque hortatur, ut vicem fratris sui illius impenitentis vere et ex animo doleat, quemadmodum membro in corpore male affecto membra reliqua omnia condolere maloque ipsius ex animo affici debent. Et posteaquam extremum illi iam remedium suae impenitentiae adhiberi necessario oportet-(351)re vident, ut dolorem suum ac luctum pro impenitente fratre suo publica sua ad Deum precatione in genua procumbentes contestentur. Ipse vero Ecclesiastes, procumbente in genua tota Ecclesia, ad hunc modum clara et expedita voce precatur:

Precatio pro impenitente fratre ante eius excommunicationem.

„Omnipotens, aeternae et misericors Pater! qui pro tua gratuita erga nos bona in Christo voluntate et misericordia non vis mortem peccatoris, sed potius ut Spiritus sancti tui afflatu convertatur et vivat, quique eam esse vim testaris Divini verbi tui, ut petras etiam ipsas mallei instar potenter comminuat ac contundat, — te ecce supplices ac coram oculis tuis prostrati per nomen dilecti filii tui oramus, ut fratris nostri impenitentis, N., cor atque animum, hactenus lapidis instar obduratum, virtute verbi tui autore Spiritu sancto tuo emollire ad poeniten-(352)tiam tenebrasque mentis suae luce Divinae tuae gratiae dispellere digneris, ut in corde tandem suo sentiat graviter se, primum in te, o, Pater indulgentissime! deinde vero in tuam quoque hanc Ecclesiam peccasse, peccatumque hoc suum apud te et hanc Ecclesiam accuset ac nobiscum una deploret, ne ipsum inviti, sed impenitentia ipsius compulsi, e mystico tuo corpore cum luctu nostro excludere cogamur, sed eum potius ut vivum filii tui membrum in hac ipsius Ecclesia cum gaudio et gratulatione retineamus. Exaudi nos, o, Pater indulgentissime! per nomen dilecti filii tui ad te clamantes, nostrumque hunc fratrem impenitentem atque ad interitum iam propendentem in viam rursus clementer verbo virtutis tuae revoca, quo nos omnes, qui propter ipsius obstinationem in conspectu tuo lugemus, per eius resipiscentiam exhilarari illic gratulari, et

nomen tuum adorandum in coetu hoc nostro cum gaudio celebrare possimus. Nos quidem indigni sumus quos tu audias, Pater sanctissime! qui te alioqui assiduis (353) nostris peccatis irritamus. Sed tu ne velis nos ipsos in nobis intueri. Intuere autem dilectum filium tuum, quem in caput nostrum inque advocatum pontificem mediatorem ac propiciatorem nostrum pro tua misericordia constituisti. Hunc ipsum, quaesumus, mortisque suae pro nobis meritum nostrique in sanguine illius acceptationem misericorditer intuere, et ne patiaris innocentissimum filii tui sanguinem pro hoc fratre nostro impenitente nobisque pariter omnibus fusum, Satanae dolis ac tyrannide profanari. Inclina aures tuae misericordiae, Pater beneficentissime! ad populi huius tui preces, nomen sanctum tuum super fratre hoc impenitente cum luctu invocantis, ut tuo beneficio sanetur potius, quam in aeternum interitum a corpore tuo abscindatur. Id vero abs te petimus fiducia capitis ac mediatoris nostri Christi Iesu, iuxta praescriptum nobis ab ipso modum: Pater noster, etc".

Finita hac precatione observat Ecclesiastes, num frater ille impenitens prodeat ad dandum aliquod indicium suae resipiscentiae. Quod si fiat, Ecclesiastes illum ad reliquos Ministros ac Seniores et Diaconos (354) nos accedere iubet in conspectu totius Ecclesiae, ut illis mentem atque institutum suum exponat, illique eum audiant et notas verae in illo poenitentiae observent. Quas si viderint, rem mox Ecclesiae in suggesto stanti indicant, ut excommunicatio differatur. Ecclesiastesque id totum Ecclesiae ipsi exponit, illamque ad gratiarum actionem pro fratris impenitentis resipiscentia adhortatur. Publica autem fratris illius poenitentia in aliud tempus differtur, ut, quod iam statuisset, animo bene deliberato reque tota bene excussa faciat ad maiorem Ecclesiae aedificationem, praeterquam si ita manifesta det signa verae resipiscentiae, ut omnem omnino tollant de illa dubitationem. Tum enim publica eius auditur poenitentia a tota Ecclesia, loco institutae excommunicationis. Illeque culpam omnem publice agnoscit ac deprecatur apud totam Ecclesiam, et peccati et contemptus pariter tam diuturni omnium apud se factarum admonitionum, pro eo ac per Ecclesiasten omnia narrata fuerunt. Omniaque tum demum ad eum modum fiunt, ad quem modum de publica lapsorum poenitentia in superioribus exposita habentur, facto initio ab ea admonitione (355) quae ad lapsum ac poenitentem fratrem habetur post eius confessionem.

Si autem frater ille impenitens neque prodit ipse, neque per alios ullam dat resipiscentiae significationem, tum Ecclesiastes paucis obstinationem fratris illius impenitentis apud Ecclesiam deplorat, et

productis aliquot scripturae locis ostendit, quanta Divinae sit ultionis contra obstinatum istiusmodi contemptum severitas. Horrendum esse incidere in manus Dei viventis. Ac multo miserrimum esse, non sentire iram Dei in nostris cordibus adversus peccatum, et proinde illum moneri adhuc semel atque iterum per nomen Christi Domini, pro peccatis nostris mortui, ut culpam peccati contemptusque sui adhuc agnoscat seque Ecclesiae reconciliet et sanguinem Christi Domini in se, quo ablutus est, ne conculcare pergat.

Quodsi hisce adhuc aut similibus admonitionibus frater impenitens ille lucrifit atque resipiscentiam pollicetur, agendum cum illo erit, ut iam supra dictum est. Sin minus, sed animo nihilominus adhuc obstinato perstat in contemptu omnium admonitionum, tum Ecclesiastes vertit ad (356) Ecclesiam suam orationem ad hunc modum:

„Viri fratres! posteaquam impenitentem fratrem nostrum N. contra Dominum et hanc ipsius Ecclesiam tot modis peccasse, ut audistis, neque ad resipiscentiam ullo modo induci posse videtis, constatque illum verbi Divini testimonio a regno coelorum beataque Christi Domini societate excidisse, — et nobis sane, quanquam invitis, faciendum est cum publico luctu nostro omnium, quod iuxta Christi Domini praeceptum et Apostolicam observationem nostri debiti officiique esse scimus. Nempe ut quos ad Christi Domini nostri societatem non pertinere verbi sui testimonio docemur, eos ad nostram etiam in ipso societatem non pertinere, per institutam ab ipso excommunicationem contestemur et declaremus. Ut autem non nostro ipsorum id duntaxat, sed in Christi ipsius Domini nomine una cum virtute et potestate ipsius faciamus, eundem ipsum Christum Dominum nostrum, cui se omne alioqui genu flectere debet, in genua et ipsi nostra (357) procumbentes invocemus ad hunc modum:

Invocatio nominis Christi Domini ad excommunicandum fratrem impenitentem una cum ipsa excommunicatione.

„O, Domine Iesu Christe, unice atque aeternae Rex tuae Ecclesiae! qui oris tui Divini verbo praecepisti, ut, qui de peccato suo admoniti Ecclesiasticas nihilominus admonitiones omnes abs te institutas contemnerent, e communionem tuae Ecclesiae eiciantur atque uno et eodem loco cum Ethnicis hominibus habeantur. Huic igitur tuae obtemperantes institutioni, per Apostolos tuos nobis etiam commendatae, adsumus ecce in tuo nomine congregati, ut fratrem nostrum N. in peccato ipsius et contemptu tuae huius Ecclesiae obstinatum atque impenitentem, cum virtute et potestate tua e coetus (358) nostri cor-

pore excludamus, ad nominis tui sacrosancti gloriam, ad Ecclesiae item huius nostrae conservationem atque aedificationem et ad remedium extremum pertinaciae atque obstinationis praedicti impenitentis fratris nostri. Et quoniam tu ipse te nobis in tuo nomine congregatis semper quidem, sed potissimum in ministerio Ecclesiae tuae versantibus adfuturum esse ac Spiritu tuo etiam gubernaturum promisisti, — te supplices invocamus, ut nobis virtute tua Divina adesse, nostrumque hoc ministerium in excludendo impenitente hoc fratre nostro a coetu nostro, Divini Spiritus tui virtute gubernare atque efficacax reddere digneris. Tuisque iam verbis confisi et tui adorandi Spiritus virtute instructi, Domine Rex Doctor et Pontifex noster aeternel impenitentem hunc fratrem nostrum N., omniumque hactenus Ecclesiasticarum admonitionum obstinatum contemptorem, in tuo nomine tuaque potestate et autoritate, veluti noxium corpori nostro membrum, in tuae Maiestatis Divinae Ecclesiaeque huius tuae totius conspec-(359)tu publice a coetu deinceps nostro salutarique eius societate (ipsius interim vicem miserantes) excludimus ac resecamus. Eius peccatum pro functione nostri ministerii ligamus, ligatumque esse in coelo pariter ac in terra iuxta doctrinam verbi tui pronunciamus, et piis ubique omnibus pro eiccto foras prorsusque iam Ethnico homine ac publicano habendum esse censemus. Atque Sata-nae illum iam, Paulum Apostolum tuum sequuti, ingemiscentes tradimus in carnis suae interitum, si quo modo, illi adhuc mortuus per afflictiones a Satana infligendas, spiritu interim suo ad extremum ex tuo beneficio reviviscere ac servari possit. Venisti enim servare quod perierat et ut cessare facias illius in nobis tyrannidem, qui propter nostrum peccatum mortis in nos imperium obtinebat, — qui cum Deo Patre tuo et sancto Spiritu vivis ac regnas Deus trinus et unus in saecula. Amen". ¹⁾

Absoluta porro ad hunc modum ipsa excommunicationis declaratione, monet Ecclesiam Minister, ad quem modum quisque (360) in Ecclesia erga excommunicatum illum affectus esse, quatenusve cum eo consuetudinem habere debeat, tantisper dum non resipiscit.

1. Docet habendum esse illum pro Ethnico et publicano, quemadmodum Christus docet, cuius videlicet peccata ligata sint ministerii Ecclesiastici testimonio in coelo et in terra, donec se reconciliet Ecclesiae per publicam poenitentiam iuxta verbum Dei, et proinde ad precum Ecclesiasticarum Sacramentorumque communionem haudquam admittendum esse. In publicis tamen concionibus ferendum esse

¹⁾ Matth. 18. Luc. 19. Heb. 2.

tantisper, dum doctrina Euangelii traditur, si quo modo illa audita ad resipiscentiam Spiritu sancto autore permoveri possit.

2. Cum hoc familiare fere excommunicatis hominibus esse videamus, ut si quos possint, sua consuetudine in sui mali societatem pertrahant, et ideo potissimum e coetu Ecclesiastico eiciuntur, ne alios sua impietate inficiant ¹⁾, — esse etiam id debiti officiique omnium in Ecclesia, ut familiarem omnem cum excommunicato consuetudinem modis omnibus vitent ²⁾. Corruptunt namque bonos mores prava colloquia. A civi-(361)libus tamen contractibus ac negotiis arcendus ita non est, ut cum illo ea non liceat more politico exercere.

3. Qui tamen, solidius in fide instructi, intelligunt se fructum aliquem apud excommunicatos colloquiis suis ex verbo Dei posse facere, captare omnes occasiones debent illorum admonendorum et in viam rursus reducendorum, tantisper dum spem aliquam resipiscentiae superesse vident, si quo modo fiat per gratiam Dei, ut ad ovile Christi rursus revocari possint.

4. Ut nemo in Ecclesia iniquis praeiudiciis excommunicatos gravet rideat despiciat aut traducat, sed vicem illorum ex animo potius doleat, cogitentque in Ecclesia omnes sibi idem evenire etiam posse, ut, qui aequae sub peccatum sint conclusi, quod in ipsis est, atque illi, nisi Divina gratia servarentur, fierique posse, ut et ipsi excindantur, et, qui iam eieci sunt, rursus inserantur ³⁾. Quare ut se ipsum quisque in Ecclesia observet, dum excommunicatum aliquem intuetur. Et id pariter omnes dent operam, ut ab iis peccatis et contemptu admonitionum sibi diligentissime ca-(362)veant, propter quem alios excommunicatos vident. Hypocritarum esse hoc, non autem Christianorum, ut iisdem malis obnoxii adeoque et gravioribus nonnunquam, etiamsi non usque adeo sint conspicua, prae aliis tamen sibi magis placeant sanctioresque aliis haberi velint et alios prae se despiciant ac traducant. Nihilo magis autem ferendam esse in Ecclesia superciliosam talium hypocrisim, si certis documentis convinci possit, quam alia quaevis flagitia. Et, quemadmodum palam flagitiosos ferendos nobis non esse docemur, ita et a fermento Pharisaeico, quod est hypocrisis, modis omnibus nobis cavendum esse audimus ⁴⁾. Neque enim dubium est excommunicatos iri hypocritas omnes, nisi tempore resipiscant, producta in lucem coram universi orbis theatro in die Domini hypocrisi ipsorum, sublata demum omni spe veniae ac remissionis peccatorum, quam alioqui in vita hac ipsis etiam excommunicatis ademptam non esse scimus.

5. Monetur Ecclesia, ut quo magis excommunicatos propter ipso-

¹⁾ 2 Thess. 3. 1 Cor. 5. ²⁾ 1 Cor. 15. ³⁾ Rom. 11. ⁴⁾ Matth. 16. Marc. 8.

rum obstinationem de vita ac salute aeterna periclitari videt, hoc diligentius quisque pro illis domi suae oret, si quo modo e laqueis Di-(363)aboli liberari queant.

Postremo hortatur populum Ecclesiastes, ut, quemadmodum Divinae severitatis imaginem in eiectione excommunicatorum intuentur, ita se omnes etiam humilient sub potenti manu Dei ¹⁾, atque in genua procumbentes precentur, ut eos Dominus ab istiusmodi obstinatione in peccato et contemptu Ecclesiae servare, excommunicatum vero illum ab ea sua impietate revocare dignetur, ad hunc modum:

Precatio post latam excommunicationem.

* Omnipotens, coelestis Pater! qui in tua manu habes corda omnium ad salutem ipsorum. Supplices te oramus propter filium tuum Christum Iesum, ut cor pertinax excommunicati huius N. verbi tui Divini virtute percellere Divinique Spiritus tui afflatu flectere digneris, ut iudicii tui severitatem adversus peccatum suum in corde suo sentiat, culpam in illo suam agnoscat, illam apud te accuset, in illa si-(364)bi vere et ex animo displiceat et eius condonationem apud te primum per nomen dilecti tui filii, deinde vero apud tuam hanc, quam offendit, Ecclesiam supplex precetur ac imploret, atque ita demum ad te conversus inque tuam rursus gratiam receptus, e Satanae potestate, qua nunc constrictus detinetur, liberari nobisque per suam resipiscentiam maius adferre gaudium possit, quam nos nunc per peccati contemptusque sui obstinationem in hac excommunicatione contristavit, et sit praeterea exemplo nobis omnibus sua resipiscentia, ne et nos pudeat nostrorum quoque peccatorum culpam agnoscere, tam privatim quam publice, si quando id res postulet, illamque deprecari. Ne auferas prorsus Spiritum sanctum tuum, Pater misericordissime! a resecto iam hoc corporis nostri membro, etiamsi Satanae sit traditum in carnis interitum. Nobis autem, natura perinde nostra ad omne etiam malum propendentibus, gratia tua ita assiste, ut veteris Aadae ingenium indes magis ac magis in nobis comprimere atque in novum ho-(365)minem, qui secundum Deum in sanctitate veritatis et iustitia sua semper incrementa habet, renovari possimus ²⁾, et, si quando nos dolis Satanae circumventos in quodcumque flagitium labi contingat — sumus enim omnes quod in nobis est peccati mancipia — ne nos in peccato nostro obdurescere quoquo modo atque ita in illo demum etiam perire sinas, sed aliquos semper excites, qui nos per verbi tui Divini admonitionem in officio nostro contineant letalemque

¹⁾ 1 Pet. 5.

²⁾ Eph. 6.

in peccatis nostris securitatem ac veluti soporem quandam a nobis arceant, ut nobis Christus Dominus in nostris peccatis non obveletur ad nostri condemnationem, sed potius in nostris cordibus ad nostri correctionem illucescat. Da ut salutare omnium admonitiones non modo non contemnamus illisve offendamur ullo modo, sed eas expetamus, amemus ex animo, libenterque actis etiam gratis audiamus semper atque amplectamur. Ita fiet enim, ut in viis tuis pro nostra infirmitate ambulantes, filiique tui doctrinae confisi, tanquam viva cor-(366)poris ipsius membra ac vivi in ipso palmites, uberes in omnibus pietatis officiis fructus proferamus ad gloriam Maiestatis tuae Divinae, — in qua cum eodem ipso tuo filio et sancto pariter Spiritu vivis ac regnas unus atque aeternus Deus laudandus in saecula. Amen”.

Absoluta hac precatione canitur Psalmus lingua vulgari a tota Ecclesia, ([Psalm.] 101, vel aliquis alius huic argumento accommodus), quo finito dimittitur Ecclesia solito more cum pace, benedictione et pauperum commendatione.

Appendix.

Qui in Germanorum Ecclesia ad hunc modum excommunicatur in antemeridiana, ut dictum est, concione, idem eodem ipso die etiam in Gallica rursus Ecclesia excommunicatus esse declaratur in pomeridiana concione, ut et illic pro Ethnico ac publicano habeatur. Ac vicissim qui in Gallica Ecclesia ad eundem ipsum modum excommunicantur in antemeridiana concione, iidem rursus in Germanorum quoque Ecclesia eodem ipso die excommunicati esse de-(367)clarantur, ad contestandum unanimem utriusque Ecclesiae illius consensum, quem sane in omnibus ubilibet Christi Ecclesiis unanimiter retineri oporteret.

Ritus recipiendi rursus in Ecclesiam excommunicatos post data manifesta signa verae resipiscentiae.

Dictum est in superioribus excommunicationem a Domino institutam esse, non in exitium interitumve eorum, qui excommunicantur, sed in salutem potius ac remedium obstinationis ipsorum in peccato, ut, publico exclusionis suae pudore suffusi ac iudicii Divini adversus peccatum severitate commoti, tandem tandem a peccati veluti veterno quodam expergeant ac resipiscant. Qui igitur excommunicati reconciliari rursus cum Ecclesia postulant per poenitentiam, aeditis

manifestis signis atque indiciis illius hi in nostra Ecclesia ad hunc modum in gratiam rursus a toto Ecclesiae coetu recipiuntur. (368)

Duo sunt, quae in excommunicatorum cum Ecclesia reconciliatione potissimum observanda esse putavimus: alterum, quidnam sit agendum cum excommunicatis, priusquam ad publicam in totius Ecclesiae coetu poenitentiam ac reconciliationem admittantur, ut fucus omnis hypocriseos, quoad eius fieri potest, ab Ecclesia per Ministrorum ipsius sedulitatem ac diligentiam arceatur; alterum, quo ritu aut modo peragi debeat publica istiusmodi poenitentia ac reconciliatio ipsorum.

Quidnam fiat per Ministros ac Seniores Ecclesiae cum excommunicato, posteaquam resipiscentiae spem fecit, antequam ad publicam poenitentiam admittatur,

Posteaquam qui excommunicatus est aliquam sive per se sive per alios resipiscentiae suae significationem Ministris ac Senioribus Ecclesiae dedit, hoc est praecipuum ipsorum consilium, ut notas verae resipi-(369)scentiae in excommunicato illo summa cura ac diligentia observent, in hocque potissimum incumbant, ut illum ad veram resipiscentiam modis plane omnibus reducant. De notis verae resipiscentiae habetur in superioribus, ubi de publica nondum excommunicatorum poenitentia tractatur, pag. 305 (*huius ed.* p. 184.) Seniores autem Ecclesiae in hoc potissimum studium ac sollicitudinem suam erga excommunicatum declarant, quod eum aliqui illorum subinde conveniunt, nonnunquam singillatim aliqui, nonnunquam vero bini aut terni, pro eo ac res postulare videtur, eumque consolantur officique sui admonent et, productis ex verbo Dei testimoniis, in proposito suo resipiscendi confirmant, atque hortantur ad peccati sui displicentiam et accusationem coram oculis Dei cum veniae imploratione. Subornant praeterea alios ex Ecclesia, quos ei familiares et gratos prae aliis esse norunt, qui hoc ipsum etiam sedulo apud illum agant, donec eo perducatur, ut ipsemet cupiat ad coetum Seniorum admitti, cumque illis ipsemet agat de facienda cum Ecclesia publica reconciliatione per publicam poenitentiam et culpa deprecationem. Quod si (370) fiat, constituitur certus dies per Ministros et Seniores, quo excommunicatus ille ad coetum ipsorum vocatur.

Admisso autem excommunicato, ut dictum est, ad Ministrorum et Seniorum coetum observatisque diligenter notis verae in illo resipiscentiae, si Ministri ac Seniores in illis aliquid requirant, id amanter excommunicato exponunt, et tum hortantur ex verbo Dei, ut, quod in ipsius resipiscentia adhuc requiritur, id ne gravetur corrigere ad glo-

riam Divini nominis suamque ipsius salutem et Ecclesiae aedificationem, et alius illi rursus dies constituitur, ut denuo ad coetum Seniorum veniat, siquidem ei protinus non omnia persuaderi possint, donec omnis suspicio hypocriscos per suprascriptas iam alias verae resipiscentiae notas animis Ministrorum ac Seniorum omnium eximatur. Si vero in primo statim cum Ministris ac Senioribus colloquio excommunicatus eiusmodi signa dederit suae resipiscentiae, ut nihil in illa per omnes Ministros ac Seniores omnino requiratur, tum mox illius institutum laudatur a Ministris et Senioribus omnibus addunturque illi peculiares e scrip-(371)turis petitae consolationes et adhortationes, diesque demum aliquis Dominicus constituitur publicae ipsius poenitentiae et cum Ecclesia reconciliationi, qui interim toti etiam Ecclesiae octo antea diebus publice denunciatur, ut quisque in Ecclesia, peccatorum etiam suorum memor, sese componat ad precationem pro suis et etiam excommunicati illius peccatis, et ad recipiendum rursus in gratiam ac societatem Ecclesiasticam poenitentem illum cum omni alacritate et gratulatione, quem cum luctu publico e coetus sui fraternitate omnes unanimiter propter eius obstinationem eiecissent, publicumque gaudium suum omnes super reperta, quae perierat, ovicula unanimiter contestentur.

Quae ipso die publicae excommunicatorum poenitentiae et reconciliationis cum Ecclesia fiant.

Non constituitur dies ullus ad publicam excommunicatorum poenitentiam et reconciliationem, nisi dies Dominicus, (372) et quidem in maxime celebri Ecclesiae coetu, nempe in fine solemnioris antemeridianae concionis. Quo die vero peragi debet, contrahitur nonnihil ordinaria concio, ut sit locus admonitionibus de poenitentia publica et reconciliatione excommunicati, cum ad Ecclesiam, tum etiam ad ipsum excommunicatum. Finita igitur ordinaria concione Ecclesiastes orditur admonitionem ad Ecclesiam de poenitentia et reconciliatione excommunicati deque officio hac in parte Ecclesiae totius, ad hunc aut similem modum.

Argumentum admonitionis ad Ecclesiam de excommunicatorum poenitentia et reconciliatione.

Duo praecipua capita tractantur, ut diximus, in ea admonitione. Alterum, de excommunicati ac proinde omnium etiam peccatorum poenitentia ac reconciliatione cum iis, quos offenderunt. Alterum vero, de Ecclesiae totius hac in parte (373) officio iuxta verbum Dei.

Primum caput bimbrem rursum esse. Excommunicatos perinde atque alios peccatores omnes gratuita bonitatis ac misericordiae Divinae consideratione invitari merito debere ad poenitentiam et reconciliationem omnium, quos ullo modo offenderunt, — et reconciliationem excommunicatorum fieri non posse, nisi per publicam coram Ecclesiae totius coetu poenitentiam, ut in illius sociatatem rursus cum publico eius gaudio ac gratulatione recipiantur.

Ad probandum igitur primum huius capituli membrum inducuntur testimonia ex scripturis, quibus haec suo ordine probantur.

1. Nos omnes sine ulla cuiusque exceptione esse peccatores, conclusos plane sub peccati et mortis servitute, quod in nobis est, et proinde nihil mirum esse, si in tanta nostra corruptela in gravissima quaevis etiam flagitia prolabamur. Quin potius nostrum esse, ut nos, quantum in nobis est, uno plane eodemque loco omnes cum flagitiosissimis quibusque ac deploratissimis hominibus statuamus. Tantum abest, ut excommunicatum illum post data resipi-(374)scientiae suae signa prae nobis quoquo modo aut contemnamus aut iudicemus. In eam sententiam proferuntur loca, quae nos omnes ex aequo sub peccatum conclusos esse docent, Rom. 3, 11, Gal. 3, et quae similia multa in scripturis habentur.

2. Esse nos quidem omnes sub peccatum ac mortem in nobis ipsis, ut dictum est, conclusos, sed nobis ideo de salute nostra ac vita aeterna non esse desperandum ullo modo. Neque enim nos ideo ita esse conclusos, ut in peccatis nostris pereamus, sed in sublevanda nostra istiusmodi servitute ac miseria peccati et mortis, opulentia bonitatis ac misericordiae Dei elucescere ac celebrari in Dei Ecclesia possit. Deum enim conclusisse nos omnes sub peccatum, non ut nos ita demum perdat, sed ut omnium rursus misereatur, Rom. 11. „Nolo mortem peccatoris”, Ezech. 18, et eius generis plura.

3. Deum ita nostri in nostris peccatis misereri, ut neminem omnino, quod in se est, a sua misericordia excludat, sed omnibus plane illam in Christo deferat, quatenus sane ille universo mortalium in terris generi per suam se incarnationem adiunxit, ac totius mundi peccatum innocentissima morte sua expiavit. Quominus autem omnes homines serventur, id equidem non fieri ulla Dei vel culpa, vel negligentia, sed nostrae ipsorum impietatis obduratione atque impenitenti obstinatione. Deum sane esse, qui solem suum super omnes sine ulla cuiusquam exceptione oriri faciat, ut aequae omnibus luceat ¹⁾, qui item super omnes sine discrimine pluatur et qui salutare verbi sui Divini semen super terram omnis generis spargat ²⁾. Neque

¹⁾ Matth. 5.

²⁾ Matth. 13. Luc. 8.

culpa illius fieri, ut sparsum hoc ubique vitae aeternae semen alibi praefocetur, alibi item conculcetur, alibi vero arescat. Nimirum, Deum placatum esse iam universae nostrae carni et nostro sanguini in filii sui incarnatione, et Christum item Dominum pro omnibus mortuum esse, quatenus omnes in Adae primi parentis nostri transgressione ad vitam aeternam mortui sumus ¹⁾, ut, quemadmodum unius hominis transgressio universo hominum generi exitialis fuit, ita unius etiam hominis iustitia, in carne praesertim nostra praestita, universo rursus humano generi, quod in ipso quidem est, salutaris esset ²⁾, et, quemadmodum unius hominis morte (376) omnes sine ulla exceptione mortui sumus, ita unius etiam hominis resurrectione, omnes rursus, quantum in ipso est, ad vitam excitemur. Modo ne tantum hoc beneficium nostra ingratitude a nobis ipsi propellamus partamque nobis in Christo ad vitam aeternam resurrectionem nostra ipsi impietate, dum hic vivimus, nobis vertamus in aeternam condemnationem, ad quem modum et lex Dei, ad vitam data, ad mortem nobis demum cessit per carnis nostrae corruptelam seu infirmitatem ³⁾.

4. Deum pro ineffabili hoc suo erga nos in Christo Domino beneficio nihil aliud a nobis requirere, quam ut erga ipsum vicissim ingrati ne simus. Neque tamen eam a nobis exigit gratitudinem, quam ipsa alioqui tanti beneficii suaeve item Maiestatis magnitudo merito postulare, cuique nos haudquaquam pares esse omnino novit — ut, si quid in nobis hac in parte desideretur, nos iam propterea condemnare velit — sed debitum hoc nostrae erga se gratitudinis a nobis vult agnosci, etiamsi illi pares esse haudquaquam possimus, ut qualicunque illius significatione pro nostra infirmitate obstinatum nobis illum ac rebellem ipsius contemp-(377)ptum improbari prorsus nosque ab eo fidei nostrae testimonio alienos plane esse testemur, et gratuitam omnis nostrae infirmitatis condonationem soli ipsius benignitati ac misericordiae acceptam feramus. Condonat enim nobis gratuito propter Christum omnes omnino nostras infirmitates, quas alioqui filii sui sanguine iam expiatis eiusque contactas iustitia, non amplius in suo iudicio intueri dignatur, modo ne in illis nobis placeamus, eisque nimium alioqui securi indulgeamus atque illas ita demum etiam in oculis Dei extenuare et excusare conemur. Neque enim pro infirmis haberi possunt, qui in ipso morbo malum interim suum adeo non agnoscunt, ut in illo sibi etiam placeant, nedum ut eius remedia expetant aut de sua revallescentia cogitent quoquo modo.

5. Deum in condonandis propter Christum omnibus nostris infirmitatibus non intueri externam peccatorum nostrorum faciem, ut pro

¹⁾ 1 Cor. 15.

²⁾ Rom. 5.

³⁾ Rom. 7.

infirmittatis nostrae magnitudine ac veluti gradibus illius quibusdam alios prae aliis, aut facilius, aut aegrius in gratiam recipiat. Cor enim intuetur ipse (fontem videlicet peccati), non fa-(378)ciem, ut, quantumvis grave ac capitale flagitium in oculis hominum patremus, illud nobis gratuito nihilominus condonet, si a nostra infirmitate profectum esse videat, quam nos interim cum opis suae Divinae imploratione accusemus. Contra vero levem quamlibet humano iudicio transgressionem aeterna plane reprobatione condemnationeque punit, si destinato rebellique verbi sui Divini lucisque in Christo delatae contemptu designetur, id quod facile alioqui in Saulis et Davidis regum exemplis observari potest. Tametsi in sua Ecclesia aliud longe de peccatis nostris iudicium extare velit propter illius sustentationem et aedificationem, nempe ut, quae plus secum adferunt offendi- culi plusve alioqui damni dant Ecclesiae, eo etiam graviora magisque capitalia esse censeantur operosioreque reconciliatione condonentur. Sic gravius multo videri potuit Ecclesiae iudicio Davidis quam Saulis peccatum, donec Dominus ipsi magnitudinem peccati Saulis, tam Prophetico testimonio, quam poenae etiam subsequitione patefecisset. „Reprobasti”, inquit Propheta, „verbum Domini, et Dominus te reprobavit, etc. Quibus sane verbis Saul, (379) non tam infirmitate quam contemptu ac rebellionem erga Deum potius peccasse declaratur, praesertim cum eius transgressio magicae impietati et idololatriae comparetur. Poena porro peccati sui in eo patefacta est, quod eum deseruerit Spiritus Dei ac Satan mox invaserit quodque desperatione ad extremum adactus semetipsum occiderit ¹⁾). Hac tali et testimonii Prophetici et poenae exitialis revelatione, facile iam Davidis peccatum a Saulis peccato discernimus. Tametsi alias quoque notas quasdam et infirmitatis nostrae et etiam contemptus ipsius in scripturis nobis proditas habemus, quibus ab invicem discerni iuxta scripturas possint. Nimirum infirmitatis est, non posse quod velis: displicere item sibi in ea corruptela illamque coram oculis Dei accusare, non autem extenuare quoquo modo, ne dicam accusare: praeterea in ipsa nostri displicentia remedium mali nostri expetere, illudque oblatum non reicere, sed de eo sibi potius gratulari: postremo autorem ac ministrum illius exoculari atque amare seseque illi permittere. Hae sunt, inquam, notae infirmitatis nostrae, in scripturis nobis proditae, quas dum in corde nostro conscientiae nostrae testimonio sentimus, certi esse possumus de nostra infirmitate eiusque condonatione propter Christum, quantumvis gravibus iuxta humanum iudicium flagitiis obnoxii simus. Sic Paulus conqueritur, se non posse id sequi, quod

¹⁾ 1 Sam. 16.

vult bonum, et facere id quod non vult malum, adactum videlicet per membrorum legem, quam in corpore suo agnoscit ¹⁾). Displicet sibi item in morbo hoc, illumque non accusat modo, sed etiam gravissime deplorat, dum ait: Infoelix ego, — corpusque suum mortis corpus appellat. Interim vero non aversatur, sed expetit toto pectore mali huius remedium, dum ait: Quis me liberabit? Amplectitur oblatum, dum ait: Gratias ago Deo per Iesum Christum. Nec diffidit oblato in Christo remedio, dum se lege saltem mentis suae legi Dei servire sentit — quam bonam alioqui et sanctam esse agnoscit — etiamsi lege membrorum ita se oppressum esse videat, ut peccato velit nolit servire invitus cogatur. Gratulatur praeterea, non sibi tantum, sed sui similibus omnibus, de oblato gratuito tanto beneficio, dum nullam amplius condemnationem reliquam esse docet iis, qui Christo Domino insiti essent ²⁾). Postre-(381)mo amorem suum ac debitum erga remedii huius autorem contestatur, dum ait: Propter te morti tradimur tota die, etc., — et, Quis nos separabit a dilectione Dei? Hanc ecce infirmitatis nostrae imaginem sub Pauli exemplo nobis propositam habemus, cum quo etsi paria facere omnes non possimus, eodem tamen loco cum Paulo propter Christum habendi sumus, si modo similem affectum in corde nostro esse conscientiae intra nos nostrae testimonio sentiamus, nempe ut illi hac in parte similes esse cupiamus, etiamsi nos longissime ab ipso adhuc abesse videamus. Contra vero contemptorum est, non velle id quod possis, nedum ut non possis, inque eiusmodi instituto nullam interim peccati culpam agnoscere, quin potius in illo blandiri sibi ac placere et aliorum lapsus exaggerare, ad sui peccati extenuationem atque excusationem: aversari omnia peccati remedia adeoque et irritari illis et ad ea obdurescere: stultam videri nudam ac simplicem verbi Divini obedientiam, prorsusque indignam, cui rationis nostrae consilia cedere debeant ullo modo: odisse, non tam nos ipsos in nostro peccato, quam Deum potius ipsum in legis et iu-(382)dicii sui severitate, atque ita demum contempta omnia peccati remedia iusto Dei iudicio opprimi, ut ad extremum peccati sui vim simul cum desperatione sentiant, in quo sibi initio blandiebantur et placebant. Sic Saul rex obedire noluit, cum posset, mandato Dei de excindendo usque ad interneccionem universo prorsus Amalec sine ulla cuiusquam exceptione, adeoque sibi in transgressione sua illa placuit, ut eius nomine laudem etiam a Propheta coram universo suo populo expectaret: nedum ut in illa culpam peccati ullam quoquo modo sentiret. „Implevi „inquit,“ verbum Domini“. Stultam item nudam ac simplicem

¹⁾ Rom. 7.

²⁾ Rom. 8.

mandati Divini obedientiam, neque ullo modo conferendam cum rationis suae consilio de servando in triumphum suum rege Agag ad-servandisque in cultum Dei pinguissimis quibusque Amalec, non tam quod illi cordi alioqui esset Dei gloria, quam quod honorem apud populum ex triumpho oblationisque suae illius splendore atque apparatu venaretur. Facile enim apparet non tam illi curae fuisse, ut Deum sibi propitium haberet, cum a Propheta peccati iam sui convictus esset, quam potius, ut in populi conspectu publice a Propheta honora-(383)retur. Offensum autem adeoque et irritatum fuisse oblato per Prophetam peccati sui remedio (nempe admonitione ex verbo Dei), palam est ex eo, quod Prophetae adversatus dixerit: Imo, inquit, obedivi verbo Domini ¹⁾, ut innueret se eum non esse, qui a Propheta ad hunc modum reprehendi aut mereretur aut etiam vellet. Oppressum vero ad extremum iusto Dei iudicio, testatur vox illa: Peccavi, qua tandem tandem peccati sui dissimulati magnitudinem una cum desperatione agnovisse videtur. Enimvero de placanda Dei ira adversus suum peccatum ne verbo quidem meminit, sed tantummodo Prophetam rogat, ut peccatum ipsius sufferat, ipsumque apud populum publice in suo illo, quod instituerat, sacrificio honoret, magis videlicet sollicitus de populi sui, quam de Dei ipsius gratia ac favore, a quo se iam reprobatum esse audiebat. Odium porro plane implacabile adversus Deum ipsum et eius in Davidis vocatione ordinationem facile relucet in ipsius adversus Davidem conatibus, a quibus nullis omnino neque admonitionibus, neque item Davidis ipsius officiis abduci quoquo modo potuit. Sic ut non tam Davidem (384) sane, Divinae ordinationis organum, quam potius Deum ipsum in Davide persequi rebeli obstinatoque animo adeoque et opprimere voluisse videatur. Hanc equidem voluntarii obstinatique contemptus imaginem in unico hoc Saulis exemplo adumbratam ita habemus, ut, etiamsi alia nunc omittamus, diversas sane contemptus ipsius notas a nostrae infirmitatis iam superscripta imagine conspiciere in illo facile possimus. Iam quemadmodum non est par nostra omnium infirmitas, sed interim est eiusmodi, ut per illam omnes in eum ipsum contemptum, quod in nobis est, toti propendamus, si non ab eo singulari plane Dei gratia servaremur, ita et contemptus hic, quamquam maxime invisus Deo, suos tamen etiam gradus habet, qui nobis magis ac magis omnem veniae spem praecludunt, nosque magis ac magis praecipites agunt ad aeternum interitum seu condemnationem. Primus illius gradus est, placere sibi in peccato per eius excusationem ac proinde nullam illius reprehensionem ex verbo Dei

¹⁾ 1 Sam. 15.

velle admittere. Secundus gradus est securitas quaedam in peccato post contemptas illius omnes ex verbo Dei ad-(385)monitiones, quae tandem tandem evadit in ἀπαληθίσιαν peccati ipsius, quemadmodum Paulus docet ¹⁾). Hoc est, ut in peccato nostro dolere plane desinamus, donec aliquando severitate Divini iudicii oppressi agnoscere illud velimus nolimus cum ipsa desperatione cogamur. Postremus autem illius gradus est, odium Dei ipsius et Ministrorum illius omnium. Nimirum posteaquam semel in peccato nostro dedolimus, sic ut nobis in illo securi iam plane videamur ac demum rursus evitare nos haudquaquam posse videmus formidabilem illam Divini iudicii severitatem flammacque illius vehementiam, quae nos devorare ad extremum debeat, accendimur odio quodam in Deum ipsum severitatis suae illius nomine, ut non modo illius recordationem omnem exosam plane habeamus, sed ne Ministrorum quoque ipsius aut vocem aut aspectum etiam ferre ullo modo possimus, quemadmodum id in Pharaonis exemplo clarissime nobis delineatum videmus ²⁾). Inter hos igitur contemptus istius gradus hoc etiam discrimen observandum est, quod, quemadmodum in nostra infirmitate non prius de illius gratuita propter Christum condonatione intelli-(386)gere quidquam possumus, quam illius promissionem ad nos pertinere fidei nostrae testimonio in corde nostro sentiamus, ita et in hoc contemptu non prius nos ab omni veniae spe exclusos esse statuamus, quam nos in peccato nostro dedoluisse prorsus, omnique illius sensu caruisse, adhaec odio nos etiam plane implacabili in Deum ipsum et Ministros illius accensos esse in corde nostro sentiamus. Duobus ergo extremis hisce contemptus istius gradibus illum ἀσύγνωστον esse statuemus. Et, sicubi neque ἀπαληθίσιας manifesta extare indicia ulla neque item Θεοστογίαν palam sese exeruisse videmus, ibi sane gratiae ac misericordiae Dei locum adhuc reliquum esse minime dubitemus, sed in prioribus etiam contemptus nostri gradibus opem adhuc ad gratiam Domini Dei nostri et privatim et publice imploremus. Id sane nos doceri ipso etiam excommunicationis usu in Ecclesia Christi. Nimirum ferendum quidem non esse in Ecclesia contemptum ipsum in prioribus etiam illius gradibus, nempe in peccati excusatione et admonitionum pertinaci aversatione, sed non ideo tamen cessandum esse a precibus pro excommunicatis ipsis, etiamsi primi iam gra-(387)dus contemptus in illis conspicui esse videantur, cum et ipsam alioqui excommunicationem in remedium contemptus ipsius institutam esse constet.

Haec ita tractantur per Ecclesiasten in ea admonitione ad Ecclesiam super excommunicatorum poenitentia et reconciliatione. Ad

¹⁾ Ephes. 4.

²⁾ Exo. 5, 7, et sequentibus cap.

extremum autem hortatur Ecclesiam Minister, ut procumbens in genua agat gratias Domino Deo, quod excommunicatos illos passus non sit prolabi in graviores illos prorsusque iam immedicabiles gradus contemptus ipsorum, simulque etiam oret, tam pro se ipsa, quam pro excommunicatis illis, ne, si quando nos in priores etiam contemptus gradus prolabi forte contingat, in illis perstare, sed praesentium excommunicatorum exemplo tempori adhuc peccatum nostrum agnoscere illiusque veniam implorare possimus. Monebit praeterea Minister Ecclesiam, ut pro excommunicatis illis peculiariter oret, ut in sancto illo resipiscentiae ac reconciliationis ipsorum cum Ecclesia instituto per Spiritum sanctum confirmari et gubernari possint, ac demum Ecclesiam alloquitur hisce verbis: (388)

Admonitio ad Ecclesiam super excommunicatorum poenitentia et reconciliatione.

« Viri Fratres! posteaquam in conspectu ecce vestro habetis N. excommunicatum istum, qui in vera, ut speramus, sui peccatique sui displicentia et accusatione culpam suam apud vos ad Dei gloriam et Satanae pudefactionem agnoscere veniamque illius primum apud Dominum, deinde vero etiam apud vos omnes, tanquam Dei Ecclesiam, petere instituit, ut ita demum vobis per suam poenitentiam reconciliari atque in vestram rursus fraternitatem Ecclesiasticam recipi possit. Iam et vobis id est praestandum, quod vestri hac in parte officii esse non ignoratis, nempe ut, quoniam summa facilitate ac clementia perditum illum filium in parabola Euangelica a patre suo receptum esse, fratrisque vero sui alterius morositatem patri ipsi displicuisse scitis ¹⁾, — patris illius beneficentissimi clementiam vobis (389) potius, quam fratris morosi invidentiam imitandam, gaudiumque cum illo vestrum super excommunicato hoc, qui perierat et rursus in viam reductus est, contestandum esse statuatis. Audiit ille perditum suum filium, priusquam ipse vel verbum unum protulisset. Ostendite et vos propensionem vestram ad audiendum hunc N., qui, e fraternitate vestra eiectus, in gratiam rursus vestram recipi cupit. Procurrit pater ille indulgentissimus obviam eminens adhuc redeanti filio, ut, priusquam ipse sui accusationem institueret, eum amantissime exciperet. Procurrite et vos animis ac votis vestris in occursum huius N., ut illum publica vestra omnium gratulatione in coetum rursus fraternitatis vestrae reducem assumatis. Proruit in amplexus filii sui illius pater. Contestemini et vos eundem affectum vestrum erga poeniten-

¹⁾ Luc. 15.

tem hunc N, ut, quod facere instituit, tanto alacrius faciat, quanto vos melius erga se affectos esse viderit. Coniungite igitur, fratres dilecti! imo vero coniungamus simul omnes cum ipsius peccato nostra pec-(390)cata omnia, etc." (*Finem huius admonitionis habet pag. 317, linea 12, [huius ed. p. 189. linea 5] in admonitione ad Ecclesiam super publica lapsi fratris nondum excommunicati poenitentia, qui hic adhiberi debet.*)

Finita admonitione instituit Minister cum tota Ecclesia in genua procumbente precationem pro excommunicato poenitente, quae habetur pag. 318. [*huius ed. p. 189.*] super lapso necdum tamen excommunicato fratre ante ipsius confessionem et reconciliationem: "Omnipotens et misericors Pater noster coelestis, etc.," nisi quod in hac precatione, qui excommunicatus est, nondum appellatur *frater*, priusquam culpam peccati sui publice ipsemet agnoscat ac deprecetur, sicque demum in fratrum numerum recipiatur, quemadmodum mox dicitur.

Finita precatione hac vertet se Minister ad excommunicatum illum et ea admonitione apud eum utetur, quae habetur pag. 121. [*huius ed. p. 190.*], nisi quod illum adhuc etiam non vocabit *fratrem*, donec post factam reconciliationem: "Audivisti iam, mi N., quodnam sit tuum erga offensam per te Ecclesiam officium, etc".

Post hanc admonitionem excommu-(391)nicatus ille claris ac distinctis verbis peccati totius sui contemptarumque ordine suo admonitionum omnium a Ministris Ecclesiae factarum, contemptae item totius Ecclesiae in illius pro se precibus, culpam agnoscit palamque illam confitetur ac deprecatur, primum apud Deum ipsum, deinde vero apud totam Ecclesiam. Postremo pollicetur emendationem pro summa virili sua et ita demum petit, ut in fraternitatem rursus Ecclesiasticam recipiatur.

Quodsi ita ad dicendum instructus non est, ut vel propter pudorem, vel propter infantiam commode omnia et cum Ecclesiae aedificatione recensere non possit, Senioresque Ecclesiae iudicent melius esse, ut Minister ipse et peccatum ipsius et contemptum item in omnibus admonitionibus ordine summatim exponat, atque a poenitente demum illo sciscitetur, num in iis omnibus culpam suam agnoscat et deprecetur, tum Minister, stans in suggestu adhuc, haec ita cum poenitente, auscultante tota Ecclesia, agit.

I. Revocat poenitenti in mentem peccatum illius cum praecipuis circumstantiis eius, cuius culpam interim in primis suis ad-(392)monitionibus agnoscere nolebat, sciscitaturque ab excommunicato illo, num se ita rem habere coram tota Ecclesia agnoscat. Respondetque excommunicatus ille: "Etiam".

2. Commemorat Minister, quoties de peccato suo fuerit admonitus, cum privatim, tum publice, non tantum in Ministrorum ac Seniorum omnium coetu, sed etiam coram tota Ecclesia, et quoties ipse omnes illas admonitiones atque ad extremum ipsam etiam excommunicationem contempsisset, atque hic etiam seiscitatur, num excommunicatus ille ea omnia vera esse agnoscat. Illeque rursum respondet: „Etiam”.

3. Quaerit Minister ab excommunicato illo, an non in omnibus iis, quae commemorata essent, sibi ipse coram oculis Dei displiceat peccatumque suum ex animo accuset et culpam illius, imprimis apud Deum, deinde vero apud hanc ipsius Ecclesiam agnoscat suppliciter atque etiam deprecetur. Respondet: „Etiam”.

4. Quaerit Minister, an non in hac culpae suae agnitione ac deprecatione publica certam quoque consolationem in corde suo sentiat de peccati sui remissione propter Christum iuxta Euangelicas promissi-(393)ones, nempe quod peccatum ipsius expiatum sit morte Christi et pretio sanguinis ipsius. Respondet: „Etiam”.

5. Quaerit ab illo Minister, an non ille vicissim ad declarandam suam erga Christum Dominum gratitudinem pro tanto ipsius beneficio cupiat ex toto corde suo, vitam deinceps suam corrigere, fiduciaque eius ipsius remissionis peccatorum suorum in Ecclesiasticam se rursum societatem recipi petat, ac denuo sese Ecclesiasticae disciplinae ultro ac sponte sua subiicere velit. Respondet: „Etiam”.

Absolutis hisce interrogationibus rogat Ecclesiastes ex suggesto reliquos Ministros ac Seniores omnes, excommunicato illi circumstantes, num quid praeterea in ea ipsius poenitentia ac reconciliatione quoquo modo vel ipsi requirant, vel ab aliquibus in Ecclesia requiri sciant. Quodsi quid sit eiusmodi, quod peculiarem satisfactionem poscere videatur, monetur excommunicatus ille per Ministrum, ut id praestet, quod in ipso requiri adhuc videtur. Si vero nihil omnino in ipso requiritur Seniorum iudicio, tum Minister excommunicatum illum paucis alloquitur in hunc modum: (394).

„Agimus gratias Divinae bonitati et misericordiae pro tua resipiscentia, qua tu non tam sane teipsum, quam Satanam potius pedefecisti et vicisti, qui sane tum demum vere pufedit ac vincitur, dum regnum peccati in nobis agnoscimus nostramque miseriam cum opis Divinae imploratione, Christi Domini merito ac promissionibus freti, accusamus.”

Postea vertit se ad Ecclesiam Minister et eam hisce verbis adhortatur ad publicam de excommunicati illius resipiscentia gratulationem:

Exhortatio ad Ecclesiam, ut de excommunicati resipiscentia gratuletur post agnitam ac deprecata culpam peccati ipsius.

• Viri Fratres! posteaquam praestitum iam esse videtis ab hoc N. quod tanto tempore omnes ét a Domino Deo nostro illius nomine peccati sumus (395) ét ab ipso N. summo desiderio expectabamus, certo iam documento videtis, Deum, quemadmodum impenitentiam impiorum hominum aversatur ac punit, ita modis rursum omnibus expositum esse ad recipiendum in gratiam omnes condonandaque peccata eorum omnia, quicumque culpam illorum agnoscunt et deprecantur gratiamque ipsius supplices implorant. Quare vos omnes ante omnia exemplo hoc huius N. consolare debetis et certo statuere, quod, quemadmodum ipsum a Domino Deo in gratiam receptum videtis testimonio huius poenitentiae ipsius — non enim hoc proprium ipsius, sed Dei potius in ipso opus est — ita et vos in omnium peccatorum vestrorum agnitione opisque suae imploratione, tanquam dilectos in Christo Domino ipsius filios, clementer ad salutem vestram audiri inque gratiam recipi ne dubitetis. Deinde etiam huic ipsi N. ex toto corde vestro gratulari debetis, quod illum iam audieritis culpam peccati sui ad gloriam Dei ac pudefactionem Satanae in medio coetu vestro agnoscentem, po-(396)stulantem a vobis, ut in vestram rursus fraternitatem recipiatur, et contestantem fidem suam de Christi Domini in se beneficiis indubitataque peccati sui per ipsum remissione. Haec enim sunt indicia, quibus Deus suam nobis erga illum misericordiam ecce ita patefacit, ut de illa neque ipsemet, neque nos etiam dubitare amplius quoquo modo debeamus. Ut igitur vos id omnes ex animo facere in ipsius et N. consolationem declaretis, in genua omnes procumbite, ut quemadmodum ipsum cum publico luctu nostro inviti, iuxta verbi Divini praescriptum, excommunicavimus propter eius impenitentiam, ita illum nunc rursus publica etiam omnium nostrum gratulatione in coetus nostri Ecclesiastici fraternam societatem in conspectu Christi nostri, invocato eius ad id nomine, recipiamus, quem sic unanimiter omnes precemur:

Precatio, continens in se restitutionem excommunicati ad Ecclesiasticam fraternitatem. (397)

• Domine Iesu Christe, Rex Doctor ac Pontifex noster aeternae! qui ad attestandam iudicii tui severitatem adversus obstinatum ac rebellem tui et verbi tui atque admonitionum inde petitarum contemptum, potestatem dedisti Ecclesiae tuae, ut eos tuo nomine tuaque autoritate

Divina, ligatis ipsorum peccatis, Satanae in interitum carnis tradat, si quo modo spiritu adhuc servari possint, qui institutas abs te in tua Ecclesia admonitiones ipsumque adeo totius Ecclesiae ministerium et totam denique tuam Ecclesiam in precibus ipsius contemptim spernerent; sed rursus voluisti, ut eadem ipsa tua Ecclesia plenam potestatem atque auctoritatem haberet solvendi peccata omnium tuo etiam ipsius nomine, qui illorum culpam agnoscerent illamque deprecarentur ac per nomen tuum Patris tui coelestis opem ac veniam implorarent, — agnoscimus, Servator clementissime! admirabile utrobique hic Divinae tuae providentiae consilium, nimirum qui et propo- (398)sitis severitatis tuae iudiciis et patefactis item beneficentiae ac misericordiae tuae testimoniis ad utrunque modum salutem nostram quaerere volueris, agimusque tuae bonitati pro tanta nostri cura gratias immortales. Et, ut nostram hac in parte erga te, tum obedientiam, tum etiam gratitudinem nostram contestemur, convenimus ecce in conspectu tuo teque per Spiritum tuum in medio nostri esse non dubitamus. Convenimus autem, ut ovem, quae perierat, per publicam eius poenitentiam ac reconciliationem in tuum rursus ovile (nostram inquam societatem Ecclesiasticam) publica omnium gratulatione recipiamus, quem ob eius impoenitentiam coetu nostro excluderamus. Te itaque supplices oramus, ut reductam, quae perierat, ovem hanc tuam, nosque cum illa omnes oculis tuae misericordiae intueri, et nostrum hoc ministerium in excommunicato hoc N. ad societatem rursus Ecclesiasticam recipiendo, ratum in oculis tuis habere digneris. Nos enim abs te edocti, te talem pasto-(399)rem esse, qui erraticas oves tuas humeris tuis superimpositas ad ovile tuum cum gaudio reportes, modo ne salutarem verbi tui vocem aversentur ac refugiant, nostri officii esse putamus, ut tuum hic exemplum sequenti ovem hanc tuam erraticam atque extra septa ovilis tui interea vagantem, sed interim vocem tuam in nobis non amplius aversantem, quin potius te invocantem et reditum in ovile tuum per publicam hanc ipsius poenitentiam quaerentem, in Ecclesiasticam rursus corporis tui societatem nostram recipiamus. Hoc ipsum igitur iam facimus, Servator noster clementissime! atque erraticam ovem hanc tuo ipsius nomine tuaque potestate in Ecclesiasticam rursus corporis tui sacrosancti societatem pro ratione nostri ministerii recipimus, atque ad ipsius et nostram pariter omnium consolationem testamur, omnia illi iam peccata sua haud aliter in coelis remissa esse, quam hic nunc per nos in conspectu tuae Ecclesiae remittuntur, neque minus in regni tui coelestis societatem tuo beneficio rece-(500)ptum rursus esse, quam hic nunc per nos in Ecclesiasticam rursus nostram hanc societatem recipiatur, idque propter meritum vivificae mortis tuae, qui cum Patre

tuo et sancto Spiritu vivis et regnas trinus et unus Deus, laudandus in saecula. Amen."

Postea convertit Minister orationem suam ad receptum in gratiam fratrem, illumque alloquitur ad hunc modum:

Admonitio ad receptum iam fratrem.

"Ecce iam denuo per nostrum in hac Ecclesia ministerium recipere rursus in coetus nostri societatem, qua quidem receptione nos tibi in nomine et virtute Domini nostri Iesu Christi testificamur; te, qui Satanae membrum esse coeperas, iam rursus esse membrum sacrosancti corporis Christi, denuo cooptatum in filium Dei vivi, qui iam praeceptis ad interitum tuum aeter-(501)namque condemnationem, Satanae traditus, ferebaris. Denique te iam rursus esse fratrem Domini nostri Iesu Christi et perinde nostrum quoque in illo omnium, atque ita demum haeredem Dei et cohaeredem Christi, receptum una nobiscum per gratiam illius in sortem sanctorum, ut opulentia gratiae ac misericordiae illius, per tuam istam resipiscentiam et reconciliationem in Ecclesia ipsius celebretur. Agnosce igitur Divini huius in te beneficii magnitudinem, mi frater! hanc agnosce inquam et cave, ne tanto beneficio, etc." (*Ultima haec verba requirantur pag. 327 [huius ed. p. 192], paulo ante finem ipsius, atque persequatur Minister hanc deinceps admonitionem ad finem usque, quemadmodum illic habetur*).

Finita vero hac admonitione ad receptum fratrem, adiungitur mox admonitio ad Ecclesiam, quae etiam habetur pag. 328 [huius ed. p. 192] et incipit: "Vos autem, fratres omnes! etc. Qua demum absoluta invitatur Ecclesia ad eam gratiarum actionem, quae habetur pag. 329 [huius ed. p. 193.] et incipit: "Pater noster coelestis, inexhauste fons etc. Finita vero gratiarum acti-(502)one admonet Ecclesiastes reliquos Ministros ac Seniores omnes, ut receptum fratrem ordine omnes dextris datis coram tota Ecclesia amplectentur, suamque et totius Ecclesiae cum illo reconciliationem osculis suis attestentur. Quod ubi factum est, canitur Psalmus gratulatorius a tota Ecclesia: "Benedic anima mea Domino, — eoque decantato dimittitur Ecclesia more solito cum benedictione et pauperum commendatione.

In pomeridiana autem concione denunciatur apud alias peregrinorum Ecclesias fratris recepti reconciliatio, ne amplius ab illis etiam pro ethnico, sed iam rursus pro fratre communi omnium habeatur.

Atque haecenus de usu disciplinae ad totam in genere Ecclesiam pertinente dictum est. Iam vero de peculiari illius usu inter Ministros duntaxat Ecclesiae omnes dicendum erit.

DE PECULIARI DISCIPLINAE ECCLESIASTICAE USU
 INTER GERMANICAE POTISSIMUM ECCLESIAE
 MINISTROS LONDINI. (503).

Cum legitimus disciplinae Ecclesiasticae usus ita sit necessarius in Christi Ecclesia, ut quemadmodum corporis compages sine nervis, ita et Ecclesia sine illo consistere omnino non possit, atque is non aliunde magis dependeat, quam a Ministris ipsis, nempe ut illum ipsimet inter sese serio ac diligenter observent et a reliqua tota etiam Ecclesia exemplo suo observari curent, facile est videre, praestandum hic esse, si usquam alibi, Ministris omnibus ipsorum officium, ne, quorum opera atque exemplo reliqua tota Ecclesia aedificari potissimum debebat, eorum culpa ad dissipationem propendat propter neglectum ab illis inter sese in primis usum Ecclesiasticae disciplinae. Utinam vero non tantum suae hic indulissent primum negligentiae, deinde vero tyrannidi etiam, qui primarii Ecclesiae Ministri aliquot iam saeculis haberi voluerunt! Nimirum nullus proculdubio locus unquam futurus erat antichristianae Papae Romani tyrannidi, qua nunc omnem legitimam Ecclesiae gubernationem omnemque adeo religionem (504) oppressam adulteratamque fuisse videmus. At vero hic non dormivit Satan, qui facile alioqui intelligebat, abolito semel inter Ministros ipsos Ecclesiasticae disciplinae usu, irrecoverabilem plane Ecclesiae confusionem ruinamque adeo totius religionis subsequituram esse, ut etiam si quando Papae Romani tyrannis excuteretur, non facile tamen ab illius praestigiis liberari adhuc possemus. Id quod equidem plus satis nunc experimur, si rem ipsam propius paulo intueri velimus. Quaquaersus enim nos vertamus, nihil adhuc videmus fere in iis ipsis etiam locis, in quibus Papae Romani tyrannis omnium maxime accusatur, in quo non plurimum adhuc desiderare cogamur, si nostra omnia cum puritate Apostolica paulum modo conferamus.

Haec vero omnia debemus neglectae potissimum inter Ministros ipsos Ecclesiasticae disciplinae circa Ecclesiarum restitutionem. Et haud scio, an sperari unquam possit legitima Ecclesiarum ac religionis restitutio, quae quidem diuturna esse possit, tantisper dum legitimum rursus disciplinae usum inter Ministros potissimum ipsos ex verbo Dei restitutum non habeamus. Equidem non temere Christus Dominus Ministros Ecclesiae sub Apostolorum nomine lucem mundi esse docet et finem ac modum tenebrarum nullum fore innuit, si lux ipsa, amisso splendore suo, ullo modo obtenebrescat. Cum vero lux ipsa Ministrorum non aliter lucere possit in ipsorum ministerio, quam si suo officio legitime ac diligenter fungantur, et fieri haudquaquam possit omnino propter exlegem

prorsus naturae nostrae omnium corruptelam, nisi per legitimam ac seriam disciplinae inter Ministros potissimum ipsos observationem, quae in hoc est alioqui inprimis instituta, ut in suo quemque officio contineat, — sane, quemadmodum tenebrae depelli non possunt revera, nisi luce prolata quae luceat, ita, cum lux Ministrorum lucere haudquaquam vere possit in Ecclesia, nisi legitimus disciplinae usus inter ipsos observetur, minime obscurum est, qualisnam sit nobis expectanda religionis atque Ecclesiae restitutio, si nulla legitimae inter Ministros ipsos disciplinae ratio ineatur. Quid enim aliud efficiant, (506) qui non restituta lumini sua luce, sed obscuri cuiusdam elychnii splendore, veluti lucis umbra quadam, tenebras plusquam Cimmerias dispellere tentent, quam ut res in tenebris iacentes maiore etiam illarum periculo commoveant duntaxat, relapsuras aliqui denuo mox ad easdem aut etiam graviores tenebras, posteaquam elychnium illud sua qualicumque umbra lucis, quae sane diuturna esse non potest, destituetur? Ita videlicet aliud nobis expectandum non erit, nisi legitimus disciplinae usus inter Ministros ipsos observetur, quam aut ut ad Papismum relabamur rursus, ubi direptis bonis Ecclesiasticis causa ipsa religionis in odium atque invidiam propter doctrinae dissidia vocabitur, aut non tam equidem sublatam, quam mutatam potius, ne dicam conduplicatam, Papae tyrannidem habituri sumus. Atque sane postremi huius mali initia quaedam haudquaquam obscura animadvertere iam licet. Nam et doctrinae professio ad unius alteriusve hominis auctoritatem, perinde atque ad Papam ipsum, revocari iam ita coepit, neglectis legitimis omnibus catholicae Ecclesiae (507) iudiciis, ut haereseos damnentur, quicumque magnis (si Deo placet) Prophetis illis, a quibus solis dissentire non liceat, subscribere nolint. Et universam praeterea Ecclesiae totiusque adeo cultus Divini gubernationem pertrahi ad eos videmus, qui, ad gladii duntaxat ministerium in Ecclesia divina ordinatione vocati, Apostolicam quoque functionem sibi in praescribendis cultus divini ritibus arrogare videntur. Est sane Magistratus in Christi Ecclesia custos ex divina ordinatione, non modo tranquillitatis publicae, sed et pietatis etiam, et perinde cultus quoque divini, in quo magna pietatis pars consistit. Caeterum custos est duntaxat, non dominus, et praescriptam habet custodiae huius suae functionem, nimirum non ut ipse pro suo suorumve arbitrio leges rituum in cultu Dei praescribat, sed ut legem Dei, quod ad divina potissimum attinet, a sacerdotibus et, qui sacerdotum loco in Christi Ecclesia habentur, requirat ac sequatur, et, quae illi iuxta legem Dei (hoc est verbi Divini praescriptum) observanda esse doceat, ea ut iuxta traditum sibi gladii, non dominatum, sed ministerium pro custodiae suae officio observari curet. In omnibus interim, quae

ab istis docentur, non equi-(508)dem humanæ rationis ac prudentiæ consilia, sed legis Divinae in scripturae testimoniis præscriptum atque auctoritatem requirat, ne non tam legis Divinae, quam humanæ prudentiæ Minister potius fuisse in Dei olim iudicio inveniatur. Nunc vero, non tam sanè legem Dei, quam humanæ prudentiæ consilia requiri videmus passim in causa restituendæ religionis, et, neglectis legitimis Ecclesiæ iudiciis, neglectis item eorum sententiis, quos per Spiritum sanctum in rectores ac gubernatores Ecclesiæ, quod ad divina attinet, constitutos esse docet Paulus, auspiciis consiliisque aulicorum restituitur religio ex Principum arbitrio, cum nihilo plus auctoritatis potestatisve sibi a Deo traditæ habeant Principes Satrapæque illorum omnes in statuendis de religione cultuque Divino in eius Ecclesia legibus, quam verbi Ministri habent in forensibus ac politicis legibus in re publica præscribendis, nisi quod, quemadmodum verbi Ministri sunt quidem et ipsi custodes politicae Magistratus in Christi Ecclesia gubernationis, ut ne quid in illa contra verbi Divini præscriptum geratur statuatur alatur ac (509) defendatur, sed legitimis hac in parte ex verbo Dei admonitionibus apud Magistratum quemlibet utantur, qui pro Christiano haberi inque corpore Ecclesiæ numerari velit, in aliis vero omnibus commendent ac promoveant politicam Magistratus auctoritatem apud totam Ecclesiam, — ita et politicus quisque Magistratus vicissim est quidem et ipse custos pietatis publicæ omnium in Ecclesia Christi, ut intelligat, curam religionis non minus ad se, quam ad ipsos etiam Ecclesiæ pastores ac rectores in verbi ministerio pertinere, sed esse præscriptam sibi interim eius suæ custodiæ rationem. Nempe ut, observatis legitimis Ecclesiæ ex verbo Dei iudiciis, illis gubernandæ Ecclesiæ auctoritatem permittat, quod ad Divina conscientiarumque pacificationem attinet, quos ad id peculiariter ab ipsomet Deo per Spiritum sanctum suum constitutos esse scriptura ipsa testatur, — ex ore tamen illorum legem verbi Divini in omnibus summa cura ac diligentia requirat, pro ratione suæ custodiæ, quæcunque illi observanda esse docent, ne quid et ipsi (510) humanum pro divino Ecclesiæ obtrudant. Sunt enim et illi homines, qui et falli possunt et fallere, ut omnia sane illorum probari examinarique oporteat. Sed si sua illi omnia, observatis legitimis Ecclesiæ iudiciis, verbo Dei consentanea esse et ad Ecclesiæ aedificationem pertinere doceant, officium Magistratus est, ea omnia amplecti et efficere iuxta gladii sibi concrediti ministerium, ut per omnes suos reverenter, ut æquum est, ac religiose observentur. Hoc sane est officium cuiusque Magistratus in Christi Ecclesia circa causam religionis. Sed quantum ab illo nunc discessum sit, facile passim videmus. Quod tamen totum

neglectae potissimum inter Ministros ipsos Ecclesiasticae disciplinae proculdubio debemus, quae si extaret legitimumque suum usum in Ecclesia haberet, neque sane verbi Ministris liceret negligentes esse in suis apud Magistratum admonitionibus, neque Magistratus ipse item pro Dei Ministro in eius Ecclesia haberetur, si adversus Ministrorum legitimas ex verbo Dei admonitiones pertinaciter aliquid atque obstinate age-(511)re in Ecclesia vellet, quemadmodum de Theodosio Imperatore legimus. Imo vero omnia suo loco suoque gradu consistent in Ecclesia omniaque suum haud dubie progressum legitimum haberent, si legitimus Ecclesiasticae disciplinae usus, inter Ministros potissimum ipsos haberetur. Proinde et nos, post permissam nobis Divino beneficio et Regia benignitate Ecclesiae hic nunc institutionem, ne nostro hac in parte officio defuisse ullo modo videremur, in hoc protinus omnes omni cura ac studio nostro incubuimus, qui ad illius ministerium admoti sumus, ut, constitutis Ecclesiae Senioribus seu Presbyteris, legitimum inter nos ante omnia disciplinae usum institueremus, etiamsi nos id sine magnis multorum clamoribus magnaque praeterea multorum invidia facere non posse intelligeremus. Atque a nobis ipsis auspicandum esse usum disciplinae existimavimus, ut reliquae nostrae toti Ecclesiae, ut de aliis taceam, exemplo qualicunque nostro hac in parte praeluceremus. Qualem igitur instaurandae inter nos disciplinae usum gubernandaeque adeo in (512) nostro ministerio totius Ecclesiae rationem instituerimus, id vero iam totum ordine ponemus.

Primum tota Ecclesiae nostrae gubernatio non est posita^a in unius aut alterius cuiuspiam, quisquis tandem ille sit, arbitrio atque autoritate, sed in unanimi coetus universi omnium Ministrorum ac Seniorum Ecclesiae assensu et comprobatione. In quo tamen coetu interim, non tam equidem numerantur, quam ponderantur potius singularum sententiae, ut omnia ex verbo Dei statuuntur, eaque reiiciantur, etiamsi numero suffragiorum superiora esse videntur, quae verbi Divini autoritate comprobari non queant: certe nihil omnino fiat, quod ullo modo a verbi Divini doctrina dissentaneum videri possit. Etsi autem Superintendenti proximisque post illum Ministris aliis suis honor semper habetur, in gubernatione tamen ipsa Ecclesiae dicendaque in coetu Ministrorum ac Seniorum sua sententia nihilo plus habet Superintendens, vel potestatis, vel (513) autoritatis, quam unus quilibet e Seniorum numero, nisi quod omnium sententias colligit et observat, idque in primis operam dat, ut in ferendis singularum suffragiis omnia ordine ac dicenter fiant. Maximo enim Ecclesiarum malo videmus, collatam in unum aut alterum omnem gubernandae Ecclesiae autoritatem in Antichristianam tandem tyrann-

nidem erupisse, et pugnat praeterea haec talis gubernandae Ecclesiae inter Ministros ratio cum Christi ipsius eiusque Apostolorum doctrina atque observatione.

Deinde Ministri, Seniores et Diaconi omnes, alii pro aliis sedulo sunt solliciti aliique aliorum inter sese curam in eo peculiarem habent, ut, si aliquem inter se videant in praestandis suis officiis negligentiores — sive quod ad ministerii suscepti functionem, sive quod ad vitae alioqui conversationem attinet — gradibus admonitionum protinus apud illum utantur. Caveturque modis omnibus, ne quisquam e Ministrorum omnium coetu a reliqua Ecclesia, aut quibusvis adversariis omnino, ullius rei merito (514) notari accusarive possit, cui non iam antea alioqui remedium inter Ministros ipsos adhibitum fuisse constet, sive per privatas unius apud alterum, sive per publicas in coetu ipsorum admonitiones.

Postremo iidem etiam Ministri et Seniores potissimum Ecclesiae omnes in hoc toti assidueque sunt, ut nihil omnino praetermittatur apud totam Ecclesiam, quod ad promovendum urgendumque modis omnibus disciplinae usum pertinere quoquo modo vident, dantque omnem operam, ne quid in fratrum omnium in Ecclesia lapsibus, aut odio cuiusquam exasperetur, aut rursus amore ullo dissimuletur, in faciendis recipiendisve admonitionibus, sed ut omnes omnium in Ecclesia fratrum admonitiones instituantur in charitate et lenitate Christiana sine ullis omnino privatis affectibus ullove etiam peculiari respectu personarum, quemadmodum id iam antea quoque in quarta adnotatione super disciplinae diffinitione explicatum habetur, pag. 272 (*huius ed.* p. 171). Nempe ut, qui ullius lapsus nomine admonentur, intelligant, nihil apud se (515) aliud quaeri omnibus admonitionibus omnino, quam suam resipiscentiam suique lucrifactionem ad vitam aeternam, reque ipsa videant, illas non aliunde, quam ex mero amore ac studio se lucrifaciendi et ex peccati condolescentia ac commiseratione provenire. Denique ut in corde ipsi suo convincantur, alio non spectare totum disciplinae usum, quam ut gloria Dei in fratrum lapsibus per ipsorum resipiscentiam Ecclesiaeque totius aedificatio promoveatur.

Ut vero Ministri ac Seniores pariter omnes suum in praestandis hisce omnibus officium, quoad eius fieri potest, attestentur et declarent, utque hic certo suo ordine ac decenter omnia fiant, primum publice coram tota Ecclesia omnes pariter testantur, se non minus velle subesse disciplinae Ecclesiasticae, quam minimus quisque in tota Ecclesia, et petunt a tota Ecclesia, ut, si quisquam in illis aliquid videat, in quo admonendos esse putet, eos in charitate et libertate Christiana admoneat, neque id ullo modo praetermittat. Id faciunt

Ministri et Seniores quater in anno, quem-(516)admodum postea dicitur. Deinde constitutos habent inter sese coetus suos peculiare etiam, ut tanto commodius et de promovendo disciplinae usu, tam inter se ipsos, quam apud totam Ecclesiam, et de recte gubernanda tota Ecclesia deliberare semper possint, de quibus ipsorum coetibus singulis nobis iam dicendum erit.

De peculiaribus Ministrorum inter sese coetibus
in Ecclesia Germanorum Londini.

Primum habetur coetus Ministrorum ac Seniorum Ecclesiae omnium semel, ut minimum, singulis hebdomadibus, nempe diebus Iovis, hora secunda pomeridiana. In quo coetu, posteaquam omnes iam Ministri et Seniores convenerunt, invocatur ante omnia per unum e Ministris verbi nomen Domini. Fitque precatio, ut Dominus corda atque ora Ministrorum ac Seniorum congregatorum in deliberationibus et consiliis ipsorum omnibus per Spiritum sanctum suum regere et gubernare dignetur ad laudem et gloriam sui adorandi nominis et Ecclesiae sub ipsorum ministerio aedificationem, pro qua filius suus unigenitus semet ipsum victimam propitiatoriam offerre non dubitavit. Finita precatione rogantur per Superintendentem singuli ordine suo, num aliquid proponendum habeant, quod vel de disciplinae observatione, vel de gubernatione ipsa Ecclesiae, vel si quid alioqui incidat, quod seria deliberatione egeat, tractandum esse putent, redigunturque in scriptum omnia, quae quisque in coetu tractanda proponit, atque ex iis demum ea tractanda desumuntur, quae plus habere ponderis magisque urgentia esse videntur. Postea vero monentur per Ministrum aut Superintendentem omnes, ut quisque illorum de re in consultationem vocata ordine suo id proferat, quod suae conscientiae testimonio intelligit maxime facere ad Ecclesiae aedificationem iuxta verbum Dei et eius conservationem. Atque ita demum quisque ordine suo dicit suam sententiam de causa proposita iuxta conscientiae suae testimonium. Et, ubi omnes sententias suas dixerunt, id demum unanimi omnium consensu statuitur, quod omnium maxime verbo Dei consentaneum Ecclesiaeque ipsi utile esse videtur. Quod ipsum alioqui in scriptum protinus redigitur, ut certum omnium consiliorum, per coetum illum approbatorum, documentum haberi deinceps possit. Sicque demum ad aliarum, si quae sunt propositae, causarum tractationem proceditur eodem ipso, qui est praedictus, ordine, donec de rebus propositis omnibus certi etiam aliquid statuatur. Quodsi omnia simul tractari non possint, tum, quae uno conventu absolvi non possunt, in alium

proximum differuntur, ut ante omnia demum etiam pertractentur. Porro in hisce coetibus, qui per singulas hebdomades diebus Iovis, ut dictum est, habentur, dissidia inter fratres omnia, si quae ullo modo exorta sint, componuntur, et ad coetum illos vocantur fratres illi in Ecclesia, qui aut privatas aliorum fratrum in lapsibus suis admonitiones contempserunt, aut (519) eiusmodi aliquid designarunt, quod vel pluribus iam sit notum, quam ut coelari possit, vel totam praeterea Ecclesiam in discrimen aliquod adducere omnino videatur. Si quando autem incidat, ut praeter ordinarium illum diebus Iovis conventum opus sit alio etiam praeterea Ministrorum ac Seniorum coetu, tum, non expectato alio rursus die Iovis, Superintendens aut proximi post illum verbi Ministri convocant reliquos Ministros ac Seniores omnes, ut de eo consilia sua communicent, propter quod illos convocari oportebat.

Deinde singulis mensibus semel, nempe primo quoque die Iovis cuiusque mensis, habetur etiam peculiaris coetus Ministrorum, Seniorum et Diaconorum omnium. Non quod cura gubernandae Ecclesiae ad Diaconos, perinde atque ad Seniores ipsos ac verbi Ministros pertineat, sed quod Diaconorum quoque ministerium, tam in colligendis quam in dispensandis eleemosynis, inculpatum atque irreprehensibile haberi in Ecclesia oporteat, cuius alioqui Diaconorum ministerii ratio in menstruis hisce coetibus (520) potissimum habetur. Solet enim fere hoc genus ministerii multis suspicionibus atque obtreccionibus passim esse obnoxium. Ut igitur fidelitas Diaconorum perspecta sit, non tantum verbi Ministris ac Senioribus, sed toti etiam Ecclesiae, ad hoc potissimum coetus hic mensiuus observatur, ut Diaconi pariter omnes, propositis coram Ministris ac Senioribus acceptarum et expensarum eleemosynarum mensis totius tabulis, rationem illarum omnium in coetu illo alius post alium suo ordine subducant. Denunciatur autem id toti Ecclesiae proximo ante die Solis in concione publica, ut, si quis ex Ecclesia calculis illis Diaconorum adesse velit ad comprobendam Diaconorum fidelitatem in ipsorum ministerio, is coetui ipsi calculisque Diaconorum adesse possit, ut ita demum omnis omnium suspicionum atque obtreccionum occasio amputetur. Quia vero Diaconatus ministerium plurimum laboris ac diligentiae requirit, sic ut per eosdem semper illi satisfieri non facile possit, ita inter illos etiam constitutum est, ut alternis mensibus curam colligendarum ac dispensandarum eleemosynarum inter sese partiantur, et, qui uno mense iam totum onus alioqui ministerii sustinuerunt, altero mense per eiusdem ministerii collegas eo onere liberentur post subductam eorum, quae ipsi perceperunt et expenderunt, rationem, donec rursus alius mensis recurrat

Post absolutos vero eleemosynarum calculos omnes, si quid Diaconi inter se habent, in quo aliquo modo haereant, id, dimissis aliis fratribus, per Ministros verbi et Seniores discutiendum proponunt, atque in Diaconorum praesentia per Ministros ac Seniores more illorum solito deliberatur de re ad hunc modum proposita. Imo vero in gravioribus etiam totius Ecclesiae causis, vel quoties in disciplinae usu ad publicas in coetu ipso Ministrorum admonitiones progrediendum est, admittuntur sane ad Ministrorum ac Seniorum coetum et Diaconi ipsi sententiaeque illorum ordine suo rogantur, ut et ipsi in suo ministerio pro collegis quodammodo Seniorum ac verbi Ministrorum a tota Ecclesia habeantur, et Ministri ipsi verbi ac Seniores tanto (522) diligentius muneri suo incumbant, atque eo maiorem praeterea etiam auctoritatem consilia illorum obtineant, quo plurimum suffragiis comprobantur.

Praeterea, quoniam plures sunt peregrinorum sub uno Superintendente Ecclesiae, sic ut una sine altera periclitari non possit, habetur etiam singulis mensibus, primo die Lunae cuiusque mensis, conventus Ministrorum, Seniorum ac Diaconorum omnium simul peregrinarum Ecclesiarum. In quo coetu post nominis Divini, ut dictum est, invocationem rogantur per Superintendentem Ministri singularum Ecclesiarum suo ordine, num quid habeant, quod in eo coetu tractandum esse putent, quod praesertim in commune ad omnes illas Ecclesias pertineat, aut si quid unius Ecclesiae Ministri in aliis requirant. Et tum de omnibus, quae sunt proposita, instituitur deliberatio, quemadmodum et in aliis coetibus, roganturque ordine suo ac demum etiam colliguntur per Superintendentem omnium illorum Ministrorum ex omnibus peregrinis Ecclesiis sententiae, atque ad extremum (523) id statuitur, quod verbo Dei consentaneum esse, quemadmodum et in aliis coetibus, et ad unanimum omnium illarum Ecclesiarum consensum ac pacem facere videtur. Quodsi quando aliquid eiusmodi incidat, quod commune illarum Ecclesiarum consilium, non expectato menstruo conventu illo, postulet omnesve simul Ecclesias illas concernat, tum protinus convocantur per Superintendentem Ministri ac Seniores omnium illarum Ecclesiarum, et de causa illa tractatur modo praedicto, propter quam coetus est convocatus, ut, quod ad omnes simul Ecclesias illas pertinere videtur, communi etiam omnium consilio unanimiter tractetur et transigatur.

Postremo habetur etiam peculiaris conventus Ministrorum, Seniorum ac Diaconorum omnium Germanicae Ecclesiae, nempe secundo die Iovis quarti cuiusque mensis, ad observandum inter ipsos peculiariter Ecclesiasticae disciplinae usum, reiectis omnibus, quae eo alioqui die agenda erant, in proximum deinceps Iovis diem aut ali-

quem alium, si tanta mora noxia esse videatur. In quo coetu id imprimis agitur, ut doctrinae puritas consensusque unanimis, et vitae item probitas atque integritas inter Ministros, Seniores ac Diaconos simul omnes observetur et custodiatur. Primus autem istiusmodi coetus habetur mense Martio, secundo die Iovis illius, alter vero secundo die Iovis in mense Iunio, tertius item die Iovis secundo in mense Septembri, et quartus die Iovis secundo in Decembre. Proximo autem die Solis ante praedictos hosce disciplinae inter Ministros observandae dies monetur eius rei in publica concione tota Ecclesia et rogantur fratres in Ecclesia omnes, ut, si quis omnino, vel in doctrina, vel in vita Ministrorum, Seniorum ac Diaconorum, aliquid ullo modo requirat, aut quatenus illorum ullius rei nomine admonendum reprehendendumve esse putet, id ut ante praescriptum diem Iovis illum alicui e Senioribus indicet in charitate et libertate Christiana, ut hoc ipsum per fraternas in coetu illo admonitiones corrigi in tempore possit. Hoc sane esse officium omnium membrorum Ecclesiae, ut omnium clandestinarum obtreptionum ac murmurationum adversus Ministros in Ecclesia occasionem omnes tollantur. Quisquis enim, non admonitis ulla de re Senioribus, Ministrorum deinceps Seniorumque ac Diaconorum vel doctrinam vel vitam nihilominus in Ecclesia traduceret, is sane non alio, quam perturbatoris ac murmuratoris loco a fratribus omnibus habendus esset. Interim tamen, ne quisquam ullam accusationem adferat adversus quatenus Ministrorum verbi Seniorumve aut etiam Diaconorum omnino, nisi illam duorum aut trium testimonio comprobari posse sciat, qui praesertim aut e fratrum numero essent, aut alioqui ita inculpate viverent, ut de fide illorum dubitari non posset. Prohiberi enim a Paulo, ne ullae adversus Ministros Ecclesiae accusationes admittantur, nisi sub certo duorum aut trium testimonio †). De hoc ita monetur publice tota Ecclesia die Solis proximo ante illum diem Iovis, observandae inter Ministros Ecclesiasticae disciplinae destinatum. Postea vero quam ad constitutum diem illum Iovis Ministri, Seniores ac Diaconi omnes convenerunt, tum unus e verbi Ministris hortatur omnes ad divini nominis seriam invocationem, ipseque aliis auscultantibus precatur ad hunc aut similem modum:

Precatio in coetu Ministrorum circa disciplinae inter ipsos peculiarem observationem.

• Domine Deus, fili Dei vivi unigenite, Iesu Christe! qui nos miseros

†) 1 Tim. 5.

planeque indignos homines in regni hic adeoque et corporis tui mystici, quod est Ecclesia, ministerio constitui voluisti, agnoscimus, Servator clementissime! ministerii huius sublimitatem multo maiorem, quam ut illi pares ullo modo esse possimus. Agnoscimus item nostram in illo tenuitatem et insufficientiam, etiamsi omnes vires nostras ad illud recte obeundum conferamus. Sed agnoscimus praeterea etiam nostram in illo negligentiam, cuius culpam apud te supplices deprecamur, et te oramus, Rex ac Pontifex noster aeternae ut nostrae huic negligentiae propitius esse verumque illius sensum atque agnitionem in nostris animis augere ad nostri correctionem per Spiritum tuum digneris, in mutuis potissimum nostris, quas inter nos instituimus, admonitionibus fraternis. In hoc enim convenimus ut nostram invicem alii pro aliis sollicitudinem fraternam in communi nobis omnibus corruptela nostra per mutuas, abs te institutas, admonitiones declarem, fidemque nostri ministerii tibi primum, tanquam vero summo atque aeterno Regi, Doctori ac Pontifici nostro, deinde vero tuae huic etiam, cuius Ministri sumus, Ecclesiae pro nostra infirmitate approbemus. Te igitur supplices precamur, Domine Iesu Christe! ut nostro huic instituto per Spiritum sanctum tuum adesse, cordaque ac linguas nostrum omnium ita gubernare digneris, ut omnes nostrae invicem (528) admonitiones Divino afflatu tuo instituantur atque in nobis fructificent ad gloriam tui adorandi nominis, ad nostram item omnium correctionem ornamentumque tui in nobis ministerii et ad Ecclesiae tuae aedificationem. Amen”.

Finita hac aut simili precatione, hortatur Superintendens aut verbi Minister aliquis reliquos Ministros, Seniores ac Diaconos omnes, ad habendam rationem, in omnibus admonitionibus vel faciendis vel accipiendis invicem, charitatis potissimum et libertatis Christianae. Charitatem enim esse condimentum eiusmodi, ut omni fere offensione careat [admonitio], quae a charitate Christiana profecta esse constat, — et libertatem rursus, cum omni modestia ac lenitate conjunctam, certissimum esse argumentum in istiusmodi admonitionibus, eas Spiritu sancto autore institui, qui hypocriticam alioqui in dissimulandis fratrum vitiis servitutem ferre non potest. Ubi Spiritus, inquit Paulus, ibi libertas. (529) Super omnia autem monet Superintendens, ut omnes sibi ab eo caveant, ne fratris illius quodcumque peccatum aut exaggeretur odio ullo ullave fratris admonendi invidia in instituendis apud illum admonitionibus, aut etiam ullo cuiusquam favore atque amore extenuetur excusetur vel dissimuletur, sed in omnibus admonitionibus quaeratur gloria Dei, correctio admonendi fratris et Ecclesiae aedificatio.

Initium porro admonitionum fit ab ipso Superintendente, si adsit, aut proximo alioqui post ipsum verbi Ministro, sic ut vel Superintendens, si adsit, vel proximus alioqui post ipsum verbi Minister, paululum coetu aliorum omnium excedat, ut, ipso absente, a reliquis fratribus deliberetur, cuiusnam rei nomine in coetu illo ipsum reliqui fratres omnes aut admonendum reprehendendumve aut etiam consolandum animandumque esse putent. Priusquam tamen coetu excedat (siquidem adest) Superintendens — quem tamen adesse oportet, si nullo alioqui legitimo impedimento dstringatur — recensentur paucis istius officia in eius ministerio, (530) de quibus dictum est in superioribus in ea concione, quae habetur circa Superintendentis electionem, pag. 18 [D 1^b] (*huius ed.* p. 58). Quibus commemoratis, Superintendens sese subiicit fratrum reliquorum in coetu illo admonitionibus et censurae, quaecunque in re suo officio, sive in doctrina sive in vita, defuisse videatur, atque ita coetu illo paulisper excedit, donec rursus per aliquem fratrum ad coetum revocetur. Interea vero, ipso absente, singuli fratres ordine suo per unum e Ministris interrogantur, num qua in re illum admonendum esse putent, sive in doctrina, sive in vita ipsius, adnotanturque ea omnia, in quibus vel admonendus, vel etiam reprehendus, aut alioqui consolandus esse videtur. Ac tum rursus ad coetum revocatur exponunturque illi ea omnia libere et amanter totius coetus nomine, quae fratres in ipso admonitione digna esse iudicant. Illeque cum omni subiectione recipit omnes, quae ad ipsum fiunt, admonitiones.

Ad eundem porro modum agitur cum reliquis verbi Ministris, Senioribus et Diaconis, iuxta ipsorum ordines, prius tamen recitatis eorum officii, quam (531) coetu ipso excedere iubeantur, nempe ut, priusquam aliquis e verbi Ministris exire iubeatur, legantur verbi Ministrorum officia, quae habentur in concione circa Ministrorum verbi electionem, pag. 9 ac deinceps [C 4^b] (*huius ed.* p. 54). Rursus, priusquam aliquis Seniorum exire iubeatur, recitantur etiam ipsorum officia, quae habentur in concione circa ipsorum electionem, pag. 13 [C 7^a] (*huius ed.* p. 56). Ac priusquam rursus Diaconorum aliquis exire iubeatur, recitantur quoque Diaconorum officia, quae habentur in concione circa ipsorum electionem, pag. 24 [D 4^a] (*huius ed.* p. 60) ¹⁾. Ita vero singillatim alii post alios et verbi Ministri et Seniores et Diaconi e coetu sese paulisper subducunt, ut de singulis reliqui fratres omnes sub ipsorum absentia suas sententias rogentur ac ferant, quem-

¹⁾ *Incisio pagellarum per totum hoc opusculum mirum in modum perturbata et complexa est, quare potius duxi, obliquis sigillis numerum paginarum editionis originalis, in nostra editione obvium, uncibus vero inclusas ipsius nostrae editionis pagellarum notas apponere.*

admodum de Superintendente dictum est, et singulis rursus totius coetus nomine, dum ad coetum revocantur, exponitur, qua in re unumquemque fratrum admonendum reprehendendumve aut etiam consolandum esse iudicarunt.

Quodsi quis Ministrorum in genere omnium admonitionem coetus illius ullo (532) modo contemnat aut illi reluctari quoquo modo velit, tum sane, quisquis ille omnino sit quaecumque autoritate aut eruditione praeditus, a ministerii protinus sui sanctione coetus totius autoritate suspenditur, donec aut culpam contemptus sui illius coram eodem ipso coetu agnoscat ac deprecetur, aut ex verbo Dei ostendat, se non recte atque merito admonitum reprehensumve fuisse. Suspenditur item et a coenae Dominicae usu, donec alterum horum, quae iam sunt dicta, in coetu ipso faciat. Si vero in contemptu suo illo perstet, neque ullum resipiscentiae indicium faciat in subsequentis hebdomadis coetu Ministrorum ac Seniorum, tum, si post unam adhuc aut alteram admonitionem in suo nihilominus contemptu perseveret cum maiore indies ministerii sui dedecore maioreque indies Ecclesiae offendiculo ac perturbatione, in concione publica coram tota Ecclesia exponitur contemptus ipsius cum obstinatione coniunctus, rursusque coram tota Ecclesia ad resipiscentiam invitatur. Et, si ne sic quidem admonitus resipiscere adhuc velit, tum se-(533)quenti die Dominico publice coram tota Ecclesia cum assensu illius, quæ eius ad octavum ante diem admonetur, ministerio suo destituatur in publica antemeridiana concione. Ad extremum vero, si adhuc obstinatus esse pergat, proceditur ad eius excommunicationem. Ad ministerium vero suum non facile recipitur, si semel destituatur, etiamsi postea cum coetu Ministrorum ac tota Ecclesia per poenitentiam publicam reconcilietur, praeterquam si insigne aliquod poenitentiae specimen aedat, quale in Petro Apostolo et Davide legimus, inque illius seria perseveratione per iustum aliquod tempus exploretur, sic ut Ecclesia ipsa, cognita ipsius vera iustoque tempore declarata resipiscentia, restitui illum rursus postulet, ne in sua illa pudefactione absorbeatur.

Caeterum si ita incidat (quod absit!), ut Superintendens ipse coetus illius admonitionibus parere nolit, tum sane de illo a ministerio suo vel suspendendo, vel magis multo destituendo, unius Ecclesiae Ministri, Seniores ac Diaconi nihil sibi statuendum sumunt, nisi coniunctis (534) sibi aliarum etiam peregrinarum Ecclesiarum Ministris omnibus. Coniuncti autem simul omnium peregrinarum Ecclesiarum Ministri ac Seniores adversus contemptum Superintendentis ita procedunt in singulis ipsorum Ecclesiis ad eius suspensionem atque etiam destitutionem et ad extremum ad eius quoque excommunica-

tionem, si obstinatus esse pergat, quemadmodum de uno quolibet alio Ministro, contemptore admonitionum, dictum habetur. Neque enim in usu disciplinae ulli homini parcitur, qui modo ad Ecclesiam pertinet, nedum ut ullius peculiaris aliqua ratio habeatur, nisi quantum id ipsa ministerii vocatio postulare videtur. Quin potius tanto maiore severitate agitur adversus praecipuos quosque Ministros in Ecclesia, si disciplinae Ecclesiasticae parere quoquo modo recusent, quanto magis sunt exposita oculis omnium exempla illorum, plusque et offenculi et periculi etiam adferre videntur. Equidem palam est nihil esse, quod maiorem secum ruinam totius Ecclesiae vel traxerit hactenus vel trahere etiam possit, quam si (535) Ministri Ecclesiae, in quacunque tandem functione versentur, ab usu disciplinae Ecclesiasticae seipsos eximant, quam aliis praescribunt, cum ipsorum in primis partes sint, illam suo exemplo aliis commendare. Ita in vetere Israelis Ecclesia profanatam fuisse legimus omnem fere religionem, quod Principes sacerdotum ac Pharisei ne summis quidem digitis ea attingere dignabantur, quae vel ipsimet in populo statuebant, vel divinitus instituta habebant. Ita vero nunc idem etiam oculis ipsi nostris in Papae Ecclesia videmus, ubi, abiecto prorsus per Ministros omni legitimo Ecclesiasticae disciplinae usu, adulteratam nefandissime omnem religionem ac verum Dei cultum invectamque prodigiosam plane, ac ne Ethnicis quidem unquam auditam, ἀπολατρείαν et tyrannidem ad extremum prorsus Antichristianam inductam usurpatamque tanto iam tempore intuemur. Imo ne nunc quidem, post revelatam passim divino iam beneficio Romani Antichristi eiusque cornuum tyrannidem et restitutam magna ex parte Euangelio lucem suam, veram adhuc religionem interim legitimamque Dei cultum propter solam disciplinae (536) inter Ministros negligentiam contemptumque admonitionum repurgari ullo modo posse videmus. Et periculum est, siquidem disciplinae hic Ecclesiasticae remedium temporis non adhibeatur, ne, quam magnis clamoribus accusamus, Papae tyrannidem, non tam sane sublatam, quam mutatam potius in orbe Christiano habeamus. Qua sane de re multa dicenda essent, sed nunc vel leviter attigisse satis erit, ut omnes intelligant, nullam veram ac legitimam verae religionis verique cultus Dei instaurationem aut repurgationem expectandam nobis esse, donec usum legitimum disciplinae Ecclesiasticae inter Ministros potissimum ipsos plene restitutum videamus. Quemadmodum sane negari non potest, neglectum initio, deinde vero prorsus abolitum illius usum, causam fuisse atque etiamnum esse omnis profanationis omniumque abusuum et omnis tyrannidis in orbe Christiano, — proinde nos Ecclesiae nostrae institutionem inde potissimum auspicandam esse existimavimus, ut

antè omnia Ministri ipsi disciplinae Ecclesiasticae sese subiicerent, illamque summo studio ac cura inter sese observarent sine ulla cu- (537)iusque omnino exceptione, ut omnis dissidiorum indulgentiae- que in peccatis, denique et tyrannidis inter illos occasio amputaretur. Et re ipsa experti sumus indiesque magis experimur, nulla alia ratione in Ecclesia ét bona retineri ét mala omnia vitari posse per gratiam Dei, quam seria ac diligenti legitimae ex verbo Dei disciplinae Ecclesiasticae observatione.

Atque hactenus quidem de usu disciplinae in nostra Ecclesia, tam in plebe universa totius Ecclesiae, quam inter Ministros in genere omnes. Sub Ecclesiae vero nomine eos duntaxat intelligimus, qui ex natione Germanica, aedita publice fidei suae confessione, vel coram tota Ecclesia, vel in coetu saltem ipso Ministrorum, disciplinae ipsi sese praeterea etiam Ecclesiasticae ultro ac sponte sua subiecerunt. Eorum porro, qui sunt extra nostram Ecclesiam, curam iudicium ac sollicitudinem ministris ac pastoribus ipsorum permittimus, quibus interim nostra omnia deferimus officia, si ulla in re operam consiliumve nostrum vel ipsimet vel pastores eorum requirant. Caeterum si quis peregrinorum, po-(538)tissimum autem Germanus, nostrae Ecclesiae non adiunctus, praetextu nostrae Ecclesiae falsam aliquam doctrinam serere sectasve ulla alere velit nobisque id ullo modo innotescat, nos pro nostri ministerii fide in nostra Ecclesia hunc morem, qui sequitur, retinemus.

De iis Germanis, qui non adiuncti nostrae Ecclesiae
falsam aliquam doctrinam spargunt
aut sectas alioqui in Ecclesia
alunt.

Si Superintendens cum reliquis Ministris ac Senioribus intelligat aliquem Germanum aut alioqui peregrinum esse, qui in fraudem nostrae Ecclesiae aut falsas doctrinas ulla spargat aut sectas ulla alat, primum omnium designantur duo aut tres e Senioribus Ecclesiae, qui illum adeunt, ut fontes doctrinae ipsius suspectae ab ipso resciscant, et videant cum omni modestia ac mansuetudine, si quo modo col-(539)loquium ex verbo Dei admittere velit super suspecta illa doctrina sua. Et, si admittat, agunt cum illo privatim et amanter ac fontes doctrinae ipsius cum ipso excutiunt, ut videant, num accuratiorem doctrinae suae examinationem non refugiat. Quodsi illam non refugit, invitatur per designatos illos ad coetum Ministrorum ac Seniorum Ecclesiae et dies constituitur, quo venire debeat. Atque tum in coetu primum fontes doctrinae ipsius omnes nemine inturbante audiuntur atque adnotantur, vel ab ipsomet autore in

scripto petuntur, quibus demum legendis atque excutiendis, si sint prolixiores, aliud tempus constituitur. Qui vero vocatus venit, actis illi gratis dimittitur, donec rursus, ut alias redeat, ei indicetur. Et, si quid post dimissum e coetu eum, qui vocatus fuerat, de doctrina illius excuti potest, id fit rogatis ordine singulorum sententiis de unoquoque fundamento doctrinae suspectae, ut vel adnotata sunt, vel ab ipsomet autore tradita habentur, et, quae tunc absolvi non possunt, in alium diem coetus reiiiciuntur. Excussis vero omnibus doctrinae illius (540) suspectae fontibus, testimoniis ac rationibus, in scriptum rediguntur omnia, quae a singulis Ministris ad singula testimonia ac rationes producta fuerunt, praeterquam si eadem a pluribus sint repetita, ac demum responsio, reductis in ordinem omnibus quae sunt dicta, formatur quam brevissima haberi potest, atque demum autor ille suspectae doctrinae ad coetum invitatur, respondeturque illi ad traditos, vel per nos ipsos adnotatos, fontes doctrinae ipsius. Et, si quid ille vel in responsione desideret vel denuo forte ad doctrinae suae confirmationem adferat, id obiter aut explicatur, si quid obscurius dictum videtur, aut etiam excutitur, si quid praeter priora sit productum, ac demum auctori illi suspectae doctrinae in alium usque coetum tempus deliberandi permittitur, ut ostendat, qua parte illi satisfactum non sit in tradita ei Ministrorum ac Seniorum omnium responsione. Ad constitutum porro diem auditur rursus ille, et, ubi finem dicendi fecit, quaeritur ab illo, num alia ulla adhuc documenta doctrinae suae habeat, ut omnia producat, ut illi simul etiam ad omnia respondeatur. Postea (541) vero, illo rursus dimisso, excutitur, si quid denuo ab ipso est productum, et, si quis priori adhuc responso aliquid praeterea addendum esse putat, id in medium adfert, ut adnotetur et suo demum loco in responsione addatur. Excussis porro omnibus doctrinae illius suspectae fontibus ac testimoniis, ubi denuo autor ille suspectae doctrinae ad coetum Ministrorum et Seniorum vocatur, repetitur illi rursus obiter data illi antea responsio et suppletur, si quae antea forte praetermissa erant. Refelluntur item ea, quae in ultimo colloquio prolata fuerunt, neque quidquam praetermittitur intactum eorum, quae autor ille ad suspectae doctrinae suae confirmationem adferebat. Ibi vero si autor ille doctrinae suspectae neque responsiones coetus diluere ex verbo Dei, neque interim a serenda suspecta doctrina sua cessare velit, tum coetus universi nomine monetur, ne in fraudem ac perniciem nostrae Ecclesiae doctrinam suam illam deinceps serat, quam verbi Divini auctoritate defendere non possit. Etenim, si ipse non cessaret falsa sua doctrina perturbare nostras Ecclesias, fidem nostri (542) ministerii id non permittere, ut nostram Ecclesiam per ipsum ita

perturbari ac falsa ipsius doctrinae falli sinamus. Quodsi nec sic quidem a suo instituto dimoveri potest doctrinamque suam nihilo minus adhuc spargere ac tueri pergit, tum in publica concione coram tota Ecclesia nomen eius denunciatur per Ministrum summaque doctrinae suae exponitur cum eius in coetu Ministrorum habita refutatione, moneturque Ecclesia, ut, si cui in Ecclesia doctrina illius nondum satis refutata esse videatur, is ut, qua parte in illa forte adhuc haeret, dubitationes suas per aliquem e Senioribus, sive verbis sive scripto, in Prophetia publica proponi sinat, ut ad illas publice per Ministros ac Seniores respondeatur, omnesque praetextus defendendae adeoque et excusandae doctrinae illius, quoad eius fieri potest, amputentur.

Neque hic moramur cavillos quorundam, qui hac tali hominum haeticorum denunciatione publica peccari clamant adversus legem charitatis Christianae. Non est sane huius loci velle persequi, quae ab istis adferuntur, (543) et fortassis hoc alias commodius fiet. Nunc satis erit ostendisse, nos huius nostri consilii Christum Dominum ipsummet, qui summa est alioqui charitas, ducem atque autorem habere, unaque et Apostolos et antea multo Prophetas quoque ipsius. Quos dum sequimur, nihil equidem hic moramur, aut humanae rationis argutias, aut periculorum metum, quem a nonnullis praetendi videmus. Christum Dominum ducem hic atque autorem nostri consilii habemus, dum productis nominatim Pharisaeis, et cavendum ab illorum doctrina discipulis suis omnibus esse docet, et vult, ut, ab eis segregati, illos omittant prorsusque valere sinant ¹⁾. Sic et Ieremias publice accusat Hananiam apud totam Ecclesiam ex Dei ipsius mandato interitumque illi denunciat ²⁾. Sic et Paulus nominatim accusat Hymenaeum, Alexandrum et Philetum falsae doctrinae nomine, Timotheumque una cum ipsius Ecclesia admonet, ut ab eorum doctrina sibi caveat ³⁾. Quid? quod Christus Dominus in eo potissimum fidem boni Pastoris in eius ministerio commendat, si sedulam ac diligentem cu-(544)ram ovium suarum adversus luporum morsus habeat ⁴⁾? An vero hoc est curam habere ovium, ut ad lupi adventum conniveamus, canesque, ovium custodes, non ab invadendis modo lupis, gregi nostro insidiantibus, sed ab ipso etiam latratu, dum eos ovili imminere vident, arceamus? Charitatis est scilicet, lupis parcere totius ovilis periculo, ac non potius oves ab illorum arcere insidiis, etiamsi illi a canibus dilacerari debeant, si sui similes esse pergant. Nos hic pluris sane nobis faciendum esse putamus exemplum ac doctrinam Christi, Prophetarum item atque Apostolorum

¹⁾ Matth. 16.

²⁾ Jerem. 28.

³⁾ 1 Tim. 1. 2 Tim. 2.

⁴⁾ Ioan. 10.

ipsius, quam leges novas quasdam praeposteræ nescio cuius charitatis. Et, cum ovium nobis Christi in nostra Ecclesia, non autem luporum, gregi nostro insidiantium, curam a Domino commendatam habeamus; nostri proculdubio fideliumque praeterea pastorum omnium debiti atque officii esse putamus; ut, dum oves suas a luporum insidiis tutas alioqui esse non posse vident, canes ipsos potius adversus dolos ipsorum arment, nedum ut illos a latratu arceant, tametsi lupis non modo peri-(545)culum, sed certum etiam interitum imminere videant, quam ut vel unius oviculae periculo luporum sibi curam ullam habendam esse putent. Quare, etsi lupos etiam ipsos, si id ullo modo fieri posset, lucriferi omnes cupiamus, neque, quod ad eam rem attinet, praetermittendum hic quidquam esse libenter fateamur, tamen, si oviculas nostras ab ipsis periclitari, neque eos alia ratione a nostris ovilibus arceri posse videmus, malumus, iuxta Christi Domini Prophetarumque et Apostolorum doctrinam pariter atque exemplum, oviculas nostras de luporum illis imminantium insidiis submonere, ut ab illis sibi caveant, adeoque et lupos ipsos commonstrare, quam ut per nostrum silentium oves nostras fraudemus ac fraudulentis luporum morsibus exponamus. Quemadmodum enim maius gaudium esse legimus super unius peccatoris respicientia, quam super nonaginta novem iustis, ita rursus maiorem luctum fore non dubitamus super interitu unius oviculae, quam nonaginta novem luporum, nedum ut unius lupi salutem infinitis ovibus anteponeere debeamus, praesertim cum nihil esse (546) sciamus vel fraudulentius vel nocentius lupina hypocrisi in Ecclesia Christi. Atque utinam pauciora illius exempla nostro hoc tempore videremus! —

Haec vero de observatae in nostra Ecclesia disciplinae usu ita iam recensuisse satis erit, tam in universo coetu illius, quam inter Ministros ipsos. Ad alias iam igitur etiam nostrae Ecclesiae ceremonias veniamus, ac primum de publicis illius, si quando id res postulat, supplicationibus dicemus.

DE PUBLICIS ECCLESIAE SUPPLICATIONIBUS.

Vetus est consuetudo catholicae Dei Ecclesiae, ut, quoties aut insigne aliquod beneficium a Domino Deo accepit, aut publica aliqua necessitate premitur, aut gravem sibi ullam alioqui calamitatem impendere etiam videt, ad Deum sese precibus ac ieiuniis tota convertat, proque collatis beneficiis gratias agat, in praesenti vero necessitate opem il-(547)lius imploret et mala item impendentia omnia supplex deprecetur. Sic igitur et nostra observat Ecclesia, ut, quoties aut illi, aut urbi alioqui nostrae, in qua versamur, totive in primis

regno, sive boni aliquid sive etiam mali obvenisse impendere vide-
mus, publicae mox in illa ac peculiares supplicationes instituantur
ad hunc modum.

Ante omnia convocatis Ministris ac Senioribus Ecclesiae, proponi-
tur illis causa instituendae publicae supplicationis, ut dispiciant, num
sit necesse atque utile illam institui. Quod si annuant, tum dies
certus in sequenti hebdomade huic tali supplicationi deputatur, qui
omnium maxime commodus convocandae Ecclesiae esse videtur. Die
vero Dominico ante constitutum diem illum Ecclesiastes pro con-
cione publica denunciat toti Ecclesiae diem illum publicae supplica-
tioni destinatum causasque illius omnes recenset et Ecclesiam to-
tam ad totius eius diei ieiunium, quatenus id cuiusque valetudo per-
mittat, adhortatur, monetque omnes, ut sese per veram peccatorum
suorum agnitionem ad publicas (548) preces toto illo die constituto
componant atque in templo tempori omnes adsint.

Ad constitutum porro diem, ubi Ecclesia ante horam nonam con-
venit, orditur Ecclesiastes suam concionem, in qua sibi locum ali-
quem e scripturis desumit, quem ei causae, propter quam est instituta
publica supplicatio, subservire novit. Ut enim variae sunt, tam bene-
ficiorum divinatorum, quam etiam calamitatum, quae incidunt, occasio-
nes ac rationes, ita conciones quoque in hoc argumento ad unam
formam reduci non possunt, et proinde satis erit adnotasse com-
munes quosdam locos, circa quos potissimum minister in sua con-
cione versatur.

Quodsi propter publicam aliquam calamitatem instituta est sup-
plicatio, tum de his potissimum monetur Ecclesia in publica con-
cione.

Argumentum concionis in publica Ecclesiae calamitate.

1. Docetur Ecclesia, non sine causa fie-(549)ri, ut Deus, non so-
lum impiis hominibus, sed suae etiam Ecclesiae publicas calamitates
immittat, neque posse nobis quidquam omnino ullo etiam modo ob-
venire, nisi quatenus immittitur a Domino Deo nostro. Atque huc
citantur testimonia, Esa. 42: "Dominus est, qui tradit Iacob, ut con-
culcetur", et c. 45. "Ipse est, qui facit pacem et creat malum",
Amos 3: "Nullum est malum in civitate, quod non sit a Domino",
et quae multa eiusmodi habentur, quibus manifeste impietatis convin-
cuntur, qui et bona et mala omnia fortuito obvenire putant.

2. Monetur Ecclesia de causa, propter quam omnes alioqui cala-
mitates a Domino nobis immittantur, nempe de peccato. Omnes enim

calamitates non propter aliud, quam propter peccatum obvenire, infinitis scripturae locis ostenditur, Esa. 50, 59, 65, Hierem. 5, 9, 18, 19, 1 Cor. 10.

3. Docetur, etsi una sit causa calamitatum omnium, fines tamen illarum diversos esse. Impiis enim immitti calamitates, veluti primitias quasdam aeterni ipso-(550)rum cruciatus et aeternae condemnationis, quemadmodum in Sodomae et Gomorrhae exemplo videmus. Piis vero immitti, veluti remedia quaedam infirmitatis eorum ad salutem ipsorum, nempe incitamenta nobis necessaria ad nostri in peccatis nostris agnitionem, ad fidei nostrae explorationem et aliorum per nostram tolerantiam confirmationem. Ad nostri in peccatis nostris agnitionem calamitates nobis immitti a Domino, docetur manifeste Ionae quinto, in exemplo Ninivitarum. Rursum Hierem. 18: „Si redierit, inquit, ea gens, contra quam loquebar, a malitia sua, iam et me quoque poenitebit mali, quod ei facere constitueram etc”. Immitti vero nobis calamitates a Domino ad fidei nostrae explorationem, insigni illo tempestatis excitatae exemplo docemur, dum, Christo Domino dormitante, Apostoli metu periculi animum propemodum desponderent atque Christum Dominum e somno excitarent ¹⁾. Et ad aliorum per nostram tolerantiam confirmationem calamitates nobis immitti quandoque docemur a Paulo, dum se ille pro Corinthiorum suorum (551) consolatione affligi docet, quatenus videlicet Corinthii eam Pauli in afflictionibus tolerantiam sine magna consolatione secum non poterant reputare ²⁾. Et est insigne exemplum illud caecinati, Io. 9, in quo Christus Dominus diserte fatetur, caecitatem hominis illius non fuisse illi immissam propter ullum, aut ipsius, aut parentum eius flagitium, sed propter solam divinae in illa gloriae illustrationem, ut intelligamus, piorum afflictiones omnes non tam equidem provenire a severitate divini iudicii, peccata nostra punientis — neque enim, qui credunt, in iudicium veniunt amplius (Io. 5) — quam a paterna potius benignitate illius ac misericordia, qui nostram in peccatis nostris indulgentiam, ad quam per naturae nostrae corruptelam propendimus, immissa cruce aliqua frenat, ut nos in officio nostro contineat, periclitaturos alioqui, nisi sic contineremur.

4. Monetur Ecclesia, ut fines eos, propter quos calamitates omnes a Domino in suos immittuntur, secum diligenter expendat atque ad se cogitet pertinere, posteaquam se praesenti calamitate a Domino exerceri ac probari videt. Hicque minister ex-(552)ponit calamitatis immissae aut impendentis magnitudinem, atque inde sumit occasionem reprehendendi exaggerandique peccata, quibus omnium maxime

¹⁾ Matt. 8.

²⁾ 2 Cor. 1.

Ecclesiam laborare obnoxiamque esse novit, adhortandique omnes in Ecclesia, ut quisque intra sese descendat suamque conscientiam in peccatis suis exploret, ut illa agnoscat, in illis sibi displiceat, illorum se nomine accuset, illa deploret, proque illis veniam supplicet. Deinde hortatur Ecclesiam, ut in ea calamitate a Domino immissa aut impendente fidem quoque suam de Dei bonitate ac misericordia gratuita exploret, hoc est, num quisquam in Ecclesia post agnitionem accusatumque peccatum suum ac petitam pro illo veniam, intra se etiam in conscientia sua habeat sensum aliquem benignitatis erga se ac misericordiae divinae, num pro illo oret, num illum expetatur, num ulla illius suavitate in corde suo tangatur, hucque inducit testimonia ex scripturis, quae nobis expositam opulenter esse testantur gratuitam Dei erga nos misericordiam in Christo, etiam priusquam illam imploremus, modo ne illa in contemptu ipsi (553) nostro a nobis propellamus, imo vero implorasse Dei misericordiam adeoque et illam in corde nostro expetuisse, esse peculiare in nobis opus Divinae erga nos misericordiae, qua fit ut excitemur per spiritum ipsius ad eius implorationem, — et proinde praesentem etiam aut impendentem alioqui calamitatem debere omnibus in Ecclesia esse incitamentum quoddam ad fidei nostrae in nobis explorationem, num videlicet nos in ea calamitate aut deserendos aut iuvandos esse in corde nostro statuamus, aut nos alioqui excitari sentiamus, ad petenda a Domino fidei nostrae incrementa, quatenus vim illius in nobis refrixisse planeque elanguisse videmus. Postremo docet Ecclesiastes, intuendam esse omnibus Dei gloriam in ea calamitate, quam nobis, aut immissam esse iam, aut alioqui impendere cernimus, nempe ut, fidei nostrae testimonio persuasi, non posse nobis nisi optime cedere, quidquid omnino in nos Dominus permittat, curaue nostri tota illi concredita, id potissimum oremus, ut per eam calamitatem Dei gloria in nobis nostraque tolerantia illustretur, hoc est, ut, qui nobis in fidei (554) nostrae confessione nondum assentiuntur, lucrifiant Domino, conspecta nostra tolerantia, si ullo modo fieri potest, infirmiores confirmantur in sua fide, et, qui sunt firmiores et sibi et nobis pariter in Domino de fidei patientiaeque nostrae dono gratulentur.

Postea exponit Ecclesiastes, ideo institutam esse in Ecclesia publicam illam supplicationem et publicum ieiunium, ut eos ipsos immissae aut impendentis calamitatis fines Ecclesia universa et singula illius membra tanto maiore cura studio atque attentione secum reputent tantoque diligentius sese componant ad praestanda ea, quae fines praedicti requirunt, pro doni quisque sui mensura, quanto calamitatem ipsam, sive iam sit immissa, sive adhuc impendat, gravio-rem esse constat.

Ieiunium porro tale, hac fine institutum, esse proculdubio cultum Deo gratissimum, si legitime observetur, hoc est, si afflictis inedia ultronca nostris corporibus, quae nos merito a Domino affligi testetur, ieiunio istiusmodi nostro studium atque ardorem iu nostris cordibus invocandi super nos divini nominis resipiscendique a nostris peccatis coniunctum esse sentiamus, (555) quale ieiunium nobis alioqui in Ninivitis et propositum et commendatum haberemus. Ac proinde uniuscuiusque in Ecclesia officium esse, ut institutum illud in Ecclesia publicum ieiunium Domino Deo ad eum, ut dictum est, modum, approbare possit. Alioqui ieiunium nostrum fore abominationem in oculis Dei, atque adeo placatum non iri Dominum nostro ieiunio, ut etiam conduplicandus sit furor illius contra nos propter nostram hypocrisim, quam Deus gravissime odit et punit, Hierem. 18, Lucae 13.

Hic vero taxatur abusus ieiunii in papismo, ubi neque propter ullam publicam Ecclesiae necessitatem, sed propter cultum divorum idololatricum pharisaicamque superstitionem instituitur, et non tam inediae, quam ciborum delectui, meriti opinio adfingitur contra dignitatem unius meriti Christi. Hoc porro tali abusu papistici ieiunii abolitum esse usum legitimum ieiunii veri in Ecclesia Christi.

Haec ita pro concione attinguntur in die ieiunio publico publicaeque supplicationi destinato propter praesentem ali-(556)quam aut impendentem etiam publicam Ecclesiae calamitatem aut necessitatem, quibus absolutis hortatur Ecclesiastes totam Ecclesiam ad seriam atque ardentem nominis Divini pro omnibus Ecclesiae necessitatibus invocationem procumbenteque in genua tota Ecclesia orditur consuetas Ecclesiae preces publicas atque iis interserit preceationem pro depellenda calamitate illa, cuius nomine instituta publica supplicatio ad eius imitationem, quae habetur Danielis nono cap. cum peccatorum confessione.

Ut autem tanto ardentioribus animis Ecclesia tota ad precandum sese componat, administratur eodem ipso die etiam Coena Dominica, ad cuius usum Minister Ecclesiam totam absoluta hac preceatione adhortatur, desumptis ex ea admonitione seu concione, quae ipso die Coenae ordinarie haberi solet pa. 203 (*huius ed.* p. 143), praecipuis quibusdam capitibus, quae ad Coenae Dominicae commendationem, pro eo ac tempus id permittit, videntur pertinere. Ac ita demum Coena ipsa solito ritu suo administratur, qua peracta ac (557) Psalmo de more decantato, monetur Ecclesia, ut quisque, domum suam reversus, preceatione lectioneque sacrorum ac ieiunio totum diem illum transigat, quatenus id cuiusque valetudo ferre queat, atque sic demum dimittitur Ecclesia cum benedictione et egenorum commendatione. Quod-

si Ministris ac Senioribus utile videatur, iubetur rursus Ecclesia convenire hora secunda pomeridiana habeturque rursus admonitio, quae ad institutum faciat, ac demum instituitur Prophetia, quae ieiunio illi ac supplicationi publicae subserviat, ut totus ille dies cultui Divino et sacrorum tractationi impendatur publicumque ieiunium in omni abstinencia ciborum toto eo die ad vesperam usque observetur sine ullo interim ciborum discrimine, praeterquam si cuius valetudo id ferre sine incommodo non posset. Sabbatum enim propter hominem, non homo propter Sabbatum.

Supplicatio gratiarum actoria pro publicis beneficiis in Ecclesiam collatis. (558)

Ad eundem porro modum per Ministros ac Seniores designatur dies aliquis publico ieiunio et publicae supplicationi, si quando Dei beneficio insigne aliquod beneficium, aut nostrae Ecclesiae, aut toti civitati, aut universo alioqui Regno obtigisse constet, — omniaque ad eum ipsum modum instituuntur, ad quem modum diximus institui publicum ieiunium et publicam supplicationem propter publicam Ecclesiae calamitatem, aut iam immissam, aut impendentem, nisi quod argumentum concionis ac precationum pro rei diversitate mutatur, ad hunc modum.

Argumentum concionis post collatum in Ecclesiam publicum aliquod beneficium.

Sumitur locus aliquis e scripturis, quo bona Dei erga nos voluntas ac misericordia in sustentanda tuenda ornandaque praeterea atque extollenda sua Ecclesia commendatur. Nimirum, quemadmodum Deus ad nos in nostro continendos officio nostram erga se fidem exercere vult quandoque immissa (559) cruce aliqua pro admirabili sua providentia, ita immensam vicissim etiam bonae suae erga nos propter Christum voluntatis opulentiam collato publico beneficio Ecclesiae suae declarat, ut suam nobis beneficam alioqui beneficentiam adversus omnes nostros adversarios approbet et attestetur. In commendatione porro eiusmodi beneficiorum Dei, horum imprimis Ecclesia admonetur.

1. Omnia quidem beneficia, non aliunde, quam a fonte ipso bonorum omnium provenire, nempe Deo, et proinde velut ex ipsius Dei manibus cum gratiarum actione semper accipienda esse. Sed dum non eadem sit semper omnium beneficiorum ratio, etiamsi ab uno Deo omnia proficiscantur, observandam esse diligenter eius beneficii rationem, cuius nomine publica supplicatio instituta esset.

2. Monetur Ecclesia in collati huius beneficii ratione observanda haec esse, ut illo recte utamur: primum, quam occasione, deinde, per quos, postremo, gratuito ne an vero sub conditione ulla sit (560) collatum. Plurimum enim interest, qua occasione, per quos, et qua conditione beneficia conferantur. Aut enim beneficia collata respondent eorum vocationi, in quos sunt collata, atque ita demum in totam etiam Ecclesiam redundant, — aut non respondent, etiamsi in totam Ecclesiam redundare possint. Aut enim ea occasione collatum est beneficium, ut et qui illud contulit et in quos collatum est, utriusque pariter id imprimis quaesierint, ut legitima earum in Ecclesia vocationum functio promoveretur, sine quibus illa neque recte gubernari, neque consistere facile posset, — aut sane, qui beneficium contulit, aliam habuisse videri potest conferendi illius occasionem. Rursum de pietate eius, qui beneficium contulit, aut constat plane, aut adeo non constat, ut diversum multis argumentis colligi possit. Postremo, aut gratuitum esse vult beneficium, qui illud contulit, aut certis illud legibus adstringit. Haec igitur omnia observanda esse docentur in Ecclesia in iis beneficiis, quorum nomine instituuntur publicae supplicationes. Latere (561) enim hic solet, ut dicitur, sub unoquoque lapide scorpius.

3. Monetur Ecclesia de occasione collati beneficii, pro quo est instituta supplicatio, eaque omni Ecclesiae exponitur. Et, si constet, hac occasione collatum esse beneficium, ut quaesita sit ab eo, qui illud contulit, via ac ratio promovendi legitimam in Ecclesia earum vocationum functionem, sine quibus illa neque gubernari recte neque facile consistere possit, commendatur occasio ipsa toti Ecclesiae collati illius beneficii, ut ad ardentiorum pro illo gratiarum actionem excitetur. Sunt enim, ut Deo gratiora, ita etiam magis diuturna, quae e bonis fontibus promanant, et proinde maioribus etiam praeconiis, denique et gratis maioribus digna, quam quae aliunde aliqui provenerunt. Si vero de eiusmodi occasione collati beneficii non constet, atque adeo videri etiam possit, non usque adeo bona occasione collatum esse beneficium, pro quo est instituta supplicatio, commendanda nihilominus est Domini Dei potentia benignitas et providentia, qui (562) malorum etiam hominum, denique et tyrannorum auctoritatem ad Ecclesiae suae bonum publicum deflectere potest, vult et optime novit. Agendae sunt enim gratiae Deo pro omnibus beneficiis, per quae modo gloriam Dei promoveri constet, sive ea per veritatem, ut Paulus ait, sive per qualemcunque occasionem conferantur. Sed monenda est Ecclesia, maiorem adhibendam esse diligentiam ac sollicitudinem, ne, istiusmodi beneficiis illecti, transverse tandem, intermissa officiorum nostrorum in Ecclesia cura, agamur.

4. Monetur Ecclesia, non tantum de occasione, sed etiam de ministro ipso collati beneficii, per quem illud alioqui Deus conferri voluit. Ut enim optima quaque occasione vir malus abuti potest ad imponendum piis, ita satis non est, beneficiorum occasiones observasse, sed illi quoque nobis diligenter sunt observandi, per quos beneficia conferuntur. Nimirum hic artificem agit Satan et videri vult ipse quoque in tyrannis suis nocentissimis altor (si Deo placet!) ac propugnator Christi Ecclesiae, ac proinde hypocritam animi sui erga illam propensionem (563) praeclaris in speciem suis officiis apud pios non raro attestari et comprobare conatur, quo illis demum fraudulentius imponat, quare magna diligentia semper est observandum, per quos nobis conferantur beneficia, quae praesertim publica sunt et ad totum alicuius Ecclesiae corpus pertinere videntur. Atque si constet beneficium insigne aliquod in Ecclesiam collatum esse per hominem verae religionis amantem, qui sibi Dei gloriam cordi semper esse declararit, commendatur toti Ecclesiae collatum beneficium eius etiam personae nomine, qui illud contulit, et excitatur Ecclesia ad tanto ardentiorum pro collato beneficio gratiarum actionem, ad spem item tanto melioris successus post collatum a tali homine beneficium, quanto eum, qui illud contulit, verae pietati ac promovendae Dei gloriae magis addictum esse constat, ad quem modum nos habere nobis videmur iustissimam rationem commendandi piis ubique omnibus omnia etiam beneficia in nostram collata Ecclesiam Regiae ipsius Maiestatis nomine, Eduardi in-(564)quam Sexti, Angliae etc. Regis, qui sane non alia occasione, quam sola peregrinorum hominum commiseratione, qui, relictis patriis sedibus, ad Regnum illius se conferre verae religionis nomine, quam domi suae tyrannide Antichristiana premi maluerunt, neque alio item consilio nostram hic instituit Ecclesiam, quam ut ea occasione veram religionem in doctrinae et cultus Divini puritate per universum regnum suum promoveret. Si vero suspicio sit, hypocritam esse, per quem est collatum beneficium, commendatur quidem Ecclesiae beneficium ipsum, velut a Domino profectum, qui non frenare modo tyrannorum impietatem ac truculentiam potest vult et novit, sed eos ipsosmet etiam, aut imprudentes, aut invitos quoque, publicis Ecclesiae commodis facit non raro subservire, qua sane in parte commendatur insigniter potentia benignitas et providentia Dei. Sed interim monetur etiam Ecclesia, ut summam cautionem adhibeat precibusque assiduis apud Dominum instet, ne quo modo sub praetextu beneficii, fuco ac dolis eorum (565) hypocritarum fallatur, aut, quo non oportet, inducatur, per quos collatum illud beneficium accepit. Nihil enim fraudulentius ea hypocrisi, quae specioso aliquo pietatis fuco ornari posse videtur.

5. Monetur Ecclesia, non tantum esse observandam occasionem, ministrumve ipsum beneficii, per quem est collatum, sed etiam, gratuito ne an vero certis quibusdam legibus conferatur. Fieri enim posse, ut et optima occasione et per pios alioqui homines etiam conferantur beneficia, interim tamen eiusmodi legibus astringantur, sive per imprudentiam, sive per nimiam quandoque prudentiam, ut sine Ecclesiae servitute quadam ipsiusque adeo religionis periculo non facile accipi possint. Quamobrem id quoque diligenter esse observandum, num beneficium, cuius nomine est instituta supplicatio, collatum sit gratuito, sine adstrictionibus ullis, an vero certis aliquibus legibus conditionibusve conferatur. Gratuitam porro beneficii collationem vocamus, dum is, qui confert beneficium, aliud nihil ab iis requirit, in quos illud contulit, quam ut in (566) omni sua doctrina omnibusque suis ritibus solam duntaxat Apostolicam doctrinam atque observationem sequantur. Nam hoc semper est praestandum, quoad fieri potest, etiamsi nulla omnino in nos beneficia conferantur. Si igitur gratuito est collatum beneficium, cuius nomine est instituta publica supplicatio, magnitudo ipsa beneficii commendatur Ecclesiae per amplificationem, et ob oculos toti Ecclesiae ponitur debiti rursus nostri, nostrae inquam gratitudinis, ratio pro beneficii magnitudine. Nimirum quanto maius est beneficium, tanto maius esse etiam gratitudinis nostrae debitum, quae nobis alioqui declaranda est praestandis nostrae erga Deum observantiae atque obedientiae officiis pro summa virili nostra, nisi ingratitude accusari atque illius nomine puniri etiam alioqui velimus. Si vero collatis aliquibus in Ecclesiam beneficiis conditiones certas extra verbum Dei adnexas esse videmus, commendatur sane nihilominus toti Ecclesiae collatum in illam beneficium doceturque amplectendum esse, tanquam ex ipsius Domini manibus, siquidem adnexae illi leges aut conditiones ad nullam nos manifestam impietatem (567) necessario adstringant impellantve. Sed monetur etiam diligentissime Ecclesia, potissimum autem Ministri ac Seniores illius, ne se ullis omnino extra verbum Dei conditionibus implicant, ullius etiam beneficii nomine, nisi quatenus duntaxat pertineant ad ferendam utcumque (cum fraterna interim reprehensione), non autem alendam comprobendamve ullo modo ullam etiam inter nos infirmitatem mutuam, quae praesertim aut superstitionem aliquam habeat, aut progressum puritatis Apostolicae, tam in doctrina, quam in cultus Divini ritibus impediatur ac remoretur. Ferendam enim esse nobis invicem in charitate Christiana nostram infirmitatem, seu ita ferendam, ut ad perfectiora interim semper progrediamur, observatis videlicet Christianis admonitionum gradibus ex verbo Dei. Caeterum nostram invicem infirmitatem alere quoquo modo

sine ullis omnino reprehensionibus, progressumque verae religionis per nostrae inter nos infirmitatis istiusmodi indulgentiam remorari, haudquaquam plane debemus.

6. Monetur Ecclesia, nostram erga De-(568)um gratitudinem consistere non tantum in publica oris in coetu Ecclesiae gratiarum actione externove illo totius Ecclesiae ieiunio, sed potissimum in interno nostri cordis motu ad resipiscentiam, quatenus videlicet nostrum cor ad praestanda pro nostra virili omnia gratitudinis atque observantiae nostrae erga Deum officia affectum esse sentimus. Ut enim cor est affectum, ita et loquimur et agimus omnia, et, si nullam in affectibus verbis atque operibus nostris resipiscentiam declaramus, frustra equidem nobis gratitudinis ullius nostrae erga Deum eiusque beneficia nomine blandiemur.

7. Monetur Ecclesia, Deum ita requirere nostram erga se suaque beneficia gratitudinem, ut, nisi illam pro virili nostra declarare studeamus, post collatum praesertim in nos aliquod ipsius beneficium, conversurus sit et ipse rursus sua beneficia in publicas easque gravissimas calamitates ad puniendam nostram ingratitude, non aeterna modo nostri condemnatione, sed plagis etiam publicis in vita hac, ut ira ipsius adversus nostram ingratitude mundo e-(569)tiam toti conspicua fiat. Huc vero inducuntur loca ex scripturis aliqua, id ipsum contestantia, ut est Hier. cap. 18 et Threni eiusdem. Item Ezech. 5, 7, 28, et quae huius generis alibi habentur.

8. Monetur Ecclesia, duo nobis maxime esse vitanda, quoties publica in nos a Domino beneficia ulla conferuntur, nempe indulgentiam animi cum nimia quadam securitate coniunctam, et fastum quendam, qui felicem fere rerum successum comitari semper solet, quod per haec duo, veluti per gradus quosdam, deducamur plerumque ad Dei ipsius Divinorumque omnium contemptum, quem Deus nunquam alioqui inultum sinit, adeoque et tanto gravior punit, quanto maiora illius in nos beneficia extiterunt.

De his ita monetur Ecclesia, ut ex hac tali beneficiorum Divinorum consideratione sui erga Deum officii memor esse discat. Primum, propter debitum nostrae gratitudinis, quae tanto maior requiritur, quanto sunt maiora beneficia, quae in nos collata videmus. Deinde, propter periculorum magnitudinem in conferendis (570) beneficiis, ex observatione occasionum, autorum et conditionum, ut est dictum. Postremo, propter gravissimas Dei comminationes, quibus se ille sua beneficia in horribiles calamitates conversurum esse minatur, si eis per nostram indulgentiam abutamur.

Quibus ita omnibus absolutis, hortatur Minister Ecclesiam ad gratiarum actionem pro accepto beneficio, cuius nomine est instituta

supplicatio. Moxque orditur publicas Ecclesiae preces, quibus adiungitur publica pro accepto beneficio gratiarum actio, et precatio item adversus securam illam post accepta beneficia indulgentiam nostram ac fastum, ne per haec Ecclesia collato in se Dei beneficio abutatur.

Postea monetur Ecclesia de Coenae Dominicae usu legitimo, quae mox administratur, et omnia deinceps administrantur, quemadmodum antea paulo in supplicatione calamitatis publicae tradita habentur, pa. 557 (*huius ed.* 243). (571)

DE CONIUGIORUM CONIUNCTIONE IN ECCLESIA
GERMANORUM.

Nemo in Ecclesiae nostrae ministerio coniungitur matrimonii vinculo, nisi in publico Ecclesiae coetu, tum ut publica matrimoniorum honestas plene observetur, tum ut admonitiones huc pertinentes a tota semper Ecclesia audiantur ad illius aedificationem. Deinde, nulla etiam matrimonia pro legitimis habentur in nostrae Ecclesiae ministerio, priusquam in publico Ecclesiae coetu per eius Ministros coniungantur. Postremo, nemo coniungitur in nostra Ecclesia, nisi qui sese ultro ac sponte disciplinae Ecclesiasticae prius subiecit in coetu Ecclesiae post aeditam illie fidei suae confessionem.

Monetur autem subinde Ecclesia, ut in ineundis desponsionum contractibus graves semper aliquot viri et, si commode fieri potest, nonnulli etiam ex Senioribus Ecclesiae adhibeantur, qui deinde omnia rite ac decenter peracta esse in Ministrorum ac Seniorum omnium coetu testificari possint. (572)

Monetur praeterea subinde Ecclesia, ne in ineundis desponsionum contractibus ulla eiusmodi verba intercedant, quae ita alioqui iam sponsum cum sponsa invicem obstringant, ut non amplius coniugium inter ipsos, si quae impedimenta intercedant, rescindi possit, donec coram coetu Ecclesiae ritu publico approbetur et coniungatur.

Postea vero quam contractus desponsionis aliquis inter certa Ecclesiae nostrae membra, ut iam est dictum, rite ac decenter transactus est, defertur res tota, ut acta est, ante omnia ad coetum Ministrorum et Seniorum omnium, ibique inquiritur, num quis aliquid obstare posse putet, quominus desponsio illa in coetu Ecclesiae approbetur atque desponsi invicem illi publice etiam de more coniungantur. Et, si nihil eiusmodi profertur, instituuntur protinus ternae coniungendi eius matrimonii denunciations publicae et nomina contrahentium catalogo eorum, qui in nostra coniunguntur Ecclesia,

adscribuntur. Denunciationes porro illae ternae fiunt in publicis concionibus singil-(573)latim sub finem illarum, in hanc fere sententiam.

Primum nomina contrahentium toti Ecclesiae indicantur dicunturque sibi invicem matrimonii fidem, in gravium virorum et seniorum quorundam etiam praesentia, spondidisse, quod equidem in coetu Ecclesiae cuperent approbari atque ita demum sanciri etiam, praeterquam si legitimum aliquod impedimentum sub ternis illis denunciationibus, ante destinatum nuptiis diem, proferretur. Proinde si quisquam in Ecclesia aliquid eiusmodi sciret, quod merito progressum matrimonii impedire posset, id ut intra tempus trium illarum denunciationum ante nuptias ipsas ad Seniores Ecclesiae deferret, alioqui matrimonium ipsum comprobatum, denique et sancitum iri in totius Ecclesiae coetu. Interea vero omnes in Ecclesia debere diligenter precari, ut denunciatum matrimonium illud, si nullum proferatur impedimentum, in Christi Domini nomine coram tota Ecclesia sanciatu contrahentesque ipsi illud in timore Domini, cum eius benedictione, ad illius gloriam (574) et suam ipsorum salutem auspicerentur, et in illo demum etiam per omnem ipsorum vitam in pace ac concordia Christiana mutuoque invicem amore perpetuo atque unanimiter perseverent.

In hanc sententiam denunciantur ter in tribus publicis concionibus coniungenda in coetu Ecclesiae matrimonia, priusquam nuptiae fiant. Quodsi interea ante destinatum nuptiis tempus legitimum aliquod impedimentum profertur, tum et tempus nuptiarum differtur, donec de producto impedimento illo legitime statuatur. Si vero in tertia denunciatione nihil proferatur, tum coniugium illud, ter iam (ut dictum est) denunciatum, in coetu Ecclesiae per ministrum illius approbatur et sancitur ad cum qui sequitur modum.

Ritus coniungendi publice matrimonia in Ecclesiae coetu.

Post factas suis temporibus publicas coniungendi coram Ecclesia matrimonii denunciationes et non productum (575) a quoquam legitimum ullum illius impedimentum, ubi tempus nuptiarum venit, iubentur adesse contrahentes illi in templo ante publicam concionem, ut illam audire possint. Veniunt autem sine ullo aut strepitu aut fastu pompave theatra ulla, nisi quod sponsum unus aut alter vir honestus, sponsam item aliquae honestae matronae in silentio et moderatione Christiana deducunt.

Absoluta autem concione et publicis Ecclesiae precibus, priusquam

Psalmus extremus decantetur, prodire iubentur contrahentes in locum paulo aeditiorem coram Ministris et Senioribus, ut a tota Ecclesia conspici possint, atque illic in totius Ecclesiae prospectu constitutis, Minister ante omnia Ecclesiam ipsam alloquitur claris et disertis verbis in hunc qui sequitur modum.

Admonitio ad Ecclesiam in publica Matrimonii coniunctione.

„Viri fratres ac sorores in Domino et quicumque praeterea (576) hic adestis! Iampridem audistis, hos, qui nunc ecce in vestro omnium conspectu adstant, N. et N., unanimiter id postulare, ut coram coetu hoc vestro, posteaquam nullum hactenus legitimum matrimonii ipsorum impedimentum est a quoquam productum, in nomine iam tandem Dei patris et Filii et Spiritus sancti coniungantur. Proinde horum vos iam omnium testes esse, et adorandum praeterea nomen Dei super contrahentes istos in vestris cordibus suppliciter invocare debetis, ut hoc ipsorum matrimonium per nostrum ministerium, cum virtute et potestate Domini nostri Iesu Christi adversus omnes Satanae conatus sanciat et coniungatur ad gloriam divini nominis, ad salutem ipsorummet contrahentium et ad Ecclesiae Christi aedificationem. Amen.”

Absoluta hac admonitiuncula, accedit Minister ad ipsos contra- (577) hentes, ut una cum eis a tota Ecclesia conspici et commode audiri etiam possit, impositoque silentio et conversa ad contrahentes ipsos oratione, orditur suam ad illos admonitionem, in qua haec potissimum tractantur pro eo ac tempus id permittit.

Argumentum admonitionis ad contrahentes in publica ipsorum coniunctione.

Ante omnia gratulatur minister ipsis contrahentibus, adeoque et coniugatis in Ecclesia omnibus, de ipsorum felicitate, quod ipsos Dominus ad hoc vitae genus pro sua misericordia vocarit. Esse enim hoc vitae genus eiusmodi, ut illo in terris iuxta ipsam creati a Deo hominis naturam, neque gratius ullum Deo, neque homine ipso dignius, neque item felicius ullo modo esse queat. Id vero explicat ad hunc modum.

I. Matrimonium esse omnium gratissimum in terris vitae genus Deo, id clarum esse ex illis Dei verbis: „Non est bonum homini, ut sit solus”. Quod enim hic Deus homini convenientius, utilius, denique

et commodius esse iudicat, idem sibi quoque eadem (578) opera gratius esse testatur, non commendaturus alioqui societatem illam conjugalem prae omni solitudinis genere, si non illi gratior etiam acceptiorque fuisset. Deinde idem probari etiam lege illa, non humano tantum generi sub primorum parentum nostrorum persona, sed omnibus etiam animantibus data: „progignite, multiplicemini, replete terram”. Nimirum, quanto gratiores tum Deo ante peccatum in lumbis parentum nostrorum eramus, qui nunc nihil alioqui sumus aliud in nobis ipsis, quam irae et mortis filii, tanto sane Deo gratius esse oportuit, illud vitae nostrae genus prae aliis omnibus, quod tum ipse, non humano tantum in primis nostris parentibus, sed universo etiam animantium omnium generi praecepit, et ita praecepit, ut vim ipsam progignendi veluti divinae suae virtutis partem quandam, denique et affectum ad progignendum peculiarem — rectum interim, non autem vagum aut exlegem — naturae nostrae insceverit atque impresserit, qui alioqui tunc imaginis similitudinisque suae nostra ipsorum natura (in primis nostris parentibus) participes adhuc eramus. (579) Neque vero huic mandato quidquam est derogatum per naturae nostrae corruptelam post peccatum, quemadmodum plerique somniant. Confirmatur enim denuo hoc ipsum, et universo rursus humano generi in Noah et filiis eius praescribitur post diluvium, cum iam natura nostra in illis etiam plane corrupta esset. Esse igitur matrimonium, etiam in corrupta iam natura nostra, vitae nostrae genus omnium gratissimum Deo, perinde atque initio nostrae creationis erat — quod in se quidem est — etiamsi plurimum incommodorum in matrimonio secum attulerit naturae nostrae corruptela. Quod enim matrimonio per naturae nostrae corruptelam decessit, id equidem, ut nulla matrimonii culpa per se obvenit, ita etiam matrimonio ipsi adscribi nullo modo potest. (Quae hic de virginitatis laudibus adduci solent, postea suo loco excutientur.)

Praeterea docetur alia quoque ratione matrimonium esse genus vitae nostrae Deo, quod in se est, omnium longe gratissimum eo, quod in illo magis reluceat, quam in ullo alio vitae hic nostrae genere, imago quaedam, non (580) modo benignitatis erga nos divinae, sed etiam inconspicuae prorsusque ineffabilis existentiae ipsius. Quemadmodum enim non potest non esse gratissimum Deo, ita hominibus innotuisse, ut se nobis ipsemet patefecit (id quod alioqui et incarnatio ipsa filii Dei et institutum praeterea ab ipso publicum Ecclesiae ministerium locupletissime testantur), ita non potest etiam matrimonium ipsum non esse omnium gratissimum Deo vitae hic nostrae genus, quatenus in illo prae aliis omnibus vitae nostrae generibus imago, ut dictum est, quaedam et existentiae et benignitatis divinae erga nos magis exprimitur ac refertur. Imaginem porro nobis divinae,

tum existentiae, tum benignitatis, matrimonii vinculo prae aliis omnibus vitae hic nostrae generibus adumbrari, id vero certissimis documentis ostendi posse. Primum vinculo matrimonii monemur pluralitatis personarum in monade divina. Ut enim individuae iam aliqui societatis in matrimonio nomine plures in unum corpus quodammodo concrevisse, Deo ipso autore, videmus, sic ut alter alterius caro (581) una iam, et quidem caro ex eadem carne et ossa ex iisdem ossibus esse censeantur, ita nobis imaginem quandam pluralitatis personarum in una interim atque eadem divinae existentiae monade umbra hac nexus coniugalis exprimi suo quodam modo atque repraesentari, denique et commendari intelligamus, id quod nullo aliqui coelibatus cuiuscunque genere adumbrari ullo modo potest. Deinde vis ipsa et affectus ille progignendi in matrimonio, naturae nostrae Deo ipso autore inditus atque penitus impressus, Dei quoque Patris inscrutabile consilium illud nobis velut ob oculos ponit, quo nimirum pater deus aeterna sua illa nobisque prorsus ineffabili generatione filium suum unigenitum ex semetipso genuit, ut, cum genus humanum per generationem multiplicari in matrimonio insito naturae eo affectu cernimus, ex Dei ipsius providentia atque ordinatione, tum sane Patrem Deum etiam, ut nostrum Archetypum, unam atque individuum divinae suae existentiae monadem in plures personas per aeternam suam nobisque minime inquirendam generationem divinam multiplicare voluisse credamus.

Quod vero ad divinae erga nos benigni-(582)tatis adumbrationem attinet, eam sane nobis a Paulo Apostolo in matrimonii vinculo ita commendatam habemus, ut vel solius illius nomine matrimonium ipsum omnibus aliis vitae hic nostrae generibus merito anteponi possit. Dum enim Apostolus matrimonium nostrum typum quendam desponsionis esse docet inter Christum Dominum et Ecclesiam ipsius, simul equidem testatur, adumbrari nobis adeoque et suo modo exprimi admirabile illud mysterium desponsionis filii Dei cum sua Ecclesia ad salutem illius, in qua sane desponsione omnium evidentissime nobis innotuit divina erga genus humanum benevolentia ac propensio. Quemadmodum enim quisvis sponsus sponsae suae adglutinatur individuo iam deinceps per omnem vitam matrimonii vinculo, ita quoque filius Dei universo se mortalium generi adglutinare dignatus est per carnis nostrae assumptionem in sua incarnatione. Ac rursus, quemadmodum sponsus, sponsae suae adglutinatus est sibi cum illa et illi secum communia vult esse omnia, praeterquam si ipsa contagii fidem adulterii perfidia violet atque infringat, ita et filius Dei, universo iam mortalium generi (583) per suam incarnationem adglutinatus, omnem illius calamitatem sibi cum illo iam et omnem suam iteni plenissufficientiam illi secum vicissim vult omnino

communem esse, praeterquam si qui tantum ipsius beneficium destinata ac rebelli prorsus impietate sua scientes ac volentes a se reiiciant ac propellant, ruentes alioqui in omne scelerum genus ἐν πλεονεξίᾳ, et abiecto plane omni metu ac sensu iudicii divini adversus talem defectionem, quemadmodum Paulus docet. Quatenus igitur non potest non esse Deo gratissimum, ita hominibus innotescere, ut se nobis ipse in verbo suo patefecit, hactenus certe negari etiam non potest, tanto illi esse gratius matrimonium prae aliis omnibus vitae hic nostrae generibus, quanto nobis per illud significantius summa illa, quae recensuimus, divinae cognitionis mysteria adumbrantur exprimuntur et commendantur.

2. Non esse ullum in terris vitae genus homine ipso dignius matrimonio iisdem ipsis rationibus docetur, quibus illud Deo ipsi omnium gratissimum esse dicebamus. Quibus enim rationibus aliquid Deo gratissimum esse in vita hominis constat, iisdem (584) utique etiam et homine ipso dignissimum esse negare non potest, quisquis nostram dignitatem e divinae dignitatis reputatione aestimare volet. Ut enim Deo nihil esse potest gratum, nisi idem sit ipso dignum etiam, ita quo illi gratius aliquid esse cognovimus, idem sane dignius quoque ipso ac proinde nobis etiam omnibus esse, statuere profecto debemus. Est nimirum ea summa imaginis cuiusque laus ac dignitas, ut ad suum archetypum quam proxime accedat ipsumque significantissime exprimat ac repraesentet. Sed tamen si vel originem praeterea ipsam finemve aut ornamenta matrimonii iuxta verbum Dei consideremus, nullum omnino vitae hic genus homine ipso dignius esse comperiemus. Quodque ad originem primum matrimonii attinet, cum non sit dubium, naturam nostram ante peccatum in sua adhuc integritate magis placuisse Deo, quam nunc placeat in peccati nostri corruptela, quantum in nobis quidem est, — certe, quemadmodum nobis locum tunc omnium honorificentissimum omnique deliciarum genere affluentem in terris designarat, cum quo nullus alius conferri in terris potest, (585) ita et vitae genus, quod tum Deus homini praescripsit, tale fuisse oportet (nempe matrimonium ipsum), ut cum illo nullum aliud omnino comparari ullo modo possit.

At vero est etiam et virginitalis et omnis eiusmodi coelibatus autor Deus, qui propter regnum Dei sine unctione observatur, et habet talis sive virginitalis sive coelibatus laudem suam ac dignitatem non vulgarem in scripturis expressam, sed quae cum laude ac dignitate matrimonii conferri haudquaquam possit. Quidquid enim laudis ac dignitatis habet quaecunque tandem continentiae observatio, eam sane non aliunde quam ex peccato propter naturae nostrae corruptelam habet. Alioqui neque virginitalis ipsa, neque ullum omnino castrationis Euangelicae genus

non laudem modo aut dignitatem ullam, sed ne locum quidem ullum, sine gravi aliqui contemptae benedictionis divinae culpa, in Christi etiam Ecclesia obtinisset, si natura nostra in prima illa creationis suae integritate permansisset. Quae vero haec est ratio, ut, quorum laudem ac dignitatem nobis commendat, non tam equidem aut ipsa rei excellentia per se, aut aeterna (586) aliqui Dei censura ulla, quam potius peccati ac corruptelae nostrae calamitas, — ut haec, inquam, cum eius vitae generis dignitate conferantur, nedum ut ei anteponanatur — quod tamen a plerisque factum videmus — quod et aeterna Dei censura in naturae adhuc nostrae integritate collaudatum ac rursum in corrupta demum etiam natura nostra praescriptum et tot praeterea tantisque divinis mysteriis cohonestatum commendatumque esse constat? Quatenus igitur omnem nobis omnino omnis etiam coelibatus observandi laudem ac dignitatem peperit ipsa peccati nostri nostraeque corruptelae calamitas, — quatenus item omnia corruptelae nostrae incommodorumque ab illa profectorum remedia non alio spectant, quam ad amissae primae illius nostrae integritatis ac dignitatis reparationem, in qua matrimonium aliqui ipsum olim praestantissimum in terris vitae genus futurum erat, etiamsi illam nunc in Christo Domino locupletissime restitutam, atque amplissimo praeterea foenore auctam habeamus, — hactenus certe neque virginitatis ipsius neque ullius omnino quamlibet laudati coelibatus dignitas cum laude ac dignitate (587) matrimonii conferri ullo modo potest. Et proinde, si originem ipsam matrimonii cum laudatissimo quoque etiam coelibatus genere conferamus, facile videbimus, nullum omnino vitae hic nostrae genus, quod in se est, matrimonio dignius esse quoquomodo ex ipsa Dei institutione, etiamsi nobis virginitatem aliaque laudati coelibatus genera, vel Ecclesiae collapsae necessitas in ipsius ministeriis obeundis, vel etiam commoditas quaedam sub hac corruptelae nostrae miseria, insigniter Deo ipso autore commendat. Deinde, si finem quoque ipsum matrimonii spectemus, inde quoque facile apparebit, non esse ullum omnino iu terris dignius vitae genus matrimonio. Cum enim Deus ita ab aeterna statuisset, ut genus humanum per generationem multiplicaretur, atque non vim modo ipsam, divinum plane aliqui donum, sed affectum etiam peculiarem naturae nostrae divina sua benedictione insevisset, — equidem, ut nihil est convenientius, ita nihil etiam est dignius homine, quam ut mentem ac consilium aeternum Dei de multiplicando per generationem humano genere sequatur, cum ad id praesertim et vim ipsam et (588) affectum naturae suae Dei ipsius benedictione insitum ita habeat, ut negare non possit, se in hoc ita a Deo ipso conditum omnino esse. Alioqui cum Deus ipsemet solitudinem homini

non bonam, hoc est, naturae ipsius plane inconvenientem esse pronunciarit, eo quod Divino suo illi consilio de multiplicando per generationem humano genere non responderet, eodem sane decreto omne solitudinis genus homine ipso indignum esse (in illa potissimum naturae suae integritate) iudicavit. Quin et in corrupta iam etiam post peccatum nostrum natura hoc ipsum adversus omnem solitudinem decretum denuo Dominus ipse comprobavit, dato iam post diluvium eodem ipso mandato de progignendo ipsi Noah et omnibus sine ulla cuiusquam exceptione, quod antea Adae et Haevae dederat ante ullam omnino naturae nostrae corruptelam, additurus proculdubio aliquam mandato illi suo exceptionem, si ullum omnino coelibatus observandi genus aequè dignum esse homine, atque est matrimonium, in corrupta iam alioqui etiam natu-(589)ra nostra iudicasset. Proinde verbis Dei illis „Non est bonum homini, ut sit solus” manifeste nos doceri, tanto esse digniorem homine coniugalem societatem prae omni quantumvis laudato solitudinis genere, quatenus videlicet Divino illi consilio de generis humani multiplicatione mandatoque illi de progignendo, semel atque iterum dato, subservit, quanto Deus ipsemet omnem omnino solitudinem minus bonam homini, hoc est, naturae humanae, ad progignendum formatae, minus convenientem et proinde incommodam quoque esse pronunnavit.

Ipse igitur etiam matrimonii finis clarissime testatur, nullum omnino continentiae observandae genus cum societate coniugali, quod ad eius dignitatem attinet, conferri quoquomodo posse. Postremo, si ornamenta matrimonii intueamur, in scripturis duntaxat nobis prodita, ea sane tot tantaque sunt, ut illorum tantummodo nomine matrimonium ipsum omnibus plane vitae hic nostrae generibus merito anteponi et possit et etiam debeat omnino. Ut enim hoc loco iam omittatur incom-(590)parabilis plane Divinorum mysteriorum excellentia, de quibus iam antea dictum est, quae ut vinculo matrimonii prae omnibus alioqui vitae hic nostrae aliis generibus exprimantur et commendantur, ita illi maximum etiam proculdubio ornamentum adferunt. Equidem promissiones, quae Deum seminis nostri Deum liberosque nostros in Ecclesia sanctos esse omnes testantur, eiusmodi sunt ornamenta matrimonii, ut illud plane in terris incomparabile genus vitae esse testentur.

Quid enim homine esse dignius illique honorificentius aut etiam iucundius obtingere potest, quam si Dei iam ipsius filios, Christi Domini beneficio, ex suis ipsius lumbis progignat, civium Regni coelestis numerum per Divinam benedictionem ex sua ipsius carne augeat et in coelesti demum gloria multiplicatum varie lumborum suorū fructum in aeternitate illa nunquam finienda conspiciat?

Certe, ut fructus atque ornamentum istiusmodi, neque in virginitate, neque in alio plane ullo coelibatus nostri genere commonstrari ullo proculdubio modo potest, ita nemo (591) etiam aliud ullum vitae genus aequare matrimonio, ornamentorum praesertim ac fructuum nomine, ullo modo potest.

Quae hic de virginitate atque Euangelica illa propter regnum Dei castratione dicuntur, nempe quod per haec plures multo filii Dei progignantur in Ecclesiastico ministerio, quam in matrimonio, inepte plane, ne dicam impie etiam, adducuntur ad matrimonii elevationem. Quis enim dicat, virginitate id aut ulla omnino ministro- rum castratione effici, ut filii Dei ulli omnino per Ecclesiasticum ul- lum ministerium progignantur, ad quem sane modum vere dici de matrimonio potest, legitimo illius usu id effici in Christi Ecclesia, ut ex nostris ipsorum lumbis virtute divini nobiscum foederis filios Dei progignamus. Spiritus sancti id quidem virtuti divinae in mi- nisterio Ecclesiastico libenter tribuimus, sed non ulli omnino mini- strorum dignitati, multo minus autem eorum virginitati aut castra- tioni, quae comòditatem sane aliquam in ministerio secum adferre utcunque potest propter natas ex peccato in (592) corrupta iam natura alioqui nostra matrimonii molestias, caeterum virtutem ipsam atque efficaciam progignendi in ministerio filios Dei, eam profecto ut in se non habet ullam, ita nullam etiam ipsi ministerio addere quo- quomodo potest. Hoc nimirum soli spiritui sancto est proprium, ut, cum ipse sit perpetuus testis ac glorificator Christi Domini in omni eius institutione, idem quoque potens atque efficax reddat ad salutem institutum ab ipso Ecclesiae ministerium Divina virtute sua, pro eo ac vult, iuxta fidei cuiusque hominis mensuram. Unde demum facile etiam est videre, quam sit futile dictum illud, etiamsi magnos autores habeat, matrimonio quidem terram, virginitate autem coelum impleri, cum istiusmodi dicta in ipsius etiam spiritus sancti contumeliam re- dundare quodammodo videantur.

Iam vero et illud est non vulgare matrimonii ornamentum, quod eiusmodi sit vinculum ex Dei ipsius ordinatione, ut illud parenti- bus ipsis etiam oporteat anteponi, nimirum Deus ipse aperte indicat, quanti vinculum hoc matrimonii et (593) ipse faciat et a nobis ha- beri velit, dum ei ipsos etiam parentes, quos alioqui honorari vult, posthaberi iubet. Quid vero istiusmodi aut de virginitate, aut de quocunque tandem coelibatus genere audimus? Proferuntur et hic quidem nescio quae virginitatis ac coelibatus sponsiones, sed pro- feruntur praeter verbi Divini mentem ac dispositionem. Omnes enim sponsionum illarum nexus, unico duntaxat verbi Divini illo apud Paulum ariete petiti, concidunt: "Propter libidinis intemperiam

suam quisque uxorem habeat et suum quaeque maritum, eo quod sit melius iungi matrimonio, quam uri," nedum ut sponsiones illae omnes, quantumvis solemnes, levissimum etiam parentum contemptum excusare in Dei iudicio ullo modo possint. Sed et hoc singulare est matrimonii ornamentum, quod, si quis ab illo ullum omnino hominum genus arcendum esse cum qualicumque eius contumelia statuatur, is sane non qualiscunque haereseos, sed ipsorum adeo Daemoniorum doctrinae, et quidem non humano ullo, sed ipsi-(594)usmet spiritus sancti iudicio damnatur. Quid vero simile in scripturis usquam vel de virginitate, vel de laudatissimo quovis alio coelibatus genere habetur? Certe et virginibus et inconiugatis in genere omnibus, si quidem uramur, praecipitur matrimonium audimus. Virginitatem autem seu quemvis alium coelibatum adeo non audimus praecipitur ullo modo, ut omnes etiam, qui id contentur facere, Diabolicae doctrinae accusari adeoque et damnari audiamus. Quum igitur reliqua hic vitae nostrae genera omnia longe sint infra haec, quae iam sunt exposita, matrimonii ornamenta, et non desint multo adhuc plura alia, quae singula commemorare nimie longum fuerit, palam est, matrimonium ornamentorum suorum ex verbo Dei nomine omnium esse dignissimum in terris vitae genus, neque aliud cum illo ullum conferri omnino posse.

3. Docetur, non esse felicius etiam in terris ullum vitae genus matrimonio. Etenim cum homo ita sit natura ipsa ad societatem comparatus, ut omnes plane societatem nescio quo modo (595) expectamus, solitudinem vero omnes etiam refugamus atque aversemur — quo sane nomine homo sociale animal a plerisque vocatur — atque ea demum felicissima societas esse censetur, quae et coniunctissima sit et maxime diuturna, — equidem, quo magis est coniuncta magisque diuturna coniugalis vinculi societas prae omnibus aliis societatis humanae generibus, hoc illam etiam feliciorum esse, fatendum proculdubio erit. Non esse autem ullius omnino societatis humanae arctius magisque diuturnum vinculum matrimonio, id vero res ipsa docet. Nimirum hic non animi tantum voluntatesque mutuae invicem coniunguntur (quod equidem in aliis omnibus honestis vitae societatibus summum est), sed ipsa etiam corpora, altera videlicet nostri pars, in unam atque eandem carnem nostram unanimiter conglutinantur, fortunaeque praeterea omnes nexu iam deinceps individuo ita consociantur, ut per omnem vitam in coniugio neuter iam in suum ipsius, sed alter in alterius corpus potestatem iusque connubiale habeat, omnibus etiam fortunis suis in commune (596) semper utantur. Quid vero hac tali societate felicius aut optatius etiam, in qua, nexu alioqui per omnem vitam individuo, ita sunt omnia inter

socios invicem ipsos communia, tum laeta, tum tristia, ut et laetitia semper conduplicetur et molestiae rursus omnes quodammodo dimittentur? Sive igitur vinculi ipsius nexum in coniugali societate, sive etiam illius diuturnitatem intueamur, manifeste videmus, non esse ullum societatis humanae genus in hac vita felicius matrimonio Christiano. Nos enim de Christiano hic duntaxat matrimonio loquimur, cuius cum Deus ipse autor sit, gubernat sane in illo et sustentat etiam coniuges ipsos, ut Satan nullum in eos imperium ad alenda dissidia mutua habere omnino possit. Tanti refert videlicet, coniungi in Domino matrimonia, hoc est, ut in illis coniungendis eos potissimum fines spectemus, ad Dei ipsius gloriam nostramque ipsorum salutem, propter quos matrimonium ipsum a Domino institutum esse constat, et super contrahentes ipsos nomen Domini etiam una cum illis (597) serio invocemus. Deinde, si ea demum societas felix esse censetur, in qua et amorem ipsum socialem et fortunas adeo omnes augetur indes magis ac magis videmus, equidem nulla est in terris vitae societas matrimonio felicior, in quo et amor inter coniuges indes augetur per nostri ipsorum quandam in mutuis prolibus multiplicationem, et actiones item omnes prosperantur per adiunctam semper Christiano matrimonio, quatenus id quidem coniugatis ipsis salutare est, divinam promissionem simul et benedictionem, id quod alioqui in nuptiis illis Cananaeis a Christo Domino et praesentia ipsius et miraculorum suorum primitiis abunde comprobatum habemus. Ad haec, quaenam maior felicitas haberi potest, quam si nostras ipsorum proles ex lumbis nostris progenitas nostraque cura per Dei gratiam ita institutas conspiciamus, ut non tantum nobis ipsis, sed universae adeo Christi etiam Ecclesiae adiumento, solatio, denique et ornamento in hac quoque vita esse possint? Postremo, si id demum vere est felix, quod Deus ipse felix in vita hac beatumque (598) esse pronunciat, — sane nullum vitae hic nostrae genus matrimonio feliciter constitui potest, siquidem Deus ipsemet matrimonium ipsum in summa beatitudinis felicitatisque hic nostrae parte connumerat et praecipuum adeo proemium in vita hac timoris sui ac pietatis esse fatetur (Psalm 118), id quod sane de alio quovis vitae hic nostrae genere dictum esse nusquam ostendi potest. Haec igitur tanta tamque multiplex felicitas cum in nullo alio vitae genere, praeterquam in matrimonio, commonstrari ex verbo Dei potest, certum est, non esse ullum hic genus vitae feliciter matrimonio ex Dei ipsius institutione et benedictione.

Atque habet sane matrimonium adiunctam sibi etiam crucem suam variique generis molestias, quemadmodum Paulus docet, sed quae interrim, cum non tam equidem matrimonii, quam corruptelae nostrae potius

nomine propter peccatum nobis obveniant, matrimonio certe etiam imputari merito non possunt. Et in omnibus alioqui matrimonii molestiis certissimam haud dubie consolationem habemus, quae ad coniugatos potissimum pertinet, in divina il-(599)la, Abrahae coniugato facta, promissione, nempe quod sit pariter et noster et seminis nostri Deus. Ut enim semen sibi nostrum excitari non vult, nisi in matrimonio, ita suam etiam de nostro semine promissionem ad coniugatos proculdubio vult peculiariter pertinere. Quatenus igitur in legitimo potissimum matrimonio Deus se pariter et nostrum et seminis nostri Deum esse profitetur, ut nobis illum in coniugio adesse semper intelligamus, dum nostro semini excitando iuxta eius ordinationem atque demum etiam iuxta eius voluntatem educando operam damus, — haec quoque certum est, illum, ut nostrum iam pariter ac seminis nostri Deum, nunquam nobis esse defuturum in omnibus nostris afflictionibus ac molestiis, — quae nobis alioqui sine ipsius voluntate nullae omnino obvenire possunt — dum nos in matrimonio semini nostro, tum excitando, tum educando operam damus, ut dictum est, si modo adorandum ipsius nomen super nos ac semen nostrum, promissione ipsius freti, supplices assidue invocemus, et proinde moderaturum (600) semper etiam omnes nostras afflictiones ac molestias in omni cruce nostra, ut re ipsa testetur et declaret, se omnino esse et nostrum simul et seminis nostri Deum, hoc est, nostrum in coniugio gubernatorem sospitatorem consolatorem et servatorem. Ita Christus Dominus, ad nuptias vocatus, libenter illis adfuit sponsique inopiae liberaliter succurrit, quatenus alioqui miraculum suum gloriae Dei Patris sui subservire intelligebat. Quid? quod nullum est omnino vitae genus, quod non suam crucem habeat, perinde atque matrimonium ipsum, ne quid dicam aliud. Equidem nulla est alia gravior crux atque afflictio, quam quae animum ipsum imprimis angit atque affligit. Pacificatis namque et erectis verbo Dei nostris animis, magna iam molestiarum omnium pars levata est, quae vel corpora alioqui nostra, vel etiam fortunas nostras infestant. Cum vero eiusmodi crux animi nusquam facilius depelli possit, quam in Christiano matrimonio, in quo semper praesentem nobis et nostro semini Deum habemus, iuxta ipsius promissionem, quae nobis mentiri non (601) potest, et quae peculiariter, ut dictum est, ad coniugatos pertinet, cum item omnes molestiae in matrimonio, ut antea quoque diximus, dimidientur, — sane tantum abest, ut matrimonium crucis atque afflictionum nomine refugiamus ullo modo aut aversemur, ut vel propter leniendas crucis atque afflictionum molestias matrimonium ipsum expetere in Domino debeamus. Quae vero est crux gravior ulla, quam est ustio in omni coelibatus genere libidinisque impotentia, quae plurimos

alioqui ad desperationem atque insaniam, denique ad necem ipsam etiam quandoque impellit? Haec vero cum frenetur atque arceatur matrimonio, quomodo, obsecro, quis refugiat matrimonium crucis nomine, quod alioqui in crucis remedium a Deo ipso constitutum habemus? Qui donum habet continentiae, ut nunquam uratur, sive masculus sit, sive foemina, is quidem sibi molestiam non necessariam accersit, dum matrimonio iungitur. Recipit enim in se curam familiae, a qua liber esse alioqui et Deo eiusque Ecclesiae in libertate sua, non divisus, ut Pauli verbo utamur, servire potuisset, et proinde, hoc dono praeditus, melius facit, si curam Ecclesiae curae unius familiae anteponat, neque cuiquam adstrictus totum se ministerio Ecclesiastico impendat. Sed non peccat interim, si in Domino matrimonio iungatur, praeterquam si, contempta Ecclesiae necessitate, propter suum ipsius ventrem id faciat. At vero is iam non in Domino iungitur, nos vero de iis loquimur, qui in Domino iunguntur. Non igitur adimit matrimonio suam felicitatem crucis ullius molestia, quin potius magna ex parte crux ipsa matrimonio levatur frenatur arcetur et quodammodo, ut dictum est, dimidiatur, estque perspicuum, non esse hic vitae genus aliud ullum matrimonio, quod in se est, vel Deo gratius, vel homine multis nominibus dignius, vel etiam felicius quoquomodo.

Accedunt adhuc ad matrimonii commendationem, uxoris encomia, scripturis prodita, dum illam spiritu sancto autore viri bonum auxilium gaudium (603) donum benedictionem et coronam, ab ipso Deo ordinatam, vocari audimus.

Commendato ad hunc modum matrimonii vinculo, hortatur Minister contrahentes ipsos et coniugatos adeo omnes, ut rei tam sanctae fines potissimum ipsos secum diligenter reputent ac per omnem vitam suam in prospectu suo semper habeant, summaque cura observent, si quidem pie simul in coniugio vivere iuxta voluntatem Dei gratiamque ac auxilium, denique et benedictionem Dei perpetuam habere velint. Tres autem fines praecipuos esse, propter quos potissimum sit matrimonium institutum.

Fines, propter quos potissimum est institutum matrimonium.

Primus finis instituti coniugii est, ut solitudinis incommoda ac molestiae vitentur, dum Deus ipse solitudinem, ut ab ipsa hominis natura alienam, ita illi etiam incommodam atque inconvenientem esse pronunciat, ac proinde vitae eiusmodi societatem instituit, (604) viri et foeminae inquam, ut alter alteri praesto semper adesset, alter

alteri adiumento solatio atque ornamento esset. Atque in hac quidem tali societate nullam unquam fuisse futuram inaequalitatem, si eam nobis felicitatem Satan non invidisset, sed peccato demum parentum nostrorum factum esse, ut mulier, quae prior peccaverat, viro suo ex Deo ipsius decreto subiiceretur ¹⁾, maritus vero iussus sit nihilominus uxorem eo loco habere, quo suum ipsius corpus, non autem ullo modo adversus ipsam praecminentiae illius suae nomine insolescere, aut eam prae se contemnere quoquomodo. Haec igitur contrahentibus ipsis et omnibus adeo coniugatis in societate matrimonii considerata atque etiam praestanda esse, sic ut alter alteri in coniugio cogitet se debere esse semper adiumento, non oneri, solatio, non moerori, ornamento, non dedecori, vir quidem in sua praecementia, uxor autem in sua subiectione, haec quidem in omni secundum Deum observantia, ille vero in omni benevolentia, et veluti proprii sui corporis amore ac dilectione.

Secundus finis coniugii est liberorum (605) procreatio, cum enim Deus ita hominem formasset initio suae creationis, ut illi solitudo inconveniens atque incommoda futura esset, societas vero magis multo conveniens ac commoda, atque etiam statuisset, genus humanum, non equidem unica creatione, quemadmodum in Angelis fecit, sed generatione multiplicari, cum et ipsemet totam atque eandem divinitatis suae Monadem, non sane per ullam creationem, sed per aeternam atque ineffabilem aeterni etiam filii sui generationem multiplicasset in personarum pluralitatem, — hanc talem a se institutam hominis societatem vi atque affectu progignendi per suam benedictionem exornavit, iussitque, ut progignendae soboli, atque ita demum multiplicando humano generi operam darent, qui hac tali societate coniuncti essent.

Tertius finis instituti matrimonii est ustionis in corrupta iam natura nostra remedium, nimirum affectus ille progignendi initio quidem optimus, post peccatum autem per naturae nostrae corruptelam vagus atque exlex factus, remedio ac freno eget, (606) quod utrunque nobis Paulus in matrimonio commonstrat. Vult enim, ut propter libidinis aestum matrimonio iungamur, ut morbi nostri remedium indicet. Et frenum morbi commonstrat, cum non nisi unam uxorem viro et non nisi unum maritum uxori, tantisper dum una vivunt, permittit. Ex quibus Pauli verbis tertium hunc matrimonii finem colligi constat.

Hos fines matrimonii coniugatos omnes intueri semper diligentissimeque observare debere, ut vitam omnem suam inter sese ita com-

¹⁾ Gen. 2. Eph. 5.

ponant, ut hisce finibus respondeant. Et, quoniam contrahentes ipsi coniugalem eam societatem inter sese coram Ecclesia inire vellent, ab utroque singillatim sciscitatur Minister coram tota Ecclesia, de eorum mente hac in parte et voluntate, ad hunc modum.

Admonitio peculiaris ad sponsum.

« Audisti, mi frater N.! commendationem et fines Christiani cuiuslibet matrimonii. (607) Quare tibi iam cogitandum est, te a Deo ipso ad hoc vitae genus vocari, ut in coniugali tua iam deinceps cum adstante tibi ecce sponsa hac tua, N., societate, tantisper dum vos Dominus una superstites esse volet, vivas, intelligasque, te iam in maritum ipsius constitui Deo ipso autore, nempe ut sis iam caput uxoris huius tuae, illamque diligas ut tuum ipsius corpus, habeas curam illius, illam instruas in omnibus, consoleris tuearis alas et gubernes, ad quem modum corpus universum capitis industria cura ac providentia alitur sustentatur gubernatur ac defenditur, sisque erga illam ita plane affectus, ut Christum Dominum erga mysticum corpus suum (quod est Ecclesia) affectum esse scimus, et tu ipse erga te affectum esse cupis, nempe ut omnem uxoris tuae infirmitatem in te ipsum recipias, illam amanter feras, tegas et non tam illi, (608) quam tibi ipsi imputari velis. Proinde alienam a te omnino esse oportet omnem amarulentiam omnemque duriciem ac severitatem erga illam, sed omnia tibi amanter in charitate sustinenda erunt, ne usquam modestiae et mansuetudinis Christianae septa transilias, sed tuam hanc uxorem, ut vasculum infirmius, in omni lenitate possideas et honores. Praeterea, quoniam viro id est constitutum ut in sudore et labore victum sibi ipse paret, hoc tibi quoque pro tua virili praestandum erit, ne vos invicem ocio ac luxui dedatis, sed iuxta vestram vocationem operi vestro diligenter et in timore Domini instetis, ut familiae vestrae ne desitis et egenis fratribus etiam de vestro, pro eo ac facultates vestrae ferent, succurrere possitis.

« Haec ne ita agnoscis omnia, mi N.! et in animo tuo proponis per Dei gratiam, atque hic etiam (609) coram hac Ecclesia profiteris, te ad eum modum per omnem vitam tuam una cum uxore hac tua N. velle vivere, quam tu iam publice hic agnoscis esse unicam veram ac legitimam uxorem tuam, tibi a Domino datam, ut illam tibi adiungas et illi vinculo matrimonii adglutineris?»

Sponsus respondet: « Etiam.»

Deinde se vertit Minister ad sponsam ipsam et ab illa etiam mentem ac voluntatem ipsius coram tota Ecclesia sciscitatur, cum tali admonitione.

Admonitio peculiaris ad sponsam.

• Iam et tu, mea soror, N.! audivisti, quo pacto maritus hic tuus N. tecum deinceps vivere per omnem vitam simul vestram debeat. Et hoc tibi igitur etiam est audiendum, quo pacto tu vicissim cum ipso vivere debeas, nempe ut ea omnia praestare modis omnibus studeas pro virili tua, quae tui officii esse audies, iuxta (610) verbum Dei. Nempe ut maritum tuum ex toto corde tuo secundum Deum diligas atque ames, venereris illum ac revereris, sisque illi subiecta, ut domino tuo, quemadmodum corpus totum capiti suo subiectum esse videmus, atque agnoscimus Ecclesiam Christo Domino subiectam esse oportere, — cogites te dari marito tuo a Domino Deo tuo in adiumentum, non in impedimentum, in solatium, non in molestiam, in ornamentum, non in dedecus aut ignominiam vitae ipsius. Proinde nihil tibi unquam sumere aut quoquomodo permittere debebis adversus maritum tuum, sed in silentio et subiectione tuum officium amanter et placide illi praestabis, ut sis adiumento solatio et ornamento vitae ac familiae ipsius. Ita enim hoc a Deo constitutum est, ut uxoris cuiusque desiderium esse debeat ad maritum, non autem adversus maritum ipsius, (611) et quod maritus illi dominetur. Cavebis igitur summa cura ac diligentia, ne hanc talem Dei constitutionem violes ullo modo, ut tibi videlicet ullum omnino imperium sumas in maritum tuum, aut tibi id suaderi permittas. Sed quo te magis sibi maritus tuus aequare volet pro suo officio suoque in te amore, hoc tu magis te vicissim demittere apud ipsum, in omni subiectione atque obedientia debebis, et sequendum tibi esse hic statues mandatum Dei, atque item exemplum sanctarum matronarum, quae nobis eo nomine potissimum in scripturis commendantur, quod maritis suis, spe sua in Dominum Deum collocata, morigerae planeque subiectae essent, ad quem modum Saram Abrahae suo subiectam fuisse legimus, ut illum dominum suum esse agnosceret et vocaret. Eris igitur in istiusmodi subiectione adiumento marito tuo in cura (612) ac gubernatione domus suae cum omni modestia placiditate et sobrietate sine fastu luxuque ullo, ut tuae pietatis atque parsimoniae exemplo aliis praelucere possis, ad Dei gloriam et mariti tui universaeque adeo familiae vestrae ornamentum.

• Haec ne ita, mea soror N.! agnoscis esse tui officii omnia, atque in animo tuo per gratiam Dei proponis et coram hac Ecclesia etiam profiteris, te ea omnia pro summa tua virili in coniugali iam deinceps tua societate per omnem vitam tuam praestare velle cum adstante ecce tibi N., quem hic iam coram hac Ecclesia publice agnoscis esse tuum unicum verum ac legitimum maritum, tibi a

Domino datum, ut te illi adiungas omnemque tuam vitam cum ipso vivas?"

Respondet sponsa: "Etiam."

His ita peractis coniungit Minister invicem manus contrahentium in totius Ecclesiae conspectu, eosque iunctis iam in-(613)vicem manibus, audiente tota Ecclesia, alloquitur in hunc modum:

Coniunctio ipsa matrimonii.

"Deus Optimus Maximus, qui vos ad coniugalem invicem societatem vocavit, coniungat et conglutinet vos invicem in unam carnem per vinculum spiritus sui in vera perpetuaque dilectione mutua et timore suo, ut per omnem simul vitam vestram in vestro coniugio admirabile mysterium illud desponsionis Christi Domini cum sua Ecclesia exprimere, vosque ipsos illius reputatione invicem semper consolari possitis, foecundet vos insuper ac multiplicet Dominus Deus noster ad vestram ipsorum salutem et ad incrementum suae Ecclesiae, propter eundem ipsum Dominum nostrum Iesum Christum. Amen."

Postea hortatur Minister coniunctos illos et totam Ecclesiam, ut audiant, quam (614) firmiter Deus observari velit vinculum hoc coniugii, et ad quem modum violari etiam atque infringi possit, id vero utrunque contineri dicit cap. 19° Matthaei, unde locum illum de coniugio ac divortio recitat, auscultante tota Ecclesia, ad hunc modum:

"Et adierunt Christum Pharisei, tentantes eum et dicentes ei: Licet ne homini dimittere uxorem suam quamvis ob causam? Qui respondens dixit eis: An non legistis, quod, qui initio condebat, masculum et foeminam fecerit eos? et ait: Propterea deseret homo patrem ac matrem et adglutinabit uxori suae, eruntque duo in carnem unam. Proinde iam non sunt duo, sed una caro. Quod igitur Deus copulavit, homo ne separet. — Dixerunt ei: Cur ergo Moses iussit dare libellum repudii et dimittere eam? Ait illis: Moses ob duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores (615) vestras, caeterum ab initio non fuit sic. Dico autem vobis, quod quisquis dimiserit uxorem suam, nisi ob stuprum, et aliam duxerit, is in adulterio vivit, et, qui dimissam duxerit, is quoque in adulterio vivit."

Recitato hoc Matthaei loco, vertit se rursus Minister ad recens coniectos illos eosque alloquitur in hunc modum:

"Ex hisce Christi Domini verbis facile videtis, quam sit firmum prorsusque indissolubile matrimonii vinculum, nimirum quod non niai

morte sola et scortatione dirimatur. Cavete igitur vobis diligentissime, non tantum ab adulterio seu scortatione, sed ab omni etiam occasione petulantium verborum ac cogitationum. Horum enim indulgentia facile demum fit, ut parum casta etiam opera ipsaque adeo adulteria sequantur. Ne fraudetis vos invicem, nisi pusillum aliquid, idque ex consensu mutuo, et quidem non (616) odio aut fastidio ullo vestri invicem, sed duntaxat, ut tanto expeditiores esse possitis ad unanimiter precandum ac ieiunandum ad tempus aliquod. Et memineritis neutrum vestrum sui, sed alterum alterius corporis ius ac potestatem habere. Coadunet vos igitur Dominus in carnem unam per omnem vitam vestram, ad gloriam sui nominis et vestram salutem. Amen."

Postea invitat Minister totam Ecclesiam ad publicam precationem pro recens coniunctis illis coniugibus, ipseque, procumbente in genua atque auscultante Ecclesia, precatur clara voce ad hunc modum:

Precatio pro recens iunctis coniugibus.

"Omnipotens misericors Deus, Pater noster coelestis! qui nobis vinculum coniugii multis nominibus per luculentissima verbi tui testimonia insigniter commendas, et damnas supra ac scortationes omnes, te supplices (617) precamur, ut coniuges istos novos, per nostrum nunc ministerium, in tuo nomine copulatos, regere velis spiritu sancto tuo, in coniugali hac societate ipsorum. Connecte corda ipsorum invicem amore inter sese mutuo et tua illos Divina benedictione complectere, quam in patribus nostris, servis atque amicis tuis, Abrahā, Isaaco et Iacobo, opulentissime declarasti. Foecunda eos, Pater indulgentissime! ut re ipsa comperiant, te vere esse et suum et seminis ipsorum Deum, fac pro bona voluntate tua, ut semen tibi suum suscitent illudque educent ac instituant in timore tuo ad gloriam tui sancti nominis et ornamentum tuae Ecclesiae, quatenus id illis salutare esse nosti. Convertēte aquas omnium afflictionum omnium, quibus illos quandoque exerceri voles, in plenum suavitatis vinum illud tuarum promissionum, ut vim ac (618) consolationem illarum in omni cruce sua spiritu sancto tuo autore sentiant, seque illis sustentent. Largire illis gratiam tuam, ut in sancta hac a te instituta coniugali societate iuxta tuam voluntatem pie et unanimiter invicem vivere una nobiscum, et ad coelestem demum gloriam pervenire possint, merito et beneficio dilecti tui filii, Domini nostri Iesu Christi, tecum in secula laudandi. Amen."

Finita precatione vertit se Minister ad novos coniuges, illisque auscultante Ecclesia benedicit in hunc modum:

„Deus Optimus Maximus, vestri huius coniugii autor, benedicat vobis in coniugali hac societate vestra, ut vos ipsos in vestro semine multiplicare per gratiam ipsius illudque in timore ipsius educare possitis, quatenus id ille pertinere novit ad (619) gloriam adorandi sui nominis, ad vestram ipsorum salutem et Ecclesiae suae ornamentum atque aedificationem. Is igitur vobis et nobis pariter omnibus adesse dignetur. Amen.”

Postea canitur Psalmus a tota Ecclesia: Beati omnes qui timent Dominum, 128, aut Psalmus 127: Nisi Dominus aedificaverit domum, — decantatoque Psalmo dimittitur Ecclesia cum solita benedictione, et egenorum commendatione.

DE AEGROTORUM VISITATIONE IN ECCLESIA
GERMANORUM.

Quandoquidem Germani nostrae Ecclesiae omnes sparsim per totam civitatem Londinensem habitant, sic ut ministri non facile de morbis omnium semper scire possint, monetur subinde Ecclesia in publicis concionibus, ut, si quis in morbum forte aliquem incidat, id ut vel aeger ipse per suos, vel vicini ipsius, si qui sint e nostra Ecclesia, continuo indicent Ministris aut Senioribus Ecclesiae. Atque tum protinus designantur, qui aegrotum fratrem visitent admo-
(620)neant et consolentur ex verbo Dei, pro eo ac cuiusque mores id atque ingenium, deinde vero ipse morbus etiam postulare videntur. Ut enim sunt varia hominum ingenia, varii item in morbis affectus, et alias minus, alias vero maius in morbo vitae periculum, ita non potest etiam una atque eadem admonitionum ex verbo Dei aut consolationum forma aegris ex aequo omnibus subservire. In hoc igitur est minister, ut in omnibus apud aegrotos admonitionibus ac consolationibus mores imprimis atque ingenium decumbentis, sive fratris, sive sororis, morbique magnitudinem observet, et remedium adhibeat, qua parte illo maxime opus esse videt, atque ipsa etiam morbi id ratio magnitudoque permittit. Neque ullam sane certam hic admonitionum aut consolationum formam praescriptam habemus habendamve esse putamus, sed, quae in omnibus alioqui morbis ac calamitatibus observari semper in genere oportet, de his, pro eo ac res ac tempus permittunt, aegroti in eam fere sententiam admonentur. (621)

1. Monetur aeger, ut cogitet, morbos omnes, non equidem temere, casuve fortuito, sed certo Dei consilio iuxta ineffabilem illius providentiam immitti, et proinde non dubitet, morbum quoque suum non aliunde, quam a Domino Deo suo, sibi immissum esse, agnoscatque, illum sibi, tanquam ipsius Dei manibus immissum, cum omni animi gratitudine ac tolerantia ferendum esse.

2. Monetur, ut cogitet, non frustra nobis a Domino morbos aliaque varia crucis genera immitti, sed ut nos in naturae hac nostrae corruptela subinde admoneant iustitiae pariter ac misericordiae Dei, dum et affligimur, et afflicti interim etiam iuvamur.

3. Monetur, ut intelligat, morbos esse quidem evidenter documenta iustitiae divinae tam in piis, quam in impiis (perinde enim iusto Dei iudicio puniuntur et pii et impii), sed alia interim iustitiae divinae ratione immitti morbos impiis, alia vero piis. Impiis enim, Dei beneficiorumque eius contemptoribus, infligi poenas impietatis ipsorum etiam in hac vita, veluti primitias quasdam aeterni ipsorum cruciatus aeternaeque condemnationis, ut iam etiam in vita hac horrorem illum iusti iudicii divini sentiant, in quo alio-(622) qui nihil aliud intueantur, quam inexplebilem illam flammae adversus se exardescentis imaginem, quae illos tandem totos abripiet sub extremum iudicii diem in aeternam condemnationem. Piis vero immitti morbos atque alia crucis genera omnia iusto quidem etiam iudicio Dei — per peccatum enim mors et omnes appendices illius — sed tamen non tam poenae sane illius, peccato nostro promeritae, ad condemnationem, quam potius remedii cuiusdam salutaris nomine, ut nos in nostro officio ad vitam aeternam contineant. Ita enim visum esse Deo, ut, etsi nostra omnis condemnatio, peccato nostro in primis nostris parentibus iam olim promerita, sit in Christo Domino per mortem eius expiata prorsusque abolita, quatenus hoc tantum beneficium contumaci nostra incredulitate a nobis ipsi non propellamus, tamen, quoniam corruptela nostra in nobis haeret adhuc, etiamsi propter Christum non amplius membris ipsius imputetur, atque ea nos transverse agit semper, ut nobis ipsi nimium semper nescio quomodo placeamus, ac proinde rebus secundis plus aequo etiam insolescamus Deique propemodum obliviscamur, — (623) ita, inquam, visum esse Deo, ut per morbos et alia quaevis crucis genera frenum quoddam nostrae in nobis corruptelae iniiciat nostraeque afflictiones omnes miseriae nos nostrae, sub quam iusto Dei iudicio per peccatum prolapsi sumus, et magnitudinis item divinae erga nos in Christo misericordiae subinde admoneant, ut neque rebus perpetuo secundis nimium insolescamus, sed, morbo aut alio quocunque crucis genere pressi, servitutis ac miseriae nostrae in peccato memores simus, hanc in nobis accusemus nullam-

que in nobis plane salutis nostrae spem, quod in nobis est, reliquam esse agnoscamus, — et ut, nobis ita iam diffisi, ad magnitudinem protinus gratitae Dei erga nos in Christo misericordiae, oculos nostros per fidem convertamus illosque totos in admirabile illud, idemque etiam indissolubile nostrae cum Christo Domino gratuito nobis delatae communionis vinculum defigamus, in quo ille omnem nostram infirmitatem cum omnibus eius fructibus, non equidem nobis amplius, sed sibi ipsi, omnem vero suam iustitiam ac plenisufficientiam nobis secum ita vult imputari, ut neque nos sine (624) illo affigi iam possimus corruptelae nostrae in ipsum translatae nomine, neque ille sine nobis in coelesti sua gloria, ut caput sine corpore, regnare etiam possit. Habere igitur impios, beneficiorum Dei contemptores, crucem suam in vita hac, veluti primitias quasdam aeternorum cruciatuum et aeternae condemnationis, eo quod delatum sibi communionis huius cum Christo vinculum destinata incredulitatis suae contumacia a se ipsis repulerunt, quandoquidem extra hoc communionis istius cum Christo vinculum non est spes salutis ulla, omniaque tam laeta quam tristia exitialia plane esse oportet. Habere item et pios crucem suam iuxta externum quidem carnis aspectum, cruci impiorum non absimilem, eo quod utrique in eadem carne hic adhuc versentur, sed iuxta internum spiritus iudicium in fide longe dissimilem, nempe quae et ipsa quidem pios omnes admoneat divinae iustitiae, sed longe diversa ratione, nempe adiuncta simul etiam divinae misericordiae et nostrae iam cum Christo Domino communionis consideratione. Esse enim crucem piorum memoraculum (625) quoddam iusti Dei adversus peccatum iudicii, quod, etsi Christus Dominus loco nostro, in carne videlicet nostra, sustinere iam olim omnemque peccati nostri condemnationem morte ita demum sua expiare dignatus est, reliquias tamen illius quasdam extare adhuc vult in sua Ecclesia, non quae ad nostram amplius condemnationem ullo omnino modo pertineant (hanc enim locupletissime iam expiatam habemus), sed quae, veluti frena quaedam nostrae in nobis corruptelae, in nostro nos officio ad vitam aeternam contineant, nempe ut et nostram ipsi miseriam in perpetua hic peccati servitute et gratitae simul etiam Dei erga nos misericordiae magnitudinem, cruce aliqua pressi, per omnem hic vitam nostram agnoscere discamus.

4. Monetur aeger, ut, posteaquam morbus ipsius est illi immissus a Domino in memoraculum divinae iustitiae simul ac misericordiae, ipse quoque divinae erga se in morbo suo et iustitiae et misericordiae meminisse velit. Iustitiae porro divinae omnium optime meminimus in Decalogi consideratione. Misericordiam autem (626) nobis omnium evidentissime commendat nostra cum Christo Domino

communio, si vim ac dignitatem illius nobiscum in promissionibus Euangelicis diligenter reputemus. Quanto enim longius abesse nos a Decalogi obedientia videmus, quae coram Dei praesertim iudicio subsistere possit (absumus autem quam longissime), tanto maiore sane nostro merito maioreque adeo bono etiam nostro morbos nobis et alia crucis genera a Domino immittere intelligemus, ut nostram in peccato miseriam, cruce aliqua pressam, tanto diligentius observemus, in illa nobis ipsi displiceamus et cum nostri ipsorum accusatione ad opis divinae implorationem accendamus. Rursum, si nostram cum Christo Domino communionem intueamur, intelligemus, nos, ut membra iam corporis Christi salutis aeternae destinata, ad instar auri vel argenti probari, ad fidei nostrae explorationem, ut, quemadmodum ille suarum nos afflictionum participes hic facit ad nominis sui gloriam, vultque, ut afflictionum ipsius reliquias in nostris etiam corporibus perferamus (627), non ad nostri ipsorum explorationem tantum, sed ad Ecclesiae etiam suae aedificationem atque ornamentum — ad quem modum Paulus reliquias se passionum Christi in suo corpore pro Ecclesia sustinuisse gloriatur — ita nos olim etiam coelestis suae gloriae participes reddat atque conspicuam toti mundo faciat fidem ac tolerantiam nostram in nostris hic afflictionibus, quo magis divina virtus ac potentia illius in nostra infirmitate ad pudefaciendam Satanae truculentiam illustretur. Cogitaret igitur aeger, morbum suum ideo sibi a Domino immissum esse, ut per eius fidem ac tolerantiam Satanae olim truculentia pudefiat, Divina vero in nostra hic infirmitate virtus ac gloria toti mundo conspicua fiat, ad quem modum Iobi olim fides ac tolerantia in morbo ac cruce ipsius Satanae proculdubio truculentiam evidentissime infamabat, Divinam vero in sua infirmitate virtutem ac potentiam insigniter illustrabat. Atque hic quidem minister se accommodat aegri ingenio, pro eo ac morbus id permittit, ut illi aut iustitiae divinae opus inculcet, si illum plus (628) aequo sibi indulgentem in conscientiae certamine esse videat, aut ad divinae illius misericordiae nostraeque cum Christo communionis reputationem excitet atque erigat, si illum in sua conscientia angusti morbi magnitudine gravius videat perturbari.

5. Monetur aeger, ut, quoniam fides ac tolerantia sunt dona Dei, quae ille nobis impertitur pro eo ac vult, nosque thesaurum nostrae fidei in fragilibus nostris vasculis circumferimus, quae Satan multis et magnis arietibus impetere nunquam cessat, Apostolorum hic sibi precationem imitandam esse statuatur, nempe ut cum illis assidue in corde suo clamet: Domine! adauge nobis fidem, — capita religionis nostrae, Apostolico Symbolo comprehensa, subinde ac diligenter secum repetat, mysteria item baptismi et coenae Dominicae ob oculos suos

posita semper habeat. Haec enim cum ad nos pertineant Sacramentorum testimonio, et quidem ex Christi ipsius, qui non mentitur, institutione, non possunt sine magna consolatione nostra reputari. Nimirum baptismus noster testa-(629)tur, nos, ad quem modum aqua sordes omnes eluuntur, ita sanguine Christi etiam ablutos esse in morte ipsius, ut, etsi in nobis servi adhuc peccati simus per omnem hic vitam nostram, in Christo tamen Domino mundi iam modis omnibus simus per salutarem sanguinis sui in morte ipsius abluionem, sic ut nulla iam nostra infirmitas imputari nobis possit propter Christum ad nostram condemnationem. Et coena rursum Dominica testatur etiam, omnem iustitiam, omne meritum et omnem gloriam Christi Domini tam certo ad nos omnes pertinere, qui de uno pane edimus et de uno poculo bibimus in coenae suae usu iuxta eius institutionem, quam certo credimus ex Pauli doctrina, Coenam ipsam Dominicam esse indubitatam communionem corporis et sanguinis Christi, hoc est, societatem nostram individuum cum Christo Domino in iis omnibus, quae illo modo pertinere possunt ad corpus et sanguinem ipsius, sic ut neque nos sine Christo Domino damnandi unquam simus, neque ille sine nobis corporis sui sociis adeoque et membris mysticis, in (630) coelesti sua gloria regnare etiam possit.

6. Monetur aeger, ut, quoniam morbi nostri et omnia alioqui crucis genera nobis a Domino ad fidei nostrae explorationem immittuntur, et fides nostra non aliunde melius, quam ex charitatis officiis aestimari potest, iisdem quoque charitatis officiis illam aeger ipse et Deo ipsi et suae etiam Ecclesiae studeat in morbo hoc suo approbare. Esse autem haec praecipua charitatis inter eos officia: reconciliari iis, quos offendimus, sive domi nostrae, sive foris, ignoscere omnibus, qui nos ullo etiam modo offenderunt, restituere, si quid cuiquam praeripuimus, cavere, ne ullis turbis ac dissidiis ullam etiam post nos occasionem relinquamus. Si quem igitur offendisset aeger, sive consulto, sive per imprudentiam, potissimum autem in sua ipsius familia, huic ut reconcilietur et pro virili sua satisfaciat. Ablata restituat, habet enim ultorem Deum omnis iniustitia, atque adeo excluditur etiam a Regno Dei. Ignoscat omnibus, a quibus ullo modo laesus est, ad quem modum ipsemet sua (631) sibi peccata a Domino remitti ac condonari optat. Disponat tempori de bonis ac rebus suis omnibus, sive per testamentum, sive alio quovis modo, tollatque, quod in ipso est, omnes post se litium ac dissidiorum occasiones.

In hanc fere sententiam habentur potissimum apud aegros admonitiones, observato, ut dictum est, ipsorum ingenio atque affectu in morbo ipso, observata item morbi magnitudine ac periculo, ne importune conscientia ipsorum gravetur.

Habentur etiam preces publicae in templo per Ecclesiam pro aegrotis illis fratribus nominatim, si ullo modo de vita periclitari videantur, admoneturque Ecclesia de illis visendis, ut eis aliquot fratres subinde adesse possint. Et apud aegrotos ipsos, ubi fratres aliquot adsunt, habentur etiam preces, ipsomet aegroto auscultante ac simul etiam precante.

Quodsi aeger inopia ulla premitur, tum Diaconis iniungitur, ut eius inopiae succurrant, monenturque ut curam illius peculiarem habeant, efficiantque ne un-(632)quam sit solus, sed habeat, qui illi adsint.

Quodsi quis a morbo suo revalescit, id quoque ministris indicatur, habeturque publica in coetu Ecclesiae pro aegroti revalescentia gratiarum actio, adiuncta precatiuncula, ne, qui revaluit, dono hoc revalescentiae aliquo modo abutatur, ipseque aeger monetur, ut post restitutas a morbo vires ad coetum Ecclesiae ipsemet veniat et suam erga Deum pro restituta valetudine gratitudinem publice attestetur. Neque enim impunem esse apud Deum omnem ingratitude omnino.

Ad eundem vero modum et puerperae post completos dies purgationis ipsarum iubentur adesse in coetu Ecclesiae, sine ulla interim aut Iudaicae aut Papisticae purificationis superstitione, ibique agit Minister publice gratias Deo cum tota Ecclesia pro puerperae illius partu ac valetudinis restitutione, et precatur, ut puerpera beneficio Dei illo utatur ad gloriam divini sui nominis et suam ipsius salutem, foetum autem sibi a Domino datum diligenter curet, ut filium Dei, eo quod illum, (633) non tantum sibi ipsi, sed Deo potissimum et eius Ecclesiae peperisset.

DE RITU SEPELIENDI MORTUOS.

In mortuorum sepultura non adhibemus fastum ullum theatricum ullumve aut Ethnicum aut Papisticum apparatus, sed summam quam possumus simplicitatem cum publica interim funeris honestate retinemus ad Ecclesiae aedificationem.

Ac primum ad aedes fratris demortui conveniunt fratres aliqui et unus aut alter e senioribus Ecclesiae, qui funus ad templum deferant, unaque et matronae nonnullae, quae viduae, funus deducenti, adsint, atque sub tempus publicae concionis funus in silentio et cum omni modestia ac gravitate ad templum adferunt, allatum ad foveam sepulturae destinatum collocant, repositoque ad foveam funere, Ecclesia tota sese ad concionem audiendam componit.

Postea orditur Minister suam concionem, et, si sit ordinarius publicarum concionum dies, prosequitur aliquandiu (634) suam concionem ordinariam ad semihorae spatium. Deinde vero orationem suam de funere instituit. Si vero non sit dies destinatus publicis concionibus et sepultura tanto alioqui tempore differri commode non queat, tum minister de solo funere admonet Ecclesiam, in hanc ferme sententiam.

Admonitionis circa funus argumentum.

1. Monetur Ecclesia, funera eorumque sepulturam in Ecclesia institutam esse, non tam propter mortuos ipsos, quam potius propter funerum in Ecclesia spectatores. Mortuis namque, quod ad illos attinet, perinde esse, quocumque modo aut loco aut tempore sepeliantur — nimirum sepultura salutem mortuorum, neque iuvare neque impedire potest — sed Ecclesiae interesse, ut funera piorum suorum fratrum cum gratiarum actione rite ac decenter propter spem resurrectionis sepeliantur. Atque hic obiter traducitur error Papisticus de adiuvanda mortuorum (635) salute per funebres ipsorum nenias, oblationes atque apparatus, qui error, cum sit in meritum mortis Christi contumeliosus, in eius Ecclesia neque ferri neque dissimulari debet.

2. Docetur Ecclesia, quomodo mors genus humanum, ad immortalitatem alioqui creatum, per parentum nostrorum peccatum invaserit. Eam nimirum esse Maiestatis divinae, tum sanctitatem, tum etiam dignitatem, ut nullum omnino peccatum impune ferat ullo modo, etiamsi nostrae rationi levissimum esse videatur, quemadmodum sane unius pomi vetiti esus levis videri potest. Id porro satis conspicuum esse in filio Dei, quem et carnem in se nostram, ut mori posset, assumere, et mortem demum ignominiosissimam, ad peccati nostri expiationem, oppetere oportebat, imo et in nobis omnibus conspicuum adhuc esse, quatenus adhuc propter illum ipsum vetiti pomi esum morti nos omnes subiectos esse oportet. Proinde merito omnes cavere debere summa cura ac diligentia, ut sibi modis plane omnibus caveant ab omni omnino quamlibet levis peccati occasione. Si enim Adae imprudentia illum excusare non potuit, quominus cum universa sua posteritate sub mortem aeternam, quod in nobis est, condemnaretur, etiamsi ipse in sua transgressione se ita peccasse non omnino persuasum haberet, — quanto maiore nos iam culpa tenemur, dum nobis in iis, quae cum Dei voluntate pugnare certo novimus, neglectis Dei praeceptis, indulgemus? Atque hic inducuntur loca scripturae, quae faciunt ad peccatorum indulgentiam accusandam ac detestandam.

3. Docetur Ecclesia, quod, etsi mors ita iam, ut est dictum, universum genus humanum propter peccatum pervaserit, naturaque nostra, ex nobis ipsis, aliud nihil simus, quam irae ac mortis filii Deum tamen nostri misertum, quemadmodum nos non equidem ad mortem, sed ad vitam aeternam initio creaverat, ita nos etiam a morte rursum ad vitam aeternam, donato nobis in carne nostra unigenito suo filio, revocare voluisse. Hunc igitur Dei filium, Patri suo coaeternum et coaequalem, assumpta ex matre virgine carne nostra, hominem factum esse, per omnia nostri similem, excepto solo duntaxat peccato, atque ita demum universi humani generis carnem in suo corpore sanctificasse, etsi in nobis haec illius sanctificatio conspicua non sit adhuc. Sed quoniam carnis haec nostrae in Christi corpore sanctificatio ad nos propter peccatum nostrum non aliter potuit pertinere, quam si aeternae Patris Dei iustitiae pro nostra transgressione satisfaceret, ipsummet eundem filium Dei sacrosanctum iam in se carnis nostrae corpus in mortem, peccato nostro constitutam, summa cum ignominia ad peccati nostri expiationem ultro obtulisse, dependisseque per corporis sui innocentissimi in carne nostra oblationem, quod eidem ipsi carni in nobis propter peccatum nostrum decreto Dei fuerat constitutum, sic ut nobis amplius peccatum nostrum ad condemnationem propter Christi Domini mortem imputari haudquaquam possit, praeterquam si nos ipsi per contemptricem tanti istius beneficii incredulitatem ab ea peccati nostri expiatione in Christo Domino excludamus. Vult enim filius Dei fide apprehendi suum hoc beneficium, ut nostram erga illum gratitudinem attestemur, et nos ab impiis ipsius contemptoribus fidei nostrae testimonio separemus. Non quod salus nostra a fide nostra pendeat, sed quod Deus contemptricem illam beneficii Christi incredulitatem aeterna condemnatione puniat. Requirit igitur fidem in nobis, si beneficium illud expiati per Christum Dominum peccati nostri ad nos debeat pertinere, sed requirit, non ut causam ullam mediumve salutis nostrae — causa enim salutis nostrae unica est, nempe gratuita Dei misericordia, medium item unicum etiam, nempe Christi Domini in carne nostra meritum — sed requirit ut gratitudinis nostrae quandam attestationem, qua ab impiis tanti beneficii contemptoribus discernamur.

4. Docetur Ecclesia, quoniam sit ea fides, quam Deus in nobis requirit, ne a Christi Domini beneficiis excludamur. Tres esse illius notas scripturis sanctis proditas. Primam, ut certo verbi Divini testimonio iuxta unanimem totius scripturae consensum nitatur. Fides ex auditu, inquit Paulus, auditus (639) per verbum Dei. Alteram, ut sit firma ac certa persuasio, non flexilis ad omnem ventum doctrinae cuiusvis, instar arundinis, sed ut ei quod credimus toto corde

nostro pro nostra infirmitate assentiamur. Sic Christus Dominus fidem in Petro vacillantem reprehendit, firmam vero in Ioanne Baptista commendat, Matth. 14, 11; sic et alibi fidei firmitudinem commendari, haesitationem vero traduci videmus, Matth. 21, Mar. 11, Rom. 4, Iacob. 3. Tertiam vero fidei notam esse, ut non e rationis nostrae iudicio nostrisque affectibus nascatur, sed spiritum sanctum autorem suum in corde nostro habeat, qui divino afflatu suo corda nostra excitet ad apprehendendas verbi divini promissiones, ut nobis placeant, nosque pacificata nostra conscientia in illis fiducia Christi Domini conquiescamus, etiamsi nondum ea, quae in promissionibus divinis habentur, in nobis hic conspiciere possimus. Ex fructibus vero istis facile apparere, num spiritum sanctum fidei nostrae autorem habeamus. Neque enim est ociosus afflatus ipsius, sed profert semper fructus suos, qui nobis in corde nostro testantur, nos habere intra nos spiritum sanctum fidei nostrae autorem. Esse autem hoc proprium spiritui sancto, ut carnis concupiscentiis, non equidem indulgeat, sed prorsus adversetur. Tum demum igitur spiritum sanctum nostrae fidei autorem esse intelligemus, dum nostrae fidei repugnantiam spiritus adversus carnem in corde nostro adiunctam esse sentimus. Et hanc si nullam omnino in corde nostro sentiamus, frustra equidem nobis ullo prorsus fidei nomine, quam Deus alioqui in nobis requirit, blandiamur. Nam eam ipsam, quam ipsemet largitur, et non aliam ullam fidem requirit in nobis Deus, si a Christi Domini beneficiis excludi nolimus. Cuius sensum si ullo modo in corde nostro ipsius beneficio habeamus, atque adiunctam illi repugnantiam adversus carnem nostram intra nos pro nostra infirmitate sentiamus, atque haec talis fides, non sit dubia plane et certo praeterea verbi divini testimonio, ut dictum est, nitatur, tum equidem tam nos certos esse debere de sublata a nobis omni peccati nostri condemnatione deque abolito plane (641) mortis regno in nobis per Christi Domini propitiatoriam in morte eius oblationem, quam certum est, Deum esse Deum, qui in verbi sui divini promissionibus verax sit et fidelis, neque mentiri ullo modo possit.

5. Docetur Ecclesia, quod, etsi peccatum nostrum sit iam expiatum morte Christi Domini, regnumque mortis sit in nobis iam prorsus abolitum (quatenus quidem in nostra cum Christo Domino communiōe fidei nostrae testimonio permanemus) sub peccato tamen adhuc, et proinde sub morte etiam, quod in nobis est, dum hic vivimus, haeremus. Nimirum Christus Dominus non equidem peccatum ipsum, cuius alioqui prorsus expers erat, sed solam peccati poenam pariter ac culpam sine peccato interim ullo in se transtulit. Et proinde, dum sub peccato haeremus adhuc, quatenus equidem illi, (quod in

nobis est, subiecti sumus, hactenus nos morti etiam subiectos esse oportet ad tempus usque nostrae restitutionis. Sed ad quem modum peccatum in nobis haerens, etsi nos cogat facere malum quod volumus, et non permittat facere bonum quod volumus, non est tamen damnans nos amplius peccatum propter (642) Christum, — ita et mors, etsi nos propter peccatum invadat, non tamen in regno amplius suo detinere nos potest propter Christum. Sed quemadmodum Christum Dominum, posteaquam illum loco nostro invasisset, detinere in Regno suo non potuit, redivivumque ferre coacta est in ipsius resurrectione, ita et nos redivos in nostra resurrectione ferre cogetur, etiamsi nunc morsum illius evitare non possimus. Unde fit etiam ut mors haec nostra, qua anima a corpore separatur, non tam mors iam alioqui, quam somnus quidam potius vocetur.

6. Monetur Ecclesia de incerto mortis tempore, quod equidem Deus ita incertum esse voluit, ne, si de illo certi essemus, respicientiam nostram in extremum usque vitae nostrae tempus differremus, cum ne sic quidem sub temporis ea incertitudine magna illius cura, nisi morbo gravi aliquo adacti, tangamur. Quanto igitur minus certi esse possumus de mortis hic nostrae tempore, tanto nos ad illam magis componere debere, perinde atque si in foribus esset. Est enim dies Domini, sicut fur, et ipsemet se ea hora, qua omnium (643) minime expectaretur, adfuturum esse praedixit.

Haec ita in genere pro funebribus concionibus tractantur. Et, si quid a demortuo fratre illo dum viveret praeclare actum est, in fidei suae confessione promovendae religione, aut iuvanda alioqui Christi Ecclesia, aut si quid pro Christi nomine passus est, id totum commemoratur, ut dona Dei in illo praedicentur et Ecclesia ad eius imitationem invitetur, potissimum autem si quod peculiare specimen respicientiae aut fidei suae dedit ante mortem suam, ut per eam occasionem Ecclesia etiam ad respicientiam et mundi huius momentanei contemptum excitetur.

Finita concione, deponitur funus in foveam et demum terra tegitur ut fovea expleatur. Interea vero canitur Psalmus a tota Ecclesia, 103. „Benedic anima mea Domino.” Quo absoluto completaque funeris sepultura, Minister Ecclesiam ad precationem publicam invitat, complectentem in se pro evocato e vitae huius miseria fratre demortuo gratiarum actionem, ad hunc modum: (644)

Precatio post absolutam funeris sepulturam.

„Agimus tibi gratias, omnipotens et misericors Pater! per Iesum Christum filium tuum Dominum ac liberatorem nostrum, quod no-

strum hunc fratrem. N. (*aut sororem N.*) e mundi huius miseri ad vitam ac gloriam tuam aeternam in vera filii tui fide et confessione evocasti, neque dubitamus quin et animam illius iam transtuleris in regnum tuae immortalis gloriae, et corpus etiam ipsius excitaturus sis suo tempore ad resurrectionem vitae ac gloriae tuae aeternae, etiamsi nunc in terram defossum quiescat, quo quidem nomine demortuo nostro huic fratri (*aut sorori*), tua freti misericordia, ex animo gratulamur, teque supplices precamur, ut et nos omnes, dum hic vivimus, tua complecti paterna misericordia, actionesque nostras omnes et omnia nostra consilia per spiri-(645)tum sanctum tuum gubernare digneris, ut nostris oculis a rerum mundi huius cura, ad te rerumque coelestium meditationem sublatis, te potissimum, Pater beneficentissime! tuumque in nobis opus intueri semper tibi que per omnem deinceps vitam nostram in sanctitate et iustitia servire pro nostra infirmitate possimus, utque ita demum in fide ac confessione filii tui ex hac vita excedentes, iuxta beneplacitum sanctae voluntatis tuae tecum una in aeternum esse possimus. Et quidem non nostro ullo, qui aliud nihil in nobis ipsis quam misera peccati et mortis aeternae mancipia sumus, sed solo dilecti filii tui merito, summi fidelissimique ac aeterni Pontificis animarum nostrarum, qui tecum pariter et cum sancto spiritu in una atque eadem divinae existentiae monade est unus verus atque aeternus Deus, (646) laudandus in secula. Amen."

Finite hac precatione, dimittitur Ecclesia cum solita benedictione et pauperum diligenti commendatione, Diaconis ad portas templi stantibus et eleemosynas more solito colligentibus pro egenis.

APPENDIX AD LECTOREM.

HABES, candide lector! non externos tantum Ecclesiae nostrae ritus, sed omnem praeterea rationem gubernationis illius in nostro ministerio, denique et doctrinae adeo nostrae summam fere omnem, pro eo ac ministerii nostri quaeque actio id postulare videtur. Tractavimus autem id totum quanta potuimus fide et simplicitate, non alio spectantes, quam ut concessum nobis a Deo Optimo Maximo instituendae nostrae Ecclesiae ineffabile beneficium piis omnibus palam faceremus, Pientissimi item Regis exemplum, aeterna alioqui memoria dignum, studium praeterea ac pietatem illius in promovenda sanae doctrinae et cultus Divini (647) puritate, et singularem erga peregrinos omnes propensionem (qui modo verae religionis amantes essent) Ecclesiae Christi commendaremus, simulque etiam ministerii nostri fidem sub tanto Dei beneficio piis ubique omnibus approbaremus. Quodsi cuiquam forte hic non probetur, aut doctrinae genus, aut rituum forma, aut ratio alioqui ipsa gubernandae Ecclesiae, eum rogamus, ut charitatis et modestiae Christianae memor esse velit, hoc est, ut, quae illum quoquomodo offendunt, ea sine conviciis ac praeiudiciis tragicisque turbis ex verbo Dei reprehendat. Nos sane nihil humani a nobis alienum esse putamus, nedum ut nos et falli et labi posse non libenter etiam agnoscamus. Et proinde adeo non recusamus moneri, denique et reprehendi, sive privatim sive publice, in lenitate et modestia Christiana, ut nos etiam omnibus plurimum debere profiteamur, qui nobis errata nostra verbi divini testimoniis commonstrent, tantum abest ut piis modestis et Christianis reprehensionibus offendamur. Caeterum maledictis ac conviciis, denique et praeiudiciis contendere, non am-(648)amus, Paulumque Apostolum hic sequi malimus, qui hunc morem et a se et ab Ecclesia Dei alienum esse testatur. Atque audimus quidem nonnullos offendi, quod in instituenda nostra Ecclesia, non equidem nobis sequendos esse existimaverimus aliarum Ecclesiarum ritus atque observationes, sed novas propemodum omnes nobisque peculiare caeremonias observemus, veluti con-

temptis aliis Ecclesiis, quae interim contemni a nobis hac in parte non debebant. At vero huic istorum offensionis et in libello ipso (sicubi se occasio offerebat) et in ipsa potissimum liminari Epistola abunde nobis respondisse videmur, ut non sit opus multis id nunc repetere, nempe nos neque contemptu ullo aliarum Ecclesiarum, per quas nos alioqui in divinorum cognitione profecisse ingenue et libenter agnoscimus, neque item ullo novandi quidquam studio egisse, quidquid huius egimus, sed potius id conatos esse, ut, sublatis omnibus antichristianis novationibus, quoad eius fieri posset, ad priscam illam primaevae Ecclesiae Apostolicae puritatem quam proxime accederemus, per-(649)missa interim aliis Ecclesiis sua hac in parte libertate et sine praecudiciis ullis. Ad haec fidem ipsam concediti nobis ministerii id postulasse, cum hac potissimum ratione cura nobis nostrae Ecclesiae committeretur, ut in illius ministerio, non tam equidem aliarum Ecclesiarum ritus ullos, quam verbi divini regulam potius atque Apostolicam observationem sequeremur. Denique cum et a Rege ipso et a praecipuis ipsius Proceribus subinde moneremur, ut permissa nobis tanta libertate in nostro ministerio recte et fideliter, non in hominum gratiam ullam, sed ad Dei solius gloriam per cultus ipsius repurgationem uteremur, et caveremus, ne quid in nobis a nostris adversariis (quos equidem multos haberemus) accusari merito posset.

Ne autem quisquam putet, vana atque a nobis conficta esse, quae de permissae nobis Ecclesiae nostrae nostrique in illa ministerii ratione et Regia item pietate diximus, Regium ipsum institutae nostrae Ecclesiae nostrique in illa ministerii Diploma adiungendum hic esse existimavimus, quod alioqui satis testabitur, nos, neque de divini (650) in instituenda nostra Ecclesia beneficii magnitudine, neque de Regio erga veram religionem peregrinosque homines studio, neque de nostri ministerii rationibus, secus quam res se habet dixisse. Et dignum alioqui esse iudicavimus, ut aedito hoc Diplomate tantae pietatis exemplum Catholicae Christi Ecclesiae commendaretur ac reliquos orbis Christiani Principes excitaret ad Regis pietissimi imitationem.

EXEMPLUM DIPLOMATIS REGII.

„EDUARDUS SEXTUS, Dei gratia Angliae Franciae et Hiberniae Rex, fidei defensor et in terra Ecclesiae Anglicanae et Hibernicae supremum sub Christo caput.

» Omnibus, ad quos praesentes literae pervenerint, salutem!

» Cum magnae quaedam et graves considerationes nos ad praesens specialiter impulerunt, tum etiam cogitantes illud, quanto studio et charitate Christianos Principes in sacrosanctum Dei Evangelium et (651) religionem Apostolicam, ab ipso Christo inchoatam institutam et traditam, animatos et propensos esse conveniat, sine qua haud dubie politia et civile regimen neque consistere diu neque nomen suum tueri potest, nisi principes caeterique praepotentes viri, quos Deus ad Regnorum gubernacula sedere voluit, id imprimis operam dent, ut per totum reipublicae corpus casta syn-ceraque religio diffundatur et Ecclesia, in vere Christianis et Apostolicis opinionibus et ritibus instituta et adulta, per sanctos ac carni et mundo mortuos ministros conservetur, pro eo quod Christiani Principis officium statuimus, inter alias gravissimas de regno suo bene splendideque administrando cogitationes, etiam religioni et religionis causa calamitate fractis et afflictis exulibus consulere:

» **Sciatis**, quod non solum praemissa contemplantes et Ecclesiam a Papatus tyrannide per nos vindicatam in pristina libertate conservare cupientes, verum etiam exulum ac peregrinorum conditionem miserantes, qui iam bonis temporibus in Regno nostro Angliae commorati (652) sunt, voluntario exilio religionis et Ecclesiae causa mulctati, — quia hospites et exteros homines, propter Christi Evangelium ex patria sua profligatos et eiectos et in Regnum nostrum profugos, praesidiis ad vitam degendam necessariis in Regno nostro egere non dignum esse, neque Christiano homine, neque Principis magnificentia dignum esse duximus, cuius liberalitas nullo modo in tali rerum statu restricta clausave esse debet. Ac quoniam multi Germanae nationis homines ac alii peregrini, qui confluerunt et in dies singulos confluunt in regnum nostrum Angliae ex Germania et aliis remotioribus partibus, in quibus Papatus dominatu Evangelii

libertas labefactari et premi coepta est, non habent certam sedem et locum in regno nostro, ubi conventus suos celebrare valeant, ubi inter suae gentis et moderni idiomatis homines religionis negotia et res Ecclesiasticas pro patrio ritu et more intelligenter obire et tractare possint:

»Idcirco de gratia nostra speciali ac ex certa scientia et mero motu nostris:

»Nec non de avisamento Consilii nostri,

»Volumus concedimus et (653) ordinamus, quod de caetero sit et erit, unum templum sive sacra aedes in civitate nostra London., quod vel quae vocabitur templum Domini Iesu, ubi congregatio et conventus Germanorum et aliorum peregrinorum fieri et celebrari possit ea intentione et proposito, ut a ministris Ecclesiae Germanorum aliorumque peregrinorum sacrosancti Euangelii incorrupta interpretatio, sacramentorum iuxta verbum Dei et Apostolicam observationem administratio fiat.

»Ac templum illud sive sacram aedem illam de uno superintendente et quatuor verbi ministris erigimus creamus ordinamus et fundamus per praesentes. Et quod idem superintendens et ministri in re et nomine sint et erunt unum corpus corporatum et politicum de se per nomen »Superintendentis et ministrorum Ecclesiae Germanorum et aliorum peregrinorum, ex fundatione Regis Eduardi Sexti in civitate London.» per praesentes incorporamus, ac corpus corporatum et politicum per idem nomen realiter et ad plenum creamus erigimus ordinamus facimus et constituimus per praesentes et quae successionem habeant.

»Et ulterius de gratia nostra speciali, ac ex certa scientia et (654) mero motu nostris:

»Nec non de avisamento Consilii nostri:

»Dedimus et concessimus ac per praesentes damus et concedimus praefato Superintendenti et ministris Ecclesiae Germanorum et aliorum peregrinorum in civitate London. totum illud templum sive Ecclesiam, nuper fratrum Augustinensium, in civitate nostra London., ac totam terram, fundum et solum Ecclesiae praedictae, exceptis toto choro

dictae Ecclesiae, terris, fundo et solo eiusdem, — **habendum** et gaudendum dictum templum sive Ecclesiam ac caetera praemissa, exceptis praeexceptis, praefatis Superintendenti et ministris et successoribus suis — **tenendum** de nobis, haeredibus et successoribus nostris in puram et liberam elemosynam.

„**Damus** ulterius de avisamento praedicto ac ex certa scientia et mero motu nostris praedictis per praesentes concedimus praefatis Superintendenti et ministris et successoribus suis plenam facultatem potestatem et auctoritatem ampliandi et maiorem faciendi numerum ministrorum et nominandi et appunctuandi de tempore in tempus tales et huiusmodi subministros ad (655) serviendum in templo praedicto, quales praefatis Superintendenti et ministris necessarium visum fuerit. Et quidem haec omnia iuxta beneplacitum Regium.

„**Volumus** praeterea, quod IOANNES A LASCO, natione Polonus, homo propter integritatem et innocentiam vitae ac morum et singularem traditionem valde celebris, sit primus et modernus Superintendens dictae Ecclesiae, et quod GUALTERUS DELOENUS, MARTINUS FLANDRUS, FRANCISCUS RIVERIUS, RICHARDUS GALLUS, sint quatuor primi et moderni ministri.

„**Damus** praeterea et concedimus praefatis Superintendenti et ministris et successoribus suis facultatem auctoritatem et licentiam post mortem vel vacationem alicuius ministri praedictorum de tempore in tempus eligendi nominandi et surrogandi alium personam habilem et idoneum in locum suum. Ita tamen quod persona sic nominatus et electus praesentetur et sistatur coram nobis, haeredibus vel successoribus nostris, et per nos, haeredes vel successores nostros instituat in ministerium praedictum.

„**Damus** etiam et concedimus praefatis Superintendenti, ministris et (656) successoribus suis facultatem auctoritatem et licentiam post mortem seu vacationem Superintendentis de tempore in tempus eligendi nominandi et surrogandi alium perso-

nam doctum et gravem in locum suum. Ita tamen quod persona sic nominatus et electus praesentetur et sistatur coram nobis, haeredibus vel successoribus nostris, et per nos, haeredes vel successores nostros instituat in officium Superintendentis praedictum.

«**Mandamus** et firmiter iniungendum praecipimus tam Maiori, Vicecomitibus et Aldermannis Civitatis nostrae London., Episcopo London. et successoribus suis cum omnibus aliis Archiepiscopis, Episcopis, Iusticiariis, Officiariis et Ministris nostris quibuscunque, quod permittant praefatis Superintendenti et ministris et sua suos libere et quiete frui gaudere uti et exercere ritus et ceremonias suas proprias et disciplinam Ecclesiasticam propriam et peculiarem, non obstante quod non convenient cum ritibus et ceremoniis in Regno nostro usitatis, absque impetitione perturbatione aut inquietatione eorum, (657) vel eorum alicuius, aliquo statuto actu proclamatione iniunctione restrictione seu usu in contrarium inde ante haec habitis factis editis seu promulgatis in contrarium non obstantibus.

«**Et quod** expressa mentio de vero valore annuo aut de certitudine praemissorum, sive eorum alicuius, aut de aliis donis sive concessionibus, per nos praefatis Superintendenti, ministris et successoribus suis ante haec tempora factis, in praesentibus minime facta existit, aut aliquo statuto actu ordinatione provisione sive restrictione inde in contrarium factis editis ordinatis seu provisus, aut aliqua alia re causa vel materia quacunque in aliquo non obstante.

«**In cuius rei testimonium** has literas nostras fieri fecimus patentes.

«**Teste** me ipso apud Leighes, vicesimo quarto die Iulii, Anno Regni nostri IV°, per Breve de privato sigillo; et de datis praedicta auctoritate Parliamenti.

P. SOUTH-WELL.

W. HARRYS.